
Diagnoza społeczno-gospodarcza
Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego
na lata 2014-2020

Opracowanie:

Stowarzyszenie Wspierania Inicjatyw Gospodarczych DELTA PARTNER

Zespół Redakcyjny:

Roman Gruszczyk, dr Bożena Sikora, Bartosz Tyrna, Mateusz Werpachowski

Okładka:

Pierwsza strona od lewej: Rozlewisko rzeki Narew, Panorama Piątnicy, Panorama Nowogrodu,
pod spodem - Port Łomża (fot. Grzegorz Gwizdon)

Druga strona od lewej: Katedra św. Michała Archanioła w Łomży, Skansen Kurpiowski w Nowogrodzie,
Forty carskie w Piątnicy

Łomża - Cieszyn 2015 r.

Spis treści

Spis treści	3
Wprowadzenie	5
1. Diagnoza Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego	7
1.1. Definicja obszaru wsparcia	7
1.2 Zasoby ludzkie i społeczne	9
1.2.1 Potencjał demograficzny	9
1.2.2 Rynek pracy	17
1.3 Gospodarka i innowacje	29
1.4 Infrastruktura	46
1.5 Turystyka i sport	54
1.5.1 Zasoby przyrodnicze	54
1.5.2 Zabytki i obiekty dziedzictwa kulturowego	57
1.5.3 Potencjał turystyczny	64
1.5.4 Produkt turystyczny	77
1.5.5 Sport	79
1.6 Zróżnicowanie przestrzenne	81
1.7 Zrównoważony transport publiczny	94
1.8 Środowisko przyrodnicze i efektywność energetyczna	99
1.9 Rozwój obszarów wiejskich i rolnictwo	109
1.10 Obszary zdegradowane	115
2. Dostęp i jakość usług publicznych	118
2.1 Edukacja	118
2.2 Ochrona zdrowia	125
2.3 Opieka społeczna	130
2.4 Kultura	133
3. Aktywność i przedsiębiorczość społeczna	137

4. Wyniki badań sondażowych.....	142
4.1 Zagadnienia metodologiczne.....	142
4.2 Charakterystyka respondentów.....	143
4.3 Ocena jakości życia mieszkańców Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego	146
4.4 Słabe i mocne strony Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego w opinii mieszkańców	153
4.4 Poziom związania mieszkańców ŁOF z miejscem zamieszkania.....	154
4.5 Propozycje mieszkańców w zakresie wspólnych działań na rzecz rozwoju.....	156
4.6 Powiązania funkcjonalne	158
5. Syntetyczne ujęcie wyników diagnozy społeczno-gospodarczej ŁOF.....	161
Spis tabel	166
Spis wykresów	168
Spis map	169

Wprowadzenie

Diagnoza społeczno-gospodarcza Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego stanowi pierwszą część opracowania pn. *Strategia Zrównoważonego Rozwoju Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2014 – 2020*. Głównym celem opracowania diagnostycznego, w kontekście przygotowania całości Strategii, jest zidentyfikowanie aktualnej kondycji obszaru funkcjonalnego, tworzonego przez Łomżę i sąsiadujące Gminy: Łomża, Nowogród, Piątnica oraz zasygnalizowanie podstawowych tendencji społeczno-gospodarczych charakterystycznych dla Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego.

Część diagnostyczna zawiera szczegółową charakterystykę Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego, zarówno w wymiarze społecznym, jak i ekonomicznym. W opracowaniu zwrócono szczególną uwagę na demografię obszaru, rynek pracy, dostęp i jakość usług publicznych, szczególnie w kontekście edukacji i ochrony zdrowia, aktywność i przedsiębiorczość społeczną, potencjał gospodarczy, infrastrukturę techniczną i komunikacyjną. Istotnym elementem jest potencjał turystyczny, zabytki i obiekty dziedzictwa kulturowego oraz kwestie związane z unikatowymi zasobami naturalnymi i ochroną środowiska.

W kontekście planów samorządów tworzących Łomżyński Obszar Funkcjonalny, w zakresie integracji obszaru, jak również zwrócenia uwagi nie tylko na kwestie modernizacji czy rozbudowy infrastruktury, ale również na problemy społeczności lokalnej, zdiagnozowanie wyżej wymienionych czynników ma zasadnicze znaczenie dla budowania rozwiązań strategicznych mających przynieść korzyści dla obszaru w kontekście społecznym i gospodarczym. Obszar funkcjonalny pełni również funkcje symboliczne, związane z budowaniem wspólnej tożsamości, wzmacnianiem lokalnej kultury i edukacji regionalnej. Wzmacnianie tego typu procesów przyczynia się do rozwijania społeczeństwa obywatelskiego i kształtowania kapitału społecznego, który buduje faktyczną przewagę konkurencyjną miast, regionów czy kraju, ale nie jest to możliwe bez znajomości panujących wśród społeczności tendencji i znajomości problemów jakie jej dotyczą. Dla myślenia strategicznego diagnoza obszaru stanowi punkt wyjścia w szukaniu długofalowych i skutecznych rozwiązań zmierzających do poprawy jakości życia jego mieszkańców.

Analiza została wykonana w oparciu o najbardziej aktualne dostępne dane statystyczne, głównie te pochodzące z baz Głównego Urzędu Statystycznego. Ponadto posłużono się danymi urzędów jednostek samorządowych wchodzących w skład Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego, Powiatowego Urzędu Pracy, ośrodków pomocy społecznej funkcjonujących na terenie obszaru, a także wykorzystane zostały dane udostępniane na stronach internetowych instytucji państwowych (m.in. Instytut Dziedzictwa Narodowego, Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Białymstoku). Diagnoza

zawiera również dane pochodzące z badania sondażowego wśród mieszkańców ŁOF. Główne wnioski z diagnozy społeczno-gospodarczej stanowią punkt wyjścia dla przygotowania *Strategii Zrównoważonego Rozwoju Gospodarczego Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2014 – 2020*.

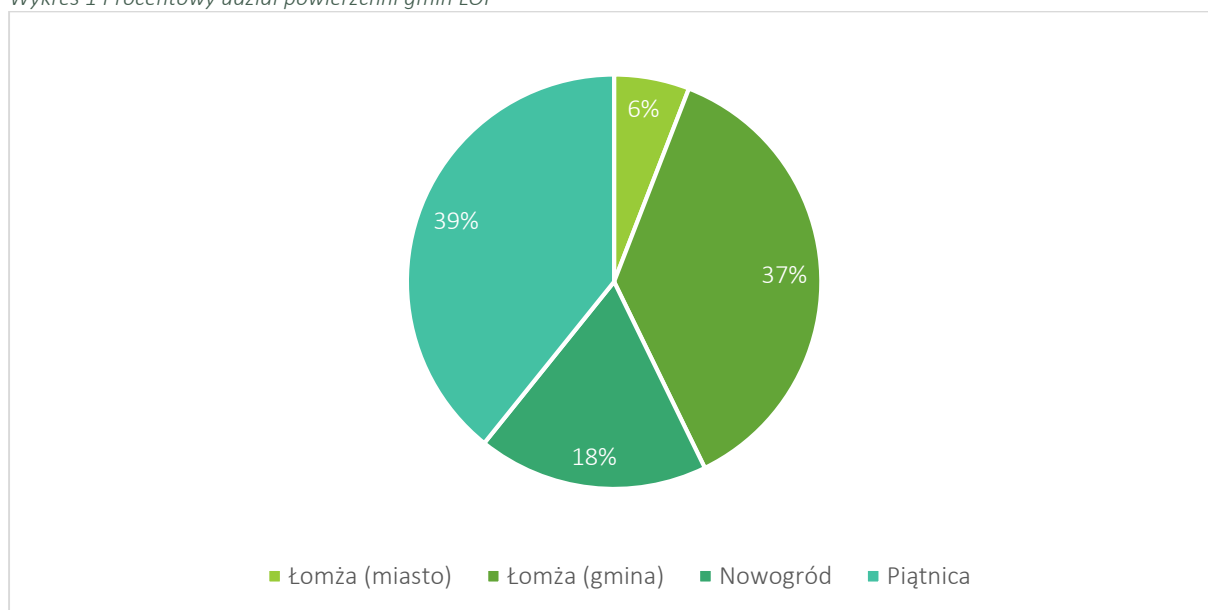
1. Diagnoza Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego

1.1. Definicja obszaru wsparcia

Obszary Funkcjonalne są nową cechą polityki spójności kraju i Unii Europejskiej, które wykorzystują zintegrowane podejście w planowaniu przestrzennym. Polega ono na integracji działań różnych podmiotów publicznych charakteryzujących się podobnymi cechami społeczno-gospodarczo-przestrzennymi. W perspektywie finansowej na lata 2014-2020 Unia Europejska kładzie szczególny nacisk na rozwój relacji miast z ich otoczeniem. Dlatego stworzenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego poprzez umiejętność współpracy i tworzenia partnerstw będzie decydujące dla rozwoju miasta i regionu łomżyńskiego. Łomżyński Obszar Funkcjonalny jest pierwszym w historii województwa podlaskiego obszarem zintegrowanych inwestycji, powołanym w celu wspólnych działań związanych z przemysłem, turystyką i infrastrukturą. Podłożem dla jego powstania są istniejące więzi społeczno-gospodarcze i wspólna specyfika środowiskowo-przyrodnicza.

Łomżyński Obszar Funkcjonalny stanowi część tzw. Zielonych Płuc Polski, regionu wyjątkowego w skali europejskiej ze względu na walory przyrodniczo-krajobrazowe. Obszar funkcjonalny tworzą Miasto Łomża oraz gminy powiatu łomżyńskiego: Gmina wiejska Łomża, Gmina miejsko-wiejska Nowogród oraz Gmina wiejska Piątnica. Całość obszaru zajmuje powierzchnię 561 km², co stanowi 2,77% powierzchni województwa podlaskiego. Obszarowo największa jest Gmina Piątnica (220 km²), następnie Gmina Łomża (207 km²), Gmina Nowogród (101 km²) i Miasto Łomża (33 km²).

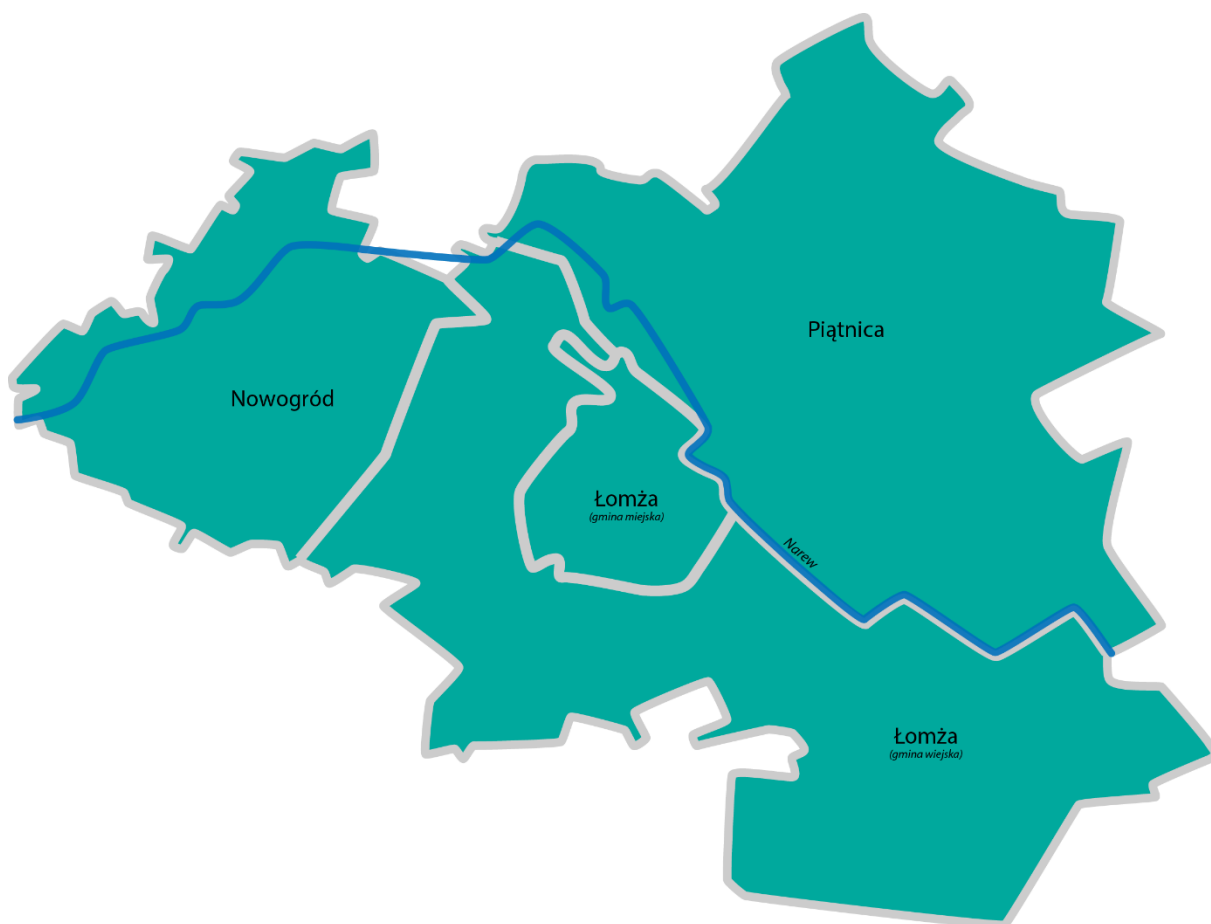
Wykres 1 Procentowy udział powierzchni gmin ŁOF

Źródło: dane GUS

Ośrodkiem, wokół którego skoncentrowany jest obszar funkcjonalny jest Miasto Łomża, będące również siedzibą powiatu łomżyńskiego. Miasto leży w północno-wschodniej Polsce, w województwie podlaskim, nad rzeką Narwią na Nizinie Mazowieckiej. Łomżę okalają dwa regiony geograficzne: Międzyrzecze Łomżyńskie i Dolina Narwi. Miasto osadzone jest na wzgórzach morenowych obejmujących lewobrzeżną skarpe pradoliny Narwi i oraz doliny rzek Łomżyczki i Strugi Lepackiej. Prawie 1% powierzchni miasta stanowią lasy (27,7 ha), w północnej części znajduje się ustanowiony w 1982 r. Obszar Chronionego Krajobrazu Równiny Kurpiowskiej i Doliny Dolnej Narwi.

Mapa 1 Łomżyński Obszar Funkcjonalny – mapa poglądowa

Źródło: opracowanie własne

Łomża jest głównym ośrodkiem gospodarczym, kulturalnym i edukacyjnym tzw. ziemi łomżyńskiej, stanowi trzecie co do wielkości miasto na terenie województwa podlaskiego. Położenie Łomży w regionie o charakterze rolniczo-leśnym determinuje kierunki rozwoju gospodarczego, który koncentruje się na nieuciążliwych ekologicznie branżach, takich jak przemysł spożywczy, drzewny, meblarski, produkcja i przetwórstwo produktów rolnych, turystyka.

Gmina Łomża jest gminą wiejską z siedzibą w Łomży, tworzy ją 40 sołectw, atrakcyjnie położonych w Dolinie Narwi i częściowo na terenie Łomżyńskiego Parku Krajobrazowego. Ponad 70% powierzchni gminy to użytki rolne, a ponad 15% użytki leśne. Ze względu na atrakcyjność przyrodniczą terenu rozwija się tutaj agroturystyka.

Gmina Piątnica to gmina wiejska z siedzibą w Piątnicy, którą tworzą 44 sołectwa. Gmina ma charakter rolniczy z cechami gminy podmiejskiej, ze względu na bezpośrednie sąsiedztwo z Łomżą. Ponad 70 % jej powierzchni stanowią użytki rolne i około 18 % użytki leśne. Ze względu na wysokie walory przyrodnicze przeważająca część gminy znajduje się w strefie Obszaru Chronionego Pradoliny Narwi. Na jej terenie znajduje się leśny rezerwat przyrody Kalinowo, w obszarze Łomżyńskiego Parku Krajobrazowego Doliny Narwi.

Gminę Nowogród tworzy miasto Nowogród i 16 sołectw. Nowogród jest miastem leżącym u ujścia rzeki Pisy do Narwi. Rzeki te stanowią szlaki spływów kajakowych łącząc dorzecze Wisły z Wielkimi Jeziorami Mazurskimi. Szczególne warunki naturalne oraz skrzyżowanie tras wodnych i lądowych czynią z miasta miejsce o dużym potencjale turystycznym. Prawie 70% powierzchni gminy to użytki rolne. Podstawą gospodarki gminy jest rolnictwo i turystyka.

1.2 Zasoby ludzkie i społeczne

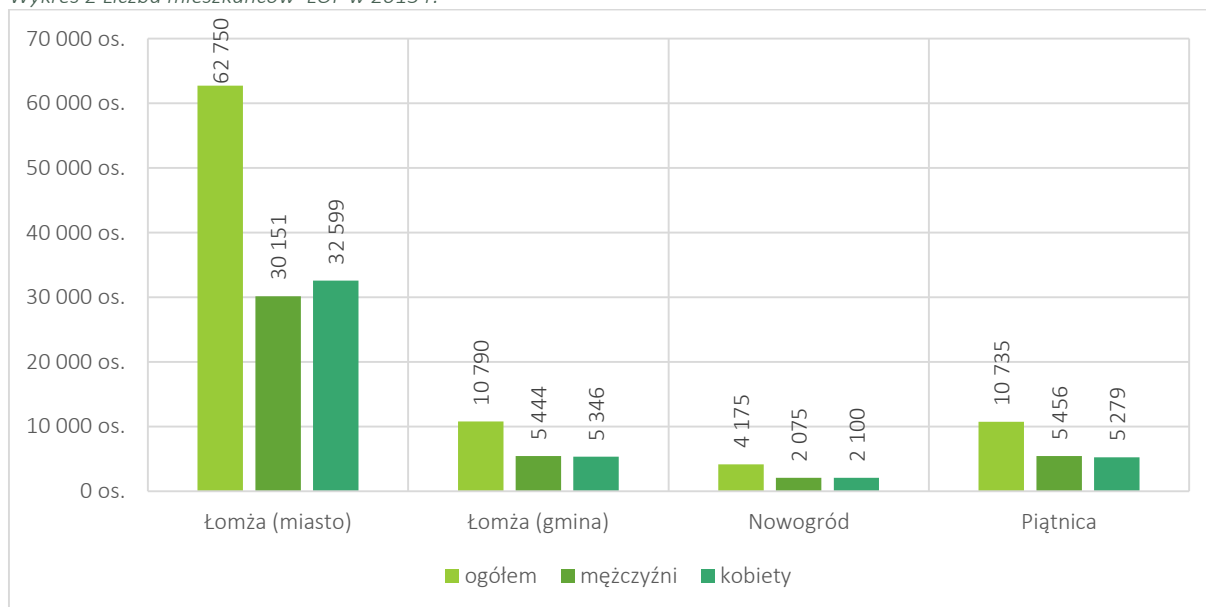
1.2.1 Potencjał demograficzny

Łomżyński Obszar Funkcjonalny zamieszkuje 88 450 mieszkańców (według danych GUS za 2013 r.), z czego 43 126 mieszkańców to mężczyźni, a 45 324 to kobiety.

Jest to obszar o dużym zróżnicowaniu w liczbie ludności pomiędzy poszczególnymi gminami. Najlichnym ośrodkiem jest Miasto Łomża, którego mieszkańcy – 62 750 osób, stanowią 70,9% liczby mieszkańców całego Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego, co determinuje specyfikę demografii obszaru. Ludność pozostałych trzech gmin to blisko 26 tys. mieszkańców, z czego niespełna 1/6 to mieszkańcy Miasta i Gminy Nowogród. Pozostałe dwie gminy mają zbliżoną względem siebie i znacznie wyższą liczbę mieszkańców.

Poniższy wykres prezentuje liczbę mieszkańców poszczególnych gmin tworzących Łomżyński Obszar Funkcjonalny.

Wykres 2 Liczba mieszkańców ŁOF w 2013 r.

Źródło: dane GUS

Liczba mieszkańców Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego od co najmniej kilku lat utrzymuje się na stabilnym poziomie, stanowiącym 7,39% ogółu mieszkańców województwa podlaskiego, wynoszącego 1 196 485 (dane GUS za 2013 r.). Widoczna jest nieznaczna przewaga liczby kobiet nad liczbą mężczyzn, również utrzymująca się na zbliżonym poziomie w ostatnich dziesięciu latach. Taka nieznaczna przewaga nie stanowi jednak zagrożenia dla zachowania równowagi w proporcji pomiędzy liczbą kobiet a liczbą mężczyzn na terenie obszaru. W 2013 roku najwyższy wskaźnik liczby kobiet w stosunku do liczby mężczyzn odnotowano w Łomży (108 kobiet na 100 mężczyzn). Wskaźnik ten jest nieznacznie niższy w Gminie Nowogród (102) oraz w pozostałych dwóch gminach: Łomża (98) i Piątnica (97). Średnia dla całego obszaru wynosi 101.

Różnica między liczbą osób zamieszkujących obszar w 2010 roku a liczbą ludności w 2013 roku wyniosła 306 osób, co oznacza ubytek około 0,3% ogółu ludności Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego. Zjawisko to dotyczy w zdecydowanie większym stopniu populacji kobiet. W badanym okresie z terenu analizowanego obszaru ubyło łącznie 106 mężczyzn oraz 200 kobiet.

Wykres 3 Liczba mieszkańców ŁOF w okresie 2008-2013 r.

Źródło: dane GUS

Stabilny poziom zaludnienia utrzymujący się na terenie całego obszaru jest wynikiem korzystnych tendencji mierzonych takimi wskaźnikami jak: gęstość zaludnienia i przyrost naturalny. Średnia gęstość zaludnienia dla całego obszaru wynosi 157,6 osób na km² i jest tym samym wyższa od średniej gęstości zaludnienia Polski, która wynosi 123 os./km² oraz od średniej gęstości zaludnienia w województwie podlaskim, która wynosi zaledwie 59 osób na km². Analizując wskaźnik gęstości zaludnienia w poszczególnych gminach Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego, trzeba zauważyć, że wskaźnik ten sukcesywnie ulega zmniejszeniu tylko w Mieście Łomża, gdzie w roku 2009 wynosił 1920 os./km², a w roku 2013 już 1901 os./km². W pozostałych gminach obszaru (poza Piątnicą – gdzie utrzymuje się na stałym poziomie), wskaźnik ten nieco wzrasta w porównywanym okresie i w roku 2013 zawiera się w przedziale od 41 (Gmina Nowogród) do 52 (Gmina Łomża) osób na km².

Tabela 1 Gęstość zaludnienia w gminach ŁOF

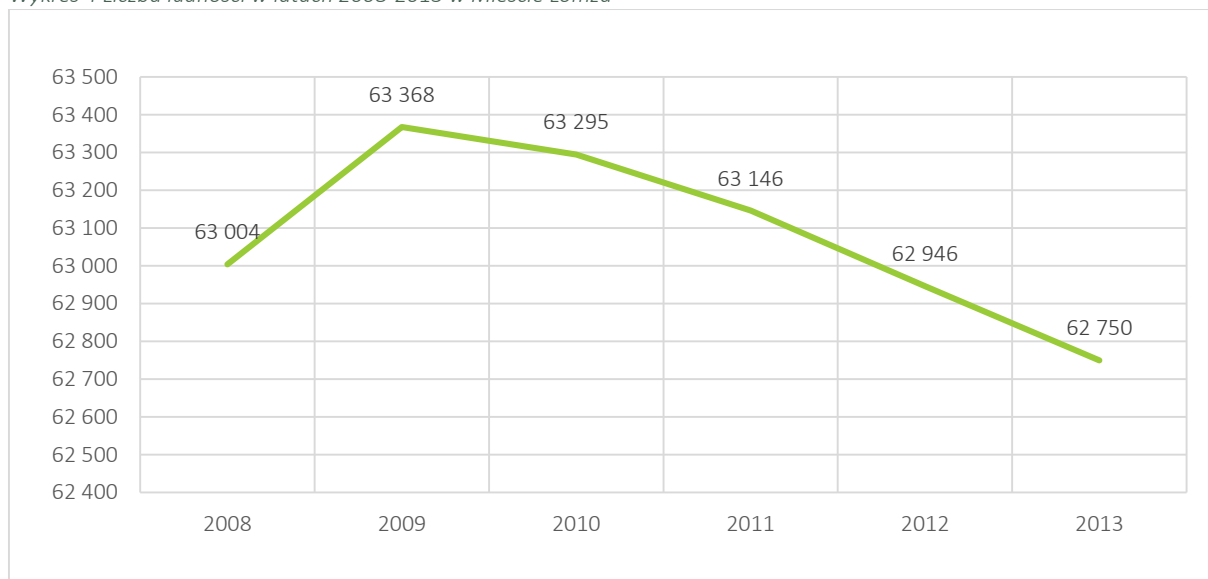
Jednostka terytorialna	2010	2011	2012	2013
Łomża (miasto)	1 936	1 931	1 923	1 920
Łomża (gmina)	51	52	52	52
Nowogród	41	41	41	41
Piątnica	49	49	49	49
ŁOF	519	518	516	515

Źródło: dane GUS

Miasto Łomża, jako jedyne, gdzie gęstość zaludnienia spada, jest istotnym punktem determinującym zależności demograficzne obszaru. Poniższy wykres prezentuje zmianę w liczbie zaludnienia Łomży w okresie 2008-2013. W odniesieniu do powyższych danych, dotyczących całego obszaru, trzeba stwierdzić, że z Łomży w okresie 2009-2013 wyprowadziło się więcej osób (618) niż z całego obszaru

funkcjonalnego (306), co oznacza, że część osób opuszczających miasto pozostaje na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego, osiedlając się w gminach wiejskich. Obserwowana tendencja spadkowa w Łomży potwierdza specyficzne zależności obecne w procesie demograficznym Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego, których przejawem jest nasilające się zjawisko suburbanizacji (wyludnianie się głównego ośrodka miejskiego na rzecz gmin wiejskich).

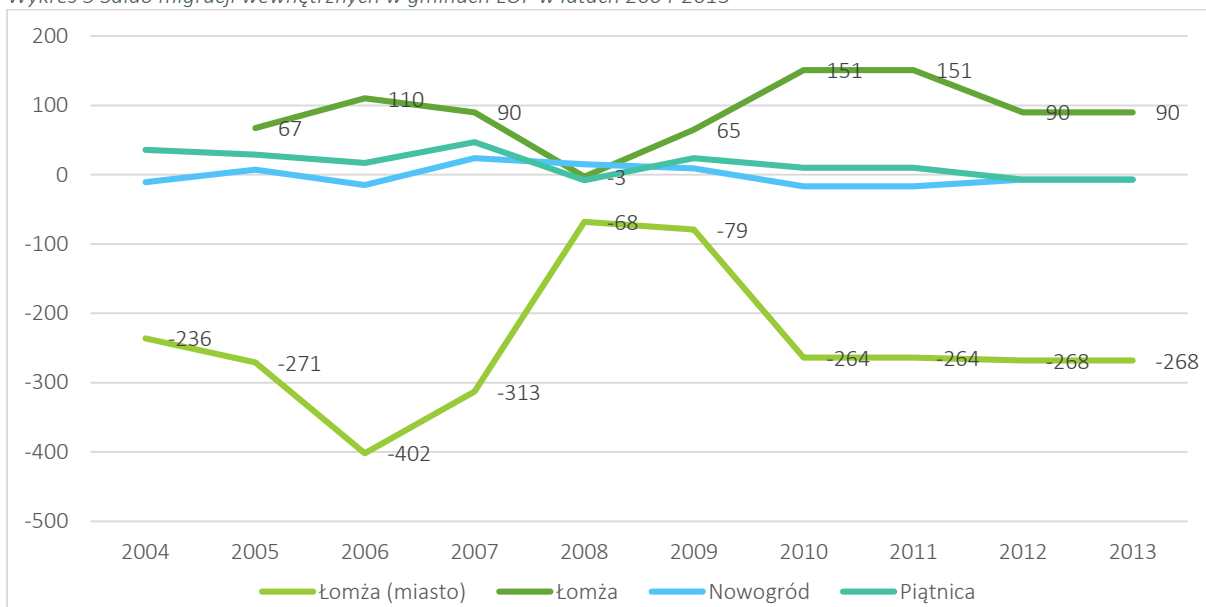
Wykres 4 Liczba ludności w latach 2008-2013 w Mieście Łomża

Źródło: dane GUS

Wskaźnik migracji wewnętrznych w Łomżyńskim Obszarze Funkcjonalnym wyraźnie pokazuje, że saldo ujemne najwyższe wartości osiąga w Mieście Łomża, co w kontekście powyższych analiz uzasadnia wnioski, że mieszkańcy częściowo osiedlają się w okolicznych gminach o charakterze wiejskim. Poniższy wykres przedstawia dynamikę migracji wewnętrznych na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego.

Wykres 5 Saldo migracji wewnętrznych w gminach ŁOF w latach 2004-2013

Źródło: dane GUS

Za zjawisko depopulacji, w szczególności Miasta Łomża, może być odpowiedzialne między innymi ujemne saldo migracji, w tym także zjawisko migracji zarobkowych mogących mieć związek z rosnącą w ubiegłych latach stopą bezrobocia, wynikającą z kryzysu gospodarczego. Natomiast jednoczesny wzrost liczby ludności w gminach wiejskich, przy spadku populacji w Łomży, może wynikać z obserwowanego od dłuższego czasu w Polsce trendu tzw. „ucieczki za miasto”, czyli zwiększonego natężenia osiedleń mieszkańców miast na terenach podmiejskich i wsiach. W statystykach ogólnopolskich szacuje się, iż w ostatniej dekadzie trend ten objął blisko 300 tys. Polaków.

Poniższa tabela przedstawia saldo migracji ogółem w gminach Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego.

Tabela 2 Saldo migracji ogółem w gminach ŁOF w latach 2004-2013

Jednostka terytorialna	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Łomża (miasto)	-283	-323	-520	-376	-148	-133	-311	-340	-279	-230
Łomża (gmina)	65	67	100	95	0	24	154	81	90	4
Nowogród	-11	7	-14	25	17	10	-17	20	-7	-7
Piątnica	39	30	15	45	-7	27	13	30	-4	-41
ŁOF	-47,5	-54,7	-104,7	-52,7	-34,5	-18	-40,2	-52,2	-50	-68,5

Źródło: dane GUS

Analogicznie, Miasto Łomża cechuje się wysokim wskaźnikiem o wartościach ujemnych. Zjawisko to należy identyfikować z tendencją do zmiany miejsca zamieszkania. W tym celu w dalszej części należy przyrzeć się zasobom ludzkim i społecznym Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego w kontekście rynku pracy. Obserwowane wartości dodatnie w gminie Łomża wskazują na atrakcyjność osiedleńczą tego miejsca. Uwagę zwraca charakterystyczna sytuacja obszaru ukazująca specyficzne zależności

demograficzne. Centralnym ośrodkiem, liderem dla obszaru jest miasto Łomża, a jednocześnie właśnie tam odnotowuje się najwyższy stopień odpływu ludności.

Dla analizy demografii Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego istotne jest, aby zobaczyć jak kształtowała się dynamika przyrostu naturalnego w ostatnich latach na terenie obszaru. Przedstawione na poniższym wykresie dane są obok elementów związanych z migracją kluczowymi czynnikami wpływającymi na poziom zaludnienia w Łomżyńskim Obszarze Funkcjonalnym. Uwagę zwraca kondycja obszaru pod względem wskaźnika przyrostu naturalnego, który w ostatniej dekadzie wykazuje wartości dodatnie, poza spadkiem w 2013 r. Najwyższy wskaźnik przyrostu naturalnego odnotowano w 2010 r.

Wykres 6 Dynamika przyrostu naturalnego w ŁOF w latach 2004-2013 na 1 000 mieszkańców

Źródło: dane GUS, 2013 r.

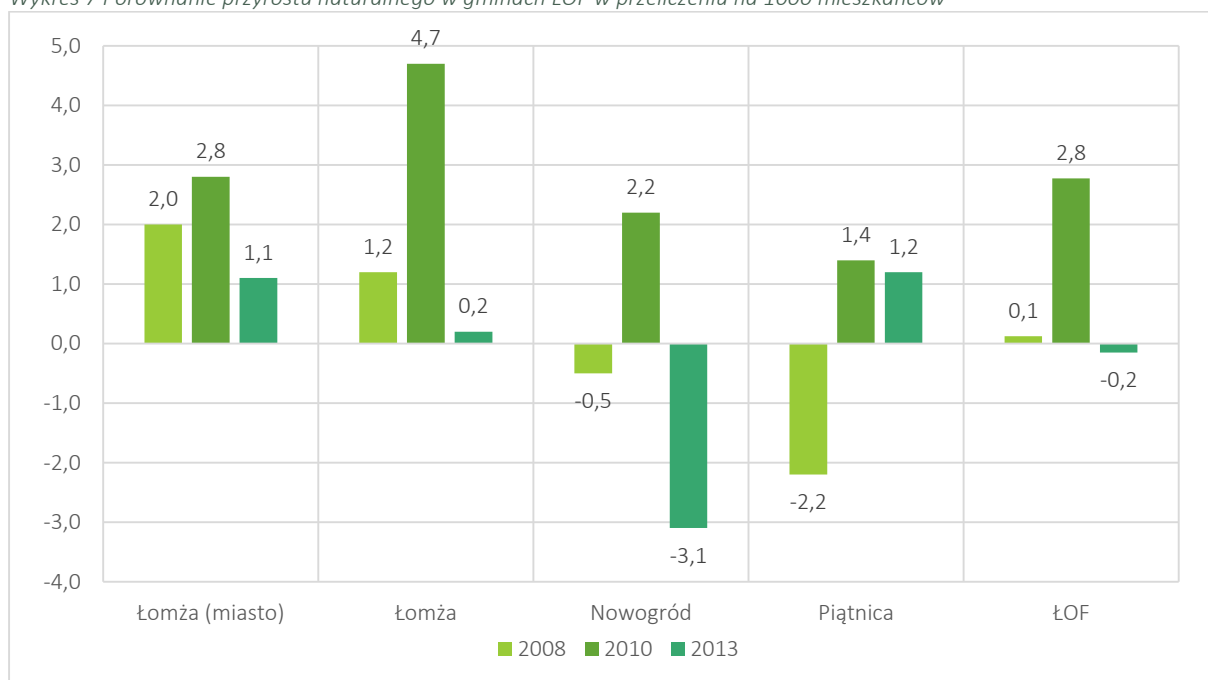
W kontekście dynamiki przyrostu naturalnego w latach 2004-2013, która przejawia tendencje skokowe, istotne jest porównanie wskaźnika w latach, w których osiągał on wartości graniczne. W roku 2008 wartość dodatnia była najniższa (0,1), w roku 2010 wartość dodatnia była najwyższa (2,8), w roku 2013 wskaźnik osiągnął najniższą wartość (-0,2), mierzony dla całego obszaru.

Porównując stan przyrostu naturalnego w poszczególnych gminach w latach 2008, 2010 i 2013, zauważalny jest jego gwałtowny skok z poziomu 0,1 do 2,8, po czym gwałtowny spadek do poziomu -0,2 w ujęciu łącznym dla wszystkich gmin wchodzących w skład Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego. Analizując dane w odniesieniu do poszczególnych gmin zauważa się, że tam, gdzie przyrost naturalny był dodatni w roku 2008 (Miasto Łomża i Gmina Łomża), tendencja utrzymuje się nadal, chociaż poziom wskaźnika się obniżył. Zdecydowaną poprawę odnotowuje Gmina Piątnica, która z najniższego poziomu przyrostu naturalnego w 2008 r. (-2,2) podniosła wynik do poziomu 1,2 w roku 2013, osiągając tym samym najwyższy poziom na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego. Niekorzystnie przedstawia się wskaźnik przyrostu naturalnego w Gminie Nowogród, który w analizowanych latach dodatni był tylko

w roku 2010, natomiast niska wartość w roku 2013 (-3,1) zdeterminowała poziom przyrostu naturalnego na terenie całego obszaru. Gmina Nowogród, jako jedyna w tym zakresie, osiągnęła wartość ujemną w roku 2013 i pomimo dodatniego wskaźnika w pozostałych gminach, bilans dla Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego pozostaje ujemny (-0,2).

W porównaniu z danymi w tym zakresie na poziomie kraju i województwa można zauważyć, że Łomżyński Obszar Funkcjonalny wypada korzystnie. W roku 2013 wskaźnik przyrostu naturalnego w Polsce wyniósł -0,5 a w województwie podlaskim -1,3.

Wykres 7 Porównanie przyrostu naturalnego w gminach ŁOF w przeliczeniu na 1000 mieszkańców

Źródło: dane GUS

Z perspektywy demograficznej istotna jest wiedza dotycząca struktury ludności według ekonomicznych grup wieku. Analiza danych może wskazywać tendencje mające wpływ na potencjał demograficzny obszaru. W przypadku danych GUS, w oparciu o które powstała niniejsza analiza, grupę dzieci i młodzieży do 17 roku życia klasyfikuje się jako grupę osób w wieku przedprodukcyjnym. Wiek produkcyjny dla mężczyzn przypada na okres pomiędzy 18 a 64 r. ż., natomiast kobiet pomiędzy 18 a 59 r. ż. Wiek poprodukcyjny dla populacji mężczyzn określono powyżej 65 r. ż., a kobiet powyżej 60 r. ż. Dookreślenie tego podziału jest istotne ze względu na poprawną interpretację danych w podziale na płeć i przynależność do grupy ekonomicznej.

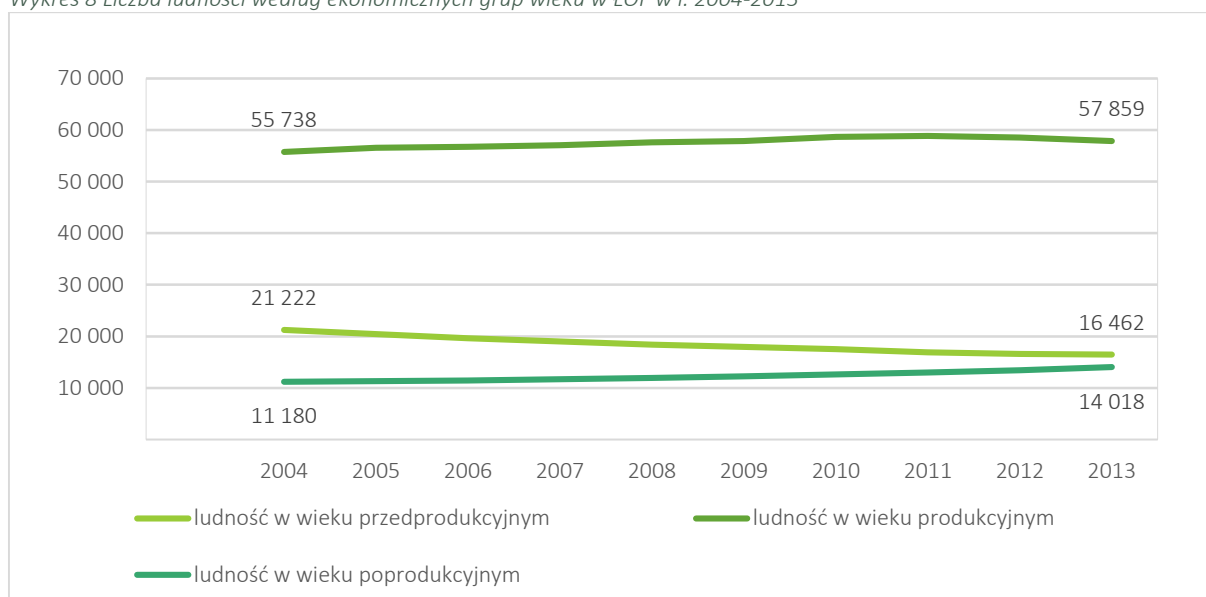
Dane z ostatniej dekady wskazują, że na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego systematycznie spada liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym; od roku 2004 zmalała ona o 22,5 %. Oznacza to ubytek w ciągu dekady prawie 1/4 populacji osób, które w przyszłości powinny wkroczyć w wiek produkcyjny. Utrzymywanie się tego stanu będzie skutkowało szybkim wzrostem liczby osób w wieku

poprodukcyjnym oraz zaburzeniem cyklu zastępowalności pokoleń, co może wpłynąć na pogorszenie się sytuacji gospodarczej obszaru w przyszłości.

Liczba ludności w wieku produkcyjnym wzrosła o 3,8% w porównaniu z rokiem 2004. Prognozuje się, że w przyszłości odsetek osób w wieku produkcyjnym będzie malał. Wynika to ze spadku liczebności osób w wieku przedprodukcyjnym. Prognozowany trend spadkowy w stosunkowo krótkim okresie może zostać spowolniony za sprawą reformy emerytalnej wprowadzonej w 2013 roku, dotyczącej podniesienia granicy wieku, w którym możliwe będzie przejście na emeryturę. Będzie to miało wpływ na wydłużenie się okresu w którym ludność będzie znajdowała się w wieku produkcyjnym.

Natomiast rośnie systematycznie liczba ludności w wieku poprodukcyjnym, w roku 2013 jest ona wyższa o 25,3% w stosunku do roku 2004. W liczbach bezwzględnych oznacza to wzrost o prawie 3 tysiące osób, co dla obszaru liczącego niecałe 90 tysięcy mieszkańców jest wynikiem bardzo wysokim. Świadczy to o wyraźnym „starzeniu się” społeczeństwa obszaru.

Wykres 8 Liczba ludności według ekonomicznych grup wieku w ŁOF w l. 2004-2013

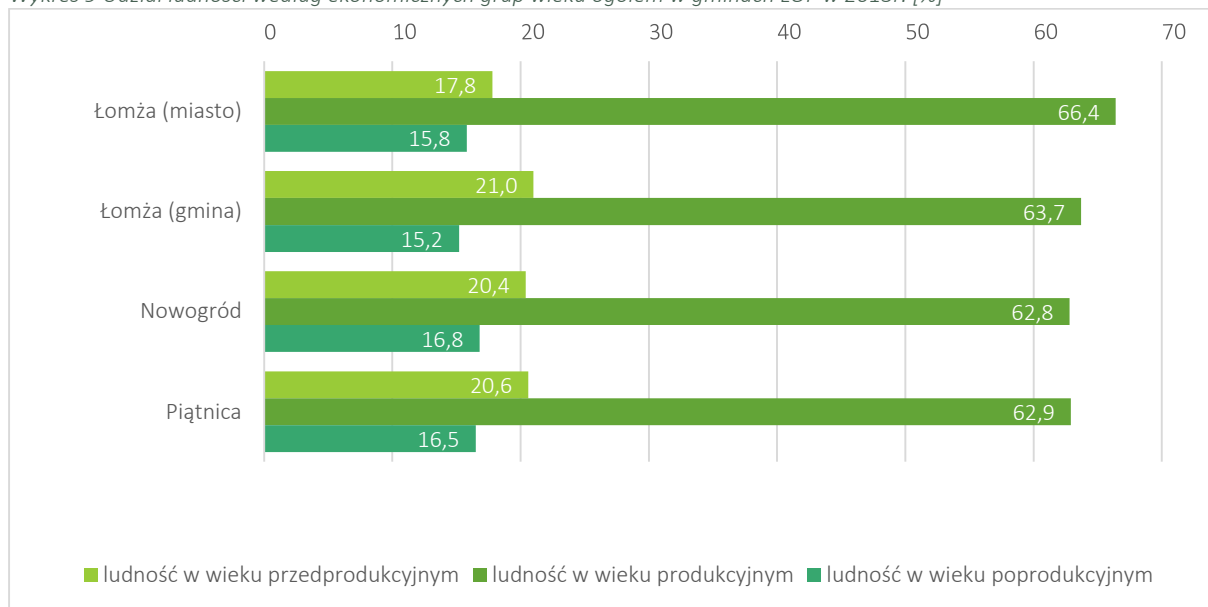

Źródło: dane GUS

W poniższym zestawieniu zaprezentowano udział osób w poszczególnych grupach ekonomicznych w 2013 roku w Łomżyńskim Obszarze Funkcjonalnym. Największy odsetek osób w wieku produkcyjnym odnotowuje Miasto Łomża (66,4%). Najmniej osób w wieku produkcyjnym w stosunku do całości populacji zamieszkuje Gminy Nowogród (62,8%) oraz Piątnicę (62,9%). Z kolei największy odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym obserwuje się w Gminach Łomża, Piątnica i Nowogród. W każdej z gmin obszaru odnotowuje się wyższy odsetek ludności w wieku przedprodukcyjnym od odsetka ludności w wieku poprodukcyjnym. Najmniejsza różnica między tymi dwiema grupami występuje w Mieście Łomża, natomiast najkorzystniejszej proporcje w tym zakresie przedstawiają się w Gminie Łomża,

gdzie liczba osób w wieku poprodukcyjnym (15,2%), jest mniejsza niż liczba osób w najmłodszej grupie wiekowej (21%). Gminy Nowogród i Piątnica utrzymują względem siebie zbliżoną strukturę zaludnienia.

Wykres 9 Udział ludności według ekonomicznych grup wieku ogółem w gminach ŁOF w 2013r. [%]

Źródło: dane GUS

Analiza demografii Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego prowadzi do kilku zasadniczych wniosków. Obserwuje się stosunkowo stabilny poziom zaludnienia, ale jednocześnie depopulację głównego ośrodka, Miasta Łomży, przy jednoczesnym wzroście zaludnienia gmin wiejskich, co może być między innymi wynikiem trendu przesuwania się ludności z miast na tereny podmiejskie i wiejskie o czym świadczy choćby wzrost w ostatnich latach liczby mieszkańców Gmin Łomża i Piątnica.

Kolejnym ważnym aspektem zmian zachodzących w strukturze ludnościowej gmin Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego, jest malejąca liczba osób w wieku przedprodukcyjnym, wraz ze stałym wzrostem osób w wieku poprodukcyjnym, co w przyszłości może doprowadzić do negatywnych konsekwencji gospodarczych obszaru. W oparciu o analizowane dane, zauważalne jest także niekorzystne, ujemne saldo migracji, szczególnie w Łomży oraz malejący przyrost naturalny. W celu poprawy sytuacji demograficznej obszaru w przyszłości, można próbować wdrożyć działania nastawione zarówno na pozyskanie nowych mieszkańców w drodze migracji spoza terenu Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego (np. poprzez podniesienie atrakcyjności osiedleńczej obszaru pod względem gospodarczym, kulturalnym i turystycznym).

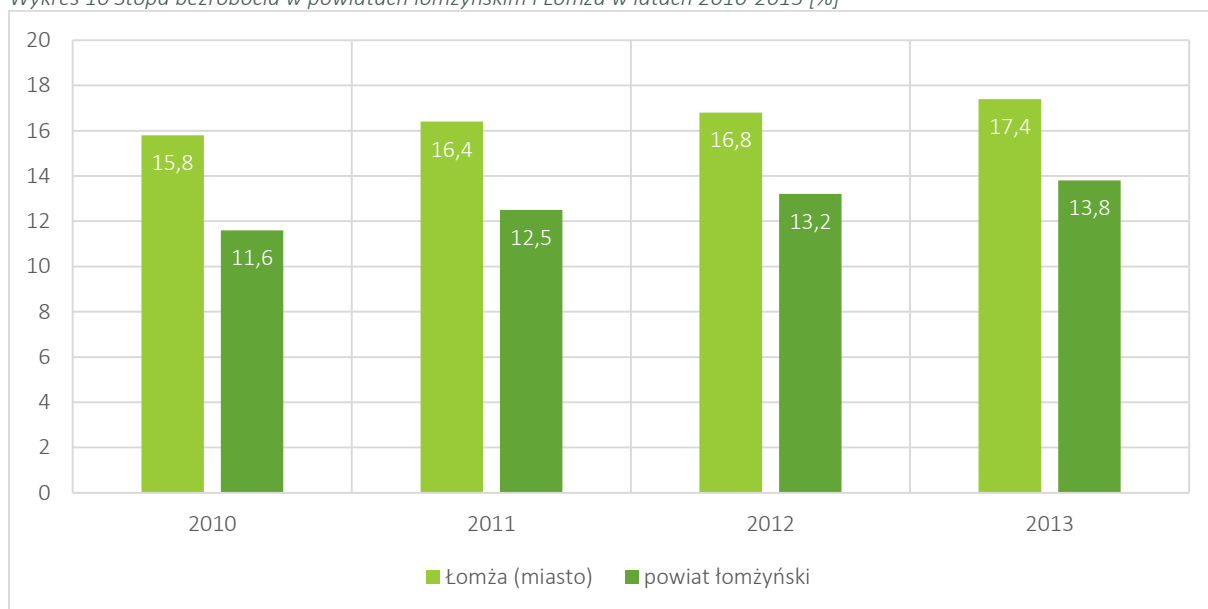
1.2.2 Rynek pracy

Zagadnienie bezrobocia jest jednym z głównych problemów w kraju po 1989 roku. W ostatnim okresie problem ten po raz kolejny nasilił się za sprawą ogólnoswiatowego kryzysu gospodarczego. Wprawdzie według danych makroekonomicznych, kryzys gospodarczy do pewnego stopnia ominął Polskę,

co przejawiało się dodatnim PKB w ostatnich latach, nie został on obojętny wobec stopy bezrobocia w kraju, która na podstawie danych GUS w 2013 roku wyniosła 13,4% i była tym samym wyższa o 4 punkty procentowe od stopy bezrobocia sprzed początku spowolnienia gospodarczego w 2008 roku. W województwie podlaskim stopa bezrobocia w 2013 roku była wyższa i wynosiła 15,1%. Jednak w powiecie łomżyńskim stanowiła 13,8%, natomiast w Mieście Łomża osiągnęła wartość 17,4%, co jest znacząco wyższym wynikiem w stosunku do poziomu krajowego w 2013 roku.

Dane dotyczące stopy bezrobocia w Łomżyńskim Obszarze Funkcjonalnym zagregowane są na poziomie powiatów. Poniższy wykres przedstawia poziom stopy bezrobocia dla powiatu łomżyńskiego, do którego należą Gminy: Nowogród, Łomża, Piątnica oraz dla Miasta Łomża w latach 2010-2013. Stopa bezrobocia, zawsze wyższa w Mieście Łomża, w analizowanym okresie wzrasta w obu powiatach. Porównując przedstawione wyżej dane dotyczące bezrobocia, do sytuacji w całym województwie, zauważyć należy, iż według danych Wojewódzkiego Urzędu Pracy stopa bezrobocia w województwie podlaskim, według danych na koniec czerwca 2014 roku, wynosiła 13,6%, a średnia krajowa to 12,0%. Rozkład stopy bezrobocia był zróżnicowany w poszczególnych powiatach województwa podlaskiego, a najgorsze wskaźniki odnotowano w powiatach: grajewskim (20,8%), sejneńskim (20,2%), kolneńskim (18,3%), natomiast najlepszy indeks uzyskały powiaty: wysokomazowiecki (8,2%), suwalski (8,6%), oraz bielski (9,7%).

Wykres 10 Stopa bezrobocia w powiatach łomżyńskim i Łomża w latach 2010-2013 [%]

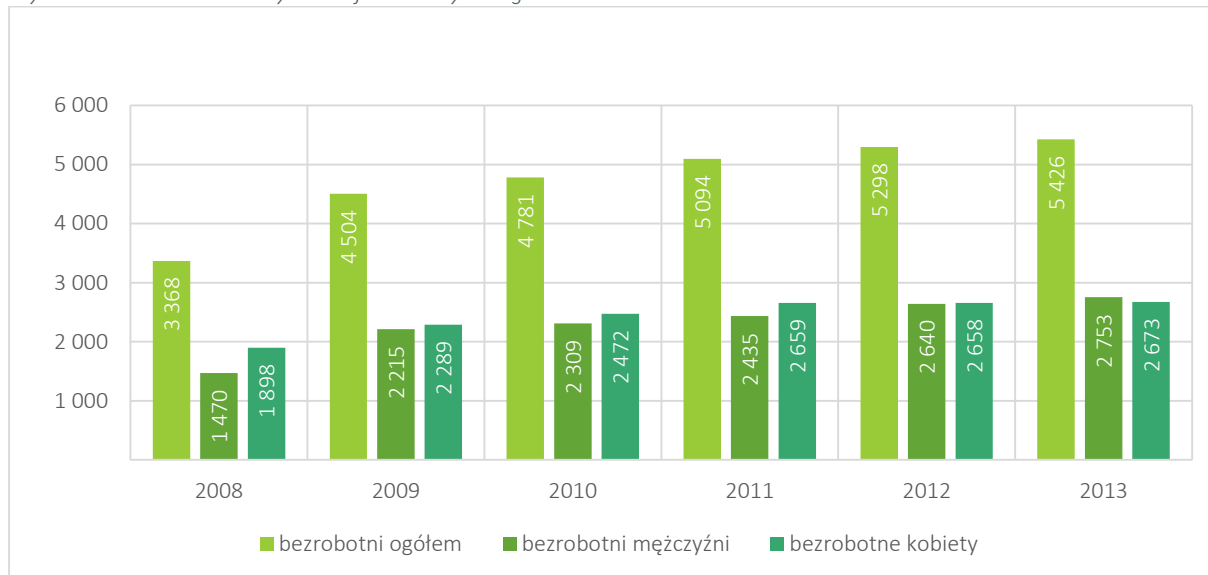

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Łomży

Poniższy wykres przedstawia liczbę osób bezrobotnych na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego w latach 2008-2013. W analizowanym okresie systematycznie wzrasta liczba osób zarejestrowanych jako bezrobotne w Powiatowym Urzędzie Pracy w Łomży. W stosunku do roku 2008

liczba osób bezrobotnych wzrosła o 61,1%. Liczba bezrobotnych mężczyzn do roku 2012 była większa od liczby bezrobotnych kobiet. W roku 2008 stanowili oni 43,6% ogółu osób bezrobotnych, natomiast w roku 2013 proporcje się zmieniły i bezrobotni mężczyźni stanowią już około połowę (50,7%).

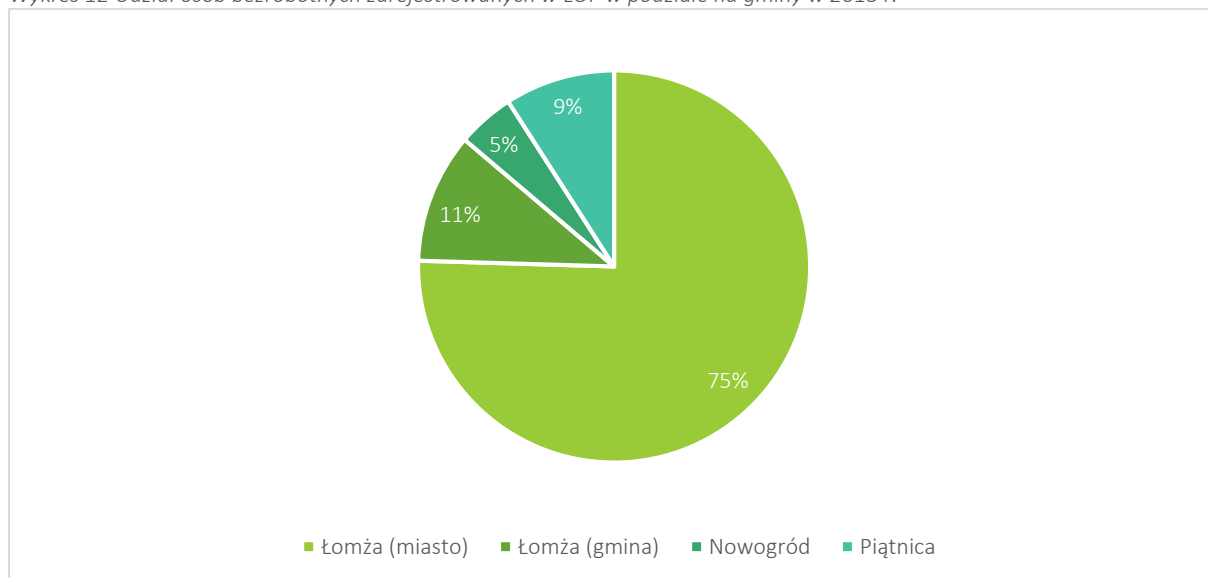
Wykres 11 Liczba bezrobotnych zarejestrowanych w gminach ŁOF w latach 2008-2013

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Łomży

Najwyższe bezrobocie obserwuje się w Mieście Łomża. Udział osób bezrobotnych z Łomży stanowi ¾ bezrobotnych całego Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego, a wśród nich 51,6% to mężczyźni.

Wykres 12 Udział osób bezrobotnych zarejestrowanych w ŁOF w podziale na gminy w 2013 r.

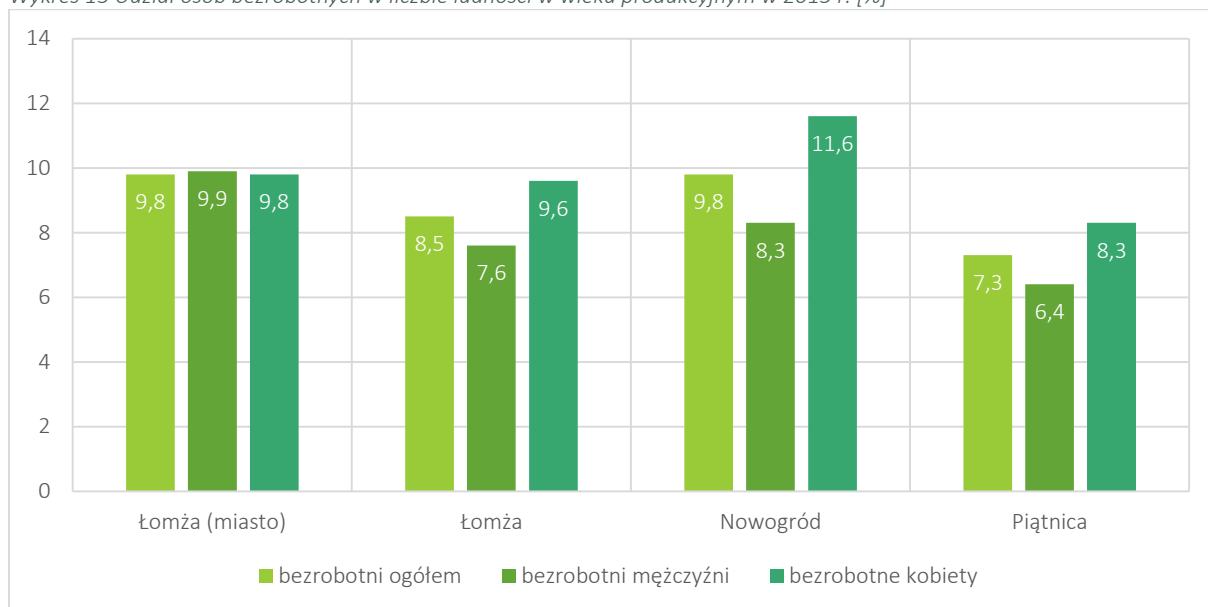

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Łomży

Najwyższy udział zarejestrowanych osób bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym wśród gmin Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego występuje w Mieście Łomża i dokładnie wskaźnik tej samej wartości w Gminie Nowogród. Jednak tutaj udział bezrobotnych kobiet jest wyższy, natomiast w Łomży

proporcje są wyrównane. Stosunkowo najlepszą sytuację na rynku pracy odnotowuje Gmina Piątnica, w której udział osób bezrobotnych w stosunku do populacji w wieku produkcyjnym był najniższy. W roku 2013 wyniósł 7,3%, podczas gdy średnia ogólnopolska w tym czasie plasowała się na poziomie 8,8%, a wskaźnik dla województwa podlaskiego wyniósł 9,3%.

Wykres 13 Udział osób bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w 2013 r. [%]

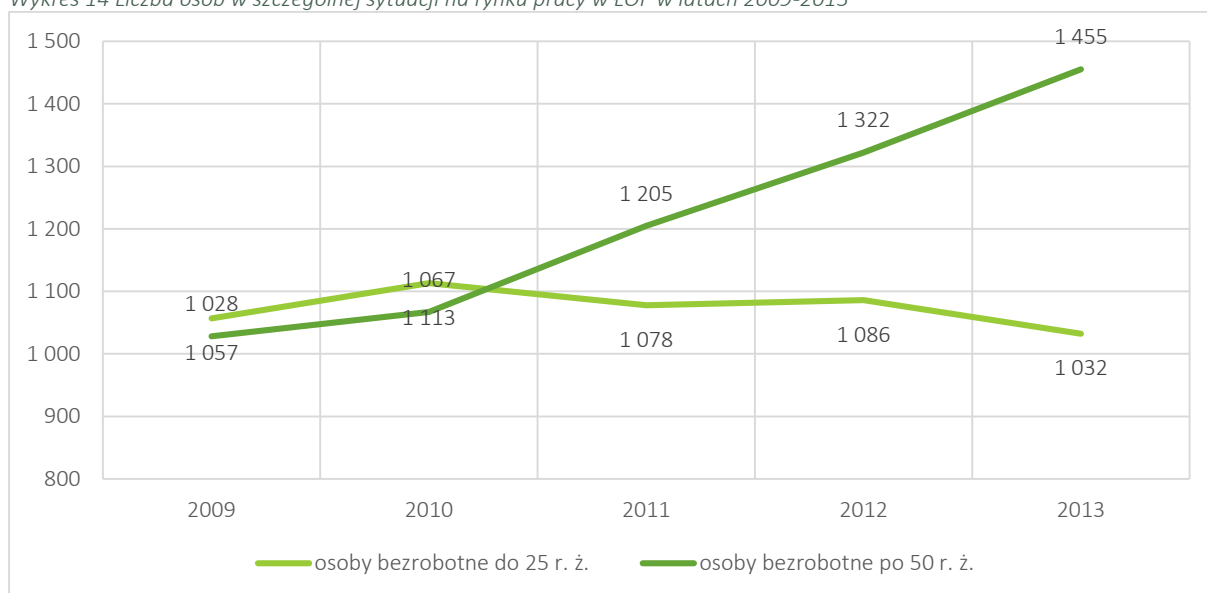
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Łomży

Obserwowany w Łomżyńskim Obszarze Funkcjonalnym wzrost liczby bezrobotnych zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy w Łomży wymaga podjęcia szeregu działań zapobiegających negatywnym skutkom takiego zjawiska. Konieczne wydają się działania skierowane do osób odchodzących z rolnictwa, szczególnie w zakresie doradztwa zawodowego, szkoleń zawodowych, subsydiowania zatrudnienia, a także do osób społecznie wykluczonych ze względu na długotrwałe bezrobocie i ubóstwo.

Na poniższym wykresie zobrazowano dynamikę w liczbie osób będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy. W ostatnich latach systematycznie wzrasta liczba osób powyżej 50 roku życia pozostających bez zatrudnienia. Aktualnie pojawiająca się poprawa koniunktury ogólnoswiatowej, widoczne ożywienie gospodarcze Polski, a także w rozwoju przedsiębiorczości na terenach Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego, sprzyjają pozytywnemu rozwiązaniu tej sytuacji. Dlatego istotne są działania sprzyjające wzrostowi aktywności zawodowej i samozatrudnieniu, szczególnie wśród osób z niskim wykształceniem i kwalifikacjami zawodowymi, a także działania uaktywniające rezerwy rynku pracy (szara strefa, osoby starsze, młodzież) oraz poprawiające integrację zawodową osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Wsparciem tych inicjatyw mogą być fundusze pochodzące z nowej perspektywy finansowej UE na lata 2014-2020, w tym także wykorzystanie funduszy na rozwój spółdzielczości socjalnej, tworzenie centrów integracji społecznej (CIS) oraz innych podmiotów ekonomii społecznej działających

na rzecz inkluzji społecznej. Tworzenie tego typu podmiotów może przyczynić się w szczególności do rozwiązywania problemów bezrobocia wśród osób po 50 roku życia, absolwentów szkół, osób niepełnosprawnych, a także grup osób, które z różnych przyczyn przez długi okres pozostają bez zatrudnienia. W kreowaniu lokalnej polityki społecznej istotne jest aby znaczna część działań nastawiona była przede wszystkim na grupę osób najmłodszych wchodzących na rynek pracy, które jeszcze nie posiadają doświadczenia zawodowego (oferta szkoleń, kursów, staży zawodowych etc.) a także grupę po 50 roku życia, która ze względu na zmieniające się warunki gospodarcze, zmianę stosowanych technologii i pojawiania się nowych branż wymaga zarówno aktualizacji posiadanych umiejętności, a także działań umożliwiających przebranżowienie.

Wykres 14 Liczba osób w szczególnej sytuacji na rynku pracy w ŁOF w latach 2009-2013

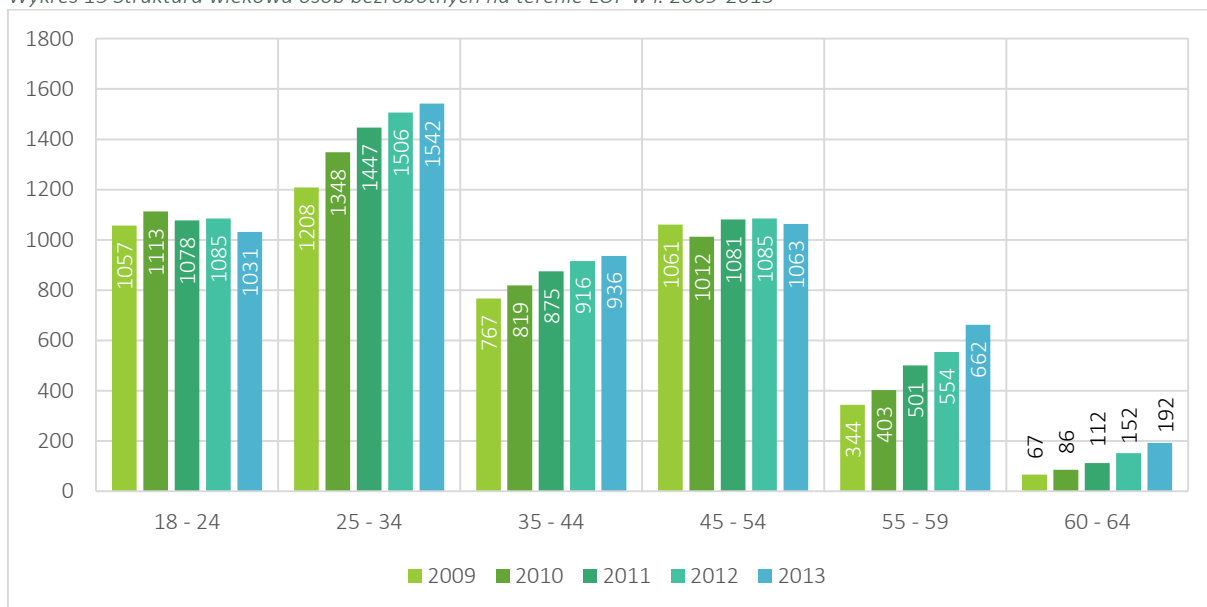

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PUP w Łomży.

Dokładna analiza struktury wiekowej osób bezrobotnych z terenu Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego ujawnia, że wśród zarejestrowanych osób bezrobotnych w Powiatowym Urzędzie Pracy w Łomży najliczniejszą grupę stanowią osoby pomiędzy 25 a 34 rokiem życia. W roku 2013 udział tych osób w liczbie bezrobotnych ogółem wynosił 28,4%. Obserwuje się również wzrost o 27% liczby tych osób w stosunku do roku 2009. Należy mieć na uwadze, że grupę tę stanowią w dużej mierze absolwenci wyższych uczelni.

Liczną grupę bezrobotnych w analizowanym okresie stanowiły również osoby pomiędzy 18 a 24 rokiem życia (19%), a także osoby pomiędzy 45 a 54 rokiem życia (19,5%). Jednak największy wzrost bezrobocia odnotowano wśród osób pomiędzy 55 a 59 rokiem życia (o 92,4% od roku 2009) oraz w przedziale wiekowym 60 – 64 lata (o 186%).

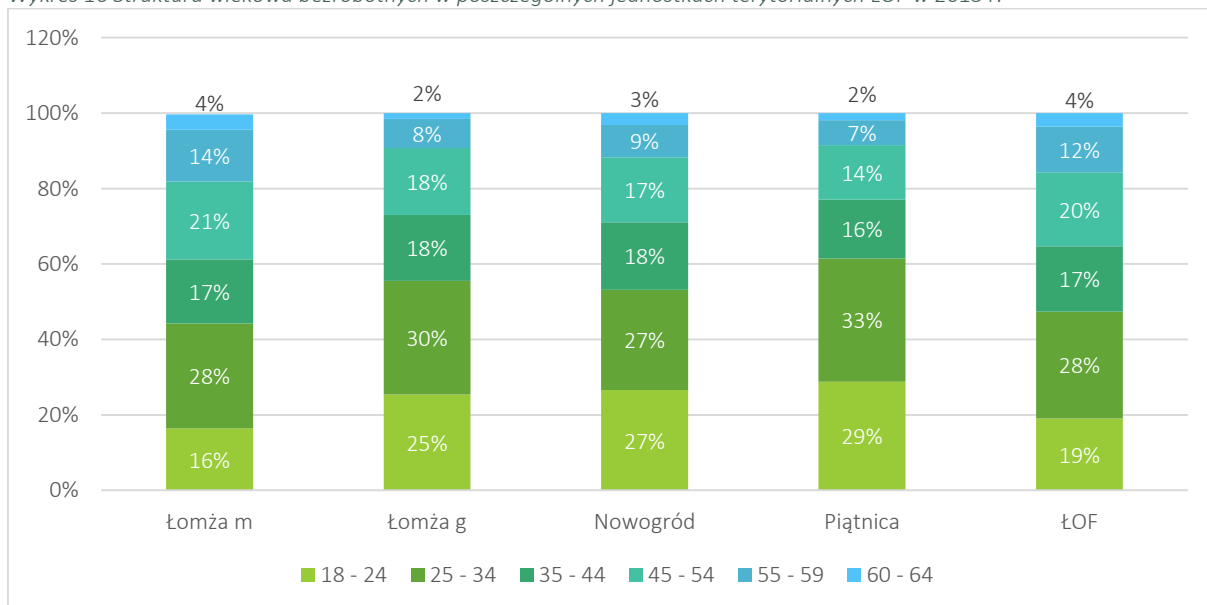
Wykres 15 Struktura wiekowa osób bezrobotnych na terenie ŁOF w l. 2009-2013

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PUP w Łomży

Szczegółowa analiza struktury wiekowej osób bezrobotnych w 2013 roku w poszczególnych jednostkach terytorialnych tworzących Łomżyński Obszar Funkcjonalny również pokazuje skalę problemu bezrobocia na terenie obszaru. Największy udział osób bezrobotnych w przedziale wiekowym 25-34 oraz w przedziale 18-24 odnotowuje Gmina Piątnica, jednocześnie jest tam najmniejszy odsetek osób bezrobotnych w wieku pomiędzy 45 a 54 lata oraz w przedziale wiekowym 55-59 lat i 60-64. Największy odsetek osób bezrobotnych w wieku pomiędzy 45 a 54 lata, a także 55 a 59 lat odnotowuje Miasto Łomża.

Wykres 16 Struktura wiekowa bezrobotnych w poszczególnych jednostkach terytorialnych ŁOF w 2013 r.

Źródło: opracowanie własne na podst. danych PUP w Łomży

Wyszkolone młode osoby, które stanowią największy udział w liczbie bezrobotnych w Łomżyńskim Obszarze Funkcjonalnym z określonych powodów nie znajdują zatrudnienia. Dlatego niezbędnym jest dopasowanie struktury kształcenia do potrzeb rynku pracy. Przepływ informacji między sferą rynku pracy a sferą kształcenia zawodowego umożliwi monitoring zawodów deficytowych i nadwyżkowych. Ranking zawodów nadwyżkowych i deficytowych powinien być jednym z argumentów na rzecz rozwoju edukacyjnego i usług edukacyjnych - szkolnych i pozaszkolnych - na obszarze działania Powiatowego Urzędu Pracy w Łomży w celu zwiększenia efektywności działań realizowanych na rzecz kreowania pozytywnych i trwałych zmian na lokalnym rynku pracy.

W dalszej części opracowania zestawiono zawody deficytowe i nadwyżkowe w oparciu o najnowszy raport opracowany przez Powiatowy Urząd Pracy w Łomży¹. W monitoringu zawodów deficytowych i nadwyżkowych zastosowano jako podstawowy miernik wskaźnik intensywności nadwyżki (deficytu) zawodów. Przyjęto, że:

- zawody o wskaźniku przyjmującym wartość niższą od 0,9 to zawody nadwyżkowe,
- zawody o wskaźniku pomiędzy 0,9 a 1,1 to zawody zrównoważone (wykazujące równowagę na rynku pracy),
- zawody o wskaźniku powyżej 1,1 to zawody deficytowe.

Zawody deficytowe i nadwyżkowe występujące w I półroczu 2014 roku w powiecie łomżyńskim i Mieście Łomża zdefiniowano w oparciu o wymienione niżej źródła informacji będące w posiadaniu Powiatowego Urzędu Pracy w Łomży. Zawierają one dane o liczbie osób bezrobotnych poszukujących pracy i zgłoszonych wolnych miejscach pracy według zawodów i specjalności:

- Załącznik 2 do sprawozdania MPiPS - 01 - „Bezrobotni według rodzaju działalności ostatniego miejsca pracy oraz oferty pracy. Stan za I półrocze 2014 roku”.
- Załącznik 3 do sprawozdania MPiPS - 01 - „Bezrobotni oraz oferty pracy według zawodów i specjalności za I półrocze 2014 roku”.

W efekcie utworzono ranking zawodów nadwyżkowych i deficytowych występujących na obszarze działania Powiatowego Urzędu Pracy w Łomży, tj. powiatu łomżyńskiego i Miasta Łomża na prawach powiatu. Ranking zawodów deficytowych i nadwyżkowych za I półrocze 2014 roku został opracowany oddzielnie dla każdego z powiatów i przedstawia sytuację na lokalnych rynkach pracy.

Poniżej przedstawiono ranking zawodów deficytowych i nadwyżkowych w Mieście Łomża i w powiecie Łomżyńskim w I półroczu 2014 roku. Pominięto zawody osiągające wartość wskaźnika deficytu MAX, gdy pozyskiwana jest oferta pracy przy braku bezrobotnych o oczekiwanych przez pracodawców

¹ Ranking zawodów deficytowych i nadwyżkowych w powiecie łomżyńskim i mieście Łomża w I półroczu 2014 roku, Łomża, październik 2014

kwalifikacjach. Dla tych specjalności są to pojedyncze oferty pracy, więc nie mają większego wpływu na poziom zatrudnienia na lokalnym rynku pracy. W przypadku Miasta Łomża są to zawody: operator maszyn i urządzeń do produkcji okien z tworzyw sztucznych, pozostali pracownicy domowej opieki osobistej, pracownik centrum obsługi telefonicznej (pracownik call center), cieśla szalunkowy, monter ociepleń budynków, serwisant sprzętu komputerowego, pozostali pracownicy administracyjni i sekretarze biura zarządu, pracownik kancelaryjny, asystent nauczyciela przedszkola, pozostali pracownicy przy pracach prostych gdzie indziej niesklasyfikowani. W przypadku powiatu łomżyńskiego są to zawody: pozostali pracownicy administracyjni i sekretarze biura zarządu, opiekunka dzieci w drodze do szkoły, pozostali malarze i pokrewni, monter mebli.

Tabela 3 Ranking zawodów deficytowych i nadwyżkowych w powiecie łomżyńskim i mieście Łomża w I półroczu 2014 r.

l. p.	Nazwa zawodu	Wskaźnik intensywności nadwyżki/deficytu zawodów	
		Miasto Łomża	Powiat łomżyński
1	Telemarketer	12,00	Robotnik gospodarczy
2	Pomoc kuchenna	11,33	Technik administracji
3	Robotnik gospodarczy	8,40	Sortowacz
4	Kasjer handlowy	7,00	Blacharz
5	Technik prac biurowych	6,28	Mechanik samochodów osobowych
6	Księgowy	5,00	Sprzątaczką biurową
7	Sekretarka	5,00	Technik leśnik
8	Pracownik ochrony fizycznej bez licencji	4,25	Operator urządzeń do produkcji elementów z betonu komórkowego
9	Opiekunka środowiskowa	4,00	Kierowca operator wózków jezdniowych
10	Technik administracji	3,00	Przedstawiciel handlowy
11	Asystent do spraw księgowości	3,00	Kelner
12	Tartacznik	3,00	Kierowca samochodu dostawczego
13	Operator koparki	3,00	Kierowca samochodu ciężarowego
14	Doradca klienta	2,33	Robotnik budowlany
15	Kierownik budowy	2,00	Referent (asystent) bankowości
16	Laborant chemiczny	2,00	Kasjer handlowy
17	Referent (asystent) bankowości	2,00	Zbrojarz
18	Agent ubezpieczeniowy	2,00	Elektryk
19	Kasjer biletowy	2,00	Ładowacz
20	Kasjer w zakładzie pracy	2,00	Technik budownictwa
21	Robotnik leśny	2,00	Sprzedawca
22	Magazynier	1,94	Kucharz
23	Sprzątaczką biurową	1,94	Stolarz
24	Przedstawiciel handlowy	1,90	Technik technologii żywności - przetwórstwo mięsne
25	Kierowca samochodu ciężarowego	1,82	Rzeźnik - wędliniarz
26	Fakturzystka	1,75	Cukiernik
27	Szwaczka	1,75	Robotnik magazynowy
28	Robotnik magazynowy	1,60	Magazynier
29	Terapeuta zajęciowy	1,50	Mechanik pojazdów samochodowych

I. p.	Nazwa zawodu	Wskaźnik intensywności nadwyżki/deficytu zawodów	Nazwa zawodu	Wskaźnik intensywności nadwyżki/deficytu zawodów
30	Fryzjer	1,28	Technik mechanik	0,20
31	Elektromechanik	0,83	Fryzjer	0,20
32	Robotnik pomocniczy w przemyśle przetwórczym	0,83	Operator koparko - ładowarki	0,20
33	Fizjoterapeuta	0,75	Murarz	0,18
34	Technik weterynarii	0,75	Hydraulik	0,16
35	Betoniarz - zbrojarz	0,75	Monter / składacz okien	0,14
36	Kucharz	0,72	Stolarz meblowy	0,14
37	Pakowacz	0,71	Piekarz	0,11
38	Pielęgniarka	0,66	Ślusarz	0,06
39	Specjalista do spraw sprzedaży	0,66		
40	Kelner	0,66		
41	Murarz	0,66		
42	Elektromonter instalacji elektrycznych	0,66		
43	Operator koparko - ładowarki	0,66		
44	Robotnik budowlany	0,62		
45	Inżynier budownictwa - budownictwo ogólne	0,50		
46	Inżynier inżynierii środowiska - instalacje sanitarne	0,50		
47	Inżynier inżynierii środowiska - systemy wodociągowe i kanalizacyjne	0,50		
48	Kosmetolog	0,50		
49	Technik geodeta	0,50		
50	Technik technologii żywności	0,50		
51	Technik farmaceutyczny	0,50		
52	Opiekunka dziecięca	0,50		
53	Kucharz małej gastronomii	0,50		
54	Sprzedawca w stacji paliw	0,50		
55	Operator żurawia jezdniowego	0,50		
56	Pomocnik piekarza	0,50		
57	Stolarz	0,41		
58	Cukiernik	0,41		
59	Piekarz	0,41		
60	Ekonomista	0,40		

Źródło: opracowanie własne na podstawie Rankingu zawodów deficytowych i nadwyżkowych w powiecie łomżyńskim i mieście Łomża w I półroczu 2014 roku, Łomża, październik 2014

Na lokalnym rynku pracy w Mieście Łomża zawody o charakterze nadwyżkowym stanowią 50% wymienionych w rankingu zawodów. Powodem tego jest niska częstotliwość ofert pracy w poszczególnych kategoriach zawodowych. Miejski rynek pracy jest bardzo trudny i występuje na nim dotkliwy brak ofert pracy w stosunku do podaży siły roboczej. Z zestawienia zawodów deficytowych i nadwyżkowych w Mieście Łomża wynika, że takie zawody jak: elektromechanik, robotnik pomocniczy w przemyśle przetwórczym, fizjoterapeuta, technik weterynarii, betoniarz-zbrojarz, kucharz, pakowacz, pielęgniarka, specjalista do spraw sprzedaży, kelner, murarz, elektromonter instalacji elektrycznych, operator koparko-ładowarki o wartości wskaźników około 0,7 mogą w relatywnie krótkim okresie stać

się zawodami zrównoważonymi. Pozostała większość raczej pozostanie zawodami nadwyżkowymi, bowiem wartości wskaźników natężenia nadwyżki są bardzo niskie.

Do zawodów zrównoważonych na terenie Miasta Łomży należą: architekt, grafik komputerowy, lekarz weterynarii, nauczyciel przedszkola, nauczyciel instruktor, instruktor amatorskiego ruchu artystycznego, doradca finansowy, kurator sądowy, technik automatyk, laborant biochemiczny, technik fizjoterapii, zaopatrzeniowiec, pracownik socjalny, pracownik kolektury, recepcjonista, pracownik do spraw ubezpieczeń, barman, kosmetyczka, technik handlowiec, monter instalacji i urządzeń sanitarnych, lakiernik samochodowy, elektryk, pokojowa, ładowacz.

Ranking zawodów deficytowych i nadwyżkowych za I półrocze 2014 wskazuje, że lokalni pracodawcy największe zapotrzebowanie zgłaszają na pracowników o bardzo konkretnych kwalifikacjach i umiejętnościach, w większości z wykształceniem zasadniczym zawodowym i średnim zawodowym. Istnieje więc konieczność stosowania różnorodnych działań na rzecz aktywizacji zawodowej osób bezrobotnych. Bardzo ważne wydaje się zaspokojenie potrzeb zatrudnieniowych pracodawców w zawodach deficytowych i jednocześnie ograniczenie kształcenia w zawodach nadwyżkowych.

Należy także bardzo rozważnie rozpatrywać konieczność tworzenia nowych kierunków kształcenia w zawodach deficytowych występujących na rynku pracy w Łomży, nawet, a może przede wszystkim o wysokich wartościach wskaźników deficytu. Sama wartość wskaźnika w danym zawodzie deficytowym nie powinna być czynnikiem dominującym lecz powinna być rozpatrywana w kontekście „napływu” bezrobotnych, czy długości okresu pozostawania ich bez pracy. Najczęściej bowiem wysokie wartości wskaźników deficytu wynikają nie z dużej ilości zgłaszanych ofert pracy, bo faktycznie są one pojedyncze, ale niewystarczających zasobów pracy w określonym momencie. W kontekście takiej sytuacji istotne jest szkolenie bezrobotnych w systemie pozaszkolnym na konkretne zapotrzebowanie pracodawcy.

Trudna sytuacja rynku pracy w Mieście Łomży wymaga działań szczególnie rozważnych i efektywnych, ponieważ problem nadwyżek zasobów pracy bardzo niekorzystnie wpływa nie tylko na kondycję gospodarczą miasta ale przede wszystkim stanowi o poziomie zamożności i zadowolenia społecznego mieszkańców.

Analiza zawodów nadwyżkowych i deficytowych w powiecie łomżyńskim wskazuje, że na rynku pracy występują przede wszystkim zawody o charakterze nadwyżkowym. Przyczyną tego stanu jest niska częstotliwość ofert pracy w poszczególnych kategoriach zawodowych. Jak wskazuje raport Powiatowego Urzędu Pracy w Łomży, w przypadku zawodów: robotnik gospodarczy i opiekunka dzieci w drodze do szkoły, deficyt jest wynikiem zapotrzebowania lokalnego rynku pracy na organizację robót publicznych (samorządy gminne). To samo dotyczy technika prac biurowych, technika administracji, gdyż znakomita większość to miejsca odbywania stażu przez bezrobotnych. Są to więc oferty pracy

subsydiowane ze środków Funduszu Pracy. W żadnym więc razie nie można wnioskować o łatwym dostępie do pracy w tym zawodzie na powiatowym rynku pracy. Z uwagi na intensywny rozwój handlu w pobliskiej Łomży (galerie handlowe, markety) zwiększony napływ ofert pracy zanotowano w zawodzie sprzedawca i doradca klienta. Z przedstawionych powyżej danych jednoznacznie wynika, że niewiele zawodów na powiatowym rynku pracy, w najbliższej przyszłości, ma szansę na stanie się zawodami zrównoważonymi. Do tej grupy można zaliczyć zawody: kierowca samochodu dostawczego o wartości wskaźnika nadwyżki - 0,75; kierowca samochodu ciężarowego - odpowiednio 0,66 i robotnik budowlany - 0,60. Pozostałe będą raczej zawodami nadwyżkowymi, bowiem wskaźniki natężenia nadwyżki są bardzo niskie. Do grupy zawodów zrównoważonych na terenie powiatu łomżyńskiego o wartości wskaźnika równej 1 należą: księgowy, technik informatyk, technik prac biurowych, fakturzystka, konsultant/agent sprzedaży bezpośredniej, sprzedawca w stacji paliw, doradca klienta, konserwator budynków, betoniarz, brukarz, spawacz ręczny gazowy, mechanik samochodów ciężarowych, elektryk instalacji elektrycznych.

Analiza sytuacji osób bezrobotnych w kontekście rankingu zawodów deficytowych i nadwyżkowych ujawnia, określone problemy, które dotyczą Miasta Łomży jak i powiatu łomżyńskiego:

- Niedopasowanie struktury kształcenia do potrzeb rynku pracy w zawodach, w których większość stanowią kobiety. System edukacji nadal bardziej sprzyja zatrudnianiu mężczyzn niż kobiet.
- Duża różnorodność rodzajów działalności podmiotów gospodarczych oraz brak w gospodarce sektora wiodącego na terenie miasta i w okolicy sankcjonują występowanie kilkuset grup zawodów i specjalności na lokalnym rynku pracy.
- Ranking zawodów nadwyżkowych i deficytowych wciąż nie stanowi istotnego argumentu dla władz oświatowych w podjęciu działań na rzecz korekty poziomu struktury i treści kształcenia zawodowego, szczególnie w aspekcie dużego „napływu” absolwentów szkół kształcących w zawodzie.
- Utrzymująca się wysoka liczebność zawodów nadwyżkowych, w których nie notuje się żadnych propozycji pracy i brak perspektyw zmian oznacza konieczność wypracowania skutecznych działań na rzecz przekwalifikowania osób bezrobotnych.

Charakter lokalnego rynku pracy wymaga działań ukierunkowanych na podniesienie tempa rozwoju ekonomicznego regionu. W dłuższej perspektywie czasu, obserwacja zmian w zawodach nadwyżkowych, powinna mieć pozytywny wpływ na zapobieganie „kształcenia dla bezrobocia” przez system szkolnictwa zawodowego. Koniecznym wydaje się podjęcie działań informacyjno-promocyjnych i szkoleniowych podnoszących świadomość społeczności bezrobotnych w zakresie korzyści płynących z podnoszenia poziomu wykształcenia i kwalifikacji zawodowych.

Ważną zmienną warunkującą sytuację na rynku pracy są koszty pracy. Biorąc pod uwagę przeciętne wynagrodzenie brutto w gospodarce narodowej – wartości uzyskiwane przez województwo podlaskie lokuje je poniżej poziomu ogólnopolskiego, ale na tle województw Polski Wschodniej województwo podlaskie plasuje się na drugiej pozycji. Powiaty ziemskie w granicach, których znajdują się gminy tworzące Łomżyński Obszar Funkcjonalny osiągają rozbieżne wskaźniki w relacji do średniej wojewódzkiej. Uwagę zwraca najniższa średnia wynagrodzenia w Łomży, zarówno w stosunku do średniej województwa jak i powiatu łomżyńskiego, do którego należą gminy Nowogród, Łomża i Piątnica.

Tabela 4 Średnia wynagrodzenia brutto w podmiotach gospodarki narodowej w latach 2008-2013 [zł]

Jednostka terytorialna	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Polska	2 942,17	3 101,74	3 224,13	3 403,51	3 530,47	3 877,43
województwo lubelskie	2 603,71	2 727,67	2 922,60	3 066,32	3 203,67	3 488,61
województwo podlaskie	2 610,21	2 721,99	2 854,02	3 002,37	3 143,64	3 432,71
województwo świętokrzyskie	2 548,80	2 681,61	2 793,23	2 941,38	3 070,29	3 349,81
województwo podkarpackie	2 489,98	2 617,50	2 753,12	2 887,87	3 024,50	3 282,69
Łomża (miasto)	2 608,55	2 689,24	2 782,23	2 911,23	2 972,85	3 120,07
powiat łomżyński	2 728,53	2 861,24	3 112,25	3 174,65	3 354,22	3 409,11

Źródło: dane GUS

Kondycja rynku pracy w Łomżyńskim Obszarze Funkcjonalnym zagrożona jest przede wszystkim przez systematycznie wzrastającą stopę bezrobocia. Obserwowane są też dysproporcje w podaży pracy wynikające ze skoncentrowania regionalnej gospodarki w Łomży.

1.3 Gospodarka i innowacje

Dobrze funkcjonująca gospodarka oraz rozwój przedsiębiorczości i działania o charakterze innowacyjnym, to podstawowe warunki dla zapewnienia mieszkańcom coraz lepszych warunków życia. Dla potencjału gospodarczego Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego duże znaczenie ma położenie na głównym szlaku transportowym o znaczeniu międzynarodowym, krajowym i regionalnym centralnego ośrodka jakim jest Łomża, a także sąsiedztwo dużych miast (Ostrołęka, Ostrów Mazowiecka, Zambrów, Augustów, Ełk, Białystok), niewielka odległość od Warszawy (140 km od rdzenia obszaru) i bliskość przejść granicznych: Kuźnica (138 km od rdzenia obszaru) i Ogrodniki (146 km od rdzenia obszaru).

Potencjał gospodarczy na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego zdominowany jest przez sektor małych i średnich przedsiębiorstw, głównie z branży przetwórstwa rolno-spożywczego, budowlanej i drzewnej. Położenie obszaru w regionie o charakterze rolniczo-leśnym wskazuje na podstawowe kierunki rozwoju gospodarczego, którymi są branże nieuciążliwe ekologicznie, tj. przemysł spożywczy, browarnictwo, elektronika, przemysł materiałów budowlanych, drzewny, meblarski, produkcja i przetwórstwo produktów rolnych, a także turystyka i agroturystyka. Charakter rolniczy obszaru na pewno miał zdecydowany wpływ na rozwój przedsiębiorstw z branży rolno-spożywczej, które dzisiaj są liderami i wizytówką całego regionu. Jednak dla dynamiki gospodarczej Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego kluczowe znaczenie ma obecność dobrej marki reprezentowanej przez liderów:

- Przedsiębiorstwo Przemysłu Spożywczego PEPEES S. A. w Łomży – wiodący polski producent wysokojakościowych naturalnych produktów skrobiowych i jedyny w kraju producent glukozy krystalicznej. Przedsiębiorstwo znajduje się na liście 500 Największych Firm sektora handlowo-usługowego w Polsce (339 miejsce wg zestawienia Home&Market). Jest jednym z największych pracodawców na terenie ziemi łomżyńskiej, współpracuje z ok. 1100 plantatorami, wprowadza rozwiązania oraz produkty innowacyjne i proekologiczne. Spółka PEPEES podejmuje też wiele działań z zakresu CSR m.in. szkolenia dla rolników, staże dla studentów.
- Okręgowa Spółdzielnia Mleczarska w Piątnicy – najprężniej rozwijająca się firma mleczarska w Polsce, czołowy pracodawca w regionie, laureat wielu nagród. Na liście 330 najbardziej wartościowych marek w Polsce zajmuje 4 pozycję wśród marek branży mleczarskiej w Polsce (Ranking Polskich Marek, 2012). W 2011 roku w rankingu Spółdzielni Mleczarskich w Polsce uznana została jako najlepsza w Polsce. Produkty nagradzane są w licznych prestiżowych konkursach np. srebro w kategorii: produkty mleczne w edycji 2014 „Najlepszy Produkt”, „Diamenty Forbesa” i in. Zakład ten zatrudnia ok. 700 osób, co plasuje go na czołowej pozycji

wśród pracodawców w całym powiecie łomżyńskim. Firma wspiera rolników - dostawców mleka i zachowuje dbałość o środowisko naturalne. Dzięki inwestycjom w unikalne rozwiązania technologiczne i softwarowe OSM Piątница została uznana za najlepiej z informatyzowaną firmę i instytucję w Polsce w 2011 roku (w rankingu TeleInfo 100). Firma kompleksowo wdrożyła system ERP usprawniający procesy biznesowe we wszystkich obszarach, ponadto zastosowała system paletyzacji do automatycznego pakowania towaru na paletach oraz system zarządzania magazynem wysokiego składowania.

- Edpol Food & Innovation sp. z o.o. w Łomży - firma specjalizuje się we wdrażaniu i kreowaniu kompleksowych rozwiązań technologicznych w zakresie tworzenia i stosowania dodatków do żywności dla branży mięsnej, owocowo-warzywnej, rybnej, piekarniczej, cukierniczej oraz dla obszernej grupy przedsiębiorców z sektora HoReCa. Rozwój firmy w ostatnich latach wiązał się nie tylko z unowocześnianiem istniejącego parku maszynowego, ale również z wprowadzaniem innowacyjnych rozwiązań w zakresie produkcji nowych asortymentów. Cała produkcja objęta jest ścisłym nadzorem pracowników Działu Technologii, Innowacji i Wdrożeń oraz Działu Kontroli Jakości. Firma posiada m. in. certyfikat w zakresie przestrzegania standardów bezpieczeństwa żywności w oparciu o wymagania BRC Global Standard–Food Safety Issue 6.
- Browar Łomża - pierwsza produkcja piwa w browarze w Łomży ruszyła w 1968 roku. Wówczas browar był zakładem państwowym, należącym do Przedsiębiorstwa Przemysłu Spożywczego (PPS). Od początku swojego istnienia specjalizował się w produkcji piw jasnych dolnej fermentacji. Początkowe moce produkcyjne wynosiły około 250 tysięcy hektolitrów piwa rocznie – wystarczająco, by zaspokoić potrzeby lokalnego rynku. W 1994 roku rozpoczęła się prywatyzacja przedsiębiorstwa, a w 2000 roku browar został oficjalnie wydzielony z jednostek organizacyjnych PPS. Jako niezależna spółka, łomżyński browar został całkowicie zmodernizowany: inwestycje objęły budowę nowej warzelni, montaż zespołu tankofermentorów, linii do rozlewu piwa w puszkach oraz pasteryzatora przepływowego do linii butelkowej. Wprowadzono też międzynarodowe standardy bezpieczeństwa i higieny pracy. Od roku 2007 przez 4 lata browar był częścią duńskiego koncernu piwowarskiego Royal Unibrew. Van Pur jest właścicielem browaru w Łomży od 2011 roku. Od momentu powstania, zakłady zwiększyły swoje moce produkcyjne niemal czterokrotnie – dziś produkowane jest tutaj około 1,2 mln hektolitrów złotego trunku rocznie. Moce produkcyjne generuje 12 nowoczesnych tankofermentorów cylindryczno-stożkowych - każdy o pojemności 2100 hektolitrów. W browarze w Łomży wdrożony został Zintegrowany System Zarządzania

Jakością, który zapewnia najwyższą jakość produkowanego piwa. W rezultacie jakość piwa z Łomży potwierdzają międzynarodowe certyfikaty jakości BRC.

W poszczególnych gminach Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego rozlokowane są przedsiębiorstwa kluczowych branż dla regionu. W Łomży, gdzie istnieje ponad 6 000 podmiotów gospodarczych (6 263 w 2013 r.), poza wspomnianymi powyżej liderami gospodarki, funkcjonują inne, istotne dla gospodarki obszaru funkcjonalnego przedsiębiorstwa z branży rolniczej (PH Konrad, międzynarodowa firma De Heus), spożywczej: TMT sp. z o. o. (producent szerokiego asortymentu serów i masła), Zakłady Spożywcze BONA sp. z o. o. (producent majonezów, musztard, sosów), Generalny Dystrybutor Wędlin, Mięsa i Drobiu Świeżego DANTEX, PPHU Okruszek E. Gadowska sp. j. (producent i sprzedawca szerokiego asortymentu pieczywa i wyrobów cukierniczych, 70% zatrudnionych pracowników to osoby niepełnosprawne).

Branżę budowlaną reprezentują w Łomży: UniGlass Polska sp. z o.o. (producent szyb zespolonych), PW Mackiewicz (producent wyrobów betonowych), BIK – Projekt sp. z o. o. (usługi związane z robotami budowlanymi w zakresie inżynierii lądowej, dzięki projektom unijnym wprowadzono usługi kruszenia kamienia i gruzu budowlanego, jak również frezowanie nawierzchni asfaltowych), Skład Budowlany Podbielski. W Łomży funkcjonują również przedsiębiorstwa z branży meblarskiej (Meble Rumiński, Center Mebel, Okleina), deweloperskiej (PHU Kurpiewski, Negresko-Dom), instalacyjnej (Sanmet sp. j., Przedsiębiorstwo Instalacji Sanitarnych Rzońca) informatycznej (Novum sp. z o.o., Fina sp. j.), ochroniarskiej (Sekuritas), motoryzacyjnej (Auto Andaro sp. j.), tekstylnej (Fargotex, sp. z o.o.).

W Gminie Łomża, wśród 795 podmiotów gospodarczych (2013 r.), dominuje branża spożywcza i rolnicza (Scandic Food Sp. z o.o. - zakład produkcyjny duńskiego koncernu spożywczego w Chojnach Starych), Zakłady Mięsne Podgórze Sp. j., Ubojnia Zwierząt Robert Rytel w Podgórzu, Zakład Masarniczy Mieczysław Kuzia – Nowe Kupiski), a także budowlana (Zakład Drzewny Produkcyjno-Usługowy "Rustoall" Zenon Rudź).

Na terenie Gminy Nowogród działalność gospodarczą prowadzi 271 podmiotów (2013 r.). W zdecydowanej większości są to firmy jednoosobowe, działające w branży remontowo-budowlanej oraz w handlu (Brat – Rol s.c. Andrzej i Adam Zaczek, PHU BUD-MASTER Łukasz Sęk) i gastronomii (PWHU Zbyszko sp. z o.o., Wiszące Ogrody nad Narwią).

Na terenie Gminy Piątnica działa 690 podmiotów gospodarczych (2013 r.), wśród których funkcjonuje wskazana wyżej Okręgowa Spółdzielnia Mleczarska w Piątnicy, a także Stacja Hodowli i Unasielenia Zwierząt oddział w Piątnicy, HEXA Bank Spółdzielczy w Piątnicy, Stacja paliw „ORLEN” zlokalizowana w Piątnicy Poduchownej. Ponadto istnieje sporo mikroprzedsiębiorstw, m. in. z branży budowlanej i drzewnej, spożywczej oraz agroturystycznej. Wśród wiodących przedsiębiorców należy wymienić: PHU

Piątnica Sp. z o. o. Krzysztof Lędzioszek (pakowanie suchych produktów żywnościowych), SONAROL Sp. J., Najda, w Jeziorku, PPM Piątnica Paweł Ostrowski, w Piątnicy Włociańskiej, ALUSTIK Sp. z o. o., Mroczkowski, w Górkach Sypniewie, MAT BUT Sp. J., J. Zarański, A. Zarańska, M. Pyrcak, w Piątnicy Poduchownej, Przedsiębiorstwo Handlu Zwierzętami i Produktami Rolnymi „ANIMALEX”, M. i M. Łaguna, Sp. J. w Górkach Sypniewie, PHU „VINPOL”, P. G. Tkacz w Piątnicy Poduchownej, „BELFORT” Sp. z o. o. w Piątnicy Poduchownej, Zakład Piekarniczo-Cukierniczy, L. Kossakowski, G. Karwowski, Sp. J. w Piątnicy Poduchownej, Zakład Piekarniczo-Cukierniczy J. i K. Śledziewscy w Piątnicy Poduchownej, DOMASZEWSKY. Produkcja drzwi, K. i R. Domaszewscy, w Kownatach.

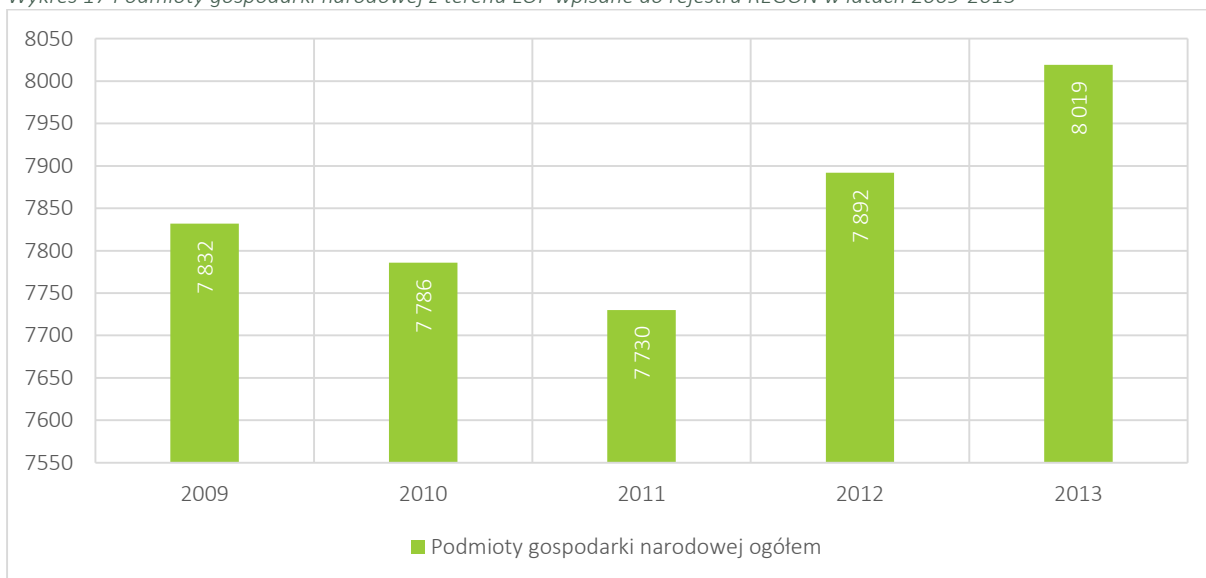
Największa koncentracja podmiotów gospodarczych występuje w Piątnicy Poduchownej. Najwięksi, wyżej wymienieni przedsiębiorcy mają ugruntowaną pozycję co najmniej na rynku lokalnym (skala makroregionu) oferując produkty wysokiej jakości, stanowiące odpowiedź na nie małe oczekiwania współczesnych klientów.

Wśród pozostałych podmiotów gospodarczych dominuje działalność usługowo-handlowa obejmująca swoim przedmiotem zakresy różnych branż, rozproszona we wszystkich 44 wsiach, należących do Gminy Piątnica.

Na terenie Gminy próbują się rozwijać gospodarstwa agroturystyczne (kilkanaście obiektów). Tereny, w szczególności nadrzeczne, sprzyjają tego typu inicjatywom. Niektóre z nich cieszą się renomą np. Kompleks Agroturystyczny „Olszynka” w Olszynach czy Centrum Przyrodniczo – Rekreacyjne „Wodniczka” w Krzewie.

Na poniższym wykresie zilustrowano dynamikę zmian w zakresie liczby podmiotów gospodarki narodowej widniejącej w rejestrze REGON w latach 2009-2013. W prezentowanym okresie, liczba podmiotów gospodarczych na terenie obszaru wzrosła o 187 podmiotów. Prawdopodobnie wzrost mógłby być większy, gdyby nie załamanie koniunktury gospodarczej obserwowanej po roku 2008 na terenie całego kraju. Niemniej jednak obserwowany trend wzrostowy świadczy o rosnącej przedsiębiorczości mieszkańców obszaru. Według danych GUS za rok 2013, podmioty gospodarcze funkcjonujące na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego stanowią 8,3% podmiotów gospodarki narodowej w województwie podlaskim wpisanych do rejestru REGON.

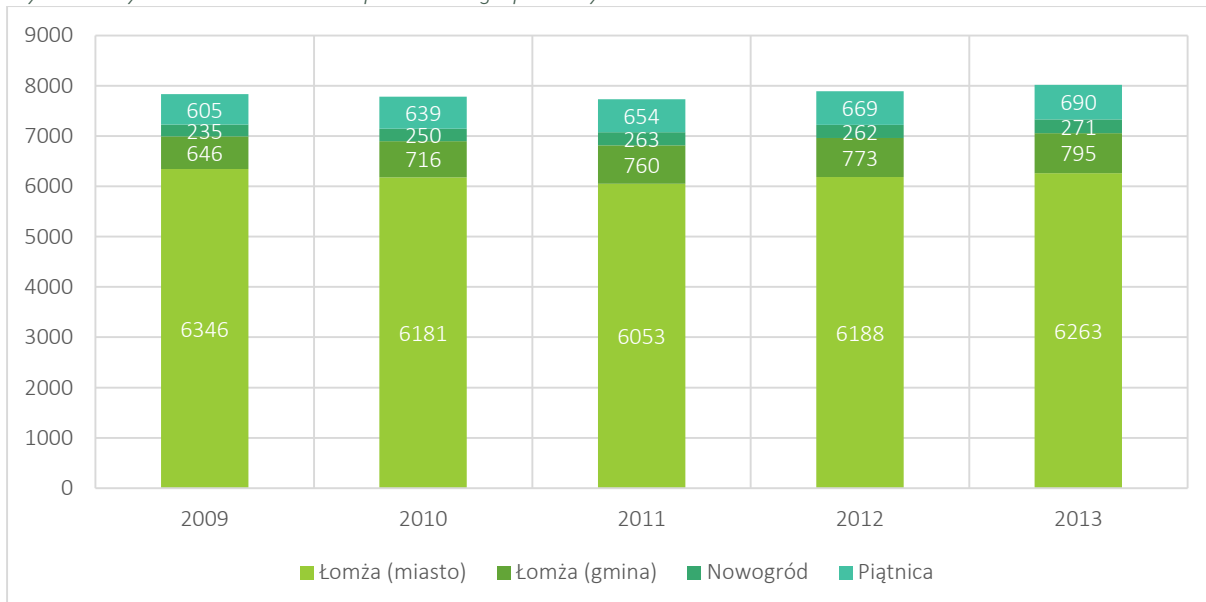
Wykres 17 Podmioty gospodarki narodowej z terenu ŁOF wpisane do rejestru REGON w latach 2009-2013

Źródło: dane GUS

Największe skoncentrowanie podmiotów gospodarczych występuje w głównym ośrodku obszaru, w Mieście Łomża. Jednak w okresie 2009 - 2013 liczba podmiotów gospodarczych zmniejszyła się tutaj o 83, natomiast w pozostałych gminach liczba podmiotów w analizowanym okresie wzrosła, w Gminie Łomża o 149, w Gminie Nowogród o 36 i w Gminie Piątnica o 85.

Wykres 18 Dynamika zmian w liczbie podmiotów gospodarczych w ŁOF w l. 2009-2013

Źródło: dane GUS

Poniżej zestawiono dane dotyczące podmiotów gospodarczych na terenie ŁOF według klas wielkości, przypadających na 10 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym.

Sektor gospodarki Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego zdominowany jest przez małe podmioty gospodarcze zatrudniające do 9 pracowników. Obserwowany jest systematyczny wzrost wskaźnika

w analizowanym okresie. Natomiast zmniejszeniu ulega wskaźnik dla podmiotów gospodarczych zatrudniających od 10 do 49 pracowników. W grupie podmiotów zatrudniających od 50 do 249 pracowników obserwuje się wzrost wskaźnika w Mieście Łomża i znacząco w Gminie Piątnica. Tutaj funkcjonują również duże podmioty gospodarcze, zatrudniające 250 i więcej pracowników, przy czym wskaźnik ten utrzymuje się na stałym poziomie tylko w Gminie Piątnica w analizowanym okresie.

Tabela Podmioty gospodarcze wg klas wielkości na 10 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym w l. 2006-2013

Jednostka terytorialna	2009	2010	2011	2012	2013
Podmioty zatrudniające do 9 pracowników					
Łomża (miasto)	1 408,6	1 367,8	1 342,7	1 402,2	1 440,7
Łomża (gmina)	996,1	1 032,9	1 080,4	1 096,9	1 133,5
Nowogród	918,0	935,5	978,2	972,0	1 015,4
Piątnica	875,4	909,5	919,1	939,6	973,2
Podmioty zatrudniające od 10 do 49 pracowników					
Łomża (miasto)	59,2	57,9	56,3	43,0	45,6
Łomża (gmina)	41,9	40,6	39,9	26,2	24,8
Nowogród	41,0	43,2	42,9	30,7	23,1
Piątnica	49,2	45,1	44,5	39,9	38,5
Podmioty zatrudniające od 50 do 249 pracowników					
Łomża (miasto)	15,4	15,6	15,4	16,5	16,6
Łomża (gmina)	3,2	3,0	3,0	1,5	1,5
Nowogród	4,1	3,9	3,9	3,8	3,8
Piątnica	4,6	4,5	4,4	7,4	8,9
Podmioty zatrudniające 250 i więcej pracowników					
Łomża (miasto)	1,2	0,9	0,7	0,7	0,7
Łomża (gmina)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Nowogród	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Piątnica	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5

Źródło: dane GUS

Poniższe zestawienie przedstawia szczegółowo strukturę sektora gospodarki w Łomżyńskim Obszarze Funkcjonalnym z podziałem na branże, według Polskiej Klasyfikacji Działalności 2007, która została opracowana na podstawie statystycznej klasyfikacji działalności gospodarczej NACE Rev2, wprowadzonej rozporządzeniem (WE) Nr 1893/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 20 grudnia 2006 r. w sprawie statystycznej klasyfikacji działalności gospodarczej NACE Rev2 i zmieniającym rozporządzenie Rady (EWG) Nr 3037/90 oraz niektóre rozporządzenia WE w sprawie określonych dziedzin statystycznych. W związku z powyższym zachowuje pełną spójność i porównywalność metodologiczną, pojęciową, zakresową i kodową z klasyfikacją NACE Rev2. Klasyfikacja ta jest umownie przyjętym, hierarchicznie usystematyzowanym podziałem zbioru rodzajów działalności społeczno-gospodarczej jakie realizują jednostki (podmioty gospodarcze). PKD jest podstawą systemu klasyfikacji gospodarczych i społecznych, do której nawiązują inne klasyfikacje, a zwłaszcza Polska Klasyfikacja Wyrobów i Usług.

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2014-2020

Tabela 5 Struktura sektora gospodarki ŁOF według sekcji PKD w 2013 r.

Polska klasyfikacja działalności	Łomża (miasto)	Łomża (gmina)	Nowogród	Piątnica	ŁOF
Sekcja A Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	60	43	15	59	177
Sekcja A dział 01 Uprawy rolne, chów i hodowla zwierząt, łowiectwo, włączając działalność usługową	56	40	15	55	166
Sekcja A dział 02 Leśnictwo i pozyskiwanie drewna	4	3	0	4	11
Sekcja B Górnictwo i wydobywanie	8	2	0	0	10
Sekcja B dział 08 Pozostałe górnictwo i wydobywanie	8	2	0	0	10
Sekcja C Przetwórstwo przemysłowe	508	79	22	73	682
Sekcja C dział 10 Produkcja artykułów spożywczych	77	14	1	19	111
Sekcja C dział 13 Produkcja wyrobów tekstylnych	16	2	2	0	20
Sekcja C dział 14 Produkcja odzieży	25	3	1	3	32
Sekcja C dział 16 Produkcja wyrobów z drewna oraz korka,	40	4	5	10	59
Sekcja C dział 17 Produkcja papieru i wyrobów z papieru	5	1	0	0	6
Sekcja C dział 18 Poligrafia i reprodukcja zapisanych nośników informacji	20	2	1	2	25
Sekcja C dział 20 Produkcja chemikaliów i wyrobów chemicznych	3	1	0	2	6
Sekcja C dział 22 Produkcja wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych	21	6	1	4	32
Sekcja C dział 23 Produkcja wyrobów z pozostałych mineralnych surowców niemetalicznych	39	2	2	8	51
Sekcja C dział 24 Produkcja metali	2	0	0	0	2
Sekcja C dział 25 Produkcja metalowych wyrobów gotowych,	52	8	2	6	68
Sekcja C dział 26 Produkcja komputerów, wyrobów elektronicznych i optycznych	2	0	0	0	2
Sekcja C dział 27 Produkcja urządzeń elektrycznych	5	3	0	0	8
Sekcja C dział 28 Produkcja maszyn i urządzeń, gdzie indziej niesklasyfikowana	8	0	1	1	10
Sekcja C dział 29 Produkcja pojazdów samochodowych, przyczep	1	0	0	0	1
Sekcja C dział 30 Produkcja pozostałego sprzętu transportowego	2	0	0	0	2
Sekcja C dział 31 Produkcja mebli	100	20	4	10	134
Sekcja C dział 32 Pozostała produkcja wyrobów	52	3	0	3	58
Sekcja C dział 33 Naprawa, konserwacja i instalowanie maszyn i urządzeń	38	10	2	5	55
Sekcja D Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych	13	0	0	0	13
Sekcja E Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją	14	3	5	2	24
Sekcja E dział 36 Pobór, uzdatnianie i dostarczanie wody	3	0	0	0	3
Sekcja E dział 37 Odprowadzanie i oczyszczanie ścieków	3	1	0	1	5
Sekcja E dział 38 Działalność związana ze zbieraniem, przetwarzaniem i unieszkodliwianiem odpadów; odzysk surowców	8	1	5	0	14
Sekcja E dział 39 Działalność związana z rekultywacją i pozostała działalność usługowa związana z gospodarką odpadami	0	1	0	1	2
Sekcja F Budownictwo	770	151	76	109	1106

Polska klasyfikacja działalności	Łomża (miasto)	Łomża (gmina)	Nowogród	Piątница	ŁOF
Sekcja F dział 41 Roboty budowlane związane ze wznoszeniem budynków	183	51	31	28	293
Sekcja F dział 42 Roboty związane z budową obiektów inżynierii lądowej i wodnej	28	9	0	5	42
Sekcja F dział 43 Roboty budowlane specjalistyczne	559	91	45	76	771
Sekcja G Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	1766	220	62	216	2264
Sekcja G dział 45 Handel hurtowy i detaliczny pojazdami samochodowymi; naprawa pojazdów samochodowych	237	39	6	47	329
Sekcja G dział 46 Handel hurtowy, z wyłączeniem handlu pojazdami samochodowymi	403	51	11	42	507
Sekcja G dział 47 Handel detaliczny, z wyłączeniem handlu detalicznego pojazdami samochodowymi	1126	130	45	127	1428
Sekcja H Transport i gospodarka magazynowa	489	42	9	29	569
Sekcja H dział 49 Transport lądowy oraz transport rurociągowy	460	39	8	29	536
Sekcja H dział 50 Transport wodny	1	2	0	0	3
Sekcja H dział 51 Transport lotniczy	1	0	0	0	1
Sekcja H dział 52 Magazynowanie i działalność usługowa wspomagająca transport	22	0	0	0	22
Sekcja H dział 53 Działalność pocztowa i kurierska	5	1	1	0	7
Sekcja I Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	152	18	8	18	196
Sekcja I dział 55 Zakwaterowanie	15	3	2	5	25
Sekcja I dział 56 Działalność usługowa związana z żywnością	137	15	6	13	171
Sekcja J Informacja i komunikacja	112	15	1	8	136
Sekcja J dział 58 Działalność wydawnicza	9	0	0	1	10
Sekcja J dział 59 Działalność związana z produkcją filmów, nagrań wideo, programów telewizyjnych, nagrań dźwiękowych i muzycznych	19	4	0	1	24
Sekcja J dział 60 Nadawanie programów ogólnodostępnych	1	0	0	0	1
Sekcja J dział 61 Telekomunikacja	11	4	1	3	19
Sekcja J dział 62 Działalność związana z oprogramowaniem	55	5	0	2	62
Sekcja J dział 63 Działalność usługowa w zakresie informacji	17	2	0	1	20
Sekcja K Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	242	25	10	12	289
Sekcja K dział 64 Finansowa działalność usługowa, z wyłączeniem ubezpieczeń i funduszy emerytalnych	29	6	1	3	39
Sekcja K dział 65 Ubezpieczenia, reasekuracja oraz fundusze emerytalne, z wyłączeniem obowiązkowego ubezpieczenia społecznego	4	0	2	0	6
Sekcja K dział 66 Działalność wspomagająca usługi finansowe oraz ubezpieczenia i fundusze emerytalne	209	19	7	9	244
Sekcja L Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	155	5	2	9	171
Sekcja M Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	564	43	13	26	646
Sekcja M dział 69 Działalność prawnicza, rachunkowo-księgową	137	10	5	4	156
Sekcja M dział 70 Działalność firm centralnych (head offices); doradztwo związane z zarządzaniem	49	5	0	4	58
Sekcja M dział 71 Działalność w zakresie architektury i inżynierii; badania i analizy techniczne	175	7	3	11	196
Sekcja M dział 72 Badania naukowe i prace rozwojowe	3	0	0	0	3

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2014-2020

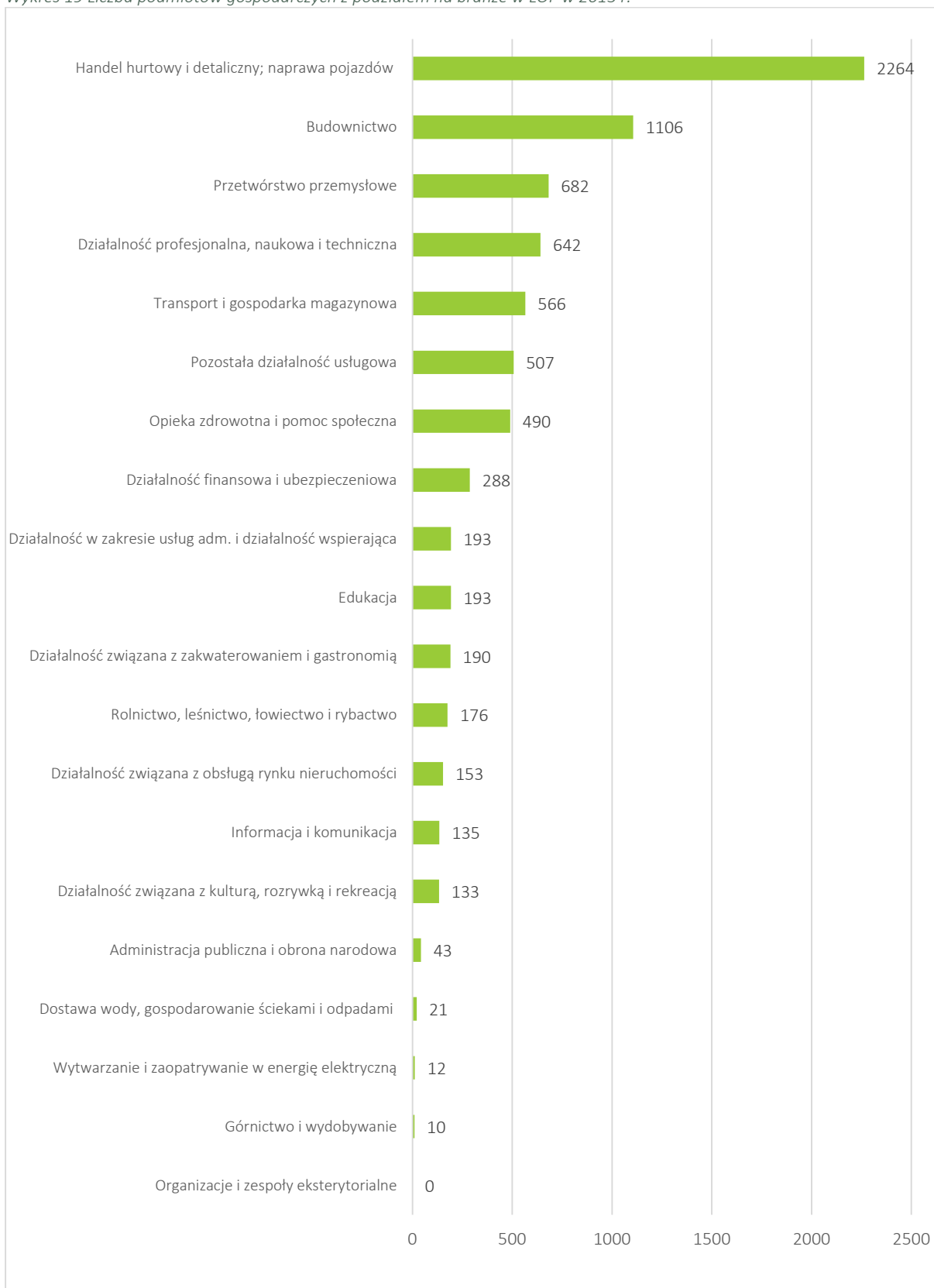
Polska klasyfikacja działalności	Łomża (miasto)	Łomża (gmina)	Nowogród	Piątница	ŁOF
Sekcja M dział 73 Reklama, badanie rynku i opinii publicznej	49	4	0	3	56
Sekcja M dział 74 Pozostała działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	125	9	3	2	139
Sekcja M dział 75 Działalność weterynaryjna	26	8	2	2	38
Sekcja N Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	164	13	8	9	194
Sekcja N dział 77 Wynajem i dzierżawa	14	1	5	2	22
Sekcja N dział 78 Działalność związana z zatrudnieniem	4	0	0	0	4
Sekcja N dział 79 Działalność organizatorów turystyki, pośredników i agentów turystycznych oraz pozostała działalność usługowa w zakresie rezerwacji i działalności z nią związane	28	5	1	1	35
Sekcja N dział 80 Działalność detektywistyczna i ochroniarska	10	1	0	0	11
Sekcja N dział 81 Działalność usługowa związana z utrzymaniem porządku w budynkach i zagospodarowaniem terenów zieleni	69	6	2	2	79
Sekcja N dział 82 Działalność związana z administracyjną obsługą biura i pozostała działalność wspomagająca prowadzenie działalności gospodarczej	39	0	0	4	43
Sekcja O Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	22	15	9	23	69
Sekcja P Edukacja	251	24	8	30	313
Sekcja Q Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	428	59	4	13	504
Sekcja Q dział 86 Opieka zdrowotna	415	59	3	12	489
Sekcja Q dział 87 Pomoc społeczna z zakwaterowaniem	3	0	0	0	3
Sekcja Q dział 88 Pomoc społeczna bez zakwaterowania	10	0	1	1	12
Sekcja R Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	115	11	8	15	149
Sekcja R dział 90 Działalność twórcza związana z kulturą	23	2	4	3	32
Sekcja R dział 91 Działalność bibliotek, archiwów, muzeów oraz pozostała działalność związana z kulturą	7	1	1	3	12
Sekcja R dział 92 Działalność związana z grami losowymi i zakładami wzajemnymi	3	0	0	0	3
Sekcja R dział 93 Działalność sportowa, rozrywkowa i rekreacyjna	82	8	3	9	102
Sekcja S i T Pozostała działalność usługowa i Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby	430	27	11	39	507
Sekcja S dział 94 Działalność organizacji członkowskich	208	7	7	19	241
Sekcja S dział 95 Naprawa i konserwacja komputerów i artykułów użytku osobistego i domowego	53	2	1	2	58
Sekcja S dział 96 Sekcja T dział 97 i 98 Pozostała indywidualna działalność usługowa, Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników i Gospodarstwa domowe produkujące wyroby.	169	18	3	18	208

Źródło: dane GUS

Struktura sektora gospodarki w Łomżyńskim Obszarze Funkcjonalnym jest rozproszona. Działalność gospodarcza obejmuje prawie wszystkie branże według podziału PKD 2007. Biorąc pod uwagę liczbę podmiotów gospodarczych na terenie obszaru dominujące są branże: Sekcja G Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle z wyraźnym wskazaniem na dział Handel detaliczny, z wyłączeniem handlu detalicznego pojazdami samochodowymi, a także Sekcja F Budownictwo ze wskazaniem na dział Roboty budowlane specjalistyczne. Przetwórstwo przemysłowe a także działalność profesjonalna, naukowa i techniczna zajmują kolejne miejsca pod względem liczby podmiotów gospodarczych. Branże, które są wizytówką Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego ze względu na potencjał i pozycję przedsiębiorstw reprezentatywnych wymienionych wyżej to branże Sekcji C i sekcji F.

Zagadnienie działalności rolniczej jako istotnej dla gmin wiejskich Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego zostanie uwzględnione w dalszej części niniejszego opracowania, w rozdziale Rozwój obszarów wiejskich.

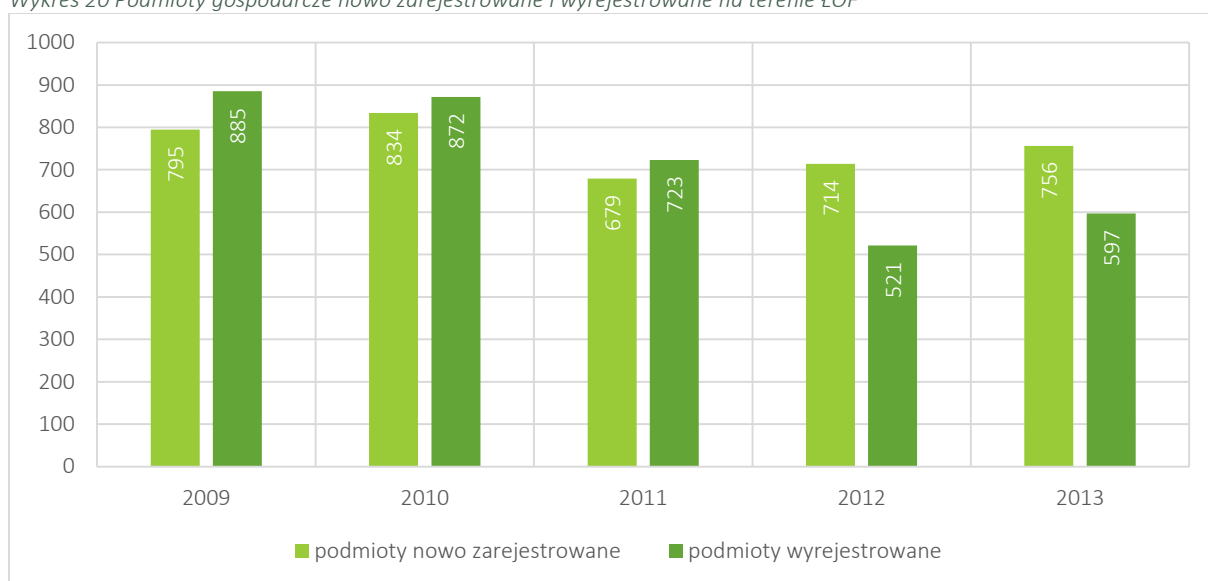
Wykres 19 Liczba podmiotów gospodarczych z podziałem na branże w ŁOF w 2013 r.

Źródło: dane GUS

W okresie między 2009 a 2013 rokiem na terenie gmin analizowanego obszaru łącznie zarejestrowanych zostało 3 778 nowych podmiotów gospodarczych. W tym samym czasie likwidacji uległo 3 598 jednostek, przez co nadwyżka podmiotów nowo zarejestrowanych nad likwidowanymi wyniosła 180. Wahania względem liczby podmiotów nowo utworzonych oraz podmiotów zamykanych są zbliżone do tendencji obserwowanych na terenie województwa podlaskiego jak i w skali ogólnopolskiej. W opisywanym okresie 2009-2013 na terenie województwa podlaskiego bilans liczby podmiotów nowo utworzonych oraz likwidowanych był dodatni. Utworzonych zostało łącznie 46 299 nowych firm. Likwidacji uległo 39 144. Przyrost nowych przedsiębiorstw w skali wojewódzkiej wyniósł ponad 7 tysięcy.

Wykres 20 Podmioty gospodarcze nowo zarejestrowane i wyrejestrowane na terenie ŁOF

Źródło: dane GUS

Liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego w 2013 roku wyniosła 6400, przy czym niemal 77% firm zarejestrowanych było na terenie miasta Łomży. Na kolejnych miejscach uplasowały się gminy Łomża (11% ogółu), Piątnica (8,5%) i Nowogród (3,5%).

Na poniższym zestawieniu zaprezentowano najważniejsze wskaźniki dotyczące stanu gospodarki Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego, w odniesieniu do stanu gospodarki całego województwa podlaskiego oraz średnich wartości ogólnopolskich.

Tabela 6 Wskaźniki porównawcze dla podmiotów gospodarczych za rok 2013

Jednostka terytorialna	Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności	Jednostki nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na 10 tys. ludności	Jednostki wykreślone z rejestru REGON na 10 tys. ludności	Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym	Podmioty nowo zarejestrowane na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym
Łomża (miasto)	999	95	77	11,8	144
Łomża (gmina)	739	63	51	10,3	99
Nowogród	655	57	36	8,4	92
Piątnica	643	61	42	8,1	98
ŁOF	759	69	52	9,6	108
powiat łomżyński	577	57	39	7,5	90
woj. podlaskie	808	73	58	9,9	116
Polska	1057	95	70	12,1	150

Źródło: dane GUS

Przy porównaniu wyników poszczególnych gmin wchodzących w skład opisywanego obszaru, na pozycję niekwestionowanego lidera wysuwa się Miasto Łomża, którego wskaźniki w poszczególnych dziedzinach znacząco przewyższają wskaźniki pozostałych gmin. Jedynie w przypadku wskaźnika podmiotów nowo zarejestrowanych przypadających na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym wynik jest niższy, niż średnia obszaru i województwa, i zbliżony jest do wyniku gminy Piątnica. Łomża także w odniesieniu do powiatu łomżyńskiego i województwa podlaskiego, posiada zdecydowanie pozycję lidera.

W odniesieniu do średniej ogólnopolskiej wyniki Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego są niższe, dlatego w celu zwiększenia konkurencyjności obszaru istotne są działania zacieśniające współpracę międzygminną a także wzmocnienie i wypromowanie posiadanych potencjałów. Warto także wykorzystać narzędzia wspierające tworzenie i rozwój nowych podmiotów gospodarczych, a także zwiększenie innowacyjności i wydajności podmiotów już istniejących. Kluczowym w tym celu może okazać się wykorzystanie istniejących instytucji otoczenia biznesu oraz funduszy z nowej perspektywy finansowej UE na lata 2014-2020. W poniższej tabeli zestawiono projekty innowacyjne, jakie podjęto w latach 2007 -2013 na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego w ramach Priorytetu 1: Wzrost innowacyjności i wspieranie przedsiębiorczości w regionie.

Tabela 7 Liczba projektów innowacyjnych podjętych w latach 2007-2013 RPO WP Priorytet 1.

Jednostka terytorialna	1.1. Tworzenie warunków dla rozwoju innowacyjności	1.2. Region atrakcyjny inwestycjom	1.3. Wsparcie instytucji otoczenia biznesu	1.4. Wsparcie inwestycyjne przedsiębiorstw
Łomża (miasto)	1	3	0	33
Łomża (gmina)	0	0	0	5
Nowogród	0	0	0	1
Piątnica	0	0	0	0
ŁOF	1	3	0	39
powiat łomżyński	1	5	0	46
woj. podlaskie	25	69	0	581

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.podlaskiedotacje.pl

Na terenie obszaru realizowane są 43 projekty o charakterze innowacyjnym.

Gminą nieaktywną jeśli chodzi o realizację projektów innowacyjnych w ramach Priorytetu 1 RPO WP jest Piątnica.

W ramach Poddziałania 1.1. *Tworzenie warunków dla rozwoju innowacyjności* realizowany jest jeden projekt, będący sztandarowym przedsięwzięciem w tym zakresie dla Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego. Jest to projekt pt. Park Przemysłowy Łomża – I etap, którego beneficjentem jest spółka z o.o. Miasta Łomża. Projekt Parku Przemysłowego Łomża został przygotowany zgodnie z możliwościami i tendencjami rozwojowymi miasta i regionu. Podział na etapy, gdyż planowane są jeszcze kolejne dwa, pozwala na realizację przedsięwzięcia w sposób zrównoważony, z możliwością elastycznego dostosowania infrastruktury do trendów rynkowych oraz potrzeb. W ramach kompleksu funkcjonować będzie Inkubator Przedsiębiorczości, Centrum Produkcyjno-Logistyczne oraz tereny inwestycyjne z przeznaczeniem pod działalność produkcyjną i usługową.

Trzy projekty z Działania 1.2. *Region atrakcyjny inwestycjom*, również realizowane są w Łomży. Beneficjentem dwóch z nich jest Miasto Łomża, realizując dwa etapy projektu: *Przygotowanie i uzbrojenie terenów inwestycyjnych w Łomży*.

W całym województwie podlaskim projektów z tego działania realizowanych jest 69. Natomiast ani jeden projekt nie jest podejmowany dla wsparcia instytucji biznesu, z działania 1.3 zarówno na poziomie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego, jak i powiatu a nawet całego województwa.

Wśród 43 projektów innowacyjnych w Łomżyńskim Obszarze Funkcjonalnym 39 to projekty wspierające inwestycje, z działania 1.4. *Wsparcie inwestycyjne przedsiębiorstw*, których beneficjentem jest sektor MŚP. O dotacje unijne najczęściej aplikowali przedsiębiorcy z Łomży, dzięki czemu realizowane są m.in. takie projekty jak:

- *Wdrożenie innowacji w celu dywersyfikacji oferty sprzedażowej przedsiębiorstwa DEVO (Devo Karwacki Jerzy)*, całkowita wartość projektu ok. 4,3 mln zł;

- *Wdrożenie innowacyjnych technologii produkcyjnych w firmie Domel sp. z o.o. (Domel sp. z o.o.), całkowita wartość projektu ok. 4,0 mln zł;*
- *Wzrost konkurencyjności i innowacyjności przedsiębiorstwa EDPOL poprzez inwestycje w innowacyjne technologie produkcyjne (EDPOL Przedsiębiorstwo Produkcyjno-Handlowe Export - Import Edward Dąbrowski), całkowita wartość projektu ok 4,6 mln zł;*
- *Podniesienie konkurencyjności i innowacyjności firmy Uniglass Polska sp. z o.o. poprzez inwestycję w linię technologiczną (Uniglass Polska Spółka z o.o.) całkowita wartość projektu ok. 5,6 mln zł.*

Projekty z działania 1.4. podjęli również przedsiębiorcy z gminy Łomża. Realizowane są m.in. projekty:

- *Innowacyjne podejście do realizacji usług w trudnym terenie (Wojciech Baranowski "Elektro - Silver"), całkowita wartość projektu ok 5,5 mln zł;*
- *Usprawnienie procesu świadczenia usług firmy ELEKTRO-SILVER (beneficjent j.w.), całkowita wartość projektu 3,5 mln zł;*
- *Usprawnienie procesów świadczenia usług oraz wprowadzenie nowej usługi poprzez zakup nowoczesnych wiertnic wraz z osprzętem (beneficjent j.w.), całkowita wartość projektu 6,3 mln zł.*

Należy zauważyć, że na 675 projektów o charakterze innowacyjnym realizowanych w województwie podlaskim, tylko 6,3% podejmowanych jest w Łomżyńskim Obszarze Funkcjonalnym, z czego zdecydowana większość w Łomży.

Istotne dla rozwoju gospodarczego Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego jest wyodrębnienie nowych terenów inwestycyjnych oraz przygotowanie i uzbrojenie już istniejących. Na terenie obszaru zlokalizowane są tereny inwestycyjne:

- w Mieście Łomża: 7 ha i około 80 ha, które są terenami prywatnymi objętymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego jako tereny przemysłowe i usługowe,
- w Gminie Łomża: 5 ha,
- w Mieście i Gminie Nowogród: 48 ha objętych miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego i dodatkowo około 40 ha,
- w Gminie Piątnica 5 ha.

Tereny inwestycyjne mają braki w niezbędnej infrastrukturze (sieć wodociągowa, kanalizacyjna, gazowa, teletechniczna, elektroenergetyczna). Niezbędne są także połączenia komunikacyjne z drogami TEN-T oraz poprawa dostępności transportowej strefy ekonomicznej.

Istotnymi instytucjami ze względu na rozwój i powstawanie nowych jednostek gospodarczych są instytucje wspierania biznesu takie jak: centra transferu technologii, cechy, agencje, klastry, inkubatory

technologiczne, izby gospodarcze, biura karier oraz parki technologiczne. Ich rolą jest zarówno wspieranie przedsiębiorczości, transfer wiedzy, czy wsparcie technologiczne lub materialne nowopowstających przedsięwzięć, jak i tworzenie dobrego klimatu dla synergii między ośrodkami administracyjnymi, otoczeniem naukowym oraz instytucjami biznesowymi w celu wspierania rozwoju gospodarczego. Instytucje otoczenia biznesu skoncentrowane są w Łomży. Przedsiębiorcy mogą liczyć na wsparcie ze strony Łomżyńskiej Izby Przemysłowo-Handlowej, Cechu Rzemieślników i Innych Przedsiębiorców w Łomży, Agencji Rozwoju Regionalnego, Regionalnego Ośrodka Europejskiego Funduszu Społecznego, oraz Łomżyńskiego Funduszu Poręczeń Kredytowych.

Obecność strefy ekonomicznej (podstrefa Suwalskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej w Łomży) o powierzchni ok. 7,68 ha, gdzie planowanych jest około 200 miejsc pracy przy nakładach prawie 39 mln zł, jest również instrumentem aktywizującym i wspierającym przedsiębiorczość oraz innowacyjność w Łomżyńskim Obszarze Funkcjonalnym.

Suwalska Specjalna Strefa Ekonomiczna zlokalizowana w bezpośrednim sąsiedztwie wschodniej granicy Unii Europejskiej, blisko granic Rosji, Litwy i Białorusi oferuje bogatą ofertę inwestycyjną, kompleksową obsługę procesu inwestycyjnego, a także możliwość skorzystania z najwyższych w kraju ulg podatkowych. SSSE jest jednym z najlepiej przygotowanych infrastrukturalnie i najszybciej rozwijających się obszarów gospodarczych w Polsce. Składa się na nią siedem wydzielonych obszarów północno-wschodniej części kraju o łącznej powierzchni 375,6334 ha:

- Podstrefa Suwałki - 118,4384 ha,
- Podstrefa Ełk - 127,4053 ha,
- Podstrefa Gołdap - 57,3341 ha,
- Podstrefa Białystok - 29,9129 ha,
- Podstrefa Łomża - 7,6884 ha,
- Podstrefa Małkinia Górna - 23,92 ha,
- Podstrefa Grajewo - 10,9343 ha.

Na etapie uzgodnień z Ministerstwem Gospodarki jest obecnie powstanie podstrefy SSSE w Nowogrodzie.

Na korzystne warunki inwestycyjne w Specjalnej Suwalskiej Strefie Ekonomicznej składają się:

- Atrakcyjna lokalizacja - położenie w bezpośrednim sąsiedztwie granic z Rosją, Litwą i Białorusią, w regionie pełniącym funkcję pomostu pomiędzy Europą Zachodnią a Wschodnią otwiera przed przedsiębiorcą ogromne możliwości zaistnienia na chłonnych rynkach wschodnich. Ponadto tereny SSSE położone są w regionie, gdzie warunki życia i mieszkania należą do najtańszych

- w Polsce, w miejscu bardzo atrakcyjnym pod względem turystycznym, o unikatowych na skalę europejską walorach środowiska.
- Wykwalifikowani pracownicy - w prowadzeniu swojej działalności przedsiębiorcy mogą skorzystać z potencjału młodych, dobrze wykształconych pracowników. Koszty pracy należą do jednych z najniższych w kraju. Odpowiednie przygotowanie zawodowe zapewniają szkoły wyższe, średnie i zawodowe w regionie.
 - Przyjazny samorząd – władze lokalne traktują priorytetowo rozwój przedsiębiorczości, a urzędy administracji samorządowej tworzą przyjazny klimat dla inwestorów.
 - Tereny przemysłowe przygotowane do rozpoczęcia szybkiej działalności gospodarczej – grunty oferowane do sprzedaży, wyposażone są w pełną infrastrukturę techniczną i mają konkurencyjne ceny. Działki dzielone są zgodnie z potrzebami inwestorów. Tereny Suwalskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej posiadają miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.
 - Duże możliwości kooperacji i rozwinięta infrastruktura okołobiznesowa - na obszarze Suwalskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej funkcjonują otwarte na współpracę przedsiębiorstwa działające w wielu branżach. W regionie swoje placówki posiadają liczne banki, towarzystwa ubezpieczeniowe, biura doradztwa prawnego, finansowego itd. Silną stroną regionu jest również rozwinięta baza turystyczna. Dodatkowe możliwości stwarza bliska obecność parków naukowo-technologicznych w Suwałkach, Ełku i Białymstoku.
 - Profesjonalna i życzliwa obsługa inwestora - pracownicy SSSE S.A. udzielają przedsiębiorcom pełnej i fachowej pomocy na każdym etapie realizacji przedsięwzięcia.

Zlokalizowana na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego Podstrefa Łomża składa się z dwóch kompleksów. Kompleks 1 o powierzchni 2,4776 ha graniczy z drogą gminną nr 10173B i oddalony jest od drogi krajowej nr 61 relacji Ostrołęka – Warszawa o ok. 200 m, a od drogi krajowej nr 63 prowadzącej do wschodniej granicy Polski o ok. 1,5 km. W odległości około 1,5 km przebiegać będzie nowa droga ekspresowa S61 – korytarz transeuropejski – Via Baltica.

Wzdłuż terenu przy ul. Ciepłej przebiega sieć energetyczna SN 15 KV oraz GPZ-2 Łomża, linia telefoniczna operatora Orange oraz przyłącze tłoczne kanalizacji sanitarnej. Teren zostanie wyposażony w niezbędną infrastrukturę techniczną, tj.: kanalizację deszczową i sanitarną, sieci wodociągowe, oświetlenie uliczne, linię światłowodową w ramach Projektu Nr WND-RPPD.01.02.01-20-005/11 „Przygotowanie i uzbrojenie terenów inwestycyjnych w Łomży - II etap”. Projekt jest współfinansowany w kwocie 14,7 mln zł z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2007-2013. Całkowita wartość projektu to 23,5 mln zł, w tym koszty kwalifikowane 20,3 mln zł. Beneficjentem i inwestorem jest Miasto Łomża. Planowany okres realizacji projektu to III kwartał 2013 - II kwartał 2014.

Sieć gazowa oraz sieć ciepłownicza wybudowane zostaną według zapotrzebowania inwestorów przez Miejskie Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej Sp. z o.o. w Łomży oraz Mazowiecką Spółkę Gazownictwa Sp. z o.o. w Białymstoku.

Kompleks 2 o powierzchni 5,2108 ha graniczy z drogą powiatową nr 2607B, oddalony jest o ok. 600 m od drogi wojewódzkiej nr 677 relacji Łomża – Ostrów Mazowiecka, łączącej się z drogą krajową nr 8, i ok. 1,5 km od drogi krajowej nr 63 prowadzącej do wschodniej granicy Polski. W odległości około 1,5 km przebiegać będzie nowa droga ekspresowa S61 – korytarz transeuropejski – Via Baltica.

W odległości około 300 m od terenu znajduje się Główny Punkt Zasilania oraz sieć energetyczna SN 15 KV i linia telefoniczna operatora Orange. Wzdłuż ul. Spokojnej, przylegającej do terenu, biegnie kanał sanitarny, kanalizacja deszczowa, sieć wodociągowa oraz magistralna sieć ciepłownicza. Wzdłuż ul. Akademickiej, również sąsiadującej z terenem, biegnie kolektor sanitarny, wodociągowy, kanał deszczowy i kanalizacji teletechnicznej. Ulica jest wyposażona w oświetlenie drogowe. Sieć gazowa oraz sieć ciepłownicza wybudowana zostanie według zapotrzebowania inwestorów przez Miejskie Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej sp. z o.o. w Łomży oraz Mazowiecką Spółkę Gazownictwa sp. z o.o. w Białymstoku.

Władze Miasta Łomża tworzą doskonałe warunki do inwestowania w mieście poprzez uzbrajanie terenów inwestycyjnych, działanie w strukturach Urzędu Miejskiego w Łomży - Centrum Obsługi Inwestora, tworzenie systemu ulg i zachęt dla potencjalnych inwestorów.

1.4 Infrastruktura

Infrastrukturę techniczną Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego można ująć w dwie podstawowe kategorie:

- infrastrukturę służącą zaopatrzeniu w media,
- infrastrukturę służącą komunikacji.

Dostęp mieszkańców do mediów (wodociąg, gaz, kanalizacja) jest jednym z ważniejszych wyznaczników jakości życia na danym obszarze. Oddziałuje z jednej strony na atrakcyjność inwestycyjną oraz osiedleńczą, przyczyniając się do rozwoju budownictwa mieszkaniowego, z drugiej może wpływać na aktywność potencjalnych inwestorów.

Tabela 8 Dane dotyczące sieci wodociągowej w ŁOF

Jednostka terytorialna	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Długość sieci wodociągowej [km]						
Łomża (miasto)	109,4	110,4	110,9	111,5	114,9	115,0
Łomża (gmina)	142,9	145,3	145,1	145,9	146,1	147,6
Nowogród	52,2	52,5	52,5	52,8	52,9	53,0
Piątnica	156,1	161,2	161,2	161,6	161,6	201,6
ŁOF	460,6	469,4	469,7	471,8	475,5	517,2
Ludność korzystająca z sieci [os]						
Łomża (miasto)	61 326	61 441	61 355	61 223	61 001	60 918
Łomża (gmina)	9 684	9 727	10 318	10 403	10 495	10 443
Nowogród	3 504	3 503	3 640	3 667	3 678	3 653
Piątnica	9140	9229	9318	9334	9333	9308
ŁOF	83 654	83 900	84 631	84 627	84 507	84 322
Zużycie wody na 1 mieszkańca [m ³]						
Łomża (miasto)	27,5	27,5	27,5	27,1	27,0	26,8
Łomża (gmina)	34,9	36,1	35,2	35,4	35,8	36,4
Nowogród	35,4	35,4	35,0	33,8	35,6	36,4
Piątnica	26,5	27,2	26,7	25,6	25,9	27,1
ŁOF	31,1	31,6	31,1	30,5	31,1	31,7

Źródło: dane GUS

Długość sieci wodociągowej na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego systematycznie wzrasta. Szczególnie rozbudowuje się sieć wodociągowa w Piątnicy, gdzie od roku 2008 wydłużyła się ona o 29,1%. Gminy Łomża i Nowogród przekraczają średnią dla obszaru w zużyciu wody na 1 mieszkańca.

Tabela 9 Dane dotyczące sieci kanalizacyjnej w ŁOF

Jednostka terytorialna	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Długość sieci kanalizacyjnej [km]						
Łomża (miasto)	94,4	95,6	97,8	99,5	104,2	105,1
Łomża (gmina)	24,4	24,4	24,4	24,4	24,4	24,4
Nowogród	6,4	6,5	6,5	6,5	6,5	6,5
Piątnica	15,2	15,2	15,2	22,9	22,9	22,9
ŁOF	140,4	141,7	143,9	153,3	158	158,9
Ludność korzystająca z sieci [os]						
Łomża (miasto)	58 808	59 060	59 003	58 972	58 808	58 758
Łomża (gmina)	2 272	2 293	2 450	2 468	2 548	2 566
Nowogród	1 536	1 538	1 792	1 925	1 819	1 830
Piątnica	2 187	2 204	2 221	2 603	2 608	2 603
ŁOF	64 803	65 095	65 466	65 968	65 783	65 757

Jednostka terytorialna	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Ścieki odprowadzone [dam ³]						
Łomża (miasto)	2 333,2	2 353,5	2 383	2 340	2 271	2 293
Łomża (gmina)	66,8	81,5	96	115	96	87
Nowogród	27,8	28,2	27	26	26	28
Piątnica	80,1	98,8	97	112	128	122
ŁOF	2 07,9	23 743,5	2 603	2 593	2 521	2 530

Źródło: dane GUS

W badanym okresie odnotowano wydłużenie sieci kanalizacyjnej na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego o 18,5 km. Największy udział w rozbudowie sieci kanalizacyjnej mają Miasto Łomża i Gmina Piątnica. Natomiast Gminy Łomża i Nowogród nie rozbudowały w badanym okresie tego elementu infrastruktury technicznej.

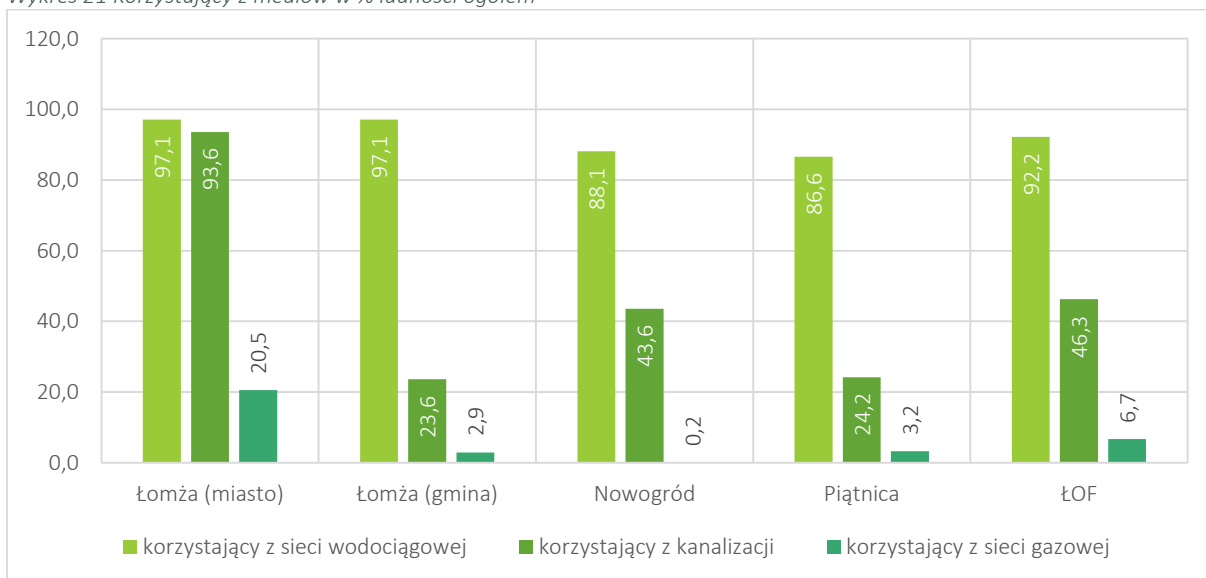
Tabela 10 Dane dotyczące sieci gazowej w ŁOF

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Długość czynnej sieci [m]						
Łomża (miasto)	46 005	48 514	48 567	53 156	57 336	59 738
Łomża (gmina)	20 019	20 277	20 277	20 394	20 530	20 919
Nowogród	0	0	0	0	0	0
Piątnica	5 552	6 586	6 586	7 086	7 931	8 188
ŁOF	71 576	75 377	75 430	80 636	85 797	88 845
Ludność korzystająca z sieci [os]						
Łomża (miasto)	9 570	10 636	11 052	11 259	12 888	12 983
Łomża (gmina)	158	273	304	310	312	317
Nowogród	0	0	0	0	9	9
Piątnica	27	248	264	296	345	372
ŁOF	9 755	11 157	11 620	11 865	13 554	13 681
Zużycie gazu [tys. m ³]						
Łomża (miasto)	2 794,30	27 34,40	3 051,50	3 070,80	2 995,4	3 201,1
Łomża (gmina)	141,20	150,70	178,30	182,20	177,9	188,0
Nowogród	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,0
Piątnica	87,70	107,30	141,10	136,40	154,3	207,2
ŁOF	3 023,20	2 992,40	3 370,90	3 389,40	3 327,6	3 596,3

Źródło: dane GUS

Długość czynnej sieci gazowej na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego wzrosła o 19,8% od roku 2008, co przekłada się na wzrost o 38,8% liczby ludności korzystającej z sieci. Z danych GUS dotyczących okresu 2008-2012 wynika, że Gmina Nowogród nie jest zgazyfikowane. Zużycie gazu najbardziej wzrosło w gminie Piątnica, aż o 75,9% w badanym okresie.

Wykres 21 Korzystający z mediów w % ludności ogółem

Źródło: dane GUS

Analiza infrastruktury technicznej na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego wykazuje poważne deficyty. Przede wszystkim nie jest rozbudowana sieć kanalizacyjna. Oprócz centralnego ośrodka, jakim jest Miasto Łomża, w żadnej z gmin wskaźnik korzystających z sieci kanalizacyjnej nie przekracza nawet 50%, a w Gminach Łomża i Piątnica nie przekracza nawet 25%. Jednak inwestycje, szczególnie w zakresie gospodarki wodno-ściekowej, pozwalające na zmniejszanie dysproporcji w dostępie do infrastruktury technicznej na terenie obszaru wydają się konieczne; w zabudowie wiejskiej rozproszonej - przydomowe oczyszczalnie ścieków.

Liczba korzystających z sieci gazowej również jest niewielka na terenie obszaru, ale wynikać to może z dostępu do innych źródeł energii, które w gospodarstwach domowych zastępują gaz i są mniej kosztowne. Jednak poziom zgasyfikowania na pewno nie jest wystarczający, a dysproporcje w tym zakresie wewnątrz obszaru są znaczące. Należy także dodać, że znaczna liczba gospodarstw domowych korzysta z gazu propan-butan, dostarczanego w butlach do kuchni gazowych lub do instalacji ciepłowniczych z rozlewni w Łomży.

W kontekście gospodarczym, tj. przyciągnięcia nowych inwestycji do obszaru funkcjonalnego istotne jest pełne przygotowanie do obsługi inwestorów, chcących rozpocząć tam działalność gospodarczą. Ważne jest uzbrojenie terenów w sieć średniego i niskiego napięcia, gaz ziemny i koksowniczy, instalację wodociągową, kanalizacyjną i centralnego ogrzewania. Pozwoli to na stymulowanie rozwoju gospodarczego Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego.

W zakresie pokonywania barier w rozwoju społeczno-gospodarczym istotne znaczenie ma dostępność obszaru. Sieć drogową Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego tworzą drogi wojewódzkie, krajowe, powiatowe i gminne. Obszar posiada korzystne położenie na szlakach transportowych o znaczeniu

międzynarodowym, krajowym i regionalnym. Podstawowe drogi krajowe i wojewódzkie przebiegające przez rdzeń obszaru – Miasto Łomżę - obsługują główne kierunki ruchu wewnętrznego. Miasto Łomża jest węzłem dróg o znaczeniu tranzytowym. Przez Łomżę oraz Gminy: Łomża i Nowogród prowadzą:

- droga krajowa nr 61: Ostrołęka - Łomża - Augustów,
- droga krajowa nr 63: Zambrów - Łomża - Giżycko - granica z obwodem kaliningradzkim (bez przejścia granicznego),
- droga krajowa nr 64 Piątnica-Jeżewo i dalej S8 do Białegostoku,
- droga wojewódzka nr 645: Myszyniec - Łyse - Zbójna - Nowogród - Łomża, która stanowi dojazd w rejon Kurpiowszczyzny i dalej, na Mazury i Pomorze; najdogodniejsze połączenie do Olsztyna i Białegostoku,
- droga wojewódzka 648, która powinna być jak najszybciej remontowana, gdyż stanowi objazd Łomży w kierunku Suwałk i Mazur,
- droga wojewódzka nr 677: Sokołów Podlaski Łomża - Ostrów Mazowiecka - Łomża, która stanowi najkrótsze i najbardziej uczęszczane połączenie między Mazurami i Warszawą,
- droga wojewódzka nr 679: Mężenin - Gać - Podgórze - Łomża, która stanowi dojazd do Białegostoku.

Duże znaczenie dla rozwoju gospodarczego obszaru ma sąsiedztwo aglomeracji miejskich (Ostrołęka, Ostrów Mazowiecka, Zambrów, Augustów, Ełk, Białystok), niewielka odległość rdzenia obszaru od Warszawy (140 km) i bliskość przejść granicznych: Kuźnica (138 km) i Ogrodniki (146 km).

Infrastruktura drogowa miasta wymaga inwestycji, w celu ulepszenia dostępności i usprawnienia połączeń. Szczególną uwagę zwracają ulice na terenach rewitalizowanych (ulice: Polowa, Rządowa, 3 Maja, Dworna, Wiejska, Kopernika, Krzywe Koło, Woziwodzka, Sadowa, Stacha Konwy, Dmowskiego z obsługą Zakładu Opiekuńczo-Leczniczego i Pielęgnacyjno-Opiekuńczego, Akademicka, która może stanowić dostępność do terenów inwestycyjnych, Wiosenna, Modrzewiowa, Poligonowa, Słowackiego, Chętnika, Partyzantów, Małachowskiego, Niemcewicz, Kołłątaja, Zawadzka). Usprawnienia wymaga połączenie miasta ze stolicą województwa (droga wojewódzka nr 679 Łomża – Mężenin, droga krajowa nr 63 Łomża - Zambrów i droga krajowa nr 64 Piątnica - Jeżewo). Również drogowe połączenia regionalne w granicach miasta wymagają usprawnienia (odcinki na ulicach Meblowej i Nowogrodzkiej). Ponadto niezbędne jest wsparcie samorządu województwa podlaskiego dla budowy drogi Via Baltica oraz remontu drogi krajowej nr 61 (obwodnica Łomży w ciągu drogi w. 677 i d.k. 61 - S61 omijająca Łomżę od zachodu).

Ogromną barierę dla miasta i całego obszaru funkcjonalnego stanowi brak obwodnicy Łomży. Powoduje to nasilenie ruchu samochodowego i ciężarowego, niekorzystnie wpływa na jakość infrastruktury drogowej i bezpieczeństwo.

Lokalny układ dróg gminnych i ulic wiejskich na terenie Gminy Łomża zapewnia dogodnie połączenia z podstawowym układem komunikacyjnym. Istniejąca sieć dróg wymaga jednak częściowej przebudowy i remontów, aby podnieść komfort użytkowników dróg i poprawić bezpieczeństwo ruchu.

Jednym z głównych zadań jest również takie usprawnienie układu komunikacyjnego, by zapewnił on nieograniczoną warunkami klimatycznymi możliwość dojazdu do miejsc zamieszkania i terenów działalności gospodarczej.

Istniejący w Nowogrodzie most na Narwi jest alternatywą przeprawy przez rzekę w rejonie Łomży, dostosowaną do obciążeń I klasy. Rdzeń drogowy Gminy Nowogród stanowi droga wojewódzka nr 645 Łomża - Nowogród - Myszyniec. Niezbędna jest jej przebudowa na odcinku Łomża – Nowogród (obecnie PZDW zlecił opracowanie dokumentacji technicznej). Istotnym funkcjonalnie połączeniem jest droga Chojny-Nowogród, która skraca drogę do miejscowości Śniadowo, czyli istotnego regionalnie ciągu drogi Warszawa - Ostrów Mazowiecka - Łomża. Na terenie gminy brak jest kierunkowo istotnych problemów komunikacyjnych o znaczeniu ponadlokalnym (np. w postaci przejazdów ciężkiego tranzytu przez obszary wsi). Istotnym problemem komunikacyjnym jest droga wojewódzka nr 648 Miastkowo - Nowogród – Morgowniki – Stawiski, której stan jest fatalny, głównie w wyniku przebiegającego tędy ciężkiego tranzytu objeżdżającego Łomżę w godzinach nocnych. Ciężarowy transport drogowy przemieszcza się przez centrum Nowogrodu.

Teren gminy jest w istotny sposób dla komunikacji podzielony przez Narew oraz niezamieszkałe tereny upraw rolnych i tereny leśne. Sieć dróg uzupełniają odcinki dróg powiatowych: Nowogród – Szablak - Łomża, Chojny - Nowogród, Mątewica - Sławiec, Sławiec - Chmielewo, Chmielewo - Nowogród, Jurki - Serwatki – Chłudnie – Piątnica.

W Gminie Piątnica sieć dróg stanowią:

- droga nr 61 - Łomża - Stawiski - Augustów do drogi nr 19,
- droga nr 64 - Łomża - Jeżewo do drogi nr 8,
- droga nr 63 - Kisielnica - Pisz - Giżycko,
- droga wojewódzka nr 647 Stawiski - Kolno - Turośl (Dęby),
- droga wojewódzka nr 648 Nowogród - Stawiski - Przytuły,
- droga wojewódzka nr 668 Piątnica - Jedwabne - Goniądz.

Na terenie Gminy Piątnica znajduje się ponad 86 km publicznych dróg gminnych, z czego ponad 30 km posiada nawierzchnię utwardzoną (w przeważającej większości asfaltową, ale też i z kostki brukowej

lub brukowca). Natomiast pozostała część publicznych dróg gminnych posiada nawierzchnię żwirową lub gruntową.

Ponadto na terenie gminy znajduje się ponad 750 km dróg wewnętrznych, które służą jako drogi dojazdowe do nieruchomości, pól i łąk oraz gruntów leśnych. Drogi te w większości posiadają nawierzchnię gruntową. Tylko niewielka ich część posiada nawierzchnie utwardzone, w szczególności te, przy których znajdują się zabudowane nieruchomości lub prowadzące do takich zabudowań.

Na tle problemów z infrastrukturą drogową w skali kraju, problemy w Gminie Piątnica przedstawiają się niemniej dramatycznie. Gmina Piątnica jak do tej pory jest jedną z gmin w Polsce omijaną przez wszystkie europejskie korytarze transportowe, których rozwój ma strategiczne znaczenie nie tylko dla samej gminy, ale również i dla całego kraju. Niestety inwestycje mające na celu poprawę standardu dróg również napotykają na różnego rodzaju przeszkody. W okolicznościach, gdy Gmina Piątnica nie może liczyć na to, że stanie się beneficjentem procesów wyrównywania standardów w skali województwa czy też całego kraju, niezwyklej wagi nabierają działania na rzecz poprawy komunikacji stymulowane oddolnie w samym regionie. Drogi krajowe przebiegające przez gminę, drogi wojewódzkie, powiatowe i gminne, powinny być doprowadzone do stanu umożliwiającego sprawny obieg gospodarczy i komunikację w regionie, przede wszystkim zaś, powinny ograniczać zjawisko swoistego „wykluczenia strukturalnego” całego regionu ze stref rozwoju.

Jakość dróg na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego wymaga działań inwestycyjnych. W celu usprawnienia komunikacji drogowej i poprawy jej jakości, interwencji w zakresie budowy lub przebudowy zasadniczo wymagają:

- drogowe połączenia regionalne w granicach Łomży,
- drogi powiatowe i drogi gminne w Nowogrodzie (droga Chojny - Nowogród, ul. Cmentarna (drogi powiatowe), ul. Glogera, ul. Targowa + łącznik z ul. Cmentarną i d.w. 645 (drogi gminne),
- droga powiatowa i gminna w Nowogrodzie,
- ul. Armii Krajowej w Starych Kupiskach jako mini-obwodnica w kierunku Ostrołęki,
- droga powiatowa Piątnica Włociańska - Drozdowo,
- droga powiatowa Stara Łomża - Pniewo.

Mapa 2 Układ najważniejszych dróg w ŁOF

Źródło: opracowanie własne

Na podstawie danych wskazanych w poniższej tabeli można stwierdzić, że Łomżyński Obszar Funkcjonalny mimo znaczących arterii komunikacyjnych o zasięgu krajowym i międzynarodowym jest zarazem jednym z terenów o najniższym wskaźniku gęstości dróg gminnych o nawierzchni twardej. Świadczy to o nieprzystosowaniu sieci dróg na terenie obszaru funkcjonalnego.

Tabela 11 Drogi gminne utwardzone na terenie ŁOF

Jednostka terytorialna	Długość dróg gminnych utwardzonych [km]	Długość dróg gminnych utwardzonych na 100 km ² [km]
Łomża (miasto)	67,8	205,4
Łomża (gmina)	66,1	31,9
Nowogród	12,2	12,0
Piątnica	32,5	14,7
ŁOF	178,6	66

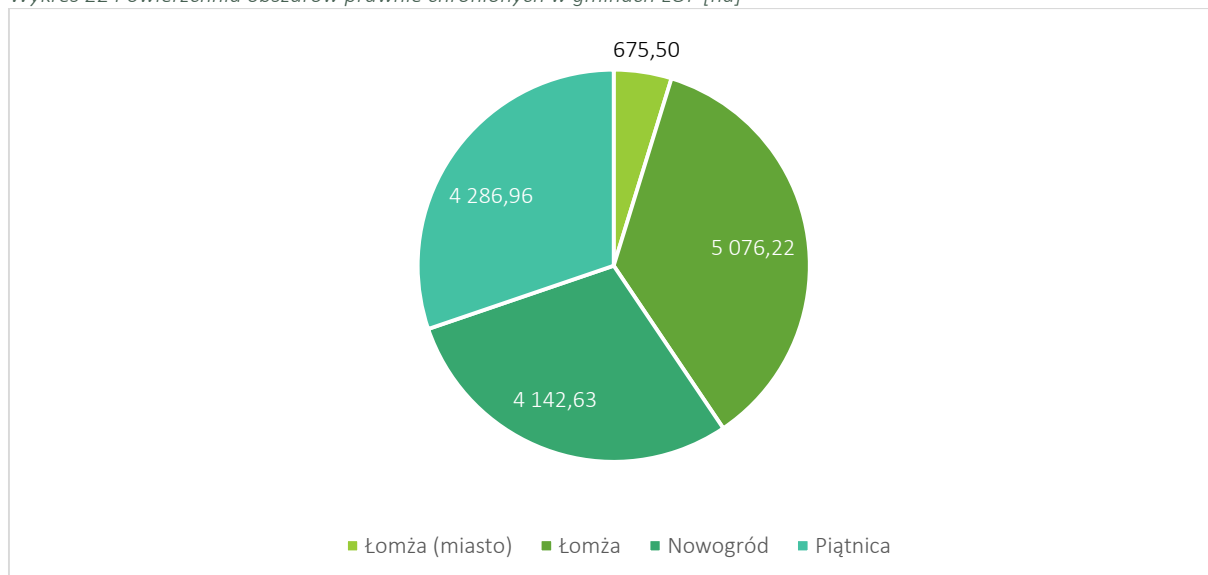
Źródło: dane gmin ŁOF

1.5 Turystyka i sport

1.5.1 Zasoby przyrodnicze

Łomżyński Obszar Funkcjonalny obejmuje atrakcyjne przyrodniczo, krajobrazowo, kulturowo i wypoczynkowo rejony województwa podlaskiego, zajmuje część obszaru znanego jako Ziemia Łomżyńska i Kurpie. Wszystkie gminy łączy Obszar Chronionego Krajobrazu Równina Kurpiowska i Dolina Dolnej Narwi; na jego terenie leży znaczna część Gminy Nowogród, skrawek północny Gminy Łomża i skrawek zachodni Gminy Piątnica. Południowo-wschodnia część Gminy Łomża i południowe krańce Gminy Piątnica leżą na terenach Łomżyńskiego Parku Krajobrazowego Doliny Narwi, jednego z trzech w województwie podlaskim, gdzie znajdują się Rezerваты Wielki Dział, Rycerski Kierz (Gmina Łomża) i Kalinowo (Gmina Piątnica). Cały obszar leży w strefie tzw. Zielonych Płuc Polski.

Wykres 22 Powierzchnia obszarów prawnie chronionych w gminach ŁOF [ha]

Źródło: dane GUS

Bliskość Biebrzańskiego Parku Narodowego i Narwiańskiego Parku Narodowego również ma znaczenie dla atrakcyjności przyrodniczej i turystycznej tego obszaru.

Obszar Chronionego Krajobrazu Równina Kurpiowska i Dolina Dolnej Narwi utworzony został w 1982 roku, w celu zachowania w stanie nienaruszonym doliny rzeki Pisy i Narwi z licznymi meandrami i starorzeczami oraz znacznej części Puszczy Kurpiowskiej.

Łomżyński Park Krajobrazowy Doliny Narwi (Rozporządzenie Nr 4/94 Wojewody Łomżyńskiego z 10.12.1994 r.) powstał w celu ochrony zalewowych terenów doliny Narwi, wyróżniających się wieloma rzadkimi i zagrożonymi wyginięciem gatunkami roślin i zwierząt oraz unikalnymi walorami krajobrazowymi. Zasoby przyrodnicze i krajobrazowe Parku stwarzają warunki do prowadzenia działalności naukowej i dydaktycznej oraz turystyki kwalifikowanej, a stan czystości środowiska

do upowszechniania rozwoju rolnictwa ekologicznego. Łączna powierzchnia objęta ochroną wynosi 19 664 ha, z czego 7 353,5 ha stanowi zasadniczą część Parku, a 12 310,5 ha tworzy jego strefę ochronną (otulinę). Obecny kształt doliny Narwi i stopień jej naturalności jest wynikiem zachowania naturalnego biegu rzeki. Częścią centralną stanowiącą oś Parku jest rzeka Narew. Na całym odcinku w granicach Parku, Narew płynie nieuregulowanym korytem tworząc liczne meandry i odnogi. Rzeźba terenu wykazuje tutaj duże zróżnicowanie. Stosunki hydrologiczne panujące w tej części doliny są głównym czynnikiem decydującym o odrębności krajobrazowej tego terenu. Wyraża się to wytworzeniem mozaikowego układu różnorodnych środowisk: wodnego, wodno-łądowego i łądowego oraz łądowo-bagiennego. Czynnikiem różnicującym warunki ekologiczne doliny jest zmienność poziomu wód. Narew jest typową rzeką nizinną, wiosenne zalewy pokrywają często całą powierzchnię dna doliny, natomiast w okresach niedoboru wód dochodzi do znacznego przesuszenia terenu. Oprócz Narwi w granicach Parku znajdują się również dolne odcinki jej dopływów (prawobrzeżny Łojewek i lewobrzeżna Gać). Na terenie Parku Krajobrazowego występują również inne obiekty hydrologiczne, jak jeziora i sztuczne zbiorniki wodne oraz mokradła. W obrębie dna doliny Narwi występują liczne jeziora zakolowe (starorzecza), które są ostoją dla roślinności wodnej i szuwarowej. Największe ich skupisko znajduje się między Łomżą i Kalinowem. Ogromną rolę w krajobrazie pełnią też obszary zabagnione, które zajmują znaczną część doliny Narwi, są to mokradła stałe i okresowe. Mokradła okresowe leżą w obrębie dna doliny Narwi i związane są z wiosennymi zalewami. Często wezbrania te są bardzo silne i mają charakter katastrofalnych powodzi.

Zróżnicowana rzeźba terenu, zmienne warunki glebowe i różny stopień uwilgotnienia w sposób zdecydowany różnicują siedliska roślinne. W połączeniu z bardzo zróżnicowanymi, zarówno co do zasięgu, jak i okresu występowania, zalewami wiosennymi daje to, na stosunkowo niewielkim obszarze Parku, bardzo szerokie spektrum siedlisk i gatunków, od wodnych po sucholubne. Stwierdza się tutaj występowanie 735 gatunków roślin, z czego 23 to gatunki objęte ochroną całkowitą, 9 gatunków chronionych częściowo i 94 gatunki rzadkie.

Fauna Parku najliczniej reprezentowana jest przez ptaki. Naturalne siedliska roślinne i ich różnorodność powodują, że znajduje tu doskonałe miejsce bytowania 180 gatunków, w tym aż 137 to gatunki łąkowe. Wiele spośród nich to gatunki zagrożone wyginięciem, wpisane do *Polskiej Czerwonej Księgi*, jak też znajdujące się na *Europejskiej Czerwonej Liście Zwierząt Zagrożonych Wyginięciem*. Na rozlewiskach wiosennych można spotkać stada przekraczające 4 000 różnych przedstawicieli wodno-błotnej ornitofauny. Świat zwierzęcy reprezentowany jest także przez 41 gatunków ssaków. Wśród nich na podkreślenie zasługuje szczególne bogactwo drapieżników. Na 15 gatunków występujących w Polsce

tutaj spotyka się 10. Na terenie Parku stwierdzono także występowanie 4 gatunków gadów i 12 gatunków płazów. Podmokłe tereny doliny są dla nich doskonałym siedliskiem.

Narew i jej dopływy to również miejsce bytowania wielu przedstawicieli ichtiofauny. Według wstępnych wyników badań, przeprowadzonych w 1999 r. w ich wodach występuje ok. 30 gatunków ryb i minogów. Poza prawie wszystkimi gatunkami charakterystycznymi dla rzek nizinnych spotyka się również gatunki charakterystyczne dla rzek podgórskich, a nawet górskich. Istotny jest fakt, że w ostatnich latach znacznie polepszył się stan czystości wód Narwi. Sprzyja to rozwojowi aktywnej formy wypoczynku, jaką jest wędkarstwo.

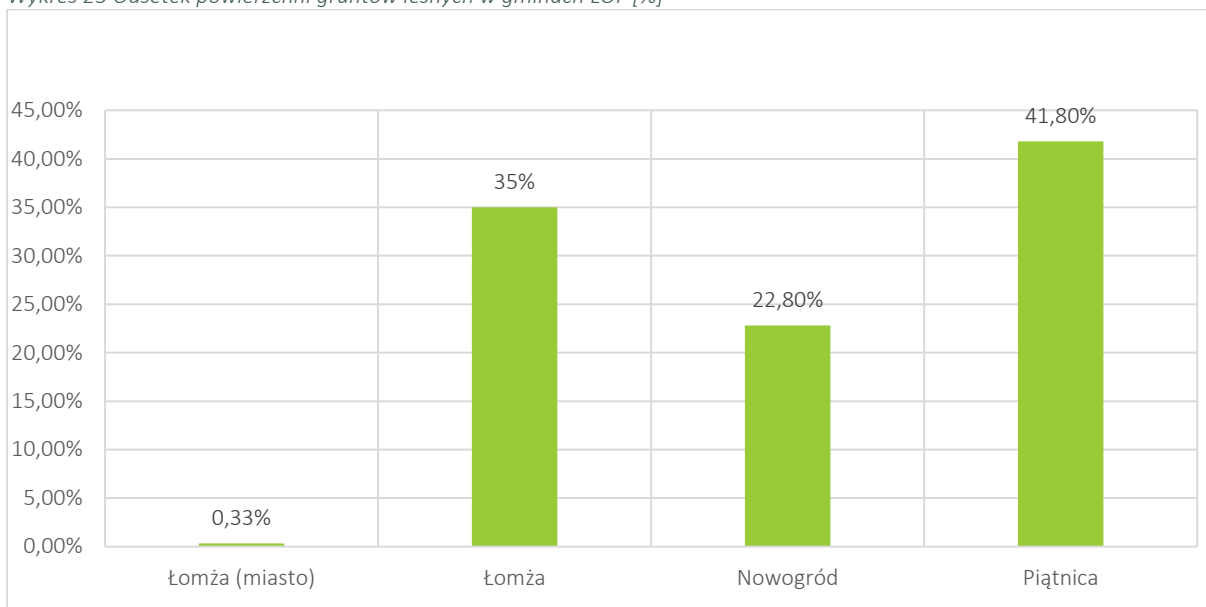
Ze względu na wysokie walory przyrodnicze Łomżyński Park Krajobrazowy został włączony do europejskiej sieci obszarów chronionych „Natura 2000”.

Na terenie Łomżyńskiego Parku Krajobrazowego wyróżnione są rezerwaty przyrody. Rezerwat leśny Kalinowo w Gminie Piątnica, pomiędzy wsiami Kalinowo i Drozdowo, 5 km na wschód od Łomży, powstał w 1989 r. (Zarządzenie MOŚ i ZN z 10.05.1989 r.) w celu zachowania ze względów naukowych i dydaktycznych fragmentu lasu grądowego oraz innych zbiorowisk leśnych i murawowych w przełomowym odcinku Narwi. Zajmuje powierzchnię 69,6 ha. Teren rezerwatu jest wyjątkowo urozmaicony. Zbocze doliny Narwi wznosi się ok. 50 m nad poziom doliny, czemu towarzyszą liczne wąwozy. Dominują tutaj lasy liściaste (grądy lipowo-dębowe), można też spotkać rzadki zespół roślinny świetlistej dąbrowy. W niektórych miejscach odbywa się wkraczanie lasu na murawy, stąd potrzeba systematycznego wypasania lub wykaszania ekspansywnej roślinności. W rezerwacie występuje 7 gatunków roślin podlegających ochronie ścisłej (m. in. lilia złotogłów, zawilec wielkokwiatowy, naparstnica zwyczajna, dzwonek boliński). Unikalny charakter lasu stworzył doskonałe warunki do osiedlania się wielu gatunków ssaków i ptaków.

Kolejnym rezerwatem na terenie Łomżyńskiego Parku Krajobrazowego jest Rezerwat Przyrody Wielki Dział, położony nieopodal wsi Pniewo w Gminie Łomża. Zajmuje powierzchnię 120,07 ha i powstał w celu ścisłej ochrony największego w dolinie Narwi fragmentu kompleksu lasów łągowych o naturalnym charakterze (łąg jesionowo - olszowy). Dodatkową jego atrakcją jest duża ilość drzew pomnikowych i pozostałości bazy partyzantów AK z okresu II wojny światowej.

Łomżyński Obszar Funkcjonalny charakteryzuje się dużą ilością gruntów leśnych (łącznie 10 396,92 ha), które w połączeniu z zagospodarowaniem Narwi i jej dopływów mogą stworzyć spójny obszar o funkcji wypoczynkowej, ukierunkowanej głównie na turystykę rowerową, pieszą i wodną.

Wykres 23 Odsetek powierzchni gruntów leśnych w gminach ŁOF [%]

Źródło: dane GUS

1.5.2 Zabytki i obiekty dziedzictwa kulturowego

Zabytki i obiekty dziedzictwa kulturowego stanowią zasoby istotne dla Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego z perspektywy rozwoju turystyki. Często celem turystów jest poznanie obiektów dziedzictwa kulturowego: zabytków architektury, miejsc związanych z ważnymi wydarzeniami i postaciami historycznymi, ośrodków kultu religijnego, zespołów budownictwa wiejskiego i ośrodków sztuki ludowej, muzeów, skansenów, itp. Znaczna część zasobów dziedzictwa kulturowego na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego jest świadectwem bogatej historii i tradycji regionu. Jeśli będą odpowiednio zadbane i wyeksponowane mogą przyczynić się do poprawy wizerunku i podniesienia atrakcyjności turystycznej. Ma to szczególne znaczenie na obszarze o unikatowych walorach przyrodniczych i krajobrazowych, gdzie istnieje możliwość rozwoju turystyki. Dużą atrakcją dla turystów mogą stać się zabytki związane z kulturą mniejszości religijnych i etnicznych: kościoły, cerkwie, stare cmentarze.

Tabela 12 Wybrane zabytki w gminach ŁOF

Jednostka terytorialna	Zabytki
Łomża (miasto)	<ul style="list-style-type: none"> – teren części miasta, nr rej.: 80 z 15.01.1957, – katedra p.w. św. Michała Archanioła, 1505-25, XVI-XX, nr rej.: 39 z 28.02.1953, – cerkiew prawosławna, ob. kościół rzym.-kat. fil. p.w. Wniebowzięcia NMP, pl. Sienkiewicza, 1877, XX, nr rej.: A-268 z 5.11.1985, – cerkiew cmentarna prawosławna, na d. cmentarzu wojskowym, ob. kaplica rzym.-kat., ul. Wyszyńskiego, pocz. XX, nr rej.: 171 z 5.06.1980, – zespół klasztoru benedyktynek, ul. Dworna 32, nr rej.: A-515 z 29.12.1993: kościół pw. Świętej Trójcy i NMP, klasztor i ogród klasztorny, – zespół klasztoru kapucynów, ul. Krzywe Koło 3: kościół MB Bolesnej, 1770-89, XIX, nr rej.: A-80 z 5.03.1980; klasztor z budynkami gospodarczymi, 1770-72, XIX, nr rej.: A-81 z 5.03.1980; kolegium św. Fidelisa, 1925, nr rej.: A-547 z 30.10.1996,

	<ul style="list-style-type: none"> – zespół cmentarzy, ul. Kopernika, 1801, nr rej.: 211 z 26.11.1985 (ryzm.-kat., ewangelicko.-augsburski, prawosławny), – cmentarz żydowski „nowy” z aleją dojazdową, ul. Wąska 69, 2 poł. XIX, nr rej.: A-241 z 10.02.1987, – cmentarz żydowski „stary”, ul. Woźwodzka -Rybaki -pl. Zielony, 1 poł. XIX, nr rej.: A-240 z 10.02.1987, – cmentarz -mogiła powstańców 1863, ul. Szosa Zambrowska, nr rej.: A-440 z 30.12.1991, – park miejski im. Jakuba Wagi, ul. Wojska Polskiego, 1842 , nr rej.: 221 z 17.12.1985, – park Ludowy, ul. Świerczewskiego, 1904, nr rej.: 220 z 16.12.1985, – fort 4 (kompleks 526), ziemny, 1887-1889, nr rej. A-24 z 30.07.2001, – relikty ratusza (podziemne), Stary Rynek, XVI, rozebrany 1824, nr rej.: A-489 z 8.10.1992, – ratusz, Stary Rynek 14, 1822-23, nr rej.: A-214 z 26.11.1985, – poczta, pl. Pocztowy 1, 1838, nr rej.: A-215 z 26.11.1985 oraz 2 oficyny, nr rej.: j .w., – budynek administracji wojskowej, ul. Polowa 53, XIX/XX, nr rej.: A-543 z 27.05.1996, – pałac biskupi, ul. Sadowa, 1925, nr rej.: A-289 z 17.06.1987, – d. pałac gubernatora, pl. Sienkiewicza 1, 1866, 1925, nr rej.: A-203 z 5.11.1985, – Dom Pastora, ul. Krzywe Koło 1, 1889-1890, nr rej.: A-238 z 4.11.1986.
Łomża (gmina)	<p>Czaplice</p> <ul style="list-style-type: none"> – zespół dworski, 1860, nr rej.: A-467 z 30.12.1991: dwór i park, <p>Gać</p> <ul style="list-style-type: none"> – cmentarz wojenny z I wojny światowej, nr rej.: 246 z 23.02.1987, <p>Giełczyn</p> <ul style="list-style-type: none"> – cmentarz pomordowanych w II wojnie światowej, nr rej.: A-422 z 30.12.1991, <p>Konarzyce</p> <ul style="list-style-type: none"> – szkoła, 1928, nr rej.: A-506 z 17.11.1993, <p>Pniewo</p> <ul style="list-style-type: none"> – cmentarz - mogiła zbiorowa z II wojny światowej, nr rej.: A-444 z 30.12.1991, <p>Puchały</p> <ul style="list-style-type: none"> – cmentarz rzym.-kat., 1 poł. XIX, nr rej.: 359 z 7.04.1988, <p>Sierzputy Młode</p> <ul style="list-style-type: none"> – cmentarz żołnierzy niemieckich z I wojny światowej, nr rej.: A-526 z 6.12.1994.
Nowogród	<p>Nowogród</p> <ul style="list-style-type: none"> – skansen Kurpiowski im. Adama Chętnika, zabytki kultury ludowej XIX/XX w. nr rej.: A 536/21.08.1995. – historyczny układ przestrzenny miasta Nowogród XVI/XVII w. nr rej.: A-480/28.07.1992, – „Plac Ziemowita” - pozostałości zamku Piastów Mazowieckich XV w. nr rej.: A-146/23.11.1963, – cmentarz rzymskokatolicki XIX/XX w. nr rej.: A-370/20.04.1988, – cmentarz – mogiła żołnierzy polskich z 1920 r. ok. 1925 r. nr rej.: A-259/03.03.1987, – cmentarz żydowski – częściowo odtworzony w r. 2007, <p>Jankowo Skarbowo</p> <ul style="list-style-type: none"> – cmentarzysko z okresu wpływów rzymskich Ok. III-V w. n.e. nr rej.: A-379/16.12.1988, <p>Mątwica</p> <ul style="list-style-type: none"> – cmentarzysko z okresu wpływów rzymskich Ok. III-V w. n.e. nr rej.: A-170/12.11.1969, <p>Sławiec</p> <ul style="list-style-type: none"> – cmentarz-mogiła z okresu II wojny światowej, nr rej.: A-451/30.12.1991.
Piątnica	<p>Piątnica</p> <ul style="list-style-type: none"> – kościół par. p.w. Przemienienia Pańskiego, 1914-38, 1990, nr rej.: A-516 z 3.11.1994, – plebania, 1880, XX, nr rej.: A-281 z 17.03.1987, – cmentarz rzym.-kat. (część), nr rej.: 325 z 9.09.1987, – zespół fortów ziemnych i mur., XIX, nr rej.: 325 z 30.10.1968, – Szlak Chwały Oręża Polskiego: Piątnica – Kalinowo – Krzewo – Bronowo, Dobrzyjałowo – kościół par. p.w. św. Stanisława Biskupa, 2 poł. XIX, nr rej.: 59 z 28.04.1980, – plebania, 1885, nr rej.: 125 z 27.04.1981, – cmentarz rzym.-kat. (część), 1 poł. XIX, nr rej.: 296 z 9.06.1987, – kaplica cmentarna, nr rej.: 124 z 27.04.1981, <p>Drozdowo</p> <ul style="list-style-type: none"> – kościół par. p.w. św. Jakuba, 1869-78, nr rej.: 104 z 24.04.1981, – plebania, 1895, nr rej.: 106 z 25.04.1981, – cmentarz rzym.-kat. (część), XIX, nr rej.: 306 z 12.06.1987, – kaplica grobowa Lutosławskich, 1870, nr rej.: 105 z 24.04.1981, – zespół dworski, XVIII-XIX, nr rej.: 222 z 17.12.1985:dwór i park,

	Drozdowo (Górne) <ul style="list-style-type: none">– park dworski, nr rej.: 48 z 23.11.1978, Kisielnica <ul style="list-style-type: none">– cmentarz wojenny z I wojny światowej (żołnierzy rosyjskich), nr rej.: 276 z 12.03.1987,– cmentarz wojenny z I wojny światowej (żołnierzy niemieckich), nr rej.: 277 z 12.03.1987,– park dworski, pocz. XX, nr rej.: 173 z 21.07.1981.
--	---

Źródło: Narodowy Instytut Dziedzictwa

Na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego istnieją ciekawe obiekty związane z kulturą regionu. Muzeum Północno-Mazowieckie w Łomży, gromadzi eksponaty z Ziemi Łomżyńskiej w kilku działach: bursztynu (zbiór liczy ponad 1 000 eksponatów), etnograficznym (gromadzi zbiory związane z kulturą kurpiowską; stroje, ozdoby, narzędzia), archeologicznym (zbiory dokumentują przeszłość Ziemi Łomżyńskiej od paleolitu po czasy nowożytny), historycznym (dokumenty archiwalne, ikonografia, urządzenia techniczne), sztuki i rzemiosła (gromadzi obiekty sztuki i rzemiosła artystycznego) oraz numizmatycznym.

Początki Łomży ściśle związane są z grodziskiem położonym kilka km od Łomży w kierunku wschodnim nad Narwią. Tam też należy szukać pierwszego osadnictwa Łomży, które miało swój początek w IX wieku jako luźna otwarta osada. W X wieku osada przekształciła się w ludną i bogatą miejscowość targową. W pierwszej połowie XI wieku powstaje gródek typu cypłowego, który spłonął pod koniec tego wieku. Grodek ten odbudowano w połowie XII wieku z ponowną fortyfikacją terenu i budową wieży pośrodku oraz dwóch wałów podgrodzia. Najazd litewski w 1262 r. zniszczył Mazowsze. W jego wyniku gród został zniszczony i nigdy potem nie odbudowywany. Pozostające w miejscu tego osadnictwa w Starej Łomży dwa wzgórza, nazywane są Wzgórzem Królowej Bony i Wzgórzem Świętego Wawrzyńca.

Jedną z pereł Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego jest Skansen Kurpiowski w Nowogrodzie, należący do dwóch najstarszych muzeów budownictwa ludowego w Polsce. Na powierzchni około 3,5 ha znajdują się 23 zabytkowe budynki drewniane oraz kilkadziesiąt obiektów tzw. małej architektury: bramy, kapliczki, studnie, bróg itp. Wszystkie budynki są konstrukcji zrębowej i pochodzą z okresu od końca XVIII do połowy XX wieku z terenu Kurpiowskiej Puszczy Zielonej, regionu etnograficznego o specyficznej kulturze ludowej z charakterystycznym strojem, rzeźbą, zdobnictwem i budownictwem drewnianym. Kurpiowskie chałupy z ozdobnymi zwieńczeniami (tzw. śparogi), nadokiennikami, a także budynki gospodarcze, m.in. spichlerze z podcieniami, ustawione na kamieniach czy "grzybkach", reprezentują unikatową formę w polskiej architekturze drewnianej.

Kolejnym interesującym obiektem Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego jest Muzeum Przyrody w Drozdowie, zajmujące się badaniem przyrody Polski północno-wschodniej, a w szczególności Ziemi Łomżyńskiej, gromadzeniem i trwałą ochroną muzealiów przyrodniczych, a także (z racji usytuowania Muzeum w dawnej siedzibie rodziny Lutostawskich) dokumentowaniem działalności ziemiaństwa

łomżyńskiego, ze szczególnym uwzględnieniem rodziny Lutostawskich. Muzeum posiada stałe wystawy prezentujące przyrodę dolin rzek Narwi i Biebrzy oraz historię Drozdowa.

Dla pasjonatów historii wojennej dużą atrakcją są Forty w Piątnicy - trzy potężne forty połączone systemem wałów i fos są fragmentem XIX-wiecznych umocnień Twierdzy Łomża. To najlepiej zachowany i najbardziej rozwinięty przyczółek mostowy na Narwi, gdzie 3 forty połączone są podziemnymi korytarzami. Mówi się też o niezbadanym dotychczas tunelu biegnącym pod rzeką Narwią i łączącym forty z klasztorem ojców kapucynów w Łomży. Forty były głównym punktem oporu polskich wojsk podczas bitwy pod Łomżą, będącej jedną z bitew kampanii wrześniowej 1939.

Z fortami nierozzerwalnie związane są schrony w rejonie Nowogrodu i Wizny, które we wrześniu 1939 r. miały stanowić podstawę linii obronnych Samodzielnej Grupy Operacyjnej „Narew”. To tutaj od 7 do 11 września 1939 r. toczyły się zacięte walki jednostek grupy, a jednym z najbardziej znanych epizodów bojów była samobójcza śmierć kapitana (dzisiaj już majora) Władysława Raginisa w schronie dowodzenia na Górze Strękowej. 800-osobowa garstka polskich żołnierzy, wspierana przez ludność cywilną z miasta i okolic, bohatercko walczyła z kilkunastotysięczną dywizją niemiecką, której zadała olbrzymie straty.

Jakub Nawrocki w miesięczniku "Polska Zbrojna", zwraca uwagę na wydarzenia w odległości 50 km na zachód od Wizny, gdzie przebiegała równie dramatyczna linia obrony. Choć o odcinku Nowogród nie wspomina się często, to bohaterstwo i determinację polskich żołnierzy podziwiali nawet hitlerowcy, którzy już wtedy przyznawali, że polskie załogi bronią Narwi z „zażartą wściekłością”. Od początku kwietnia 1939 r. rozpoczęto budowę ciężkich i średnich schronów bojowych wzdłuż Narwi. Rzeka miała stać się naturalną barierą i linią obrony na wypadek agresji hitlerowców z Prus Wschodnich.

8 września pod Nowogród nadciągnęła całość sił 21 Dywizji Piechoty oraz ciężka artyleria, rozpoczęła się główna faza bitwy. Schrony bojowe Polaków nękała artyleria przeciwpancerna - dużo skuteczniejsza w starciu z żelbetonowymi bunkrami niż tradycyjna polowa. Niemcom udało się tego dnia znaleźć słaby punkt w polskiej obronie. Na wschodnim pododcinku Szablak przekroczyli rzekę i wyparli stamtąd Polaków, zajęli wieś Mątwicę i wzgórze 133. Tym samym wyszli na tyły obrońców znajdujących się w schronach i Nowogrodzie.

Pierwsze polskie kontruderzenie, przeprowadzone zbyt skromnymi siłami, zakończyło się niepowodzeniem. W tej sytuacji podpułkownik Lucjan Stanek podjął decyzję o dużo silniejszej kontrofensywie, tym razem od strony wsi Jednaczewo. Jedyny odwód pułku, w sile jednej kompanii piechoty, otrzymał zadanie zepchnięcia Niemców do Narwi. Do walki rzucono nawet dodatkowy oddział - złożony z kucharzy, telefonistów i służb tyłowych. W nocy z 8 na 9 września Polacy zmusili hitlerowców do wycofania się z zajętych pozycji i ucieczki na drugi brzeg po przerzuconej przez rzekę kładce. Tej nocy wzięto do niewoli 32 jeńców.

9 września dowódca 33 Pułku Piechoty nawiązał łączność telefoniczną z dowodzącym 18 Dywizją Piechoty, pułkownikiem dyplomowanym Stefanem Kosseckim i przedstawił mu dramatyczną sytuację na odcinku Nowogród–Szablak. Usłyszał mało pocieszającą odpowiedź: „Zdaję sobie sprawę z twego położenia, ale w sytuacji, jaka się wytworzyła, nie możesz liczyć na żadną pomoc. Odwrotnie, musisz przetrwać z tym, co masz, jeszcze następne 24 godziny”.

Tego samego dnia hitlerowcy z jeszcze większą intensywnością prowadzili ciężki ostrzał i bombardowania. Jednocześnie podjęli próby zdobycia drugiego brzegu. W końcu w godzinach przedpołudniowych udało im się osiągnąć przyczółek po polskiej części rzeki i w walkach ulicznych zająć część Nowogrodu. Polscy żołnierze nie opuścili zajmowanych pozycji. Dopiero 10 września wieczorem podpułkownik Stanek otrzymał rozkaz do odwrotu. Obrona Nowogrodu i schronów bojowych nad Narwią krwawo zapisała się w dziejach łomżyńskiego 33 Pułku Piechoty. 3 Batalion stracił blisko 60% swojego stanu osobowego. Spośród żołnierzy przerzuconej na linię Narwi kompanii fortecznej Korpusu Ochrony Pogranicza większość zginęła. Żaden z dowódców schronów bojowych nie przeżył. Niestety nie ma zbyt wiele pozycji historycznych i naukowych dokumentujących tamte straszne dni. Dużo więcej można dowiedzieć się ze wspomnień i dokumentacji Wehrmachtu.

Eugen Hadamowsky, niemiecki korespondent wojenny, w swojej książce *Blitzmarsch nach Warschau* dużo miejsca poświęca obronie Nowogrodu, której był świadkiem. Wspomina on: „Stanowisko to, ostatnie i decydujące przed Warszawą, trzymało się dłużej i bardziej uporczywie niż linia blokhauzów pod Mławą, niż już w pierwszych dniach przełamania umocnienia Korytarza i Górnego Śląska. [...] Polskie załogi obrońców wykorzystywały wszystkie środki ostateczne i strzelały flankująco z nienaruszonych jeszcze kopuł i strzelnic. Kiedy pułk piechoty przeprowił się, dostał się pod tak silny ogień, że szturmujący żołnierze, ponosząc ciężkie straty, wielokrotnie musieli się cofać. Dalej na wschód jednakże broniła się każda załoga z zażartą wściekłością”.

Wstrząsający jest opis śmierci polskich żołnierzy ze schronu bojowego numer 6, położonego kilkanaście metrów od Narwi: „Schron [...] był tak długo i zawzięcie broniony, póki celny strzał działka szybkostrzelnego nie trafił w szczelinę obserwacyjną i eksplodował wewnątrz ze straszliwą siłą. Pancerne drzwi do sąsiedniego pomieszczenia zostały wyrwane z zawiasów i ciśnięte do pomieszczenia sypialnego załogi. Bunkier zaczął płonąć. Zapaliła się słoma, na której leżeli żołnierze, i ogień objął cały schron. [...] Miejscowość Nowogród stała się pod koniec walki jedną żółtopłonącą pochodnią nad Narwią”.

Do podobnych sytuacji dochodziło także w innym bunkrach na tej linii - całe załogi ginęły, spalone miotaczami ognia, ponieważ nie chciały się poddać. Niemiecki komunikat prasowy z 16 września 1939 roku potwierdza zaciekłość walk: „Nowogród, niezwykle silnie umocnione miasto przy ujściu Pisy, było w czasie obecnych działań wojennych jednym z najtrudniejszych do przebycia punktów obrony”.

Bardzo mało jest polskich relacji z tamtych wydarzeń. Zachowały się jedynie rodzinne przekazy. Jeden z żołnierzy 33 Pułku Piechoty wspominał: „Niemcom udało się szturmem podejść pod sam schron u grobli i wtedy, kiedy byli już bardzo, bardzo blisko, my z góry patrzymy, a tu drzwi się nagle otwierają. Wypada stamtąd pięciu czy sześciu naszych żołnierzy i rusza do starcia wręcz, na bagnety. Szansy żadnej nie mieli, ponieważ na ich schron nacierały dziesiątki nieprzyjaciół. Zresztą Niemcy zaraz zaczęli strzelać do nich z bliska i chyba żadnemu z naszych nie udało się nawet dobiec do wroga”. Wśród zabitych był między innymi porucznik Mieczysław Jarzyna z pułku KOP Sarny. Objął on dowództwo nad kompanią forteczną po kapitanie Eugeniuszu Kordjaczyńskim, który zginął w innym schronie dzień wcześniej.

W czasie walk Nowogród został zniszczony w ponad 90 %. Pamiątką tamtych dni jest zespół kilkunastu schronów bojowych w dolinie Narwi pomiędzy Szablakiem a hotelem „Zbyszko” w Nowogrodzie, umocnienia wzdłuż drogi prowadzącej do Szablaka. Niektóre z obiektów są bardzo dobrze zachowane. W schronach zachowały się autentyczne napisy i opancerzenie. Bardzo dobrze zachowany jest schron dowodzenia z dwoma kopułami pancernymi między Nowogrodem a Mątwicą. W Nowogrodzie co roku odbywa się inscenizacja walk z września 1939 r.

Polskie umocnienia do swoich celów wykorzystali także Rosjanie, którzy po wkroczeniu na ziemię łomżyńską przystąpili do budowy Linii Mołotowa. W 1940 r. polskie schrony zostały włączone w skład 64 Zambrowskiego Rejonu Umocnionego jako obiekty sowieckiej Linii Mołotowa. Po wojnie schrony zostały opuszczone i stopniowo były pozbawiane wyposażenia przez okoliczną ludność. Schron przy moście jest jedynym schronem I linii, który nie został wysadzony przez Niemców w 1944 r. Cały pas fortyfikacji granicznych składał się z tzw. rejonów umocnionych, w skład każdego z nich wchodziły ciężkie, kilkupoziomowe schrony wyposażone w karabiny maszynowe i działa przeciwpancerne. Całość uzupełniały lżejsze umocnienia, stanowiska dowodzenia oraz artylerii.

Zespół schronów bojowych Samodzielnej Grupy Operacyjnej „Narew” tworzą obiekty w różnym stanie zachowania (również w efekcie działań wojskowych) w okolicach miejscowości: Czartoria, Szablak, Łomża, Piątница, oraz miejscowości leżących poza Łomżyńskim Obszarem Funkcjonalnym: Wizna, Wólka Piaseczna, Promiski i Sucha Rzeczka.

Tabela 13 Schrony bojowe SGO „Narew” na terenie ŁOF

Lokalizacja	Zachowane obiekty
Czartoria	– Pozostałości schronu nr 1 - położony tuż u podnóża skarpy, był prawdopodobnie obiektem do bocznego ognia 1 ckm. W chwili obecnej na pierwotnym miejscu zachował się jedynie niewielki, charakterystyczny element konstrukcji - miejsce połączenia ściany bocznej (ze strzelnicą) i ucha. Po odkopaniu jej do głębokości kilkunastu centymetrów stwierdzono zachowane smołowanie, co oznacza, że obiekt był całkowicie wykończony, jednak zniszczony potężną ilością materiału wybuchowego, na co wskazują szczątki rozrzucone w promieniu stu kilkudziesięciu metrów.

Lokalizacja	Zachowane obiekty
	<ul style="list-style-type: none"> – Pozostałości schronu nr 2. Kontrolował ogniem rozległą nadnarwiańską łąkę, pokrytą zakolami starorzeczy, a w chwili obecnej zachował się z niego jedynie charakterystyczny fragment stropu przelotni. Dokładna lokalizacja schronu i typ są domniemane. – Pozostałości schronu nr 3. Zachował się w stosunkowo najlepszym stanie - mimo rozsądzenia, wszystkie jego elementy pozostały w jednym miejscu i pozwalają na jednoznaczne określenie typu i osi ognia strzelnic.
Szablak	<ul style="list-style-type: none"> – Schron nr 1 - usytuowany na północno-wschodnim zboczu Lepackiej Góry. Jednostronny prawy, krzyżujący swój ogień ze schronem nr 3. Ruina - wysadzony przez Niemców w 1944. – Schron nr 2 - tradytor artyleryjski dla armaty 75 mm (ruina - wysadzony przez Niemców w 1944). – Schron nr 3 - usytuowany w południowo-zachodnim narożu lasu na zachód od Szablaka. Jednostronny lewy, krzyżujący swój ogień ze schronem nr 1. Ruina - wysadzony przez Niemców w 1944. – Pozostałości ze schronu nr 4 wykorzystano do wzniesienia ścian budynku gospodarczego. – Schron nr 5 - usytuowany na zboczu skarpy na północ od Dworku. Prawdopodobnie jednostronny prawy. Ruina - wysadzony przez Niemców w 1944. Schron stał w zagłębieniu i pokrywał ogniem dolinę Lepackiej Strugi. – Schron nr 6 - usytuowany przy drodze u podnóża skarpy, między Mątwicą a Dworkiem. Prawdopodobnie jednostronny prawy, krzyżujący swój ogień ze schronem nr 7. Ruina - wysadzony przez Niemców w 1944. – Ruina schronu obserwacyjnego artylerii nr 8. Służył do korygowania ognia prowadzonego ze schronu nr 2. Zapewne posiadał urządzenia łączności telefonicznej i /lub optycznej.
Łomża	<ul style="list-style-type: none"> – Schron nr 1 - usytuowany przy drodze Łomża-Mątewica. Dwustronny trapezoidalny. Nieukończony - betonowanie przerwano na wysokości stropu strzelnic. – Schron nr 2 - dwustronny trapezoidalny. – Schron nr 3 - jednostronny do ognia bocznego. – Schron nr 4 - W stropie zainstalowane "świńskie ogonki" do rozpinania sieci maskującej. – Schron nr 7 - czołowy, przedstawiony przez Niemców w Denkschrift. – Schron nr 8 - usytuowany na prywatnej posesji w Starej Łomży nad Rzeką, na zboczu skarpy. Prawdopodobnie jednostronny prawy, krzyżujący swój ogień ze schronem nr 9. W chwili obecnej, w miejscu schronu, wysadzonego prawdopodobnie przez Niemców w 1944, urządzony jest klomb kwiatowy.
Piątnica	<ul style="list-style-type: none"> – Schron nr 1 - usytuowany na odcinku wału fortecznego między korytem Narwi a szosą do Czarnocina, na terenie tartaku. – Schron nr 2 - usytuowany na styku lewego barku i lewego czoła Fortu 1. Jako jedyny z całej pozycji, otrzymał dwie strzelnice, z których można było prowadzić zamiennie ogień. – Schron nr 3 - usytuowany na odcinku wału fortecznego między szosą do Czarnocina a Fortem – Schron nr 4 - usytuowany na styku prawego barku i prawego czoła Fortu 1. – Schron nr 5 - usytuowany na odcinku wału fortecznego na zachód od Fortu 2. – Schron nr 6 - usytuowany na styku lewego barku i lewego czoła Fortu 2. – Schron nr 7 - usytuowany na styku prawego barku i prawego czoła Fortu 1. – Schrony nr 8 i nr 9 - usytuowane na odcinku wału fortecznego między szosami do Jedwabnego i Wizny. – Schron nr 10, usytuowany na styku lewego barku i lewego czoła Fortu 3. – Schron nr 11, usytuowany na styku prawego barku i prawego czoła Fortu 3. – Schron nr 12, usytuowany na odcinku wału fortecznego między Fortem 3 a szosą do Drozdowa.

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.schrony1939.fortyfikacje.pl/anar.htm

Schron położony w Nowogrodzie nad Narwią, około 20 m od brzegu rzeki i około 50 m na zachód od współczesnego mostu drogowego na Narwi oraz około 150 m od dawnej przeprawy z 1939 r. jest znakomitym przykładem perełki militarnej Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego.

Jest to obiekt jednokondygnacyjny, wieloizbowy, gazoszczelny, wzniesiony na planie prostokąta z zaokrąglonymi narożnikami, z wysuniętym blokiem szybu kopuły i aneksem w ścianie tylnej.

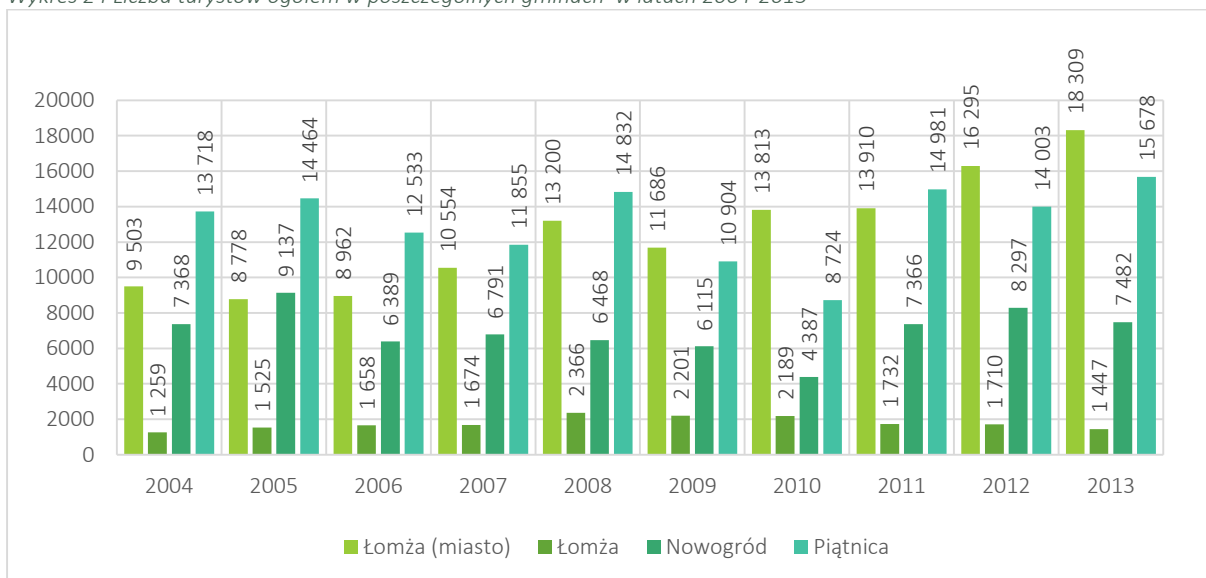
Konstrukcja schronu jest żelbetowa, strop zmiennej grubości od 1,5 m do 2 m w rejonie szybu kopuły, oparty na profilach stalowych – dwuteownikach i zabezpieczeniu przeciwdpryskowym wykonanym z ułożonych pomiędzy nimi pasami blachy stalowej. Ściany o grubości: czołowa 1,9 m, boczne ze strzelnicami 1 m, tylna od 0,8 do 0,9 m, ściany wewnętrzne nośne 0,8 m, działowe 0,5 m. Pomieszczenia wewnątrz posiadają jednakową wysokość 2 m, w szybie kopuły jest 2,6 m. Fundament w postaci betonowej płyty wykonanej na wyrównującej i izolującej warstwie chudego betonu. Wnętrze schronu mieści 9 pomieszczeń: (szyb kopuły pancernej, korytarz łączący szyb kopuły i zachodnią izbę bojową ckm, zachodnia izba bojowa ckm, korytarz łączący wszystkie pozostałe pomieszczenia, pomieszczenie filtrów przeciwpylowych, maszynownia z postumentem agregatu prądotwórczego, izba załogi, wschodnia izba bojowa ckm, sień ze śluzą gazoszczelną).

Na uzbrojenie podstawowe składały się trzy ckm wz. 30 lub wz. 08, na podstawach fortecznych umieszczone jeden w kopule i dwa w strzelnicach bocznych. Strzelnice ścienne z tarczami pancernymi z gniazdami na wymienny wkład umożliwiły prowadzenie ognia w sektorach 60°, z zewnątrz opatrzone je glifem stopniowanym przeciwykoszetowo. Uzupełnieniem była ręczna broń maszynowa oraz uzbrojenie osobiste załogi służące do walki bliskiej, prowadzonej przez zamykane metalowymi tarczami strzelnice broni ręcznych urządzonych w ścianach tylnych, w wyjściu zapasowym. Od strony przedpola obiekt osłonięty nasypem ziemnym, maskowanie uzupełnia warstwa gruntu na stropie schronu.

1.5.3 Potencjał turystyczny

Łomżyński Obszar Funkcjonalny ze względu na bogactwo przyrodniczo-kulturowe posiada możliwości dla rozwoju turystyki całorocznej. Poniższy wykres przedstawia liczbę turystów odwiedzających poszczególne gminy obszaru w ostatniej dekadzie. Analizując dane z ostatnich trzech lat, należy stwierdzić, że liczba turystów odwiedzających Łomżyński Obszar Funkcjonalny wzrasta, przy czym najbardziej atrakcyjne pod względem turystycznym są Łomża i Gmina Piątnica oraz Nowogród, natomiast mało atrakcyjna turystycznie wydaje się Gmina Łomża.

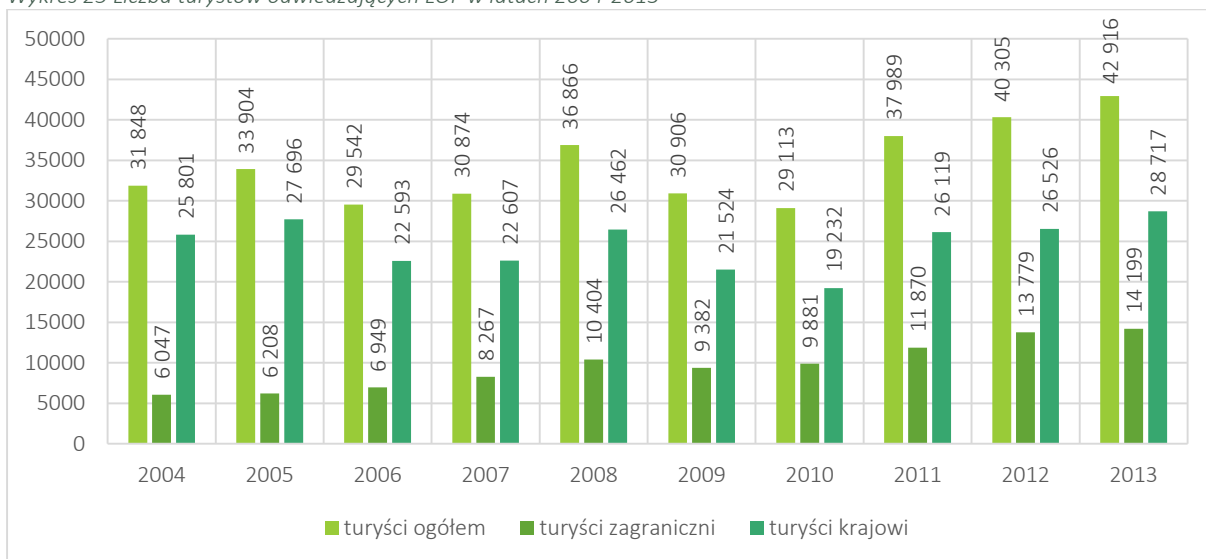
Wykres 24 Liczba turystów ogółem w poszczególnych gminach w latach 2004-2013

Źródło: dane GUS

Duża część turystów odwiedzających Łomżyński Obszar Funkcjonalny to turyści zagraniczni. Istotne jest, że w ostatniej dekadzie (z wyjątkiem lat 2009 i 2010) obserwowany jest systematyczny wzrost liczby turystów zagranicznych, co przedstawia poniższy wykres.

Wykres 25 Liczba turystów odwiedzających ŁOF w latach 2004-2013

Źródło: dane GUS

Udział turystów zagranicznych w liczbie turystów ogółem wynosi od roku 2009 powyżej 30%. We wspomnianych latach 2009 i 2010 udział turystów zagranicznych w liczbie turystów ogółem wyniósł odpowiednio 30,3% i 33,9%, a w roku 2013 wyniósł 33,08% i był wyższy od wskaźnika na poziomie krajowym. Analiza liczby turystów na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego wskazuje na zainteresowanie obszarem pod względem turystycznym wśród obcokrajowców. Porównawczo, liczba turystów zagranicznych od roku 2004 wzrosła o 134%, a liczba turystów krajowych o 11,3%.

Analizując odpowiednio dane na poziomie kraju i województwa, trzeba stwierdzić, że udział turystów zagranicznych w liczbie turystów ogółem w Łomżyńskim Obszarze Funkcjonalnym utrzymuje się na wyższym poziomie. W latach 2009 i 2010 udział turystów zagranicznych w liczbie turystów ogółem wyniósł w Polsce odpowiednio 19,9% i 20,2%, w woj. podlaskim 15,7% i 15,8%. Natomiast w roku 2013 udział ten wyniósł w Polsce 22,4%, a w województwie 27,5%. Liczba turystów zagranicznych w Polsce od roku 2004 wzrosła o 33,2%, a turystów krajowych o 53,7%. Porównując liczbę turystów na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego z danymi na poziomie kraju, trzeba zwrócić uwagę na dysproporcje w liczbie turystów krajowych i zagranicznych. W ostatniej dekadzie wzrost liczby turystów zagranicznych jest znacznie wyższy od liczby turystów krajowych, natomiast na poziomie Polski liczba turystów krajowych jest wyższa, a dysproporcje nie są tak znaczące.

Poniżej zestawiono liczbę turystów zagranicznych odwiedzających Łomżyński Obszar Funkcjonalny w latach 2005 - 2013 z podziałem na kraje pochodzenia.

Tabela 14 Liczba turystów zagranicznych odwiedzających ŁOF z podziałem na kraje pochodzenia.

Kraj	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Austria	40	34	34	131	46	46	79	89	32
Belgia	46	23	70	128	61	61	42	40	62
Białoruś	224	202	213	407	228	228	390	326	422
Cypr	0	0	0	0	0	0	1	0	0
Czechy	75	125	106	270	156	156	200	388	332
Dania	60	40	100	154	22	22	88	69	66
Estonia	2 239	2 519	3 619	9 213	3 232	3 232	3 856	4 904	4 980
Finlandia	266	292	218	444	482	482	353	365	402
Francja	110	144	181	303	145	145	107	107	145
Grecja	6	3	8	13	2	2	15	3	9
Hiszpania	13	18	41	95	13	13	32	23	41
Irlandia	20	27	14	69	32	32	18	80	53
Japonia	1	0	3	26	2	2	3	5	6
Kanada	3	11	9	28	9	9	22	16	9
Litwa	540	782	942	1 714	1 178	1 178	1 295	1 278	1 442
Luksemburg	0	0	0	0	0	0	1	0	0
Łotwa	228	205	393	929	901	901	1 035	1 131	1 258
Malta	0	0	0	0	0	0	1	0	0
Niderlandy (Holandia)	127	122	102	167	121	121	185	154	133
Niemcy	596	734	601	1118	464	464	656	784	732
Norwegia	32	17	18	44	11	11	27	16	21
Portugalia	2	1	3	17	0	0	13	4	2
Rosja	93	46	83	223	417	417	731	1 005	1 302
Słowacja	29	20	26	47	75	75	52	70	75
Słowenia	21	7	15	22	37	37	49	18	15
Stany Zjednoczone Ameryki	113	100	191	284	50	50	95	93	70
Szwajcaria	18	15	8	22	25	25	20	18	13
Szwecja	106	63	32	108	29	29	68	53	56
Ukraina	74	83	80	125	106	106	230	239	162
Węgry	67	65	34	69	159	159	80	91	84
Wielka Brytania	74	102	73	192	94	94	97	87	150
Włochy	456	253	247	429	316	316	257	179	127
pozostałe kraje	529	895	793	1 870	1 468	1 468	1 772	2 144	1 998

Źródło: dane GUS

Turyści zagraniczni odwiedzający Łomżyński Obszar Funkcjonalny to zazwyczaj obywatele Estonii, Litwy, Łotwy, Rosji, Niemiec i innych krajów niewyszczególnionych w powyższym zestawieniu.

W celu przedstawiania rzeczywistego miejsca i roli Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego na mapie turystycznej województwa podlaskiego, w niniejszej analizie przedstawiono kwantyfikowane mierniki potencjału turystycznego (dedykowane dla sektora turystyki). W tym zakresie przedstawiono następujące wskaźniki:

- wskaźnik Charvata: wskaźnik nasycenia bazą turystyczną, wyrażony liczbą całorocznych miejsc noclegowych przypadających na km² powierzchni całkowitej,
- wskaźnik Schneidera: wskaźnik intensywności ruchu turystycznego wyrażony liczbą turystów korzystających z noclegów, przypadającą na 1 000 mieszkańców stałych,
- wskaźnik Deferta: wskaźnik funkcji turystycznej wyrażony liczbą turystów korzystających z noclegów przypadającą na km² powierzchni całkowitej,
- wskaźnik Baretje'a: wskaźnik funkcji turystycznej miejscowości, wyrażony liczbą turystycznych miejsc noclegowych pomnożoną przez 100, przypadającą na liczbę ludności miejscowej.

Porównawcze zestawienie wskaźników umieszczono w dwóch tabelach poniżej.

Tabela 15 Wskaźnik nasycenia bazą turystyczną oraz intensywności ruchu turystycznego

Jednostka terytorialna	Wskaźnik Charvata	Wskaźnik Schneidera
woj. podlaskie	0,43	496,83
powiat łomżyński	0,25	484,90
Łomża (miasto)	6,12	291,77
Łomża (gmina)	0,19	134,10
Nowogród	1,08	1 792,09
Piątnica	0,70	1 460,45
ŁOF	0,90	485,20

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wskaźnik Charvata, wyrażający nasycenie bazą turystyczną na obszarze wynosi 0,90 i jest dużo wyższy od średniej dla województwa podlaskiego (0,43). Najkorzystniej w tym aspekcie wypada Miasto Łomża (6,12) oraz Gmina Nowogród (1,08). Na uwagę zasługuje fakt, że w niektórych gminach oficjalna statystyka nie notuje miejsc noclegowych. Na podstawie danych GUS z 2013 r. najwięcej miejsc noclegowych całorocznych oferuje Miasto Łomża i jest ono miejscem kumulacji ruchu turystycznego obszaru.

W 2013 roku Łomżyński Obszar Funkcjonalny odwiedziło 42 916 osób, którym udzielono 61 539 noclegów. Wskaźnik Schneidera, wyrażający liczbę turystów do liczby mieszkańców jest najwyższy w Gminie Nowogród (1 792,09), znacznie wyższy niż średnia dla województwa (496,83). Dość wysoko

w tym aspekcie lokuje się Gmina Piątnica. Ze względu na to, że udział mieszkańców Łomży w całości obszaru stanowi aż 70,9% wskaźnik ten dla miasta okazuje się najniższy.

Tabela 16 Wskaźnik funkcji turystycznej – porównanie za 2013 r.

Jednostka terytorialna	Wskaźnik Deferta	Wskaźnik Beretje'a
woj. podlaskie	29,44	1,07
powiat łomżyński	18,61	1,03
Łomża (miasto)	554,81	0,32
Łomża (gmina)	6,99	0,37
Nowogród	74,07	5,53
Piątnica	71,26	1,68
ŁOF	76,49	0,74

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wskaźnik liczby turystów korzystających z noclegów przypadającej na km² powierzchni całkowitej dla łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego wynosi 76,49 i jest znacznie wyższy od średniej dla województwa (29,44). Zdecydowanie najlepiej w tym aspekcie wypada Miasto Łomża ze wskaźnikiem 554,81. Wskaźnik ten potwierdza, że Łomża pełni rolę centrum turystycznego w skali obszaru i całego województwa podlaskiego.

Wskaźnikowe ujęcie potencjału turystycznego Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego warto porównać z innym obszarem funkcjonalnym z Polski Wschodniej. Czynnikiem istotnym jest tutaj położenie porównywanego obszaru, gdzie zasoby przyrodnicze mają podstawowe znaczenie, a także powierzchnia i liczba mieszkańców. Jako matrycę porównawczą przyjęto Przeworsko-Dynowski Obszar Wsparcia (PDOW), którego powierzchnia wynosi 892 km² i jest zamieszkiwany przez 99 450 mieszkańców (faktyczne miejsce zamieszkania). Terytorium PDOW stanowi 5% powierzchni województwa podkarpackiego (17 845,76 km²). Z kolei liczba mieszkańców PDOW to 4,7% ogólnej liczby mieszkańców województwa wynoszącej 2 129 294. PDOW tworzy 12 gmin: dwie gminy miejskie (głównym ośrodkiem jest Przeworsk), dwie gminy miejsko-wiejskie oraz osiem gmin wiejskich.

W poniższych tabelach przedstawiono porównawczo wskaźniki turystyczne Charvata i Schneidera oraz Deferta i Beretje'a dla łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego i Przeworsko-Dynowskiego Obszaru Wsparcia.

Tabela 17 Porównanie wskaźników turystycznych Charvata i Schneidera

Wyszczególnienie	Wskaźnik Charvata		Wskaźnik Schneidera	
	ŁOF	PDOW	ŁOF	PDOW
Województwo	0,43	1,43	496	367
Obszar	0,90	0,65	485	110

Wyszczególnienie	Wskaźnik Charvata		Wskaźnik Schneidera	
	ŁOF	PDOW	ŁOF	PDOW
Główny ośrodek	6,12	11,23	291	430
Wartość najwyższa w gminie miejskiej	6,12	11,23	291	430
Wartość najniższa w gminie miejskiej	-	0,00	-	0
Wartość najwyższa w gminie wiejskiej	0,70	2,45	1460	63
Wartość najniższa w gminie wiejskiej	0,19	0,00	134	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Porównując obszary na tle województw, do których należą, trzeba zauważyć, że całościowo w Łomżyńskim Obszarze Funkcjonalnym liczba całorocznych miejsc noclegowych w stosunku do powierzchni (wskaźnik Charvata) jest wyższa niż dla województwa, w PDOW – przeciwnie. Ponadto, żadna z gmin Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego nie wykazuje wartości zerowych analizowanego wskaźnika. Wskaźnik pokazujący liczbę turystów do liczby mieszkańców (wskaźnik Schneidera) w Łomżyńskim Obszarze Funkcjonalnym jest nieco niższy od wartości dla województwa i również nie wykazuje wartości zerowych w żadnej z gmin, co ma miejsce w PDOW.

Poniższa tabela przedstawia porównanie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego oraz Przeworsko-Dynowskiego Obszaru Wsparcia w oparciu o wskaźniki turystyczne Deferta i Beretje'a.

Tabela 18 Porównanie wskaźników turystycznych Deferta i Beretje'a

Wyszczególnienie	Wskaźnik Deferta		Wskaźnik Beretje'a	
	ŁOF	PDOW	ŁOF	PDOW
województwo	29,44	43,83	1,07	1,20
obszar	76,49	12,24	0,74	0,58
główny ośrodek	554,81	308,32	0,32	1,57
wartość najwyższa w gminie miejskiej	554,81	308,32	0,32	1,57
wartość najniższa w gminie miejskiej	*	0,00	*	0,71
wartość najwyższa w gminie wiejskiej	71,26	7,90	1,68	1,95
wartość najniższa w gminie wiejskiej	6,99	0	0,37	0,23
* brak kategorii w przypadku ŁOF				

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Liczba turystów korzystających z noclegów w stosunku do powierzchni (wskaźnik Deferta) znacznie korzystniej przedstawia się dla Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego. Wskaźnik jest tutaj wyższy niż dla województwa podlaskiego, bardzo wysoki w głównym ośrodku (Miasto Łomża) i nigdzie nie wykazuje wartości zerowej. Natomiast PDOW wypada w tym porównaniu niekorzystnie, niektóre gminy wykazują wartości zerowe, a wskaźnik dla całego obszaru jest niższy niż dla województwa podkarpackiego. Liczba miejsc noclegowych przypadająca na 100 mieszkańców, którą wyraża wskaźnik Beretje'a, dla Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego przedstawia się korzystniej w porównaniu z PDOW. Pomimo tego, że wskaźnik ten w obu obszarach jest niższy niż dla właściwych im województw, to w Łomżyńskim

obszarze Funkcjonalnym różnica ta wynosi 0,33, a w PDOW wynosi 0,62. Jednak uwagę zwraca liczba miejsc noclegowych w głównych ośrodkach obszaru. Wskaźnik dla Łomży wynosi zaledwie 0,32 i jest znacznie niższy od wskaźnika dla województwa podlaskiego, natomiast dla Przeworska wynosi 1,57 i przewyższa wskaźnik dla województwa podkarpackiego.

Powyższe porównanie wyraźnie pokazuje, że rozpatrywany w tym opracowaniu Łomżyński Obszar Funkcjonalny posiada niewątpliwie potencjał turystyczny. Ze względu na walory przyrodnicze jest unikatowym terenem w skali kraju i Europy. Jednak, aby w pełni wykorzystać potencjał, warto podjąć działania nakierowane na uatrakcyjnienie pobytu dla turystów, poprzez zwiększenie liczby miejsc noclegowych i na zdefiniowanie produktów turystycznych, w które należy inwestować, aby turystyka stała się ważnym filarem rozwoju lokalnego.

Perspektywy rozwoju turystyki w Łomżyńskim Obszarze Funkcjonalnym zdecydowanie koncentrują się wokół agroturystyki i turystyki aktywnej.

Agroturystyka (turystyka wiejska)

Podstawowymi kryteriami wyodrębnienia regionów agroturystycznych są walory przyrodnicze, klimatyczne, krajobrazowe, zagospodarowanie turystyczno-rekreacyjne, atrakcje historyczno-kulturowe, folklor oraz uprawiane formy aktywności turystycznych i rekreacyjnych, a także możliwości ich rozwijania. Poszczególne gminy Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego spełniają te warunki i tym samym posiadają potencjał dla rozwoju agroturystyki.

Produkt agroturystyczny na obszarach wiejskich tworzą: dobra materialne, wszelkie usługi, osoby, czynności, miejsca, organizacje, pomysły oraz idee związane z gospodarstwem rolnym.

Produkt agroturystyczny stanowi zatem kombinację usług miejsca i usług turystycznych w ramach danego gospodarstwa rolnego czy leśnego. Ten rodzaj turystyki związany jest z pobytem w gospodarstwie rolnym i dotyczy różnych form spędzania czasu wolnego oraz uprawiania aktywności turystycznych i rekreacyjnych, których dobór i kompozycja uzależnione są od obszaru, na jakim zlokalizowana jest działalność agroturystyczna. Formy wypoczynku w ramach agroturystyki to także: wycieczki piesze, rowerowe, konne, przyrodnicze, kulturowe, wędkarstwo, łowiectwo.

Aktywizacja gmin Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego jest szansą zapobiegania wzrostowi bezrobocia poprzez tworzenie nowych miejsc pracy. Na terenie obszaru funkcjonują gospodarstwa agroturystyczne, zlokalizowane w Gminach Łomża, Nowogród i Piątnica. Agroturystyka może stać się atrakcyjną formą turystyki, gdyż sprzyja fizycznej regeneracji oraz daje możliwość korzystania z różnych form aktywnej rekreacji.

Tabela 19 Wybrane gospodarstwa agroturystyczne w ŁOF

Jednostka terytorialna	Gospodarstwo agroturystyczne
Łomża (gmina)	<ul style="list-style-type: none"> – Gospodarstwo Agroturystyczne „Bielka” Truchel Ryszard, Giełczyn ul. Spokojna 37, – „Na Rozdrożu” Elżbieta i Cyprian Skorupscy, Giełczyn ul. Leśna 2, 18-400 Łomża, – „Wiejska Farma” Anna Tomaszewska, Stara Łomża przy Szosie, ul. Wiejska 29, 18-400 Łomża, – Józefa Alicja Kukowska, Stara Łomża przy Szosie, ul. Słoneczna 37, – Jolanta Olszewska, Stara Łomża nad Rzeką 90, 18-400 Łomża, – Katarzyna Kukowska, Pniewo, ul. Wesoła 69, 18-400 Łomża, – Józef Archacki, Siemień Nadrzeczny 26.
Nowogród	<ul style="list-style-type: none"> – Gospodarstwo „Żurawi Klucz” w Chmielewie. Chmielewo 17, 18-414 Nowogród. – Gospodarstwo agroturystyczne „U Anki i Zbyszka”, Anna Narożna ul. Nowa 3, 18-414 Nowogród, – Gospodarstwo agroturystyczne „Chata na Kurpiach”, Kazimierz Śmiarowski ul. 11 Listopada 62, 18-414 Nowogród, – Teresa i Jan Majchrzak, Morgowniki 2, 18-414 Nowogród, – Urszula i Mieczysław Parzych, „Pod Bocianim Gniazdem”, Morgowniki 11a, 18-414 Nowogród.
Piątnica	<ul style="list-style-type: none"> – Bożena i Bogusław Świeszkowscy, Elżbiecin, 18-421 Piątnica, Wiesław Trzonkowski, Budy Czarnockie 24b, 18-421 Piątnica, – Kompleks Agroturystyczny „Olszynka”, ul. Wiśniowa 39, Olszyny, Piątnica, – Krystyna i Marta Rydel, Olszyny Kolonia 10, 18-421 Piątnica, – Staniurska Beata „W Jędrusiowej Zagrodzie”, ul. Stawiskowska 59, 18-421 Piątnica.

Źródło: <http://www.lotlomza.nazwa.pl/agroturystyka.html>

Turystyka aktywna

Łomżyński Obszar Funkcjonalny cechuje duży potencjał do uprawiania turystyki aktywnej, która zasadniczo odbywa się na wolnym powietrzu. Wyznaczone szlaki turystyczne piesze i rowerowe:

- szlak pieszo-rowerowy Chwały Oręża Polskiego (część w ŁPKDN), Piątnica - Kalinowo – Krzewo - Bronowo,
- szlak turystyczny Stara Łomża - Siemień Nadrzeczny - Pniewo - Gać,
- pieszy szlak turystyczny Czerwony Bór - Podgórze - Siemień Rowy,
- szlak schronów bojowych z 1939r. Nowogród - Szablak,
- Questing w Nowogrodzie,
- ścieżki przyrodnicze w ŁPKDN: Kalinowo, Koty - Bronowo, Pniewo Utrata - Pniewo Dziedziniec,

sprzyjają wizytom amatorów tego rodzaju wycieczek, którzy połączyć mogą formę aktywną ze zwiedzaniem okolicznych zabytków.

Według danych GUS z 2013 r. na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego istnieje zaledwie 14,8 km ścieżek rowerowych zlokalizowanych w Mieście Łomża, które służą głównie do przemieszczania się po terenie miasta. Znajdują się one przy ulicach: Piłsudskiego (około 3km), al. Legionów (około 2,5km), Spokojnej (około 2,3km), Poznańskiej (około 1,2km), Grobli Jednaczewskiej (około 1,8km), Szosy Zambrowskiej (około 0,6km), a także w Parku Jana Pawła II i przy tzw. Skate Parku oraz na „Strzelnicy”. Większość z tych ścieżek jest w dobrym stanie, gdyż powstały w ostatnich kilku latach. Miasto Łomża planuje budowę kolejnych, między innymi przy ul. Sikorskiego, Szosie do Mężenina, na Bulwarach

nad Narwią, a także krótki odcinek na ul. Wojska Polskiego przy wyjeździe z miasta. Sieć ścieżek rowerowych w Łomży osiągnie wtedy długość około 20 km.

Inną kategorią są turystyczne trasy rowerowe, czyli oznakowane szlaki rowerowe, które mogą prowadzić zarówno po drogach rowerowych w mieście, po wydzielonych, osobnych drogach dla rowerów poza miastami, jak i zwykłymi drogami publicznymi lub niepublicznymi.

Przez Łomżyński Obszar Funkcjonalny przebiega fragment Międzynarodowej Trasy Rowerowej Euro Velo R11, łączącej Grecję z Norwegią. Biegąc przez Łomżę, mija most na rzece Łomżyczka. Trasa ta zmierza dalej na wschód, przez Piątnicę, rezerwat Kalinowo, Drozdowo i Bronowo do Wizny, a dalej przez Biebrzański Park Narodowy ku Mazurom.

W poniższej tabeli zestawiono popularne trasy rowerowe na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego.

Tabela 20 Wybrane trasy rowerowe na terenie ŁOF

	Trasa	Długość trasy
1	Łomża Dw. PKS - ul. Sikorskiego - ul. Zdrojowa - Stara Łomża nad Rzeką - Góra Królowej Bony - dw. PKS	10 km
2	Łomża Dw. PKS - Al. Legionów - stacja BP - ul. Poznańska - ul. Poligonowa - Konarzyce - ul. Kraska - ul. Poznańska - stacja BP - Al. Legionów - dw. PKS	10 km
3	Dw. PKS - Mała Kraska - Łochtynowo - Dłużniewo - Jarnuty - Janowo - ul. Wojska Polskiego - ul. Poznańska - Al. Piłsudskiego - Al. Legionów - dw. PKS	15 km
4	Dw. PKS - Zawady - Giełczyn - ujęcie wody k. Podgórze - Zawady - dw. PKS	17 km
5	Dw. PKS - Giełczyn - Podgórze - Rowy - Zawady - dw. PKS	23 km
6	Dw. PKS - Dłużniewo - Boguszyce - Czaplice - Szczepankowo - Jarnuty - ul. Wojska Polskiego - dw. PKS	25 km
7	Dw. PKS - Kupiski Stare - Jednaczewo - Lasek Jednaczewski - dw. PKS	20 km
8	Dworzec PKS - Piątnica Włociańska - Drozdowo - dworzec PKS	18 km
9	Dworzec PKS - Czaplice - Osobne - Wierzbowo - Śniadowo - Jemielite Stare - Giełczyn - Dworzec PKS	40 km
10	Nowogród - Mątwa - Stare Kupiski - ul. Nowogrodzka - ul. Sikorskiego - dworzec PKS	39 km
11	Dw. PKS - Drozdowo - Wiktorzyn - Bożejewo - Olszyny - Piątnica - stary most - dw. PKS	40 km
12	Dw. PKS - Wiktorzyn - Olszyny - Wyłudzin - Kownaty - Jezioro - Piątnica - dw. PKS	39 km
13	Dw. PKS - Drozdowo - Niewodowo - Kossaki - Bronowo - Janczewo - Bożejewo	45 km
14	Dw. PKS - Piątnica Włociańska - Jezioro - Motyka - Budy Mikołajka - Górki - Rogienice Wielkie - Drożęciny Stare - Penza - Piątnica Poduchowna - dw. PKS	39 km
15	Dw. PKS - Piątnica - Włodki - Chłudnie - Kupnina - Serwatki - Morgowniki - Nowogród - dw. PKS	44 km
16	Dw. PKS - Jednaczewo - Szablak - Nowogród - Grądy Nowogrodzkie - Sławiec - Bożenica - Kupiski Nowe - dw. PKS	43 km
17	Dw. PKS - Giełczyn - szlak niebieski - Wygoda - Puchały - Zawady - dw. PKS	47 km

	Trasa	Długość trasy
18	Dworzec PKS - Nowogród - Morgowniki - Dębnyki - Dobrylas - Jurki - Morgowniki - Nowogród - Dw. PKS	47 km
19	Dw. PKS - Nagórki - Popki - Mały Płock – Mściwuje - Śmiarowo - Chłudnie - Nagórki - dw. PKS	45 km
20	Dworzec PKS - Nowogród - Morgowniki - Dębnyki - Dobrylas - Rudka Skroda - Morgowniki - Nowogród - dw. PKS	50 km
21	Dworzec PKS - Nowogród - Morgowniki - Dębnyki - Dobrylas - Rudka Skroda - Serwatki – Kupnina - Chłudnie - Czarnocin - Piątnica - dw. PKS	56 km

Źródło: www.powiatlomzynski.pl

Dużą atrakcją w ramach turystyki aktywnej jest turystyka kajakowa. Jest to dobra propozycja wypoczynku dla rodzin z dziećmi, grup dzieci i młodzieży oraz osób w dojrzałym wieku. Warunki rzek nizinnych nie niosą takiego ryzyka, jakie spotykamy na rzekach górskich i nie wymagają tak wielu umiejętności od uczestników. Kajakarstwo na rzekach nizinnych, połączone z atrakcjami turystycznymi tych terenów, może wykreować dobry produkt turystyczny i przyczynić się do rozwoju aspektu sportowego tej dziedziny. Oznacza to możliwość przedłużenia sezonu, ponieważ treningi sportowe będą trwać także poza sezonem letnim. Oznacza to także lepsze, bo dłuższe, wykorzystanie bazy hotelowej i agroturystycznej.

Kolejną atrakcją są rejsy gondolami po Narwi na trasie Łomża - Nowogród - Łomża, z perspektywą wydłużenia do Ostrołęki.

Gmina Nowogród uczestniczy w programie rozwoju turystyki „PISA - NAREW” (wspólnie z gminami spoza Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego: gminą Zbójna, miastem Ostrołęką, miastem i gminą Pisz), a także (z Miastem Łomża i kilkudziesięcioma gminami i miastami dorzecza Wisły) w ogólnopolskim programie „Szlak Wodny Króla Stefana Batorego: Wisła - Kanał Żerański - Zalew Zegrzyński – Narew - Biebrza - Kanał Augustowski (Niemen)”. Podstawowym celem programów jest wspomaganie rozwoju turystyki oraz promocja szlaku żeglugowego na Narwi, od Ostrołęki przez Nowogród i dalej Pisz do Jezior Mazurskich oraz od Warszawy przez Zalew Zegrzyński, Narew, Biebrzę, Kanał Augustowski do Niemna. Nowogród jest niewralicznym miejscem na szlaku. Pisz łączy się tutaj z Narwią i tutaj znajduje się jedna z największych atrakcji turystycznych obszaru - Skansen Kurpiowski im. Adama Chętnika. Nowogród znajduje się w połowie drogi wodnej z Zalewu Zegrzyńskiego do Wielkich Jezior Mazurskich. Aby ten rodzaj turystyki miał szanse powodzenia potrzebna jest budowa odpowiedniej infrastruktury (porty, przystanie, plaże, kąpieliska, pola namiotowe, hotele, gospodarstwa agroturystyczne, punkty obsługi turystów). Nade wszystko należy udrożnić Narew, usuwając rafy powstałe w wyniku zasypywania dna rzeki kamieniami, elementami betonowymi i innymi odpadami.

Atrakcją Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego jest także stacja narciarska we wsi Rybno (Gmina Łomża), z przepięknymi widokami na dolinę Narwi. Stacja posiada bezpieczne, doskonale utrzymane, sztucznie naśnieżone, oświetlone i ratrakowane trasy narciarskie o łącznej długości 1500 m oraz różnicy

wzniesień 40 m. Wszystkie trasy są oznaczone kolorem niebieskim, co oznacza, że są one łatwe i sprzyjają narciarstwu rodzinnemu. Panujący tutaj specyficzny mikroklimat powoduje, że śnieg utrzymuje się aż do późnej wiosny, a dobre warunki narciarskie panują od rana do późnego wieczora. Stacji narciarskiej towarzyszy infrastruktura okołoturystyczna, zespół instruktorów i dobry dojazd, również linią miejską z Łomży.

Turystyka weekendowa

W niepewnych ekonomicznie czasach wiele osób, nawet jeśli nie jest to spowodowane bezpośrednim spadkiem dochodów, często zmienia swoje plany wakacyjne wybierając zamiast jednego, długiego urlopu, szereg krótkich wyjazdów, zwykle wykorzystując dni wolne od pracy i dobierając do nich pojedyncze dni urlopu.

Istotnym elementem turystyki weekendowej czy krótkoterminowej jest możliwość szybkiego dojazdu do miejsca, gdzie realizowany ma być ten rodzaj wypoczynku. W Łomżyńskim Obszarze Funkcjonalnym miejscem idealnym dla turystyki weekendowej jest Łomża. Istnieje tutaj możliwość skorzystania z rejsów do Nowogrodu i Wizny, co połączyć można ze zwiedzaniem Muzeum Przyrody w Drozdowie lub siedziby Łomżyńskiego Parku Krajobrazowego Doliny Narwi i Skansenu Kurpiowskiego w Nowogrodzie. Wielką atrakcją są loty balonem nad okolicami Łomży i Nowogrodu.

Krótkotrwała forma spędzania czasu, jaką jest turystyka weekendowa sprzyja wykorzystaniu tego czasu w sposób aktywny, rozumiany, jako turystyka aktywna lub jako turystyka kulturowa, wiążąca się ze zwiedzaniem zabytkowych miejsc określonego obszaru. Na terenie Łomży wielość ciekawych pod względem historycznym zabytków umożliwi rozwój tego rodzaju turystyki i stanowić może jeden z ważniejszych segmentów branży turystycznej. Goście weekendowi są szczególnie cenni poza sezonem, co wpływa na dynamikę rozwoju tej gałęzi turystyki. Duże znaczenie ma tutaj budowa obwodnicy Łomży, która odciąży miasto od ruchu tranzytowego, co wpłynie pozytywnie na bezpieczeństwo mieszkańców i przyjezdnych.

Istotnym elementem rozwoju potencjału turystycznego i rekreacyjnego obszaru są możliwości rozwoju zaplecza okołoturystycznego na terenach atrakcyjnych przyrodniczo, głównie w obrębie rzeki Narwi i jej dopływów, co pozwoli na aktywny wypoczynek mieszkańców i turystów oraz rozwój nowych branż turystycznych na tym obszarze. Wskazane byłoby tu wykorzystanie bardzo dobrych warunków do rozwoju turystyki wędkarskiej, budowa przystani, zadbanie o tereny zielone wzdłuż brzegów rzeki, budowa ścieżek rowerowych i spacerowych oraz rozwój infrastruktury gastronomicznej. Ważnym problemem jest likwidacja raf betonowo-kamienno-żwirowych na odcinku Narwi między Nowogrodem i Łomżą. Umożliwi to uruchomienie żeglugi turystycznej, a w późniejszym okresie również transportu wodnego.

Wykorzystanie terenów zlokalizowanych w obrębie Narwi oraz innych terenów atrakcyjnych przyrodniczo w kontekście rozwoju turystyki aktywnej, stanowi potencjał rozwojowy dla całego Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego. Wciąż jeszcze istnieje potrzeba budowy zarówno tras rowerowych, jak i ścieżek spacerowych. Kilometraż ścieżek rowerowych, ich zasięg terytorialny, jak również zagospodarowanie i wyposażenie w infrastrukturę okołoturystyczną terenów wzdłuż Narwi jest kluczowe w kontekście wzbogacania oferty turystycznej oraz wykorzystania terenów atrakcyjnych przyrodniczo znajdujących się w granicach Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego. Infrastruktura rekreacyjno-wypoczynkowa stanowi element o kluczowym znaczeniu dla rozwoju turystyki, gdyż odwiedzający obszar goście coraz częściej zwracają uwagę na dostępne formy spędzania wolnego czasu.

Istotne znaczenie ma również konieczność rozbudowy bazy noclegowej. Według danych GUS w 2013 roku w gminach tworzących Łomżyński Obszar Funkcjonalny odnotowano 11 obiektów noclegowych, z których 8 to obiekty całoroczne. Spośród obiektów całorocznych trzy zlokalizowane są w Łomży, dwa w Gminie Łomża, jeden w Gminie Nowogród oraz dwa w Gminie Piątnica. Powyższe dane świadczą, iż baza noclegowa na obszarze ŁOF nie jest wystarczająco rozwinięta. Należy jednak pamiętać, że z uwagi na uwarunkowania obowiązku sprawozdawczego, dane agregowane przez GUS nie obejmują całej dostępnej bazy noclegowej np. kwater prywatnych, itp.

W Łomżyńskim Obszarze Funkcjonalnym słabo rozwinięta jest baza oferująca usługi o najwyższym standardzie. Przede wszystkim zaś brakuje bazy noclegowej w tych miejscowościach obszaru, które mogłyby być atrakcyjne dla turystów pomimo braku rozwiniętej infrastruktury czasu wolnego – ze względu na unikalne walory przyrodnicze, ciszę i spokój (w szczególności wskazane byłby rozwój obiektów agroturystycznych).

Należy pamiętać, że rozwój turystyki, jak zresztą każdej gałęzi gospodarki, wymaga realizacji odpowiednich inwestycji w infrastrukturę. Oprócz posiadania cennych walorów krajobrazowych, przyrodniczych czy kulturowych stanowiących dobry potencjał do rozwoju tej branży konieczne jest poczynienie odpowiednich inwestycji infrastrukturalnych takich jak rozwój sieci komunikacyjnej czy infrastruktury technicznej.

Miasto Łomża wybudowało w latach 2012-2013, w ramach zadania „Tereny sportowo-rekreacyjne nad Narwią”, Port Łomża wraz z infrastrukturą techniczną i planuje II etap tego zadania ze środków RPOWP 2014-2020. Celem drugiego etapu inwestycji jest rozwój atrakcyjności i konkurencyjności turystycznej subregionu łomżyńskiego i tym samym województwa podlaskiego. Koncepcja drugiego etapu terenów rekreacyjnych nad Narwią - odcinek ok. 600 m obejmuje wybudowanie ciągu pieszo-rowerowego wzdłuż brzegu rzeki będącego przedłużeniem bulwarów z I etapu i kończącego się

przy stadionie miejskim przy ul. Zjazd. Dzięki Bulwarom Nadnarwiańskim Łomża będzie najważniejszym punktem na planowanym tzw. Szlaku Wodnym im. Króla Batorego: Wisła - Kanał Żerański - Zalew Zegrzyński - Narew - Biebrza - Kanał Augustowski (Niemen). W rejonie bulwarów przebiega międzynarodowa ścieżka rowerowa R11. Inwestycja ta stworzy impuls ku powstaniu nowych miejsc pracy oraz przyciąganiu turystów i inwestorów. Realizacja projektu zapewnia spełnienie celu, którym jest bezpieczeństwo imprez masowych sportowo-rekreacyjnych, organizowanych na Stadionie Miejskim poprzez stworzenie ciągu komunikacyjnego alternatywnego do ruchliwej drogi krajowej nr 61 (ul. Zjazd), dzielenie ruchu kibiców, organizowanie bezpiecznego dojścia i powrotu dla rodzin. Ponadto umożliwia zostanie wykorzystanie istniejącej stacji wodnej Ligi Ochrony Kraju i wkomponowanie jej w sferę usług rekreacyjno-sportowych. Na zakończeniu trasy II etapu (w ramach kolejnego III etapu bulwarów) planowane jest powstanie zespołu wypoczynkowo-turystycznego pod nazwą roboczą „Przystanek Łomża” (promowanego przez prof. Wadę z Uniwersytetu Tokijskiego pod nazwą Station on the Road). Założeniem tzw. Przystanku jest wykreowanie na wzór japoński miejsca do odpoczynku dla przejeżdżających przez miasto gości, miejsca ze sferą gastronomiczną, sprzedażą lokalnych wyrobów spożywczych i rękodzieła, promocji miasta i regionu, rekreacji np. wędkowania.

Miasto posiada odpowiedni teren (1,25 ha) położony przy drodze krajowej Nr 61. Trzeci etap inwestycji jest możliwy do realizacji tylko po zakończeniu drugiego etapu z uwagi na konieczność „spięcia” wszystkich elementów Bulwarów i Station on the Road w jedną funkcjonalną całość. Realizacja wszystkich trzech etapów budowy Bulwarów łomżyńskich daje szansę na bezpieczne połączenie piesze z Piątnicą, tworząc podstawy do integracji obu gmin. Dlatego też przedsięwzięcie ma oddziaływanie ponadlokalne.

Uwagę zwracają działania podejmowane w Gminie Nowogród, która będzie realizowała szereg inwestycji rekreacyjno-wypoczynkowych i turystycznych w ramach projektów Pisa -Narew i Szlak Wodny Króla Stefana Batorego:

- I etap - port rzeczny i przystań turystyczna na rzece Narew,
- II etap - plaża i kąpielisko na rzece Narew w Nowogrodzie,
- III etap - na terenie innych miejscowości gminy obiekty turystyczne i rekreacyjno-wypoczynkowe, w tym przystań, pola namiotowe i punkty obsługi turystów w Serwatkach, przystanie w Balikach, Morgownikach przy moście u ujścia Pisy oraz na Narwi pomiędzy Szablakiem i Nowogrodem.
- Na terenie skarpy nadnarwiańskiej proponuje się prywatnym inwestorom zbudowanie kompleksu rekreacyjno-turystycznego, na który powinny się składać: obiekty hotelowo-gastronomiczne i rekreacyjno-wypoczynkowe.

Istotnym dla turystyki oraz ochrony środowiska będzie odtworzenie naturalnego koryta Narwi i wyspy poniżej mostu w Nowogrodzie; na wyspie planowana jest osada rybacka - domy na palach, warsztat szkutniczy, sieciarski, etc. Propozycją dla turystów mogą być obserwacje ptactwa i innych zwierzęcych mieszkańców wyspy, noclegi na wodzie, rybactwo tradycyjne, uczestnictwo w budowie łodzi-pychówek. Wśród planowanych na terenie Gminy Nowogród inwestycji z zakresu turystyki i rekreacji znajdują się również:

- ścieżka ekologiczna Nowogród - Morgowniki - Lecień - Pianki ok. 9 km
- ścieżka rowerowa ekologiczna Nowogród - Morgowniki - Ptaki - Baliki - Serwatki 15 km,
- ścieżka rowerowa ekologiczna Nowogród - Łomża; część od Nowogrodu przez Szablak do granicy gminy 10 km,
- ścieżka rowerowa ekologiczna Nowogród - Jankowo - Czartoria 8 km.

W trakcie są prace związane z organizacją „Szlaku schronów bojowych SGO Narew” ciągnących się od Nowogrodu do Łomży i Czartorii. Wykonane zostały tablice informacyjne przy części schronów, miejsca odpoczynku (zadaszone ławo-stoły) w Nowogrodzie i przy drodze do Szablaku oraz zrekonstruowano część okopu.

Zagadnienie konieczności rozbudowy infrastruktury turystycznej i okołoturystycznej na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego implikuje określone trudności. Czynnikiem hamującym działania w tym zakresie jest to, co jednocześnie stanowi największy skarb obszaru, czyli jego zasoby przyrodnicze.

1.5.4 Produkt turystyczny

Całościowe spojrzenie na ofertę turystyczną Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego wymaga jeszcze większej agregacji, na przykład poprzez analizę istniejących propozycji gmin tworzących obszar skierowanych do osób o różnej motywacji podróży. Takie spojrzenie na ofertę turystyczną pomaga wyodrębnić produkt turystyczny. Sposób spojrzenia na produkty turystyczne pod kątem zestawu atrakcji turystycznych i infrastruktury, z jakich mogą korzystać turyści o danej motywacji (potrzebach, celach) podróży, pozwala na ocenę istniejącej oferty i pokazanie możliwości jej poszerzania i uzupełniania.

Informacja oraz promocja atrakcji turystycznych jakie można napotkać w Łomżyńskim Obszarze Funkcjonalnym jest bardzo słaba. Istotne jest, że w *Programie rozwoju turystyki i zagospodarowania turystycznego województwa podlaskiego w latach 2010-2015* określono Ziemię Łomżyńską oraz Zielone Płuca Polski jako marki turystyczne, z którymi Łomżyński Obszar Funkcjonalny powinien być zdecydowanie łączony.

Marszałek Województwa Podlaskiego corocznie organizuje konkurs *Podlaska Marka Roku*. Tytuł Podlaskiej Marki Roku w latach 2004 – 2007 przyznawany był w trzech kategoriach: Smak, Miejsce, Pomysł, natomiast od roku 2008 tytuł „Podlaskiej Marki Roku” przyznawany jest w następujących

kategoriach – Smak, Miejsce, Przedsięwzięcie oraz Produkt (bez podziału na produkty strefowe, produkty pasmowe, produkty miejsca czy produkty lokalne). Większość laureatów konkursu *Podlaska Marka Roku* to produkty lokalne lub produkty miejsca. Produkty turystyczne pochodzą głównie z subregionów atrakcyjnych turystycznie i przyrodniczo jak również tych, które charakteryzują się walorami etnicznymi i kulturowymi.

Na liście produktów turystycznych wykazanych w *Programie rozwoju turystyki i zagospodarowania turystycznego województwa podlaskiego w latach 2010-2015* znajdują się pozycje związane terytorialnie z gminami tworzącymi Łomżyński Obszar Funkcjonalny ze wskazaniem kierunków i obszarów rozwoju.

Tabela 21 Produkty turystyczne woj. podlaskiego związane z ŁOF

Nazwa produktu	Rekomendacje dotyczące kierunków rozwoju produktu
Opowieści z Narwi	<ul style="list-style-type: none"> – Rozbudowa bazy gastronomicznej, – Stworzenie punktu informacji i sprzedaży pamiątek, – Organizacja imprez plenerowych, w tym w stylu fantasy, – Stworzenie festiwalu, imprezy kostiumowej (kierowanej do miłośników gier RPG), – Intensywna promocja regionu szczególnie związana z festiwalami.
Podlaski Szlak Bociani	<ul style="list-style-type: none"> – Tworzenie warunków do rozbudowy i rozwoju bazy noclegowo-gastronomicznej i rozwoju atrakcji wokół szlaku, – Lepsza promocja produktu w Europie, – Zwiększenie dostępności komunikacyjnej w tym bezpośredniego dostępu do miejsc atrakcji turystycznych osobom, niepełnosprawnym i starszym o ograniczonej sprawności ruchowej.
Turystyka aktywna - szlaki rowerowe, spływy kajakowe i rajdy konne	<ul style="list-style-type: none"> – Rozbudowa sieci wypożyczalni kajaków i rowerów umożliwiające ich wypożyczenie w jednym miejscu, a oddawanie w innym miejscu trasy, – Powstanie trasy rowerowej o długości około 2000 km biegnącej przez 5 województw: podkarpackie, świętokrzyskie, lubelskie, podlaskie i warmińsko-mazurskie w ramach PO Rozwój Polski Wschodniej, – Stworzenie infrastruktury towarzyszącej, czyli np. stojaków, wiat przystankowych, – Uruchomienie „Szlaku Wodnego im. Stefana Batorego” – Poprawa oznakowania szlaków, – Poprawa oznakowania szlaku konnego i stworzenie infrastruktury towarzyszącej (budowa nowych stadnin i miejsc popasowych), – Oznakowanie szlaku wodnego rzeki Narwi, – Przebudowa dróg dojazdowych do szlaków, – Utworzenie pól namiotowych w Wiźnie, Krzewie, Łomży (w realizacji), Piątnicy (w realizacji), Nowogrodzie, – Promocja całego regionu, jako sprzyjającego turystyce aktywnej, w tym szczególnie rowerowej, kajakowej i konnej.
Parki Narodowe i Krajobrazowe	<ul style="list-style-type: none"> – Rozwój infrastruktury ścieżek pieszych i rowerowych, w tym do nordic walking, jak również ścieżek dla narciarstwa biegowego, – Rozbudowa bazy gastronomicznej i hotelowej wokół szlaków turystycznych, – Rozwijanie bazy wypożyczalni sprzętu turystycznego i dostępności komunikacyjnej, w tym bezpośredniego dostępu do miejsc atrakcji turystycznych osobom niepełnosprawnym i starszym o ograniczonej sprawności ruchowej.
Łomża - To Lubię	<ul style="list-style-type: none"> – Zwiększenie nakładów finansowych na promocje miasta poprzez udział w targach, wydawnictwach targowych i publikacjach promocyjnych dla wzmocnienia wizerunku miasta, – Zintegrowane działania na rzecz promocji walorów gospodarczych (inwestycyjnych) oraz produktów i atrakcji turystycznych poprzez organizację

Nazwa produktu	Rekomendacje dotyczące kierunków rozwoju produktu
	imprez i kampanii promocyjnych, a także współudział miasta w organizacji imprez o charakterze kulturalnym i turystycznym, <ul style="list-style-type: none"> – Zagospodarowanie bulwarów nad Narwią wraz z zapleczem gastronomiczno-hotelowym. – Podkreślenie ponad tysiącletniego charakteru miasta – budowa Grodu Średniowiecznego – projekt turystyczny, – Wytyczenie i zagospodarowanie turystyczne i turystyczno-rekreacyjne tras i szlaków (w tym tras turystycznych w mieście, dróg wodnych obszarów leśnych), – Uruchomienie „Szlaku Książąt Mazowieckich”, w tym oznakowanie miasta Łomży, – Turystyka militarna – zintegrowane działania skierowane na promocję Fortów Carskich, jako historycznego miejsca obrony Łomży, – Coroczna impreza literacko-muzyczna poświęcona Hance Bielickiej: „Spod kapelusza”.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Programu rozwoju turystyki i zagospodarowania turystycznego województwa podlaskiego w latach 2010-2015.

Rozwój turystyki i zagospodarowanie turystyczne Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego wpisane są w kontekst całego województwa podlaskiego. Jak wskazano w powyżej wymienionym dokumencie, produkty turystyczne powinny mieć charakter integrujący cały obszar turystyczny regionu co w jakimś stopniu przyczyni się do przepływu strumienia ruchu turystycznego pomiędzy poszczególnymi obszarami atrakcji turystycznych województwa, stanowiących o wartości poszczególnych marek turystycznych regionu.

1.5.5 Sport

Ważnym aspektem polityki prospołecznej jest stwarzanie warunków dla uprawiania kultury fizycznej i aktywności rekreacyjnej, co wiąże się z funkcjonowaniem infrastruktury sportowej i działalnością klubów sportowych oraz zasobami kadry trenersko-instruktorskiej.

W zakresie infrastruktury sportowej najkorzystniejszą sytuacją przedstawia się w Łomży, gdzie funkcjonuje Ośrodek Sportu i Rekreacji, który jest administratorem większości obiektów sportowych na terenie miasta.

Tabela 22 Obiekty sportowe na terenie ŁOF

Jednostka terytorialna	Obiekty sportowe
Łomża (miasto)	<ul style="list-style-type: none"> – Pływalnia Miejska nr 1, ul. Niemcewicza 17, – Pływalnia Miejska nr 2, ul. Wyszyńskiego 15, – Kompleks Sportowo-Rekreacyjny „Moje boisko ORLIK - 2012” (z siłownią „Herkules”, ul. Katyńska 3, – Miejskie Lodowisko „Biały Orlik”, ul. Katyńska 3, – Stadion Miejski, – Miejskie Korty tenisowe, ul. Zjazd 18, – Kompleks Rekreacyjno-Sportowy (ścianka wspinaczkowa, skatepark, sezonowy basen odkryty), ul. Konstytucji 3 Maja, – Tereny sportowo-rekreacyjne nad Narwią (port rzeczny, przystań jachtowa).
Łomża (gmina)	<ul style="list-style-type: none"> – Stacja narciarska Rybno, Rybno 16, – Boisko sportowe wielofunkcyjne w Jarnutach, – Boisko sportowe wielofunkcyjne w Podgórzu, – Boisko sportowe wielofunkcyjne w Nowych Kupiskach,

Jednostka terytorialna	Obiekty sportowe
	<ul style="list-style-type: none"> – Boisko sportowe wielofunkcyjne w Konarzycach, – Boisko sportowe wielofunkcyjne w Wygodzie, – Boisko sportowe wielofunkcyjne w Pniewie (boisko w Mojej Gminie – Orlik 2012).
Nowogród	<ul style="list-style-type: none"> – Hala widowiskowo-sportowa przy Zespole Szkół Samorządowych w Nowogrodzie, – Boiska wielofunkcyjne w Nowogrodzie (stadion), – Siłownia zewnętrzna w Sławcu, – Siłownia zewnętrzna w Nowogrodzie, – Boisko wielofunkcyjne w Chmielewie.
Piątnica	<ul style="list-style-type: none"> – Kompleks obiektów sportowych - Piątnica Poduchowna ul. Szkolna 29, <ul style="list-style-type: none"> • Hala Sportowa o kubaturze 21755 m³ i powierzchni użytkowej 2615 m², (arena o powierzchni użytkowej: 1146,70m², siłownia o powierzchni użytkowej: 59,40 m², sala fitness o powierzchni użytkowej: 63,30m², zaplecze sanitarno-techniczne i biurowe, widownia), • boisko zewnętrzne tartanowe do piłki ręcznej o powierzchni 882 m², • boisko zewnętrzne – kort tenisowy z nawierzchnią tartanową o powierzchni 648 m², – Kompleks boisk: Moje boisko ORLIK 2012” w Drozdowie (boisko piłkarskie o wymiarach 30m x 62m (pole gry 26m x 56m), o nawierzchni z trawy, boisko wielofunkcyjne do koszykówki i piłki siatkowej o wymiarach 19,1 m x 32.1 m (pole gry 15,1m x 28,1m) o nawierzchni poliuretanowej), – Boiska szkolne przy szkołach podstawowych.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych gmin ŁOF

Infrastruktura w zakresie sportu i rekreacji na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego nie jest rozbudowana, dlatego istotne jest podejmowanie wszelkich działań aktywizujących sportowo mieszkańców obszaru, bez konieczności posiadania bogatej infrastruktury sportowej czy rekreacyjnej np. organizowanie maratonów biegowych, co przełoży się może na integrację międzypokoleniową i rozwój przyjaznych dla środowiska form aktywnego spędzania czasu oraz ekonomicznego wykorzystania lokalnych zasobów przyrodniczych.

Poza tym warto wykorzystać już istniejącą bazę sportowo-rekreacyjną dla realizacji przedsięwzięć promujących zdrowy styl życia. Na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego istnieje potencjał w postaci obecnych tras rowerowych, m.in:

- Łomża - Giełczyn - Pniewo - Stara Łomża - Łomża (ok. 19km),
- Łomża - Jednaczewo - Szablak - Nowogród - Łomża (ok. 35km),
- Łomża - Piątnica - Kalinowo - Drozdowo - Wiktorzyn - Elźbiecin - Piątnica - Łomża (ok. 26 km),
- Łomża - Zawady - Pniewo - Siemień - Stara Łomża - Łomża (ok. 28km).

Integrowanie obecnej infrastruktury sportowo-rekreacyjnej i podejmowanie działań w kierunku jej rozbudowy sprzyjają podniesieniu atrakcyjności obszaru funkcjonalnego i zachęcaniu mieszkańców do aktywności sportowej.

Tabela 23 Kluby sportowe oraz liczba członków na terenie ŁOF

Jednostka terytorialna	Kluby sportowe oraz liczba członków					
	2008		2010		2012	
Łomża (miasto)	20	1 676	27	1 985	29	2 067
Łomża (gmina)	5	206	4	119	4	162
Nowogród	0	0	0	0	0	0
Piątnica	5	203	6	237	6	304
ŁOF	30	2 085	37	2 341	39	2 533

Źródło: dane GUS

Na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego wzrasta liczba klubów sportowych i osób chcących w zorganizowany sposób uprawiać sport, chociaż wartości zerowe wykazuje w tym zakresie Gmina Nowogród. W okresie od 2008 do 2012 roku w Łomży powstało 9 nowych klubów sportowych, a liczba członków zrzeszonych we wszystkich klubach obszaru wzrosła w badanym okresie o 21,4%.

Tabela 24 Sekcje sportowe oraz kadra instruktorsko-trenerska na terenie ŁOF

Jednostka terytorialna	Sekcje sportowe oraz kadra instruktorsko-trenerska					
	2008		2010		2012	
Łomża (miasto)	47	66	51	83	49	64
Łomża (gmina)	13	20	7	6	7	6
Nowogród	0	0	0	0	0	0
Piątnica	11	16	10	15	11	15
ŁOF	71	102	68	104	67	85

Źródło: dane GUS

W organizacji sekcji sportowych i zasobach instruktorsko-trenerskich obserwuje się zmiany ilościowe w ostatnich latach. Ogólnie ich liczba na terenie całego obszaru funkcjonalnego uległa zmniejszeniu, co jest efektem działań w Gminie Łomża, gdzie liczba sekcji sportowych zmniejszyła się o połowę. Od roku 2008 liczba sekcji sportowych zmniejszyła się o 4, natomiast zasoby instruktorsko-trenerskie pomniejszyły się o 17 osób.

1.6 Zróżnicowanie przestrzenne

Podstawowym dokumentem kreującym politykę przestrzenną gminy i ukazującym gospodarcze i przestrzenne perspektywy rozwoju jest studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, które jest wiążące przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego i służy koordynacji ustaleń tych planów.

Struktura funkcjonalno-przestrzenna gmin tworzących Łomżyński Obszar Funkcjonalny ma charakter zróżnicowany. Rdzeniem obszaru jest Miasto Łomża, będące ośrodkiem o charakterze subregionalnym. W *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Łomży* zatwierdzonym Uchwałą Nr 195/XXXIV/00 Rady Miejskiej Łomży z dnia 11 października 2000 r. (wraz z późniejszymi zmianami) określono cel nadrzędny rozwoju miasta. Jest nim osiągnięcie harmonijnego,

wszechstronnego i trwałego rozwoju struktury przestrzennej miasta, zapewniającego sukcesywny wzrost jakości zamieszkania, pracy, obsługi i wypoczynku.

Miasto Łomża

W Łomży wyróżniono:

- strefę centralną miasta (I), obejmującą Starówkę objętą ochroną konserwatorską, w strefie występuje koncentracja usług o zasięgu obsługi wykraczającym poza strefę i oddziaływaniem obejmującym sąsiednie strefy. Funkcją uzupełniającą są usługi sportu i rekreacji;
- strefę śródmiejską (II) w środkowej części miasta, o wiodącej funkcji mieszkaniowo-usługowej i funkcjach uzupełniających: obsługa komunikacji, usługi specjalne (jednostka wojskowa), tereny składowo-produkcyjnej drobnej wytwórczości;
- strefę miejską (III) w środkowej części miasta, o wiodącej funkcji mieszkaniowej, uzupełnionej o funkcje składowo-przemysłowe i usługowe;
- strefę podmiejską (IV A) położoną we wschodniej części miasta, o wiodącej funkcji rolniczo-ekologicznej i uzupełniających: zabudowa mieszkaniowa niskiej intensywności i zieleń urządzona;
- strefę podmiejską (IV B) położoną w części południowej miasta poza terenami zainwestowania miejskiego, o wiodącej funkcji rolniczej. Funkcje uzupełniające stanowią: zabudowa mieszkaniowa niskiej intensywności, obsługa techniczna miasta, usługi komunalne i usługi kultu religijnego;
- strefę podmiejską (IV C) położoną w zachodniej części miasta, dochodzącą do jego granic administracyjnych. Wiodącą funkcją tej strefy jest rolnictwo, uzupełniającą zabudowa mieszkaniowa niskiej intensywności, zabudowa produkcyjno-usługowa, obsługa techniczna miasta oraz funkcja ekologiczna;
- strefę produkcyjno-usługowo-składową (V) położoną w południowo-zachodniej części miasta, dobiegającą do granic administracyjnych miasta, o wiodącej funkcji przemysłowo-składowej i funkcjami uzupełniającymi: mieszkaniową, rolniczą i ekologiczną;
- strefę ekologiczną (VI) otaczającą zainwestowanie miejskie od strony północnej. Dominują tutaj tereny otwarte: rzeka Narew z rozlewiskami, łąki, pastwiska oraz obiekty sportowe.

Powyższa struktura przestrzenno-funkcjonalna Łomży determinuje kierunki i możliwości rozwoju miasta i jednocześnie wskazuje na jego ograniczenia. Z jednej strony istotny dla miasta jest rozwój jego aspektu funkcjonalnego, jako głównego ośrodka, wokół którego skupiają się pozostałe gminy. Towarzyszyć temu powinno odpowiednie zagospodarowanie stref usługowych i przemysłowych przy jednoczesnym zachowaniu terenów podlegających ochronie konserwatorskiej i przyrodniczej. Miasto Łomża stanowi

6% powierzchni Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego. Tutaj skupiają się funkcje usługowe dla wszystkich gmin obszaru funkcjonalnego w zakresie ochrony zdrowia na poziomie specjalistycznym, w zakresie szkolnictwa ponadgimnazjalnego i wyższego, w zakresie rynku pracy.

Obowiązujące miejscowe plan zagospodarowania przestrzennego określają przeznaczenie, warunki zagospodarowania i zabudowy terenu, a także rozmieszczenie inwestycji celu publicznego w poszczególnych częściach miasta.

Tabela 25 Obowiązujące Plany Zagospodarowania Przestrzennego w Mieście Łomża

Lp.	Nazwa planu	Pow. terenu (ha)	Rok	Uchwała oraz publikacja
1	Zmiana planu - tereny położone w narożniku Al. Legionów i Przykoszarowej	4,43	1996	Uchwała Nr 210/XXXVIII/96 Rady Miejskiej Łomży z dnia 19.12.1996 r. opublikowana w Dzienniku Urzędowym Województwa Łomżyńskiego Nr 1 z dnia 24.01.1997 r., poz. 5.
2	Zmiana planu - ul. Poznańska	1,00	1997	Uchwała Nr 241/XLIV/97 Rady Miejskiej Łomży z dnia 28.05.1997 r. opublikowana w Dzienniku Urzędowym Województwa Łomżyńskiego Nr 7 z dnia 14.07.1997r. poz.51.
3	Zmiana planu - ul. Nowogrodzka (stacja paliw)	8,50	1997	Uchwała Nr 242/XLIV/97 Rady Miejskiej w Łomży z dnia 28.05.1997r. Dzienniku Urzędowym Województwa Łomżyńskiego Nr 9 z dnia 22.07.1997 r. poz.61.
4	Zmiana planu - Rybaki	2,65	1999	Uchwała Nr 120/XIX/99 Rady Miejskiej Łomży z dnia 24.11.1999 r. opublikowana w Dzienniku Urzędowym Województwa Podlaskiego Nr 45 z dnia 30.12.1999 r. poz. 702.
5	Zmiana planu - Żabia	41,83	2000	Uchwała Nr 152/XXV/00 Rady Miejskiej Łomży z dnia 23.03.2000 r. opublikowana w Dzienniku Urzędowym Województwa Podlaskiego Nr 15 z dnia 26.05.2000 r. poz.158.
6	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego terenów cmentarza	11,25	2001	Uchwała Nr 272/LII/01 Rady Miejskiej Łomży z dnia 20.06.2001 r. opublikowana w Dzienniku Urzędowym Województwa Podlaskiego Nr 18 z dnia 25.06.2001 r. poz.317.
7	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego terenów w narożniku ulic Ks. Anny i Szosy Zambrowskiej - Obszar P5a	6,81	2002	Uchwała Nr 412/ LXXV/ 02 Rady Miejskiej Łomży z dnia 9.10.2002 r. opublikowana w Dzienniku Urzędowym Województwa Podlaskiego Nr 75 z dnia 04.12.2002 r. poz. 1512.
8	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego terenów położonych pomiędzy ulicami: Zawadzka, Sikorskiego, Szosą Zambrowską i terenami zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej - Obszar P5	17,2	2003	Uchwała Nr 53/XVI/03 Rady Miejskiej Łomży z dnia 18.06.2003 r. opublikowana w Dzienniku Urzędowym Województwa Podlaskiego Nr 66 z dnia 02.07.2003 r. poz. 1356.
9	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego terenów położonych przy ul. Poznańskiej (obejmujących działki nr 30710, 30711, 30712, 30713), stanowiących część obszaru P14,	1,04	2003	Uchwała Nr 75/XVII/03 Rady Miejskiej Łomży z dnia 03.07.2003 r. opublikowana w Dzienniku Urzędowym Województwa Podlaskiego Nr 74 z dnia 21.07.2003 r. poz. 1475.
10	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego terenów położonych pomiędzy ulicami: Al. Legionów, Sikorskiego, Wyszyńskiego i Mickiewicza - Obszar P2	6,16	2004	Uchwała Nr 167/XXVIII/04 Rady Miejskiej Łomży z dnia 17.03.2004 r. opublikowana w Dzienniku Urzędowym Województwa Podlaskiego Nr 34 z dnia 07.04.2004 r. poz. 649.
11	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego terenów położonych w rejonie ulic Polnej i Łukasieńskiego - Obszar P8	31,20	2004	Uchwała Nr 215/XXXIII/04 Rady Miejskiej Łomży z dnia 23.06.2004 r. opublikowana w Dzienniku Urzędowym Województwa Podlaskiego Nr 98 z dnia 09.07.2004 r. poz. 1413.

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2014-2020

12	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego terenów położonych w rejonie Szosy do Mężenina w sąsiedztwie ogrodów działkowych	5,88	2004	Uchwała Nr 264/XXXIX/04 Rady Miejskiej Łomży z dnia 10.11.2004 r. opublikowana w Dzienniku Urzędowym Województwa Podlaskiego Nr 184 z dnia 03.12.2004 r. poz. 2433.
13	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego miasta Łomża (obszar położony pomiędzy ulicami: Stacha Konwy, Nowogrodzką, Wiejską i Nadnarwiańską)	9,2	2006	Uchwała Nr 388/LX/06 Rady Miejskiej Łomży z dnia 18.01.2006 r. opublikowana w Dzienniku Urzędowym Województwa Podlaskiego Nr 56 z dnia 22.02.2006 r. poz. 627.
14	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego terenów byłej rezerwy pod kolej - Obszar P9A – od ul. Sikorskiego do ul. Wojska Polskiego	6,3	2006	Uchwała Nr 399/LXIII/06 Rady Miejskiej Łomży z dnia 29.03.2006 r. opublikowana w Dzienniku Urzędowym Województwa Podlaskiego Nr 124 z dnia 08.05.2006 r. poz. 1193.
15	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego terenów byłej rezerwy pod kolej - Obszar P9b - od ul. Wojska Polskiego do ul. Nowogrodzkiej	9,4	2006	Uchwała Nr 419/LXIV/06 Rady Miejskiej Łomży z dnia 26.04.2006 r. opublikowana w Dzienniku Urzędowym Województwa Podlaskiego Nr 154 z dnia 06.06.2006 r. poz. 1427.
16	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego miasta Łomża terenów byłej rezerwy pod kolej (od ul. Nowogrodzkiej w kierunku Łasku Jednaczewskiego) Obszar P9c	32	2008	Uchwała Nr 175/XXVIII/08 Rady Miejskiej Łomży z dnia 23.04.2008 r. opublikowana w Dzienniku Urzędowym Województwa Podlaskiego Nr 124 z dnia 28.05.2008 r. poz. 1287.
17	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego miasta Łomża (rejon ulic: Wojska Polskiego, Poznańskiej i projektowanej ulicy stanowiącej przedłużenie ulicy Meblowej)	130	2009	Uchwała Nr 332/XLVI/09 Rady Miejskiej Łomży z dnia 24.06.2009r. opublikowana w Dzienniku Urzędowym Województwa Podlaskiego Nr 146 z dnia 16.07.2009 r. poz. 1604.
18	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego miasta Łomża (rejon ulic: Kard. S. Wyszyńskiego, Gen. W. Sikorskiego i Zawadzkiej)	7,2	2009	Uchwała Nr 333/XLVI/09 Rady Miejskiej Łomży z dnia 24.06.2009 r. opublikowana w Dzienniku Urzędowym Województwa Podlaskiego Nr 146 z dnia 16.07.2009 r. poz. 1605.
19	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego miasta Łomża – tereny przy ul. Zdrojowej	5,78	2009	Uchwała Nr 346/XLVIII/09 Rady Miejskiej Łomży z dnia 26.08.2009 r. opublikowana w Dzienniku Urzędowym Województwa Podlaskiego Nr 196 z dnia 02.10.2009 r. poz. 2127.
20	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego miasta Łomża terenów os. „Wschód” położonych w rejonie ulicy Wąskiej - Obszar P11	34,5	2009	Uchwała Nr 353/XLIX/09 Rady Miejskiej Łomży z dnia 30.09.2009 r. opublikowana w Dzienniku Urzędowym Województwa Podlaskiego Nr 214 z dnia 05.11.2009 r. poz. 2401.
21	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego miasta Łomża - tereny położone w sąsiedztwie ulic: Poznańska i Kraska - Obszar P16	14,4	2009	Uchwała Nr 361/L/09 Rady Miejskiej Łomży z dnia 28.10.2009 r. opublikowana w Dzienniku Urzędowym Województwa Podlaskiego Nr 222 z dnia 20.11.2009 r. poz. 2561.
22	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego miasta Łomża terenów Osiedla Łomżyca położonych pomiędzy ulicami: Spokojną, Wojska Polskiego i rzeczką Łomżyczką - Obszar P7	38,89	2011	Uchwała Nr 23/VI/11 Rady Miejskiej Łomży z dnia 16.02.2011 r. opublikowana w Dzienniku Urzędowym Województwa Podlaskiego Nr 82 z dnia 22.03.2011 r. poz. 892.
23	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego miasta Łomża terenów położonych przy ul. Nowogrodzkiej - rejon byłej Targowicy Miejskiej	13,41	2011	Uchwała Nr 45/IX/11 Rady Miejskiej Łomży z dnia 27.04.2011 r. opublikowana w Dzienniku Urzędowym Województwa Podlaskiego Nr 149 z dnia 24.05.2011 r. poz. 1717.

24	Miejscowy plan zagospodarowania miasta Łomża - rejon „Zawady Przedmieście – ulica Przykoszarowa”	51	2011	Uchwała Nr 146/XIX/11 Rady Miejskiej Łomży z dnia 28.12.2011 r. opublikowana w Dzienniku Urzędowym Województwa Podlaskiego z dnia 18.01.2012 r. poz. 269.
25	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego miasta Łomża terenów położonych przy ul. Nowogrodzkiej - Obszar P10	23,8	2012	Uchwała Nr 164/XXI/12 Rady Miejskiej Łomży z dnia 29.02.2012 r. opublikowana w Dzienniku Urzędowym Województwa Podlaskiego z dnia 20.03.2012 r. poz. 948.
26	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Łomża terenów położonych w rejonie ul. Wojska Polskiego, Polnej i Łukasińskiego - Obszar P8	3,45	2012	Uchwała Nr 251/XXX/12 Rady Miejskiej Łomży z dnia 28.11.2012 r. opublikowana w Dzienniku Urzędowym Województwa Podlaskiego z dnia 21.12.2012 r. poz. 4181.

Źródło: <http://www.lomza.pl/bip/index.php?wiad=11422>

Obowiązujące dla Łomży plany zagospodarowania przestrzennego obejmują łącznie 380,62 ha, co stanowi 11,6% powierzchni miasta. Przy planowaniu przestrzennym istotny jest czynnik wynikający z prawnej ochrony obszarów, a w Łomży stanowią one 20,67% powierzchni miasta.

Dla celów i realizacji rozwoju przestrzennego Łomży w *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Łomży* wyodrębniono 9 obszarów terytorialnych o znaczeniu kluczowym, 4 w Strefie centralnej i 5 w Strefie Śródmiejskiej. Kierunki działań skoncentrowano tutaj na inspirację i wspomaganie procesów rewaloryzacji terenów objętych ochroną konserwatorską oraz dbałość o formę architektoniczną, która powinna indywidualizować przestrzeń oraz rozwiązania materiałowo-konstrukcyjne, a także współpracę z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Wskazano również tereny do objęcia obowiązkiem sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (głównie Strefa Centralna i Śródmiejska).

W zakresie podniesienia jakości życia i funkcjonowania Miasta Łomży widoczna jest konieczność przedsięwzięć inwestycyjnych w zakresie:

- rozbudowy i modernizacji układu komunikacyjnego miasta,
- rozbudowy i modernizacji systemu odprowadzania i utylizacji ścieków bytowych i gospodarczych,
- rozbudowy i modernizacji systemu zaopatrzenia w wodę i systemu ciepłowniczego,
- rozwoju systemu utylizacji odpadów komunalnych,
- rozbudowy sieci energetycznej,
- rozbudowy infrastruktury społecznej i rozwoju bazy materialnej instytucji kultury,
- rozwoju bazy materialnej instytucji opieki społecznej,
- rozwoju infrastruktury rekreacyjnej,
- rozwoju systemu komunikacji zbiorowej,
- rozbudowy cmentarza komunalnego,
- przygotowania i uzbrojenia terenów pod zabudowę mieszkaniową,
- przygotowania i uzbrojenia terenów pod inwestycje o charakterze gospodarczym,
- rozbudowy monitoringu miasta,
- modernizacji koryta rzeki Łomżyczki,
- gospodarczego wykorzystania terenów nad Narwią.

Gmina Łomża

Głównym celem rozwoju zagospodarowania przestrzennego Gminy Łomża, wskazanym w *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Łomża* (Uchwała Nr IV/18/02 Rady Gminy Łomża z dnia 29 maja 2002 r. zmienione Uchwałą Nr V/17/11 Rady Gminy Łomża z dnia

31 stycznia 2011 r., Uchwałą Nr XXII/114/12 Rady Gminy Łomża z dnia 10 września 2012 r., Uchwałą Nr XVIII/101/12 Rady Gminy Łomża z dnia 16 maja 2012 r. oraz Uchwałą Nr XXIX/154/13 Rady Gminy Łomża z dnia 27 marca 2013 r. jest poprawa jakości życia mieszkańców poprzez proekologiczny (zrównoważony) rozwój gminy przy wykorzystaniu walorów przyrodniczych i gospodarczych środowiska, istniejącego majątku trwałego, potencjału infrastrukturalnego i produkcyjnego, w tym walorów rolniczej przestrzeni produkcyjnej.

Struktura przestrzenna gminy o charakterze typowo rolniczym zdominowana jest przez elementy środowiska przyrodniczego oraz położenie wokół miasta będącego ośrodkiem ponadregionalnym województwa podlaskiego. Z uwagi na uwarunkowania przyrodnicze gminy oraz prawnie wydzielony obszar Łomżyńskiego Parku Krajobrazowego Doliny Narwi (Ponad połowa jego powierzchni leży na terenie Gminy Łomża), gdzie obowiązują zasady gospodarowania określone w zatwierdzonym planie ochrony parku, nie wydzielono dodatkowo jednostek strukturalnych. Na terenie gminy występują obszary i obiekty objęte ochroną konserwatorską. Tereny związane z dolinami rzek Łomżyczki, Strugi Lepackiej i Gaci, łączące się z terenami prawnie chronionymi, tworzą korytarze ekologiczne o znaczeniu lokalnym. Walory przyrodnicze gminy wzbogaca zachowane środowisko kulturowe.

Mieszkańcy gminy korzystają z licznych usług z zakresu obsługi ludności, obsługi rolnictwa oraz zakładów produkcyjnych zlokalizowanych na terenie Miasta Łomży. Ośrodkami wspomagającymi w zakresie obsługi ludności oraz usług na rzecz rolnictwa w południowej części gminy jest wieś Wygoda i zespół wsi Gać-Puchały. Południowo-zachodnia część gminy obsługiwana jest przez wieś Konarzyce. Funkcja usługowa występuje głównie we wsiach: Nowe Kupiski, Stare Kupiski, Chojny Młode, Konarzyce, Giełczyn, Wygoda, Pniewo, Siemień Nadrzeczny, Gać. W pozostałych wsiach występują pojedyncze usługi typu sklep, remiza, zlewnia mleka. Funkcja produkcyjno-usługowa występuje we wsiach: Nowe Kupiski, Stare Kupiski, Wygoda, Podgórze, Modzele Wypychy, Chojny, Jednaczewo, Giełczyn, Pniewo i Konarzyce. Wsie, w których występują obiekty zabytkowe wpisane do rejestru to: Czaplice, Chojny Młode, Gać, Giełczyn, Konarzyce, Pniewo, Puchały, Stara Łomża Stanowiska archeologiczne o dużej wartości poznawczej znajdują się w Starej Łomży. Na terenie Gminy Łomża istnieją dwa rezerваты przyrody: Rezerwat Przyrody Wielki Dział (120,07 ha) i Rezerwat Przyrody Rycerski Kierz (43,52 ha).

Racjonalne gospodarowanie dobrem publicznym jakim jest przestrzeń, musi mieć pierwszeństwo nad interesem prywatnym. Dla części terenów gminy: położonych w granicach Łomżyńskiego Parku Krajobrazowego Doliny Narwi i objętych obszarem chronionego krajobrazu, głównym kierunkiem zagospodarowania gminy jest ochrona Parku oraz ustalenia dotyczące możliwości wykorzystania walorów środowiska przyrodniczego i kulturowego. Zasady gospodarowania przestrzenią zawarte

zostały w rozporządzeniach Wojewody i są nadrzędne w stosunku do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

Na terenie Gminy Łomża planami zagospodarowania przestrzennego objętych jest łącznie 389,08 ha. Stanowi to 1,8% powierzchni gminy.

Tabela 26 Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego w gminie Łomża

	Nazwa planu	Powierzchnia terenu [ha]
1	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Rybno	52,45
2	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Stare Modzele – Konarzyce	15,46
3	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Siemień - Rowy	0,40
4	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Stare Kupiski	10,86
5	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Siemień Rowy, Podgórze	21,24
6	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Stare Kupiski	2,05
7	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Stare Kupiski	0,75
8	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Kisiółki	2,9
9	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Siemień Nadrzeczny	3,84
10	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Stare Kupiski	11,8
11	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Stara Łomża Przy Szosie	1,8
12	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Konarzyce, Jarnuty	4,81
13	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Gać, Stare Kupiski	3,32
14	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Konarzyce	1,9
15	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Konarzyce	8,9
16	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Stare Kupiski	15,27
17	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Konarzyce, Lutostań	1,12
18	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Stara Łomża Przy Szosie, Zosin	15,0
19	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Wygoda, Modzele Skudosze	3,40
20	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Giełczyn	3,27
21	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Zawady	3,32
22	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Giełczyn	3,6
23	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Stare Modzele	18,52
24	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Stara Łomża Przy Szosie	0,5
25	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Grzymały Szczepankowskie	2,74
26	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Konarzyce	2,6
27	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Stare Kupiski	5,85
28	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Stare Kupiski	3,95
29	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Chojny Młode, Jednaczewo	2,72
30	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Nowe Kupiski, Gać, Pniewo	14,6
31	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Stare Kupiski	2,80
32	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Siemień Nadrzeczny	2,30
33	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Stare Kupiski	2,5
34	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Wygoda, Modzele Skudosze	6,10
35	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Linia Energoelektryczna 400 Kv Łomża - Elk	44,36
36	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Linia Energoelektryczna 400 Kv Narew - Ostrołęka	92,08
Łącznie		389,08

Źródło: dane gminy Łomża

W zakresie podniesienia jakości życia i funkcjonowania mieszkańców wsi w Gminie Łomża, przy zachowaniu uwarunkowań przyrodniczo-krajobrazowych, zauważalna jest konieczność podjęcia inwestycji w zakresie:

- zabudowy rolniczej i usługowej,
- działalności usługowo – produkcyjnej,
- funkcji turystyczno-edukacyjno-krajoznawczej,
- zaplecza obsługi transportowej,
- rozbudowy bazy i form opieki społecznej,
- rozwoju i modernizacji budownictwa mieszkaniowego,
- poprawy warunków do rozwoju produkcji rolniczej,
- gospodarki wodno-ściekowej,
- termorenowacji budynków.

Organizacja struktury przestrzennej w Gminie Łomża uwarunkowana jest przede wszystkim środowiskiem przyrodniczym, z czego wynikają ograniczenia. Jednocześnie walory przyrodnicze stanowią o kondycji środowiskowej gminy i dlatego wymagają szczególnej dbałości.

Gmina Nowogród

W *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta i Gminy Nowogród* (uchwała Nr 24/III/02 Rady Miejskiej Nowogród z dnia 30.04.2002r.) jako cel nadrzędny określono poprawę jakości życia mieszkańców poprzez proekologiczny (zrównoważony) rozwój gminy, przy racjonalnym wykorzystaniu walorów przyrodniczych, istniejącego majątku trwałego, potencjału infrastrukturalnego i produkcyjnego. Gmina Nowogród charakteryzuje się wysokimi walorami środowiska przyrodniczego. Północno-zachodnia część gminy objęta jest ochroną prawną i stanowi fragment Obszaru Chronionego Krajobrazu Równiny Kurpiowskiej i Doliny Dolnej Narwi. Obszar należy do krajowego ekologicznego systemu obszarów chronionych ESOCH. Obejmuje fragmenty dawnej Puszczy Kurpiowskiej, tereny ekstensywnych upraw rolnych oraz torfowisk, doliny rzek Narwi i Pisy. Cały obszar wyróżnia się stosunkowo niewiele przekształconym środowiskiem przyrodniczym i wysoką lesistością. Rozległe doliny Narwi i Pisy tworzą korytarz ekologiczny łączący jeziora mazurskie z doliną Wisły.

Z uwagi na uwarunkowania przyrodnicze oraz istniejące zainwestowanie na obszarze gminy wydzielono następujące jednostki strukturalne:

- Jednostka I - miasto Nowogród - obejmuje zainwestowaną część obszaru miasta oraz tereny położone w bezpośrednim sąsiedztwie istniejącego zainwestowania,

- Jednostka II - rolnicza - obejmuje południowo - wschodnią część gminy,
- Jednostka III - turystyczno - ekologiczna - obejmuje północną i północno - zachodnią część gminy z dolinami rzek Narwi i Pisy.

Miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego objętych jest 183 ha, co stanowi 1,8% powierzchni gminy. W przygotowaniu jest Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego terenów położonych nad Pisą w okolicach miejscowości Ptaki, Baliki, Serwatki, obejmujący ok. 3 km² powierzchni gminy.

Tabela 27 Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego w gminie Nowogród

	Nazwa planu	Powierzchnia terenu [ha]
1	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego części Miasta Nowogród (rejon ulic Miastkowska i Stacha Konwy)	62,78
2	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego terenów zabudowy letniskowej we wsi Baliki - rozszerzenie istniejącego osiedla „Konik”	0,20
3	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego obszaru eksploatacji kruszywa na gruntach wsi Mątwica	26,80
4	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego zmiana mpzp dotycząca działek nr 1827 i 1828 w Nowogrodzie	0,20
5	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego zmiana mpzp dotycząca działek nr 1759/3, 1759/5 i 1759/6 w Nowogrodzie	1,53
6	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego zmiana mpzp dotycząca terenów we wsi Morgowniki 0,50 + 0,56 ha, Mątwica 0,72 ha, Jankowo Młodzianowo 0,20 ha, Sławiec 0,70 ha, Serwatki 0,20 ha	2,93
7	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego zmiana mpzp dotycząca obszarów przy ul. Zdrojowej, Zamkowej - działek nr 1398, 1395 i 1396, skarpy - działki nr 88, 89, 90 ,91, ul. Miastkowskiej - działki nr 170/3 do 173 i 269/4 do 270/1 oraz ul. Wojska Polskiego i ul. Podmiejskiej w Nowogrodzie	10,40
8	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego zmiana mpzp dotycząca obszarów położonych w południowej części miasta przy drodze do Grądów	2,60
9	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego zmiana mpzp dotycząca terenu przeznaczonego pod lokalizację oczyszczalni ścieków i kanału zrzutowego	1,51
10	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego terenu położonego nad rzeką Narew w Nowogrodzie	25,5
11	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego terenu położonego w południowo-wschodniej części Miasta Nowogród – rejon targowicy	20,26
12	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego terenu położonego w południowo-wschodniej części miasta Nowogród	28,32
	łącznie	183,03

Źródło: dane gminy Nowogród

Z uwagi na wyróżniające się walory przyrodnicze północnej części gminy oraz jej położenie w stosunku do innych cennych przyrodniczo obszarów kraju, obszar ten wskazany jest do szczególnej ochrony. Jest on częścią Obszaru Chronionego Krajobrazu Równiny Kurpiowskiej i Doliny Dolnej Narwi i należy do krajowego ekologicznego systemu obszarów chronionych (ESOCH). Jest to obszar o charakterze łącznikowym, istotny dla kształtowania systemu powiązań przyrodniczych w dorzeczu Narwi, w połączeniu z układami przyrodniczymi Pojezierzy Mazurskiego i Pomorskiego oraz Niziny Mazurskiej, predysponowany do szczególnie wysokiego reżimu gospodarowania środowiskiem.

Konieczność działań inwestycyjnych w zakresie zagospodarowania przestrzennego przy zachowaniu cech środowiska naturalnego obserwuje się w obszarach:

- działalności usługowo-produkcyjnej,
- rozwoju turystyki i wypoczynku,
- rozwoju funkcji mieszkaniowej,
- rozwoju funkcji rolniczej,
- rozwoju infrastruktury komunikacyjnej.

Gmina Piątnica

Celem nadrzędnym rozwoju zagospodarowania przestrzennego Gminy Piątnica, zawartym w *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania gminy Piątnica*, jest poprawa jakości życia mieszkańców poprzez proekologiczny (zrównoważony) rozwój gminy, przy racjonalnym wykorzystaniu walorów przyrodniczych, istniejącego majątku trwałego, potencjału infrastrukturalnego i produkcyjnego.

Gmina Piątnica jest gminą rolniczą. Położenie gminy na obszarze funkcjonalnym "Zielone Płuca Polski" oraz na obszarach o walorach przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych (w tym występowanie rzeki Narew, terenu Łomżyńskiego Parku Krajobrazowego Doliny Narwi wraz ze strefą ochronną, Obszaru Chronionego Krajobrazu Równiny Kurpiowskiej i Doliny Dolnej Narwi, Rezerwatu "Kalinowo" oraz zabytkowego zespołu fortów ziemno-betonowych) stwarza również szansę rozwoju funkcji turystycznej.

Uwarunkowania przyrodnicze, trasy komunikacyjne, istniejące zainwestowanie oraz potencjalne możliwości rozwoju mają zasadniczy wpływ na naturalne wyodrębnienie w strukturze funkcjonalno-przestrzennej gminy trzech obszarów o charakterystycznych funkcjach i zagospodarowaniu przestrzennym.

Z uwagi na uwarunkowania środowiska przyrodniczego oraz istniejące zagospodarowanie na obszarze gminy wydzielono następujące jednostki strukturalne:

- Ośrodek gminny (I) - Piątnica Poduchowna i Włociańska. Obejmuje zainwestowaną część obszaru obydwu miejscowości oraz tereny położone w bezpośrednim sąsiedztwie zainwestowania. Piątnica Poduchowna i Włociańska są położone w bezpośrednim sąsiedztwie i wzajemnej zależności, razem stanowią zurbanizowaną jednostkę, w której występuje nasycenie i różnorodność funkcji: usługowej, produkcyjnej i mieszkaniowej. Jest to ośrodek obsługi dla ludności z obszaru całej gminy.
- Jednostka ekologiczno-turystyczna (II). Obejmuje część obszaru gminy położoną w Łomżyńskim Parku Krajobrazowym Doliny Narwi i jego strefie ochronnej oraz w Obszarze Chronionego Krajobrazu Równiny Kurpiowskiej i Doliny Dolnej Narwi, zawartą pomiędzy drogami:

województwą nr 64 relacji Piątnica - Jezewo i powiatową nr 331 Piątnica - Mały Płock. Jednostka charakteryzuje się wysokimi walorami środowiska przyrodniczego i kulturowego. Obszar jednostki położony jest w Łomżyńskim Parku Krajobrazowym Doliny Narwi i jego strefie ochronnej oraz w Obszarze Chronionego Krajobrazu Równiny Kurpiowskiej i Doliny Dolnej Narwi. Na jej terenie zlokalizowany jest ścisły rezerwat przyrody „Kalinowo”, a tereny położone wzdłuż drogi powiatowej nr 371 (Piątnica-Wizna) objęte są ochroną konserwatorską "K" - krajobrazu kulturowego. Ważnym elementem jest przepływająca w południowej części rzeka Narew wraz z rozległą pradoliną. Jednostka wyróżnia się wysokimi walorami krajobrazu naturalnego - wysokie wzniesienia i rozległa dolina Narwi, malownicze zbocza, duża lesistość, bogactwo roślinności oraz zabudowa wkomponowana w naturalne środowisko w większości o wartościach kulturowych. Podstawową funkcją jednostki jest rolnictwo wykorzystujące uwarunkowania środowiska przyrodniczego i wysoką jakość przestrzeni produkcyjnej oraz turystyka, głównie pobytowa o charakterze letniskowym i wypoczynku weekendowego mieszkańców Łomży, wodna wzdłuż Narwi oraz kwalifikowana i krajoznawcza. Obszar jednostki, ze względu na walory przyrodnicze, krajobrazowe i kulturowe oraz już istniejącą bazę predysponowany jest do rozwoju funkcji turystycznej gminy.

- Jednostka rolnicza (III). Obejmuje środkową i północną część obszaru gminy zawartą pomiędzy drogami: wojewódzką nr 64 relacji Piątnica - Jezewo i powiatową nr 331 Piątnica - Mały Płock oraz granicami administracyjnymi gminy. W jednostce dominuje gospodarka rolna. Obszar charakteryzuje się dobrą jakością przestrzeni produkcyjnej. W środkowej części jednostki występuje znaczny udział terenów leśnych. Na terenie jednostki prowadzona jest również produkcja zwierzęca oraz gospodarka ogrodnicza, głównie we wsiach Marianowo (hodowla bydła, sadownictwo) i Elźbiecin (hodowla bażantów).

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania gminy Piątnica szczegółowo przedstawia kwestie wiążące dla zagospodarowania przestrzennego gminy, które planowane jest w sposób wszechstronny i uwzględniający wszystkie czynniki istotne z perspektywy rozwoju gminy.

Tabela 28 Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego w gminie Piątnica

	Nazwa planu	Powierzchnia terenu [ha]
1	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Piątnica dotyczący obszaru położonego we wsi Kisielnica	64
2	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego części Gminy Piątnica obejmujący obszar Łomżyńskiego Parku Krajobrazowego Doliny Narwi	2 624
3	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego odcinka trasy linii elektroenergetycznej 400 kV Ełk-Łomża na terenie gminy Piątnica	126,7
4	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego części wsi Olszyny	10,1
5	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego części wsi Drożęcín - Lubiejewo	2,55

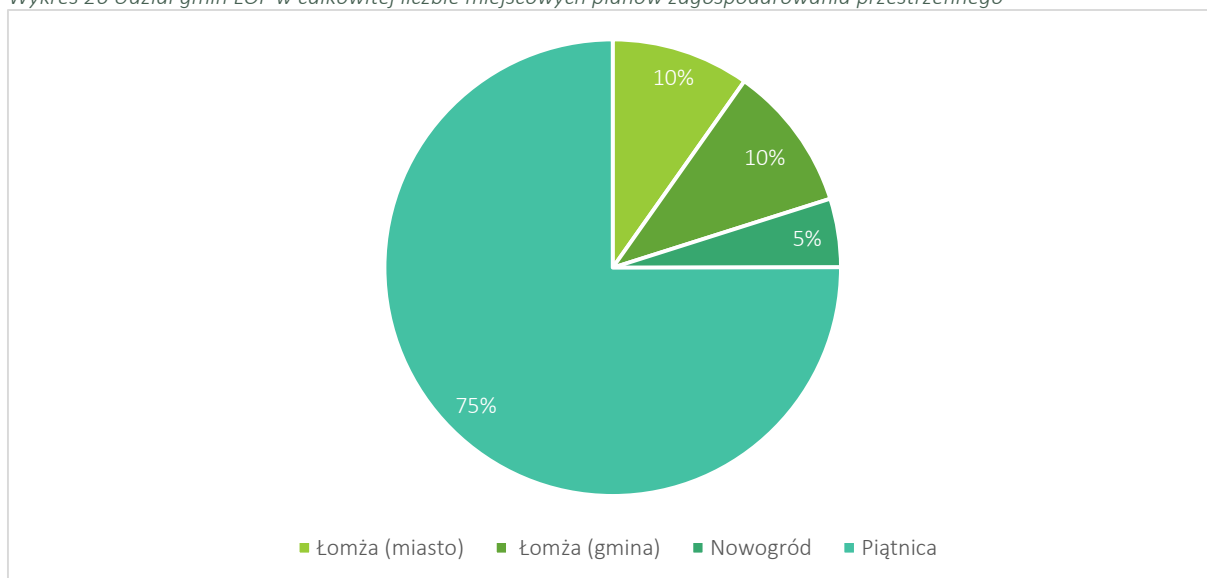
łącznie	2 827,3
---------	---------

Źródło: dane gminy Piątnica

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego obejmują łącznie 2 827,3 ha, co stanowi 12,9% powierzchni gminy Piątnica.

Łomżyński Obszar Funkcjonalny zajmuje powierzchnię 55 989 ha, z czego 3 768,23 ha objętych jest miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego. Stanowi to 6,7% całego terenu obszaru funkcjonalnego. Udział poszczególnych gmin w planowaniu przestrzennym za pomocą miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego przedstawia poniższy wykres.

Wykres 26 Udział gmin ŁOF w całkowitej liczbie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego

Źródło: opracowanie własne na podstawie informacji gmin ŁOF

Teren Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego nie jest jednolity. Dużą jego część stanowią obszary chronionego krajobrazu (25,3%), co ma wpływ na planowanie przestrzenne w poszczególnych gminach.

Tabela 29 Powierzchnia obszarów przyrodniczych na terenie ŁOF

Jednostka terytorialna	Powierzchnia obszarów prawnie chronionych ogółem [ha]	Powierzchnia rezerwatów przyrody [ha]	Powierzchnia parków krajobrazowych [ha]	Powierzchnia użytków ekologicznych [ha]
Łomża (miasto)	675,50	0,00	0,00	0,00
Łomża (gmina)	5 076,22	262,13	3 667,00	21,30
Nowogród	4 142,63	0,00	0,00	8,34
Piątnica	4 286,96	69,76	3 039,40	14,60
ŁOF	14 181,31	331,89	6 706,40	44,24

Źródło: dane GUS

1.7 Zrównoważony transport publiczny

Zasada zrównoważonego rozwoju oznacza równowagę i integrację pomiędzy aspektem społecznym i gospodarczym a ochroną środowiska. Dotyczy to również transportu. Jakość systemu transportowego

jest decydującym czynnikiem warunkującym jakość życia mieszkańców i rozwój gospodarczy obszaru. Zgodnie z opinią ekspertów Komisji Europejskiej (*White Paper: European transport policy for 2010: time to decide, EC 2001*), zrównoważony transport to taki, który:

- zapewnia dostępność celów komunikacyjnych w sposób bezpieczny, niezagrażający zdrowiu ludzi i środowisku oraz w sposób równy dla obecnego i kolejnych pokoleń,
- pozwala funkcjonować efektywnie, oferować możliwość wyboru środka transportowego i podtrzymać gospodarkę oraz rozwój regionalny,
- ogranicza emisje i odpady do ilości możliwej do ich zaabsorbowania przez środowisko, zużywa odnawialne zasoby w ilościach możliwych do ich odtworzenia, zużywa nieodnawialne zasoby w ilościach możliwych do ich zastąpienia przez odnawialne substytuty, przy jednoczesnym minimalizowaniu zajęcia terenu i hałasu.

Stosowanie zasady zrównoważonego rozwoju umożliwia zachowanie równowagi między aspektami społecznymi, gospodarczymi, przestrzennymi oraz ochroną środowiska.

Miasto Łomża, będące rdzeniem Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego zawarło porozumienie międzygminne w zakresie organizowania publicznego transportu zbiorowego na wybranych liniach komunikacyjnych z gminami składowymi obszaru funkcjonalnego (tj. Łomża, Nowogród, Piątnica) oraz gminami zewnętrznymi: Zbójna i Wizna. W praktyce oznacza to, że gminy Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego korzystają z usług komunikacyjnych oferowanych przez Miejskie Przedsiębiorstwo Komunikacji Zakładu Budżetowego w Łomży (jednostka organizacyjna Miasta Łomża), które w ramach kursów miejskich i zamiejskich obsługuje Łomżę i wspomniane wyżej gminy (obecnie MPK ZB nie obsługuje gminy Wizna ze względu na zły stan dróg) w zakresie transportu lokalnego.

W ramach powierzonego zadania MPK ZB w Łomży obsługuje 16 linii autobusowych, w tym 6 linii wybiegających poza granice miasta, obejmujących teren Gmin: Łomża, Piątnica, Nowogród, Wizna. MPK ZB jest operatorem 16 różno-wariantowych linii, przy czym przebiegi niektórych tras pokrywają się, a ich rozkład w czasie jest zróżnicowany w zależności od kierunku (np. linia prowadząca na plażę jest czynna tylko w niedzielę i święta w okresie wakacji letnich). W sumie długość wszystkich linii wynosi 103 km, a długość tras 168 km, przy czym ok. 64 km tych tras pokrywa się.

Pasażerami są głównie ludzie starsi oraz dzieci i młodzież ucząca się w szkołach. Większość z nich korzysta ze zniżek i ulg dlatego MPK ZB otrzymuje dotację przedmiotową z budżetu Miasta.

Na tabor autobusowy składają się niskopodłogowe autobusy marek Volvo i Scania, przystosowane do przewożenia osób niepełnosprawnych. Wszystkie pojazdy wyposażone są w monitoring rejestrujący sytuację wewnątrz i na zewnątrz autobusu w trakcie jazdy. Zastosowanie tego rozwiązania pozwala wyeliminować wiele nieprawidłowości i zwiększa poczucie bezpieczeństwa pasażerów. MPK ZB jako

pierwsze tego typu przedsiębiorstwo w Polsce uruchomiło nadawanie za pośrednictwem internetu bezpośredniej relacji z ulic Łomży poprzez mobilną kamerę zainstalowaną w jednym z autobusów.

22 autobusy Scania zostały zakupione w 2011 roku w ramach realizowanego przez Miasto Łomża, ze środków unijnych, projektu *Rozwój systemu transportowego Łomży i okolic – etap II*. W ramach tego samego projektu wprowadzono system biletu elektronicznego.

W układzie komunikacyjnym funkcjonuje 16 linii autobusowych, w tym:

- 10 linii miejskich (strefa I),
- 6 linii podmiejskich (strefa II).

Ze względu na okresy funkcjonowania można wyróżnić:

- 8 linii funkcjonujących w każdy dzień tygodnia,
- 3 linie funkcjonujących tylko w dni powszednie, (razem 11 linii kursujących w dni robocze),
- 4 linie kursujące tylko w dni nauki szkolnej, (razem 15 linii kursujących w dni nauki szkolnej),
- 8 linii funkcjonujących w soboty,
- 8 linii funkcjonujących w dni świąteczne,
- 11 linii funkcjonujących w okresie wakacyjnym, w dni powszednie,
- 1 linia funkcjonująca tylko w soboty, niedziele i dni świąteczne w okresie wakacyjnym.

Na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego nie ma przewoźnika, który stanowiłby konkurencję dla MPK ZB w zakresie przewozów miejskich na terenie Łomży i zamiejskich lokalnych. Natomiast trasy międzymiastowe i międzynarodowe obsługiwane są przez prywatnego przewoźnika – Przedsiębiorstwo Komunikacji Samochodowej w Łomży, Sp. z o.o. ., który wykorzystuje przystanki autobusowe będące w dyspozycji MPK ZB.

Realizacja kursów przelotowych przez przewoźników spoza Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego (PKS-Ekspress Białystok, Żak-Tourist sp. z o.o. Augustów, PKS Suwałki, PKS Ostrołęka PKS Polonus Warszawa), zapewnia powiązania komunikacyjne regionalne: z Augustowem, Białymstokiem, Grajewem, Szczuczynem oraz dalsze: z Warszawą, Modlinem, Gdańskiem, Olsztynem oraz Szczecinem. Dzięki temu Łomża stanowi ważny węzeł komunikacyjny w regionie.

Tabela 30 Liczba kursów dobowych oferowanych przez przewoźników na terenie ŁOF.

Jednostka terytorialna	Nazwa operatora (prywatny lub publiczny)	Dobowa przybliżona liczba kursów z Łomży do gminy	Dobowa przybliżona liczba kursów z gminy do Łomży
Łomża (miasto)	MPK Łomża	156 (do gmin ŁOF)	156 (z gmin ŁOF)
Łomża (gmina)	MPK Łomża	68	68
Nowogród	MPK Łomża	11 3 (w dni wolne od zajęć lekcyjnych)	11 3 (w dni wolne od zajęć lekcyjnych)
	PKS Zambrów	1	1
	PKS Ostrołęka	1	1

	PKS Łomża	3	3
Piątnica	MPK Łomża	17	17
	PKS	36	36

Źródło: dane gmin ŁOF

Wytyczne europejskiej polityki transportowej zostały zawarte w *Białej Księdze* z 2001 r., jak również uwzględnione w polskiej polityce transportowej, gdzie, jako podstawowy cel przyjęto poprawę jakości systemu transportowego zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju.

Podstawową determinantą rozwoju transportu publicznego na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego, wynikającą z *Białej Księgi* jest więc konieczność realizacji poprawy jego jakości przez:

- prowadzenie polityki zrównoważonego rozwoju obszaru, ukierunkowanej na unikanie niepotrzebnego wzrostu mobilności,
- prowadzenie polityki transportowej, zmierzającej do uzyskania równowagi między transportem publicznym a transportem z wykorzystaniem samochodów osobowych,
- prowadzenie polityki ekologicznej ukierunkowanej na promowanie transportu publicznego o napędzie nieszkodliwym dla środowiska, dostępnego dla wszystkich użytkowników, również dla osób niepełnosprawnych,
- prowadzenie polityki budżetowej i fiskalnej zmierzającej do uwzględnienia w całkowitych kosztach związanych ze świadczeniem usług transportowych wszystkich kosztów zewnętrznych i pobierania opłat za użytkowanie infrastruktury transportowej,
- prowadzenie polityki konkurencyjności zapewniającej otwieranie rynku usług przewozowych.

Efektom dobrze prowadzonej polityki transportowej może być kształtowanie odpowiednich zachowań komunikacyjnych mieszkańców. Dobrze rozwinięta sieć komunikacyjna, integracja różnych środków transportu oraz wysoka jakość usług może zachęcić do korzystania z komunikacji publicznej, a jednocześnie wpłynąć na zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej obszaru i jego rozwój gospodarczy. System transportowy tworzy układ wzajemnie ze sobą powiązanych elementów, na który składa się m.in.: transport indywidualny oraz zbiorowy (publiczny i komercyjny) a także sieć drogowo-uliczna. Ich jakość stanowi o dostępności komunikacyjnej obszaru i wpływa na właściwe powiązania gospodarcze obszaru funkcjonalnego i całego regionu.

Dobrze zorganizowany system transportowy może wpłynąć stymulująco na rozwój obszaru, natomiast brak odpowiedniej infrastruktury transportowej i siatki połączeń może nawet przyczynić się do hamowania tego rozwoju. Stąd system transportowy jest jedną z najprężniej rozwijających się gałęzi gospodarki. Pomimo tego nie nadąża za zmieniającymi się potrzebami społeczności, co jest przede wszystkim związane z brakiem środków finansowych przeznaczanych na ten cel. Szansą na pozyskanie dodatkowych funduszy jest nowa perspektywa finansowa Unii Europejskiej na lata 2014-2020. Jednak,

aby środki finansowe trafiły w odpowiednie miejsce, ważne jest perspektywiczne zarządzanie systemem oraz dobrze ukształtowana polityka transportowa. Narzędziem pozwalającym na właściwe zorganizowanie rynku transportowego jest opracowywanie planów rozwoju danej gałęzi systemu transportowego lub jej elementu. W roku 2013 powstał *Plan zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego w Łomży na lata 2013-2022*. Biorąc pod uwagę, że Miasto Łomża zabezpiecza transport publiczny we wszystkich gminach Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego, realizacja takiego planu przyczyni się nie tylko do poprawy jakości transportu publicznego na terenie Łomży ale również w pozostałych jednostkach obszaru.

Dla efektywnej realizacji poprawy jakości transportu publicznego istotne jest rozważenie kwestii infrastruktury okołotransportowej na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego.

Łomża posiada dobrze rozwiniętą sieć dróg o łącznej długości ok. 121 km, która zapewnia mieszkańcom odpowiednie powiązania komunikacyjne zewnętrzne i wewnętrzne. Miasto jest ważnym węzłem drogowym o znaczeniu krajowym. Niestety nie posiada obwodnicy, która kierowałaby ruch tranzytowy poza zwartą zabudowę miejską. Obecnie cały ruch jest poprowadzony przez centrum miasta, co stanowi ogromne utrudnienie dla mieszkańców wpływając również na poziom bezpieczeństwa i skutecznie ogranicza sprawne funkcjonowanie komunikacji miejskiej. W konsekwencji Łomża obciążona ruchem nie może rozwijać się w sposób swobodny.

Miasto jest ważnym węzłem komunikacyjnym, a natężenie ruchu stanowi poważny problem dla mieszkańców. Jego położenie ma istotne znaczenie dla rozwoju gospodarczego regionu i samego miasta. Brak obwodnicy jest tu dodatkowym czynnikiem generującym uciążliwość dla mieszkańców, ale i władz samorządowych, które muszą uwzględniać w planach średnio i długookresowych rozwoju miasta czynnik, na który nie mają wpływu, ponieważ decyzje na temat potrzebnych inwestycji należą od władz samorządowych wyższego szczebla i administracji rządowej.

Niebagatelne znaczenie ma brak połączeń kolejowych na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego. Rdzeń obszaru i jednocześnie stolica regionu łomżyńskiego posiada potencjał, który mógłby być wykorzystany w przewozach kolejowych i mogłyby one stanowić alternatywę dla transportu indywidualnego. Sieć kolejowa w Łomży obecnie nie odgrywa żadnej roli w układzie transportowym miasta. W 1993 roku zawieszono połączenia kolejowe z Łomżą, a miasto nie istnieje w rozkładzie jazdy kolei. Jednotorowy szlak kolejowy nr 49 prowadzący do Łomży ze Śniadowa jest niezelektryfikowany i oznaczony na mapach jako towarowy. Przez obszar miasta przebiega wspomniana linia nr 49 prowadząca do obszarów torowisk po byłej stacji kolejowej.

Władze samorządowe powiatu grodzkiego i ziemskiego od lat zabiegają o wznowienie połączeń pasażerskich z Łomży.

Przywrócenie połączeń kolejowych mogłoby pomóc usprawnić cały system transportowy miasta i regionu, a dzięki integracji z komunikacją miejską mogłoby wpłynąć na poprawę jakości jej usług. Jednak *Plan Zrównoważonego Rozwoju Publicznego Transportu Zbiorowego Województwa Podlaskiego* nie zakłada wybudowania żadnej nowej linii. Przewozy mogą zostać za to wznowione na trasach, które już istnieją, na których obecnie ruch pasażerski został wstrzymany. Jednocześnie jedyną linią, na której ma to nastąpić jest linia nr 52 Lewki- Hajnówka (poza Łomżyńskim Obszarem Funkcjonalnym). W związku z tym obecne połączenie Łomży ze stolicą województwa podlaskiego i pozostałymi miastami powiatowymi mają się opierać na połączeniach autobusowych.

Pogarszający się stan ulic, brak obwodnicy Łomży oraz wzmożone natężenie ruchu utrudnia prawidłowe funkcjonowanie pozostałych elementów systemu transportowego. W obecnym stanie mieszkańcy Łomży i okolic wolą korzystać z transportu indywidualnego, zamiast z komunikacji miejskiej.

W odniesieniu do celów jakie zakłada zrównoważony transport publiczny, istotne jest wdrażanie nowych wzorców zachowań komunikacyjnych oraz rozwijanie tańszych i mniej uciążliwych dla środowiska systemów transportu, które mogą być wykorzystane w obrębie gmin Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego.

Obszar transportu publicznego jest tym rodzajem usług publicznych, które w najbardziej efektywny sposób można racjonalizować na terenach posiadających rzeczywiste powiązania funkcjonalne. Skuteczna realizacja polityki z zakresu transportu publicznego będzie stanowiła czynnik stymulujący integrację kompleksowo definiowanego obszaru funkcjonalnego. Zatem rzeczywistymi beneficjentami wdrażania nowoczesnych rozwiązań transportowych będą wszyscy mieszkańcy Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego.

1.8 Środowisko przyrodnicze i efektywność energetyczna

1.8.1 Środowisko przyrodnicze

Gminy Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego charakteryzuje zróżnicowane środowisko przyrodniczo-krajobrazowe, będące wynikiem położenia geograficznego w dorzeczu Narwi z jej najcenniejszymi dopływami: Biebrzą i Pisą oraz mniejszymi: Ruż, Łojewek i Łomżycza. Urozmaicone i bardzo czyste środowisko naturalne zdecydowało o włączeniu tych terenów do regionu Zielonych Płuc Polski.

Obszar położony jest w obrębie prekambryjskiej platformy wschodnioeuropejskiej, gdzie podłoże krystaliczne zalega na głębokości 700 - 1500 m. Budują je głównie skały metamorficzne: migmatyty, gnejsy, amfibolity i granitognejsy. Na całym obszarze występują utwory ery mezozoicznej, zaliczane do triasu, jury i kredy, wykształcone w postaci mułów, wapieni, dolomitów, piaskowców, margli i kredy

piszącej o miąższości od 300 do 800 m. Na osadach mezozoicznych zalegają utwory trzeciorzędowe pochodzenia morskiego oraz śródlądowego.

Obszar znajduje się w prowincji Niżu Środkowoeuropejskiego, na Nizinie Północnomazowieckiej, w której wyróżnia się 3 mezoregiony: Równinę Kurpiowską, Międzyrzecze Łomżyńskie i Dolinę Dolnej Narwi. Równina Kurpiowska obejmuje południową część rozległego sandru na przedpolu Pojezierza Mazurskiego. Monotonie równinnego krajobrazu urozmaicają wzgórza wydmowe osiagające często znaczne wysokości względne przekraczające 10 m. Skupiają się one głównie na międzyrzeczach Pisy, Szkwy i Rozogi, gdzie teren wznosi się od 100 do 150 m n.p.m. opadając łagodnie w kierunku południowym.

W granice obszaru wchodzi północno-wschodnia część mezoregionu Międzyrzecze Łomżyńskie. Od północy mezoregion ten ogranicza dolina Narwi, od południa dolina Bugu, a od wschodu sąsiaduje z Wysoczyzną Wysokomazowiecką w prowincji Niżu Zachodniorosyjskiego. Na wschodnim jego krańcu znajduje się kemowo - morenowy wał tzw. Czerwonego Boru osiagający w najwyższym miejscu 227 m n.p.m. Mezoregion Doliny Dolnej Narwi jest wyraźnie zaakcentowany w krajobrazie Niziny Północnomazowieckiej. Na odcinku przełomowym, na wschód od Łomży ograniczony jest stromymi stokami wysoczyzn wznoszących się ok. 40 m nad poziom doliny. Dolina odznacza się szerokim tarasem zalewowym i zupełnym wylesieniem.

Na terenach Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego intensyfikacja rolnictwa i melioracje (głównie o charakterze odwadniającym) wyeliminowały z krajobrazu naturalne ekosystemy, redukując tym samym liczebność niektórych przedstawicieli flory i fauny. Ale obok nich funkcjonują przestrzenie, które zostały zachowane w stanie naturalnym bądź bardzo do niego zbliżonym. One to stanowią w zasadzie o bogactwie przyrodniczym obszaru, o jego roli w ochronie i zachowaniu bioróżnorodności gatunkowej roślin i zwierząt w Polsce. Stawia to przed samorządami i wszystkimi mieszkańcami obowiązek szczególnej dbałości i troski o zachowanie tych walorów w prowadzonej działalności gospodarczej.

Warunki klimatyczne na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego pozostają zbliżone do klimatu województwa podlaskiego, panuje tutaj klimat o cechach przejściowych między kontynentalnym klimatem obszarów Niziny Północnopodlaskiej, a przejawiającym zimą pewne cechy klimatu morskiego obszarem Nizin Północnomazowieckich. Średnia roczna temperatura wynosi ok. 7,02^o C. Czas trwania zimy wynosi od 105 do 112 dni, natomiast lata od 80 do 90 dni. Liczba dni ze śniegiem mieści się w przedziale od 85 do 100. Średnio roczne opady wynoszą 580 mm, z czego 60% przypada na okres od kwietnia do września. Dominują wiatry zachodnie i południowo-zachodnie.

W województwie podlaskim wyróżniono dwie strefy podlegające ocenie jakości powietrza: strefę Podlaską, do której należą gminy wchodzące w skład Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego

oraz Aglomerację Białostocką. Oceny jakości powietrza dokonuje się pod kątem ochrony zdrowia w odniesieniu do obu stref, natomiast ze względu na kryterium ochrony roślin ocenie podlega tylko Strefa Podlaska.

Na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego znajduje się jedna stacja pomiarowa zlokalizowana w Łomży, gdzie prowadzony jest automatyczny pomiar pyłu PM₁₀ i zanieczyszczeń gazowych oraz pomiar manualny pyłu PM_{2,5} na stacji tła miejskiego, w miejscu zapewniającym reprezentatywność pomiarów dla obszaru kilku km². W wyniku klasyfikacji, w zależności od analizy stężeń w danej strefie, można wydzielić następujące klasy stref:

- klasa A - stężenia zanieczyszczeń na terenie strefy nie przekraczają poziomów dopuszczalnych i poziomów docelowych,
- klasa B - stężenia zanieczyszczeń na terenie strefy przekraczają poziomy dopuszczalne lecz nie przekraczają poziomów dopuszczalnych powiększonych o margines tolerancji, w przypadku, gdy margines tolerancji nie jest określony - poziomy dopuszczalne i poziomy docelowe,
- klasa C - stężenia zanieczyszczeń na terenie strefy przekraczają poziomy dopuszczalne powiększone o margines tolerancji, w przypadku gdy margines tolerancji nie jest określony – poziomy dopuszczalne i poziomy docelowe.

Zgodnie z *Informacją Podlaskiego Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska w Białymstoku o stanie środowiska naturalnego na terenie Łomży w 2012 r.* wyniki pomiarów zanieczyszczeń gazowych: SO₂ i NO₂ wskazują na dobrą jakość powietrza w mieście - klasa wynikowa A. Uwagę zwraca natomiast stan zawieszoności pyłu PM₁₀ oraz pyłu PM_{2,5}, na którego stężenie ma wpływ między innymi transport. W przypadku pierwszego z nich odnotowano wysokie stężenie, jednak nie odnotowano przekroczenia średniorocznej wartości dopuszczalnej oraz dopuszczalnej częstości przekroczeń. W związku z tym jakość powietrza zakwalifikowano do klasy A. Wspomniane stężenia oraz poziom docelowy zostały przekroczone w przypadku pyłu PM_{2,5}. Na podstawie wyników pomiarów jakość powietrza w Łomży zakwalifikowano do strefy C.

Zanieczyszczenia komunikacyjne niewątpliwie wpływają na jakość powietrza atmosferycznego miasta. Transport drogowy ma największe znaczenie w przypadku wartości stężeń dwutlenku azotu. Jego emisja rośnie wraz ze wzrostem liczby pojazdów oraz wzmożonym ruchem tranzytowym pojazdów ciężkich. Nie są one jednak elementem przeważającym w klasyfikacji miasta w konkretnej klasie. Na stan powietrza wpływają przede wszystkim zakłady produkcyjne emitujące zanieczyszczenia z procesów technologicznych, energetycznego spalania paliw stałych i gazowych i spalania paliw w środkach transportu oraz gospodarstwa domowe ogrzewane indywidualnie. Istnienie tych czynników ma pokrycie w zwiększonej emisji pyłu zawieszoności PM₁₀ właśnie w okresach grzewczych.

W zestawieniu największych źródeł emisji według stref, jakie znajdujemy w dokumencie *Ocena poziomów substancji w powietrzu i klasyfikacja stref województwa podlaskiego w 2012 roku*; na 24 przedsiębiorstwa znajdujemy dwa z terenu Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego: Miejskie Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej sp. z o.o. w Łomży (pozycja 19) oraz Przedsiębiorstwo Przetwórstwa Spożywczego „PEPEES” SA (pozycja 20). Według danych Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Białymstoku, lokalizacja największych punktowych źródeł emisji w województwie podlaskim znajduje się właśnie w powiatach grodzkich, przekroczenia stężeń pozostają najistotniejszym problemem w zachowaniu norm jakości powietrza.

Tabela 31 Ocena zachowania poziomu zanieczyszczenia w woj. podlaskim w 2012 r.

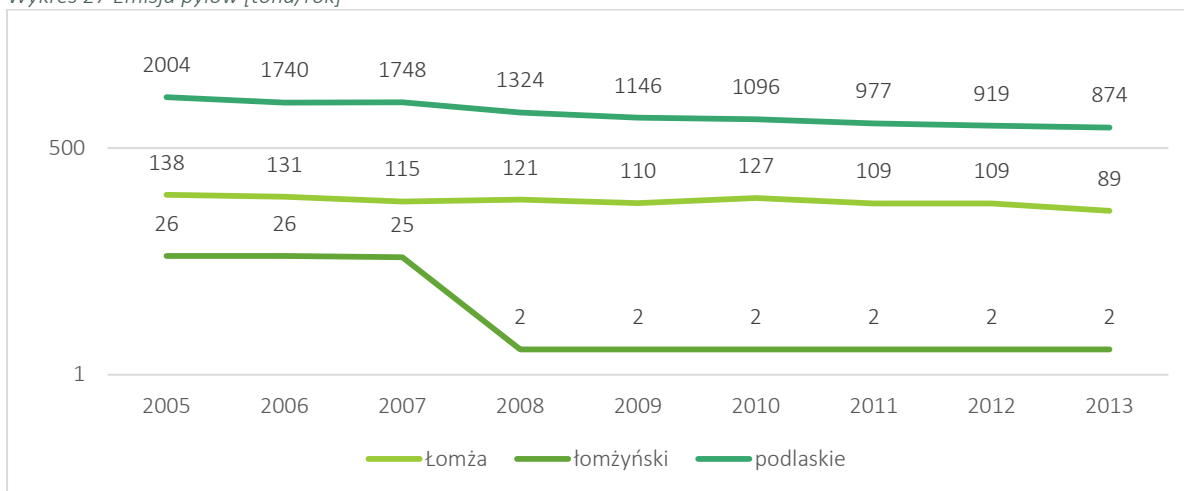
Strefa	Ocena zachowania poziomów dopuszczalnych zanieczyszczeń	Ocena zachowania poziomów docelowych	Ocena zachowania poziomów długoterminowych
Strefa Podlaska	Wysoka liczba dni z przekroczeniami normy 24-godzinnej pyłu PM10, bez przekroczenia normatywnych 35 dób w ciągu roku	Przekroczenie poziomu docelowego pyłu zawieszzonego PM2,5	Przekroczenia stężeń ozonu (kryterium -ochrona roślin i kryterium - ochrona zdrowia)
Strefa Białostocka	Ponadnormatywna liczba dni z przekroczeniami normy 24-godzinnej pyłu PM10 od dopuszczalnej w roku	Przekroczenia poziomu docelowego benzo(a)piranu	Przekroczenie stężeń ozonu (kryterium - ochrona zdrowia)

Źródło: *Ocena poziomów substancji i klasyfikacja stref woj. podlaskiego w 2012 r.*, WIOŚ w Białymstoku

Zasoby przyrodnicze Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego stanowią część Zielonych Płuc Polski, dlatego dbałość o zachowanie jak najniższego poziomu zanieczyszczenia powietrza jest jednym z zadań priorytetowych. W 2013 r. Miasto Łomża złożyło do Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej wnioski o dofinansowanie opracowania *Plan gospodarki niskoemisyjnej dla miasta Łomża*. Realizacja ma nastąpić w 2015 r.

Na poniższych wykresach przedstawiono poziom emisji pyłów i gazów na podstawie danych zagregowanych dla powiatów obejmujących terytorialnie Łomżyński Obszar Funkcjonalny oraz dla województwa podlaskiego.

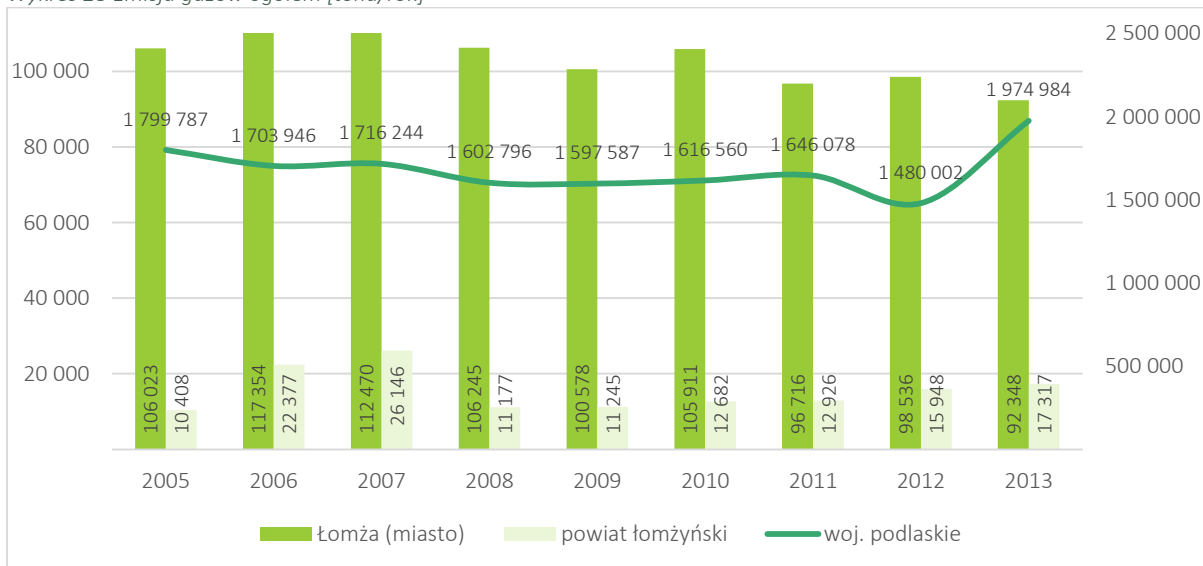
Wykres 27 Emisja pyłów [tona/rok]

Źródło: dane GUS

Emisja pyłów na terenie powiatów obejmujących swoim zasięgiem Łomżyński Obszar Funkcjonalny w ostatnich latach sukcesywnie spada. Pomiedzy rokiem 2007 a 2008 odnotowano gwałtowny spadek emisji pyłów w powiecie łomżyńskim, o 92% i od tego czasu utrzymuje się on na stabilnym poziomie. Istotne jest, że poziom emisji pyłów w Łomży również ulega obniżeniu, bo właśnie Łomża jest dla Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego głównym ośrodkiem wpływającym na kondycję środowiska naturalnego. Tendencja spadkowa w emisji pyłów jest charakterystyczna dla całego województwa podlaskiego.

Wykres 28 Emisja gazów ogółem [tona/rok]

Źródło: dane GUS

Emisja gazów do powietrza na terenie województwa podlaskiego wykazuje wzrost o 33,4% pomiędzy rokiem 2012 a 2013. Podobnie sytuacja przedstawia się w powiecie łomżyńskim, gdzie od roku 2008 systematycznie wzrasta emisja gazów do powietrza. Pomiedzy rokiem 2012 a 2013 emisja gazów w tym

powiecie wzrosła o 8,5%. Gwałtowny spadek odnotowano pomiędzy rokiem 2007 a 2008. Natomiast w mieście Łomża emisja gazów do powietrza ulega zmniejszeniu.

W poniższej tabeli zestawiono dane dotyczące gospodarki wodnej istotne z perspektywy ochrony środowiska.

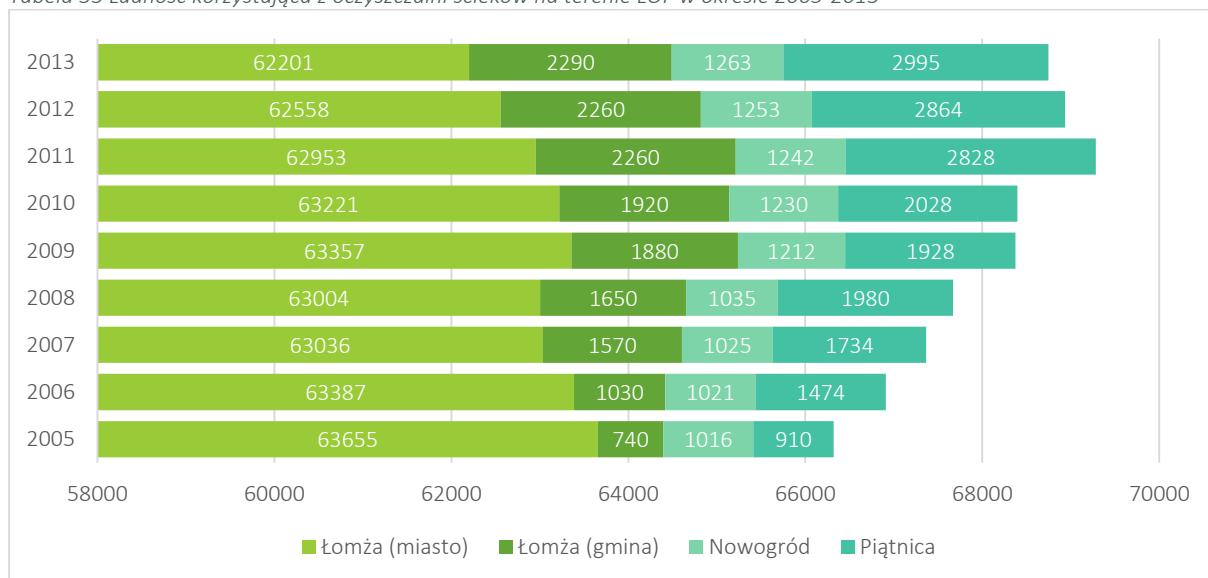
Tabela 32 Gospodarka wodna na terenie gmin ŁOF w l. 2005-2012

Jednostka terytorialna	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Udział przemysłu w zużyciu wody ogółem [%]								
woj. podlaskie	18,0	18,3	18,5	15,9	15,3	16,1	16,0	14,5
Łomża (miasto)	51,5	49,6	49,3	48,2	44,0	42,9	40,4	41,7
Łomża (gmina)	8,3	9,1	10,7	8,4	7,8	8,1	10,1	8,6
Nowogród	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Piątnica	47,3	51,4	55,9	60,0	59,3	59,0	56,0	58,4
ŁOF	26,7	27,5	28,9	29,1	27,7	27,5	26,6	27,1
Ścieki przemysłowe odprowadzone w ciągu roku ogółem [dam ³]								
woj. podlaskie	10 934	11 071	11 388	10 786	10 590	10 817	10 844	10 544
Łomża (miasto)	2 031	2 024	2 002	1 953	1 683	1 631	1 458	1 584
Łomża (gmina)	28	27	36	30	29	35	45	40
Nowogród	0	0	0	0	0	0	0	0
Piątnica	305	340	378	457	518	552	628	611
ŁOF	2 364	2 391	2 416	2 440	2 270	2 218	2 131	2 235
Oczyszczalnie ogółem [szt.]								
woj. podlaskie	134	139	138	142	143	140	140	142
Łomża (miasto)	3	4	4	4	5	3	3	3
Łomża (gmina)	1	1	1	1	1	1	1	1
Nowogród	1	1	1	1	1	1	1	1
Piątnica	2	2	2	2	2	2	2	3
ŁOF	7	8	8	8	9	7	7	8

Źródło: dane GUS

Największe zużycie wody generują zakłady przemysłowe w Łomży i w Gminie Piątnica. Udział przemysłu w zużyciu wody ogółem jest w ich przypadku znacznie wyższy niż w województwie podlaskim, gdzie przemysł generował zużycie wody na poziomie 14,5% w 2013 r. i udział ten zmniejsza się. W Gminie Piątnica wzrasta ilość ścieków przemysłowych odprowadzanych w ciągu roku. Wartość tego wskaźnika od roku 2005 podwoiła się. W Mieście Łomża w tym samym okresie ilość ścieków przemysłowych odprowadzanych w ciągu roku pomniejszyła się o 22%. Oczyszczalnie ścieków na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego stanowią 5,6% zakładów tego typu w województwie podlaskim.

Tabela 33 Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków na terenie ŁOF w okresie 2005-2013

Źródło: dane GUS

Ważnym zagadnieniem z perspektywy dbałości o środowisko jest gospodarowanie odpadami. Zgodnie z uwarunkowaniami prawnymi, gminy tworzące Łomżyński Obszar Funkcjonalny są zobligowane do realizacji kompleksowej polityki z zakresu gospodarki odpadami (ustawa z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach, obowiązująca w aktualnym brzmieniu od 1 lipca 2013 roku). Jednostki samorządu terytorialnego uzyskały kompetencje pozwalające na kształtowanie oraz organizację własnego systemu zbiórki odpadów komunalnych. Odpady komunalne, zgodnie z definicją zapisaną w omawianej ustawie, oznaczają odpady powstające w gospodarstwach domowych, z wyłączeniem pojazdów wycofanych z eksploatacji, a także odpady, które nie zawierają elementów niebezpiecznych, pochodzące od innych wytwórców odpadów, które ze względu na swój charakter lub skład są podobne do odpadów powstających w gospodarstwach domowych.

Zgodnie z ustawą o odpadach, jako gospodarowanie odpadami rozumie się ich zbieranie, transport, przetwarzanie, łącznie z nadzorem nad tego rodzaju działaniami, jak również późniejsze postępowanie z miejscami unieszkodliwiania odpadów oraz działania wykonywane w charakterze sprzedawcy odpadów lub pośrednika w obrocie odpadami.

W poniższej tabeli przedstawiono wielkości liczbowe i procentowe dla odpadów komunalnych i niekomunalnych na poziomie gmin obejmujących swoim zasięgiem Łomżyński Obszar Funkcjonalny oraz dla województwa podlaskiego w okresie 2005-2012.

Wykres 29 Gospodarka odpadami na terenie ŁOF w l. 2005-2012

Jednostka terytorialna	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Odpady komunalne ogółem [tys. ton]								
Woj. podlaskie	263,3	271,5	254,9	235,8	235,8	232,5	236,8	b.d.
Powiat łomżyński	4,3	4,7	4,9	5,3	5,6	7	8,2	b.d.

Łomża (miasto)	13,6	14,4	14,2	16	14,2	18,7	17,4	b.d.
Odpady komunalne niesegregowane na 1 mieszkańca [kg]								
Woj. podlaskie	160,2	163,8	151,7	142,1	140,8	148,3	193,3	b.d.
Powiat łomżyński	72,4	80,6	80,3	83,7	102,1	112,9	145,9	b.d.
Łomża (miasto)	156,9	164,5	177,3	188,1	175,9	234,0	284,0	b.d.
Odpady niekomunalne wytworzone w ciągu roku [tys. ton]								
Woj. podlaskie	927,9	957,4	1 057,2	838,3	737,9	713,5	705,8	1 467,5
Powiat łomżyński	93,3	113,9	152,3	169,4	178,2	125,4	88,4	87,1
Łomża (miasto)	67,1	53,7	69,1	73,4	61,3	58,7	62,9	58
Odpady niekomunalne poddane odzyskowi [%]								
Woj. podlaskie	85,6	89,1	88,4	87,0	90,1	86,4	90,7	94,9
Powiat łomżyński	100	100	100	100	100	100	100	100
Łomża (miasto)	65,2	73,3	76,8	74,1	76,1	78,1	80,6	81,0

Źródło: dane GUS

Działania związane z prowadzeniem selektywnej zbiórki odpadów przez gminy mają istotne znaczenie dla rozwoju społeczno-gospodarczego Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego, głównie w zakresie poprawy atrakcyjności turystycznej regionu oraz utrzymania potencjału terenów atrakcyjnych przyrodniczo. Dlatego niepokojące jest, że wzrasta ilość odpadów niesegregowanych, zarówno w województwie jak i w powiatach obejmujących Łomżyński Obszar Funkcjonalny. W Łomży od roku 2010 liczba odpadów komunalnych niesegregowanych przypadająca na 1 mieszkańca wzrosła o 50 kg, w powiecie łomżyńskim o 33 kg, a w województwie podlaskim o 45 kg. Istotne znaczenie dla ochrony zasobów środowiska ma również odzyskiwanie odpadów. W powiecie łomżyńskim 100% odpadów niekomunalnych podlega odzyskowi w ostatnich latach. W Łomży i w województwie podlaskim sytuacja przedstawia się pozytywnie, gdyż wzrasta liczba odpadów niekomunalnych poddanych odzyskowi.

Miasto Łomża otrzymało Dofinansowanie z Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2007-2013 w ramach Działania 2.1 Kompleksowe przedsięwzięcia z zakresu gospodarki odpadami komunalnymi ze szczególnym uwzględnieniem odpadów niebezpiecznych, Priorytet II – Gospodarka odpadami i ochrona powierzchni ziemi, na realizację zadania: „Budowa systemu gospodarki odpadami komunalnymi dla Miasta Łomża i okolicznych gmin”.

Według danych GUS w gminach Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego działalność związaną z odbieraniem odpadów prowadzi łącznie 21 jednostek: 6 w mieście Łomża, 6 w gminie Łomża, 3 w gminie Nowogród i 6 w gminie Piątnica.

Negatywny wpływ na środowisko naturalne, a zwłaszcza środowisko glebowe ma istnienie dzikich (nielegalnych) wysypisk śmieci i mogilników. Każde, nowo powstające czy istniejące już od lat, dzikie wysypisko śmieci jest potencjalnym źródłem wielu rozmaitych zanieczyszczeń. W konsekwencji wysypiska te stanowią zagrożenie z powodu przedostawania się substancji toksycznych (wraz z wodami opadowymi) pochodzących ze zdeponowanych odpadów w głąb gleby. Przesiákanie odcieków

z odpadów zanieczyszcza płytko zalegające wody gruntowe. Może to powodować skażenie wody pitnej w miejscach nieraz bardzo oddalonych od dzikiego wysypiska.

Badania przeprowadzone na terenie poszczególnych gmin wchodzących w skład Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego wskazują, że na tym obszarze występuje znaczna ilość azbestu (np. gmina Piątnica - 7885,7 ton, wg danych z *Programu odnowy środowiska Powiatu Łomżyńskiego na lata 2010-2014 z perspektywą na lata 2015-2018*). Bariera wpływającą na opieszałość mieszkańców w kwestii wymiany szkodliwego pokrycia dachowego, są znaczne koszty związane z realizacją nowego pokrycia, dlatego korzystna jest perspektywa dostarczająca instrumenty finansowe zgodna z wytycznymi RPO WP 2014 - 2020.

Na stan środowiska Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego w ogromnym stopniu wpływ mają działania związane z efektywnością energetyczną. Określenie efektywność energetyczna oznacza stosunek uzyskanej wielkości efektu użytkowego danego obiektu, urządzenia technicznego lub instalacji, w typowych warunkach ich użytkowania lub eksploatacji, do ilości zużycia energii przez ten obiekt, urządzenie techniczne lub instalację, niezbędnej do uzyskania tego efektu (ustawa z dn. 15.04.2011)

W ciągu ostatnich 10 lat w Polsce dokonał się ogromny postęp w zakresie efektywności energetycznej. Energochłonność Produktu Krajowego Brutto spadła blisko o 1/3, na co wpływ mają przede wszystkim: przedsięwzięcia termomodernizacyjne wykonywane w ramach ustawy o wspieraniu przedsięwzięć termomodernizacyjnych, modernizacja oświetlenia ulicznego czy też optymalizacja procesów przemysłowych. Nadal jednak efektywność energetyczna polskiej gospodarki pozostaje około 3 razy niższa niż w najbardziej rozwiniętych krajach europejskich i około 2 razy niższa niż średnia w krajach Unii Europejskiej. Dodatkowo, zużycie energii pierwotnej w Polsce, odniesione do liczebności populacji, jest niemal 40 % niższe niż w krajach Unii Europejskiej.

Powyższe świadczy jednak o ogromnym potencjale w zakresie oszczędzania energii w Polsce, charakterystycznym dla gospodarki intensywnie rozwijającej się. Technologie zwiększające efektywność energetyczną, są najtańszym i najszybszym sposobem generowania oszczędności, zapewniając lepsze wykorzystanie zasobów oraz środowiskowe i ekonomiczne korzyści dla obszaru.

Na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego tylko w Mieście Łomża i w Gminie Łomża realizowane są projekty dofinansowane ze środków Unii Europejskiej w ramach RPOWP Priorytet 5: *Rozwój infrastruktury ochrony środowiska*.

Tabela 34 Projekty związane z efektywnością energetyczną na terenie ŁOF w latach 2007-2013.

Miejsce realizacji	Projekty związane z efektywnością energetyczną
Łomża (miasto)	– Usprawnienie monitoringu jakości wód i powietrza w województwie podlaskim poprzez doposażenie w sprzęt laboratoryjny Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Białymstoku,

	<ul style="list-style-type: none"> – Modernizacja ciągu technologicznego obróbki osadów w oczyszczalni ścieków w Łomży pod kątem dezodoryzacji oraz zwiększenia sprawności wykorzystywanej energii cieplnej, – Przebudowa istniejącej spalarni odpadów poszpitalnych Szpitala Wojewódzkiego im. K.S. Wyszyńskiego w Łomży, – Instalacje solarne w obiektach użyteczności publicznej w Łomży - I etap, – Termomodernizacja placówek oświatowych w Łomży (2008-2011), – Termomodernizacja placówek oświatowych w Łomży, w tym Szkoła Podstawowa nr 10 i Publiczne Gimnazjum nr 2 oraz Bursa Szkolna nr 1 (2012-2013), – Prace termomodernizacyjne w 76 budynkach komunalnych prowadzone przez MPGK i MZB w Łomży (2008-2013).
Łomża (gmina)	<ul style="list-style-type: none"> – Termomodernizacja budynku edukacyjno-administracyjno-biurowego w Łomży, – Termomodernizacja budynków szkół podstawowych w gminie Łomża w miejscowościach: Jarnuty, Konarzyce i Nowe Kupiski, – Wykonanie elewacji na budynku świetlicy wiejskiej w miejscowości Mikołajki, – Remont połączony z modernizacją świetlicy wiejskiej w miejscowości Siemień Nadrzeczny, – Remont połączony z modernizacją świetlicy wiejskiej w miejscowości Chojny Młode, – Remont połączony z modernizacją świetlicy wiejskiej w miejscowości Czaplice.
Nowogród	brak
Piątnica	brak

Źródło: www.podlaskiedotacje.pl oraz informacje urzędów gmin

Realizowany w latach 2008 - 2011 przez Miasto Łomża projekt pn. „Termomodernizacja placówek oświatowych w Łomży” został dofinansowany z programu *System zielonych inwestycji (GIS) część 1 Zarządzanie energią w budynkach użyteczności publicznej*. Łączne zmniejszenie zużycia energii to 7 021 GJ/rok, natomiast efekt ekologiczny jaki przyniosło przedsięwzięcie, to zmniejszenie emisji dwutlenku węgla o 687 Mg/rok. Efektem ekologicznym realizowanego w latach 2012-2013 projektu „Termomodernizacja placówek oświatowych w Łomży, w tym Szkoła Podstawowa nr 10 i Publiczne Gimnazjum nr 2 oraz Bursa Szkolna nr 1” będzie redukcja emisji CO₂ o ok. 418 Mg/rok oraz łączna oszczędność energii w wysokości ok. 4406 GJ/rok.

Inwestycje w termomodernizację oraz odnawialne źródła energii są kluczowe z punktu widzenia jakości życia na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego, szczególnie, że w gminach poza rdzeniem obszaru obserwowany jest deficyt w tym zakresie.

Istotne jest wspieranie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach oraz wytwarzanie energii elektrycznej i cieplnej w oparciu o energię słoneczną na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego, w tym - zmiana struktur wytwarzania energii :

- zwiększenie ilości wyprodukowanej energii słonecznej,
- zdecentralizowanych źródeł wytwarzania energii słonecznej,
- dywersyfikacja i zwiększenie zatrudnienia związanych z wytwarzaniem i obsługą urządzeń oraz instalacji do wytwarzania i dystrybucji energii.

Odnawialne źródła energii dają niezależność, przyczyniają się do ochrony środowiska, ale przede wszystkim pozwalają oszczędzać na kosztach energii.

Priorytetowymi zagadnieniami w zakresie ochrony środowiska przyrodniczego na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego są:

- instalacje solarne (ogniwa fotowoltaiczne),
- pompy ciepła,
- odnawialne źródła energii,
- przydomowe oczyszczalnie ścieków,
- usuwanie azbestu,
- rozbudowa kanalizacji.

Podjęcie skoordynowanych działań polegających na ochronie bioróżnorodności czy też rozwoju infrastruktury sieciowej z pewnością wpłynie pozytywnie na jakość życia mieszkańców oraz poprawi atrakcyjność osiedleńczą obszaru przy zachowaniu naturalnego dziedzictwa przyrodniczego.

1.9 Rozwój obszarów wiejskich i rolnictwo

Polityka rozwoju obszarów wiejskich UE stale się rozwija, aby sprostać nowym wyzwaniom. W 2013 r. zakończono ostatnie reformy, które towarzyszyły szerzej zakrojonej aktualizacji wspólnej polityki rolnej UE (WPR). Przyjęto wówczas podstawowe akty prawne na lata 2014 - 2020. Uwzględniając założenia strategii „Europa 2020” i unijnej polityki rolnej, w dziedzinie rozwoju obszarów wiejskich na okres 2014 - 2020 wyznaczono trzy długoterminowe cele strategiczne. Są to:

- wspieranie konkurencyjności rolnictwa,
- zapewnienie zrównoważonego zarządzania zasobami naturalnymi oraz działania w dziedzinie klimatu,
- osiągnięcie zrównoważonego rozwoju terytorialnego gospodarki wiejskiej i społeczności wiejskich, w tym tworzenie i ochrona miejsc pracy.

Polityka w zakresie rozwoju obszarów wiejskich podobnie jak w latach ubiegłych, będzie realizowana za pośrednictwem krajowych lub regionalnych siedmioletnich programów rozwoju obszarów wiejskich opracowanych na podstawie co najmniej czterech spośród sześciu wspólnych priorytetów Unii Europejskiej. Są to:

- ułatwianie transferu wiedzy i innowacji w rolnictwie i leśnictwie oraz na obszarach wiejskich,
- wspieranie rentowności i konkurencyjności wszystkich gałęzi rolnictwa oraz propagowanie nowatorskich technik rolniczych i zrównoważonej gospodarki leśnej,
- poprawa organizacji łańcucha żywnościowego, warunków życia zwierząt i zarządzania ryzykiem w rolnictwie,
- odtwarzanie, ochrona i rozwój ekosystemów związanych z rolnictwem i leśnictwem,
- wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami oraz przechodzenia w sektorze rolnym, spożywczym i leśnym na gospodarkę niskoemisyjną i odporną na zmiany klimatu,

- wspieranie integracji społecznej, walki z ubóstwem i rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich.

Programowanie rozwoju społeczno-gospodarczego województwa podlaskiego ujęte w *Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020* zakłada działania zgodne ze Wspólną Polityką Rolną, które mają duże znaczenie dla rozwoju województwa podlaskiego, ze względu na istotny potencjał rolnictwa i przemysłu spożywczego oraz rolę obszarów wiejskich. Szczególne znaczenie ma poziom alokacji i ukierunkowania interwencji w ramach filaru drugiego Wspólnej Polityki Rolnej, dotyczącego rozwoju obszarów wiejskich.

Zgodnie ze Strategią Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020 sporządzoną przez Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego, obszary wiejskie określane są w polityce rolnej i rozwoju wsi jako gminy wiejskie i miejsko-wiejskie, w których główne miasto liczy poniżej 5 000 mieszkańców. Obszary takie zajmują większą część województwa podlaskiego, są bardzo zróżnicowane i dlatego pełnią różne funkcje: typowo rolnicze, turystyczne, podmiejskie mieszkaniowe. Oznacza to, że na obszarach wiejskich będą realizowane różnorodne instrumenty rozwoju powiązane z paletą celów strategicznych i operacyjnych. Ze względu na rolniczy charakter gmin Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego istotna jest ochrona rolniczej przestrzeni produkcyjnej przed uszczupleniem na nieuzasadnione cele nierolnicze oraz poprawa jej jakości w zakresie proekologicznej regulacji, stosunków wodnych, zalesień gruntów porolnych i struktury własnościowej. Jednocześnie istotne jest działanie na rzecz rolnictwa ekologicznego i produkcji żywności wysokiej jakości.

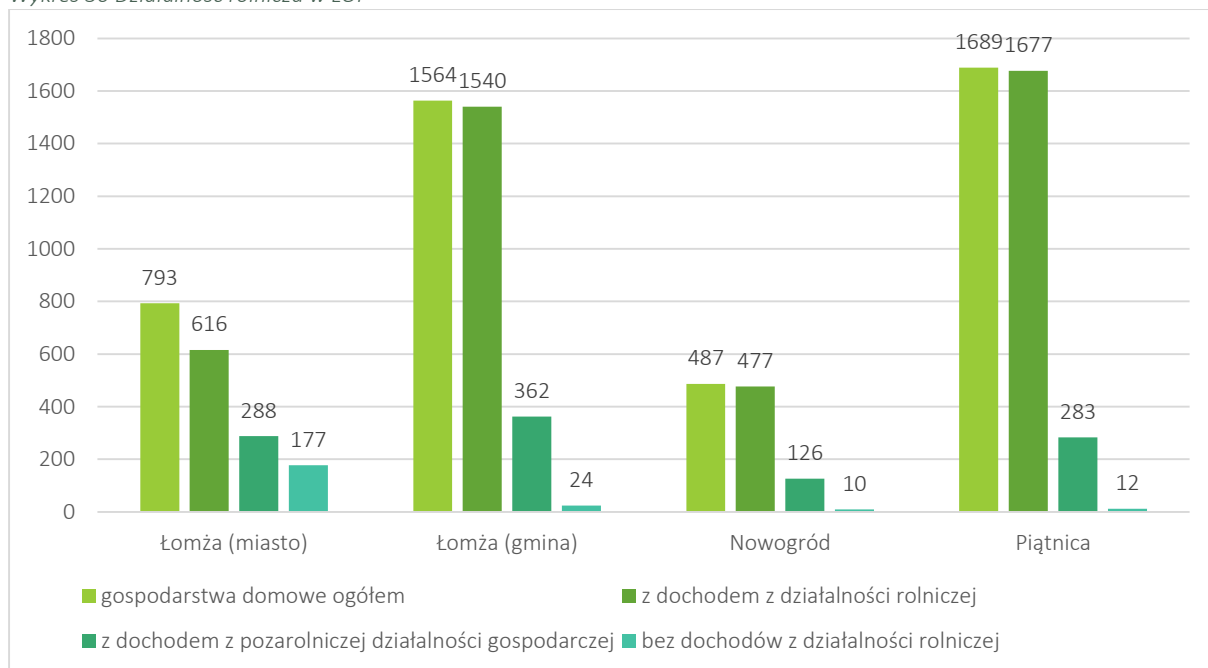
Z tej perspektywy dla samorządów gmin Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego zapis w *Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020*, który mówi: „Z uwagi na potrzebę zróżnicowania wsparcia, zwłaszcza w przypadku wykorzystania instrumentarium zintegrowanego terytorialnie podejścia, konieczne będzie wyłączenie z obszarów wiejskich gmin stanowiących obszary funkcjonalne ośrodka wojewódzkiego oraz pozostałych ośrodków subregionalnych” nie limituje wsparcia dla obszarów wiejskich w ramach miejskich obszarów funkcjonalnych, bo w przypadku obszarów wiejskich kluczowe źródło finansowania rozwoju stanowić będą PROW/RPO, które (bazując na nomenklaturze administracyjnej) nie ograniczają wsparcia dla terenów wiejskich w ramach miejskich obszarów funkcjonalnych.

Łomżyński Obszar Funkcjonalny to dwie Gminy wiejskie: Łomża i Piątnica oraz jedna Gmina miejsko-wiejska Nowogród, skoncentrowane wokół rdzenia obszaru, Miasta Łomży. O potencjale rolnictwa na terenie obszaru funkcjonalnego stanowią nie tylko obszary o charakterze typowo rolniczym, ale także sektor gospodarki opartej na rolnictwie, czyli działalność gospodarcza, która z powodzeniem realizowana może być w miastach czerpiących z zasobów rolniczych otaczających je gmin wiejskich.

Ponad 70% powierzchni Gmin Łomża, Nowogród i Piątnica stanowią użytki rolne, użytki leśne zajmują 15-18% powierzchni.

Według danych GUS (Powszechny Spis Rolny 2010) na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego istnieje 4 310 gospodarstw domowych z dochodem z działalności rolniczej, co stanowi 95% wszystkich gospodarstw domowych.

Wykres 30 Działalność rolnicza w ŁOF

Źródło: na podstawie danych GUS: Powszechny Spis Rolny 2010

W celu określenia liczby podmiotów gospodarczych sektora rolno – spożywczego, pod uwagę wzięto następujące sekcje i działy Polskiej Klasyfikacji Działalności 2007:

- Sekcja A dział 01 - uprawy rolne, chów i hodowla zwierząt, łowiectwo, włączając działalność usługową,
- Sekcja A dział 03 - rybactwo,
- Sekcja C dział 10 - produkcja artykułów spożywczych,
- Sekcja C dział 11 - produkcja napojów.

Działalność w zakresie chowu i hodowli bydła mlecznego, a także produkcji surowego mleka krowiego zawiera się w sekcji A dziale 01. PKD 2007: Uprawy rolne, chów i hodowla zwierząt, łowiectwo, włączając działalność usługową. Na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego obserwuje się zmniejszającą się liczbę podmiotów zakwalifikowanych do sekcji A dział 01 PKD. Istotne jest, że na spadek ten wpływ ma rdzeń obszaru, który z definicji nie jest obszarem wiejskim. W Gminach Łomża, Nowogród i Piątnica obserwowany jest ustabilizowany poziom w liczbie tego typu podmiotów.

Tabela 35 Liczba podmiotów w sekcji A dział 01 PKD 2007 w latach 2009-2013

Jednostka terytorialna	Uprawy rolne, chów i hodowla zwierząt, łowiectwo, włączając działalność usługową - Sekcja A dział 01				
	2009	2010	2011	2012	2013
Woj. podlaskie	2 562	2 605	2 726	2 783	2 814
Łomża (miasto)	79	71	70	64	56
Łomża (gmina)	39	42	46	41	40
Nowogród	12	15	15	15	15
Piątnica	57	57	58	59	55
ŁOF	187	185	189	179	166

Źródło: dane GUS

W województwie podlaskim funkcjonują 795 podmiotów produkujących artykuły spożywcze (Sekcja C dział 10), z czego w Łomżyńskim Obszarze Funkcjonalnym jest ich 111. Swoją działalność prowadzą one głównie w Łomży.

Tabela 36 Liczba podmiotów w sekcji C dział 10 PKD 2007 w latach 2009-2013

Jednostka terytorialna	Produkcja artykułów spożywczych - Sekcja C dział 10				
	2009	2010	2011	2012	2013
woj. podlaskie	736	773	777	790	795
Łomża (miasto)	66	73	73	75	77
Łomża (gmina)	18	16	15	14	14
Nowogród	1	2	2	1	1
Piątnica	16	16	17	19	19
ŁOF	101	107	107	109	111

Źródło: dane GUS

Na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego nie istnieją podmioty gospodarcze prowadzące działalność związaną z połowem i hodowlą ryb C dział 11. W województwie podlaskim jest ich 21. Wśród 40 podmiotów zarejestrowanych w województwie podlaskim, zajmujących się produkcją napojów (Sekcja A dział 03) nie odnotowano ani jednego z terenu Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego.

Województwo podlaskie cechuje wysoki poziom pod względem odsetka użytków rolnych należących do kategorii „dobrej kultury rolnej”². Produkcja rolna na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego powinna stanowić dobrą bazę zaopatrzeniową dla przetwórstwa spożywczego, to jednak wymaga długoterminowej współpracy przedstawicieli przedsiębiorstw zajmujących się przetwórstwem

² Dobra kultura rolna - Państwa Członkowskie definiują, na poziomie krajowym lub regionalnym, wymogi minimalne w zakresie dobrej kultury rolnej zgodnej z ochroną środowiska na podstawie ustalonych zasad dobrej kultury rolnej, uwzględniających szczególne cechy charakterystyczne obszarów, włączając w to warunki glebowe i klimatyczne, istniejące systemy gospodarowania, wykorzystanie gruntów, zmianowanie upraw, metody uprawy roli oraz struktury gospodarstw. Zasady normują takie kwestie jak ochrona gleby, utrzymywanie poziomu substancji organicznej gleby, utrzymywanie struktury gleby poprzez stosowanie odpowiednich środków. Utrzymywaniem gruntów rolnych w dobrej kulturze rolnej przy zachowaniu wymogów ochrony środowiska jest m.in.: uprawa roślin lub ugorowanie - w przypadku gruntów ornych; wypasanie zwierząt w okresie wegetacyjnym traw lub koszenie okrywy roślinnej i jej usuwanie.

spożywczym z rolnikami w celu dostosowania parametrów surowców rolnych wykorzystywanych w produkcji.

Tabela 37 Użytkowanie gruntów na terenie ŁOF [ha]

Jednostka terytorialna	Użytki rolne w dobrej kulturze	Pod zasiewami	Uprawy trwałe	Pastwiska trwałe
woj. podlaskie	1 035 097,39	603 320,85	5 874,93	110 205,57
Łomża (miasto)	4 479,85	3 043,77	152,54	200,69
Łomża (gmina)	12 487,18	7 683,03	54,15	613,88
Nowogród	4 790,81	3 013,57	4,86	454,94
Piątnica	13 840,14	9 432,19	70,37	329,43
ŁOF	35 597,98	23 172,56	281,92	1 598,94

Źródło: na podstawie danych GUS: Powszechny Spis Rolny 2010

Zasoby gruntów wykorzystywanych w rolnictwie z terenu Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego stanowią 3,5% użytkowanych w rolnictwie gruntów w województwie podlaskim.

Użytki rolne w dobrej kulturze to 3,4% zasobów woj. podlaskiego w tej kategorii, uprawy trwałe stanowią odpowiednio 4,7%, a pastwiska trwałe 1,4%.

Na 3 641 gospodarstw ogółem w Łomżyńskim Obszarze Funkcjonalnym 3 619 prowadzi działalność rolniczą, co stanowi 99,3%. Gospodarstwa rolnicze powyżej 15 ha stanowią 29,8%, gospodarstwa od 10 do 15 ha stanowią 23,2% gospodarstw prowadzących działalność rolniczą.

Tabela 38 Gospodarstwa rolne na terenie ŁOF

Jednostka terytorialna	Gospodarstwa ogółem			Gospodarstwa prowadzące działalność rolniczą		
	1-10 ha	10-15 ha	powyżej 15 ha	1-10 ha	10-15 ha	powyżej 15 ha
woj. podlaskie	4 8724	1 5867	2 2225	4 6289	1 5815	22 195
Łomża (miasto)	341	35	31	338	35	31
Łomża (gmina)	913	209	230	904	209	230
Nowogród	283	82	100	279	82	100
Piątnica	910	237	270	904	237	270
ŁOF	2447	563	631	2425	563	631

Źródło: na podstawie danych GUS: Powszechny Spis Rolny 2010

W sektorze rolnym występują pozytywne zmiany związane ze wzrostem jego efektywności. Przede wszystkim są one wynikiem konsolidacji gospodarstw rolnych – wzrostu ilości gospodarstw wysokotowarowych, mechanizacji i specjalizacji produkcji rolnej oraz wspomnianego odpływu zasobów pracy – głównie z niewielkich gospodarstw socjalnych. Zewnętrznymi czynnikami wpływającymi na wzrost efektywności sektora produkcji rolnej są intensywny rozwój przemysłu przetwórstwa mleka w regionie oraz interwencje (dopłaty, programy rozwoju obszarów wiejskich) związane z polityką rolną Unii Europejskiej. Wśród gospodarstw prowadzących działalność rolniczą na terenie Łomżyńskiego obszaru Funkcjonalnego 41,2% prowadzi hodowlę bydła, a 33,5% hodowlę krów. Ma to szczególne znaczenie dla poziomu przetwórstwa mleka.

Tabela 39 Gospodarstwa rolne według profilu hodowli w ŁOF

Jednostka terytorialna	hodowla bydła ogółem	hodowla krów	trzoda chlewna razem	trzoda chlewna lochy	konie	drób ogółem razem	drób kurzy
Łomża (miasto)	45	30	50	26	18	96	90
Łomża (gmina)	612	519	320	203	63	421	408
Nowogród	212	194	73	49	14	91	85
Piątnica	623	470	571	447	241	521	509
ŁOF	1 492	1 213	1 014	725	336	1 129	1 092

Źródło: na podstawie danych GUS: Powszechny Spis Rolny 2010

Przetwórstwo mleka stanowi zasadniczą gałąź gospodarki rolno-spożywczej województwa podlaskiego, a spośród województw Polski Wschodniej tylko woj. warmińsko-mazurskie ma wyższą produktywność rolnictwa. Na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego hodowlę krów prowadzi 1 213 gospodarstw. W gminie Piątnica wśród gospodarstw rolnych dominuje produkcja mleka (ponad 150 gospodarstw), trzody chlewniej i upraw warzywnych.

Tabela 40 Gospodarstwa rolne według profilu zasiewów w ŁOF

Jednostka terytorialna	zboża razem	zboża podstawowe z mieszankami zbożowymi	ziemniaki	uprawy przemysłowe	warzywa gruntowe
Łomża (miasto)	323	319	139	0	23
Łomża (gmina)	1 166	1 157	583	4	8
Nowogród	434	423	190	0	3
Piątnica	1 286	1 283	583	0	85

Źródło: na podstawie danych GUS: Powszechny Spis Rolny

Perspektywę dla rozwoju rolnictwa w województwie podlaskim, a zatem również w gminach Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego stanowi rolnictwo ekologiczne. Rozwijanie rolnictwa ekologicznego jest jednym z założeń *Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020*. Rolnictwo ekologiczne określa się jako system gospodarowania o zrównoważonej produkcji roślinnej i zwierzęcej. Produkcja ekologiczna powinna łączyć przyjazne środowisku praktyki gospodarowania, wspomagać wysoki stopień różnorodności biologicznej, wykorzystywać naturalne procesy oraz zapewnić właściwy dobrostan zwierząt.

Bardzo często podkreśla się dwoistą naturę systemu rolnictwa ekologicznego. Przede wszystkim jest to system wpływający pozytywnie na środowisko naturalne, co też przyczynia się do osiągnięcia szeroko rozumianych korzyści rolnośrodowiskowych. Z drugiej jednak strony rolnictwo ekologiczne jest odpowiedzią na zmieniającą się strukturę popytu na rynku. Konsumenci skłaniają się ku tym produktom, chcą je kupować i zazwyczaj płacą za nie wyższą cenę niż za produkty, które nie zostały wytworzone takimi metodami. Zgodnie z tym podejściem system rolnictwa ekologicznego jest systemem rynkowym.

1.10 Obszary zdegradowane

Rewitalizację definiuje się jako proces przemian przestrzennych, społecznych i ekonomicznych w zdegradowanych dzielnicach miast przyczyniających się do poprawy jakości życia mieszkańców, stanu środowiska naturalnego i kulturowego, przywrócenia ładu przestrzennego oraz do ożywienia gospodarczego i odbudowy więzi społecznych.

Celem rewitalizacji jest ożywienie gospodarcze i społeczne, w tym także zwiększenie potencjału turystycznego tych obszarów poprzez wsparcie kompleksowych projektów działań technicznych, takich jak remonty, modernizacja infrastruktury podstawowej oraz renowacja zabudowy, w tym szczególnie obiektów o wartościach architektonicznych i znaczeniu historycznym.

W poniższej tabeli zestawiono tereny wymagające rewitalizacji w poszczególnych gminach Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego.

Tabela 41 Obszary zdegradowane w gminach ŁOF

Jednostka terytorialna	Obszary zdegradowane
Łomża (miasto)	<ul style="list-style-type: none"> – Tereny od rzeki Narwi na północy do ul. Polowej, – Tereny od ul. Sikorskiego do ul. Wiejskiej i ul. 3 Maja, – ul. H. Sienkiewicza, – ul. Dworna, – ul. Rządowa, – ul. Krótka, – Stary Rynek, – rejon ulic: 3 Maja, Ogrodowej, Wojska Polskiego, Polowej i Nowogrodzkiej, – obszary mieszkaniowe wielorodzinne strefy III , – tereny zabudowy mieszkaniowej i usługowej w strefie IB.
Łomża (gmina)	<ul style="list-style-type: none"> – dzikie wysypiska odpadów na terenie całej gminy, – tereny po dawnych kopalniach żwiru, torfu i gliny
Nowogród	<ul style="list-style-type: none"> – działka gminna z młynem w Nowogrodzie – działka gminna z Izbą Pamięci Narodowej w Nowogrodzie – działka gminna z budynkiem handlowo-biurowym przy ul. Rynek w Nowogrodzie – działka gminna z budynkiem komunalnym w Nowogrodzie – działka gminna z budynkiem poszkolnym w Jankowie Skarbowie – działka gminna z budynkiem poszkolnym w Grądach – działka OSP z budynkiem remizy w Grądach – działka gminna z budynkiem po zlewni mleka w Kupninie – działka gminna z budynkiem po zlewni mleka w Serwatkach – działki gminne z rozebrany budynkiem poszkolnym w Serwatkach – budynki byłego GS (cukiernia/piekarnia) – prywatna własność – działka gminna z budynkiem szkoły w Sławcu – działka gminna z budynkiem remizy w Chmielewie – teren nad rzeką przy skansenie w Nowogrodzie – składowisko odpadów innych niż niebezpieczne i obojętne, pow. 1,67 w Nowogrodzie – dzikie wysypiska odpadów na terenie całej gminy
Piątnica	brak

Źródło: informacje gmin ŁOF

Tereny wymagające szeroko zakrojonej rewitalizacji w obrębie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego ulokowane są głównie w Mieście Łomża i Gminie Nowogród.

Na terenie Łomży obszary wymagające rehabilitacji to nie tylko obiekty przemysłowe, ale głównie tereny zabudowy mieszkaniowej w centrum miasta oraz osiedla mieszkaniowe, które ze względu na niską opłacalność ekonomiczną ewentualnych przekształceń, wymagają interwencji samorządu lokalnego. Ponadto osiedla zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej wymagają tzw. humanizacji i wzrostu aktywności lokalnej społeczności. Dlatego rewitalizacja jest wieloaspektowym procesem odnowy obszarów miejskich, głęboko ingerującym w układ przestrzenny i społeczny danego obszaru, ma charakter zarówno infrastrukturalny jak i społeczny. Gminy Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego borykają się z problemami natury społecznej, w tym z tzw. wykluczeniem społecznym. Dla zrównoważonego rozwoju obszaru istotne jest, aby podjąć działania integracyjne zmierzające do pełnego uczestnictwa osób wykluczonych i ich rodzin w życiu społecznym, co obejmuje zarówno osiągnięcie właściwego dochodu poprzez zatrudnienie a także nieskrępowany dostęp do opieki zdrowotnej i usług społecznych.

Gmina Nowogród również posiada obszary, które charakteryzuje wysoki stopień degradacji, z jednej strony w aspekcie infrastruktury technicznej, z drugiej strony w ścisłym powiązaniu z występowaniem problemów marginalizacji i wykluczenia części zamieszkujących je mieszkańców. Zidentyfikowane obszary problemowe ze względu na swoją specyfikę kwalifikują się do kompleksowych działań rewitalizacyjnych, obejmujących swoim zakresem aspekt fizyczny i społeczny. Warto podkreślić, iż dostrzeżone obszary defaworyzowane, wymagające interwencji znajdują się zarówno na terenach miejskich, jak również wiejskich. Zatem rewitalizowanie, przywracanie pierwotnego stanu oraz jakości przestrzeni publicznej stanowi aspekt o strategicznym znaczeniu dla mieszkańców Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego, głównie w odniesieniu do dbałości o jakość życia oraz tworzenie atrakcyjnego klimatu osiedleńczego.

Przywracanie funkcji społecznych i gospodarczych przestrzeni miejskiej i gminnej na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego wymaga również działań w obszarze o znaczeniu istotnym dla tożsamości regionu. Działania rewitalizujące sferę obiektów dziedzictwa kulturowego mogą doprowadzić do zwiększenia i zróżnicowania oferty kulturalnej, lepszej ochrony zabytków, co przyczyni się do budowy kapitału społecznego obszaru. Działania rewitalizujących w tym zakresie wymagają:

- średniowieczny układ urbanistyczny Nowogrodu
- Skansen Kurpiowski w Nowogrodzie
- forty carskie w Piątnicy
- zabytkowa hala targowa w Łomży.

2. Dostęp i jakość usług publicznych

2.1 Edukacja

Wychowanie przedszkolne obejmuje dzieci w wieku 3-6 lat i jest realizowane w przedszkolach, oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz w zespołach wychowania przedszkolnego i punktach przedszkolnych. Celem wychowania przedszkolnego jest zapewnienie dzieciom opieki, wspomaganie indywidualnego rozwoju oraz realizacja podstawy programowej.

Na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego wychowanie przedszkolne w roku 2013 realizowane było przez 17 przedszkoli, 23 punkty przedszkolne i 4 oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych, które łącznie objęły opieką 3 038 dzieci. Poza miastem Łomża funkcjonują łącznie zaledwie 2 przedszkola i 17 punktów przedszkolnych oraz 4 oddziały przedszkolne w szkole podstawowej (w gminie Łomża, która nie dysponuje ani jednym przedszkolem).

Tabela 42 Liczba przedszkoli w ŁOF w 2013 r.

Jednostka terytorialna	Przedszkola		Punkty przedszkolne		Oddziały w szkole podstawowej	
	obiekty	Dzieci objęte opieką	obiekty	Dzieci objęte opieką	obiekty	Dzieci objęte opieką
Łomża (miasto)	15	2 024	6	381	0	0
Łomża (gmina)	0	0	9	158	4	60
Nowogród	1	85	2	51	0	0
Piątnica	1	176	6	103	0	0
ŁOF	17	2 285	23	693	4	60
powiat łomżyński	3	286	32	799	10	151
woj. podlaskie	216	24 190	340	9 908	113	1 950

Źródło: dane GUS

Według danych udostępnionych przez urzędy jednostek samorządu terytorialnego tworzących Łomżyński Obszar Funkcjonalny, na terenie Obszaru edukację na etapie podstawowym realizuje 26 szkół podstawowych (7 w Mieście Łomża, 9 w Gminie Łomża, 2 w Gminie Nowogród oraz 7 w Gminie Piątnica). Analizując dane dotyczące liczby uczniów w szkołach podstawowych w roku 2013, można zauważyć, że szkoły w Łomży w dużym stopniu charakteryzuje duże zagęszczenie pod względem liczby uczniów przypadających na jedną placówkę, średnia wynosi 557,1 i nie uwzględnia placówki specjalnej oraz filii przy ZOZ w Łomży.

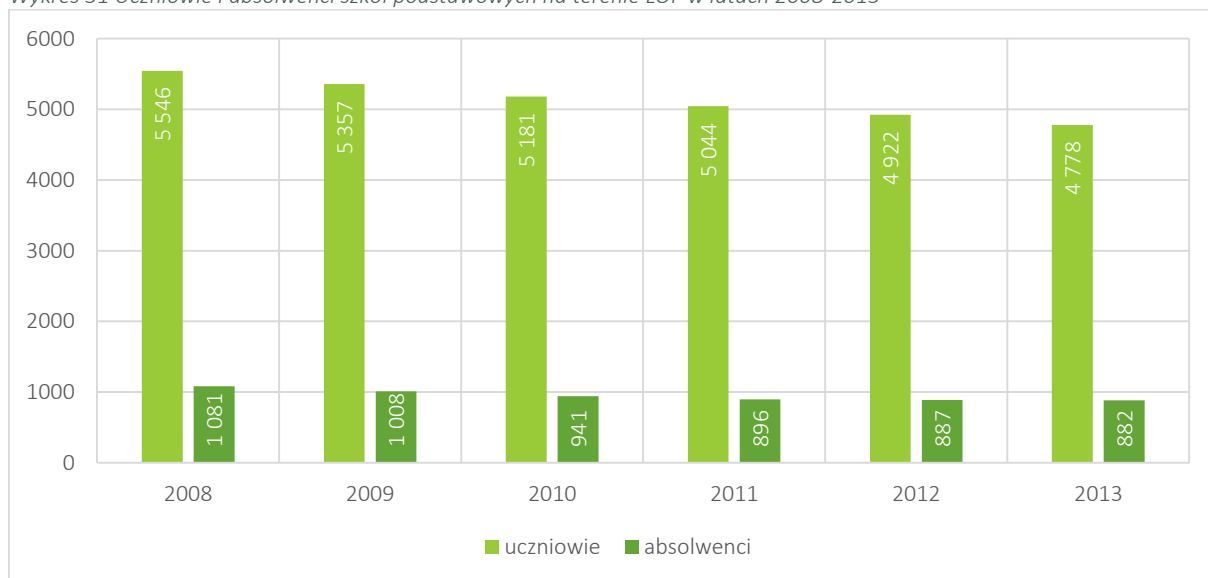
Tabela 43 Zestawienie szkół podstawowych oraz liczby uczniów w ŁOF w 2013 r.

Nazwa placówki	Uczniowie miejscowi	Uczniowie spoza miejsca siedziby szkoły	Uczniowie ogółem
Łomża (miasto)			
Filia Szkoły Podstawowej przy Zakładzie Opieki Zdrowotnej w Łomży	0	0	0
Szkoła Podstawowa Nr 10 w Łomży	774	77	851
Szkoła Podstawowa Nr 2 w Łomży	268	11	279
Szkoła Podstawowa Nr 4 im. Generała Władysława Andersa w Łomży	297	71	368
Szkoła Podstawowa nr 5 w Łomży	425	21	446
Szkoła Podstawowa nr 7 w Łomży	614	61	675
Szkoła Podstawowa Nr 9 w Łomży	627	97	724
Szkoła Podstawowa Specjalna Nr 8 w Łomży	24	10	34
Łomża (gmina)			
Szkoła Podstawowa im. Rodziny Jabłońskich w Pniewie	27	8	35
Szkoła Podstawowa w Podgórzu	49	4	53
Szkoła Podstawowa im. Jana Pawła II w Kupiskach	51	105	156
Szkoła Podstawowa im. ppor. dh. Jadwigi Dziekońskiej ps. „Jadzia” w Konarzycach	61	19	80
Szkoła Podstawowa w Puchałach	4	29	33
Szkoła Podstawowa im. Marszałka Józefa Piłsudskiego w Wygodzie	33	63	96
Szkoła Podstawowa im. Papieża Jana Pawła II w Jarnutach	7	80	87
Szkoła Podstawowa w Czaplicach	21	15	36
Szkoła Podstawowa w Lutostani	9	7	16
Nowogród			
Szkoła Podstawowa im. Adama Chętnika w Zespole Szkół Samorządowych w Nowogrodzie	74	135	209
Szkoła Podstawowa im. Hanki Bielickiej w Sławcu	22	9	13
Piątnica			
Szkoła Podstawowa w Drozdowie	36	27	63
Szkoła Podstawowa w Jeziorku	34	40	74
Szkoła Podstawowa w Dobrzyjałowie	16	29	45
Szkoła Podstawowa w Rakowie- Boginiach	12	41	53
Szkoła Podstawowa w Kisielnicy	19	37	56
Szkoła Podstawowa w Olszynach	20	18	38
Szkoła Podstawowa w Piątnicy	130	218	348

Źródło: dane urzędów jednostek samorządu terytorialnego

Liczba uczniów szkół podstawowych na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego w ostatnich kilku latach systematycznie spada. Od roku 2008 liczba ta obniżyła się o 768 uczniów, tj. o 13,8%. W Mieście Łomża w badanym okresie ubywało 466 uczniów szkół podstawowych.

Wykres 31 Uczniowie i absolwenci szkół podstawowych na terenie ŁOF w latach 2008-2013

Źródło: dane GUS

Tabela poniżej prezentuje współczynnik skolaryzacji brutto i netto dla szkół podstawowych w poszczególnych gminach Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego w latach 2008-2013.

Tabela 44 Współczynnik skolaryzacji brutto i netto w szkołach podstawowych ŁOF w l. 2008-2013 [%]

2008		2009		2010		2011		2012		2013	
brutto	netto	brutto	netto	brutto	netto	brutto	netto	brutto	netto	brutto	netto
Łomża (miasto)											
97,9	96,8	98,7	97,3	102,2	100,4	102,6	99,8	102,4	100,6	103,1	100,8
Łomża (gmina)											
85,4	84,8	86,6	84,1	78,0	76,5	76,8	74,6	75,1	71,3	73,5	71,4
Nowogród											
100,6	100,3	101,0	99,0	94,8	93,5	93,5	92,4	93,7	89,9	90,3	88,7:
Piątnica											
93,1	92,4	94,6	92,7	93,9	89,3	95,1	90,3	93,7	90,1	91,9	87,0

Źródło: dane GUS

W badanym okresie współczynnik skolaryzacji przekracza wartość 100% w mieście Łomża w ostatnich czterech latach. Pozostałe gminy odnotowują wartość poniżej 100% systematycznie obniżającą się.

Według danych udostępnionych przez urzędy jednostek samorządu terytorialnego tworzących Łomżyński Obszar Funkcjonalny, na terenie Obszaru edukację na etapie gimnazjalnym realizuje łącznie 9 szkół gimnazjalnych (6 w Mieście Łomża, 1 w Gminie Łomża, 1 w Mieście i Gminie Nowogród oraz 1 w Gminie Piątnica). Analizując dane dotyczące liczby uczniów w szkołach gimnazjalnych w roku 2013, można zauważyć, że szkoły w Łomży w dużym stopniu charakteryzuje duże zróżnicowanie pod względem liczby uczniów przypadających na jedną placówkę.

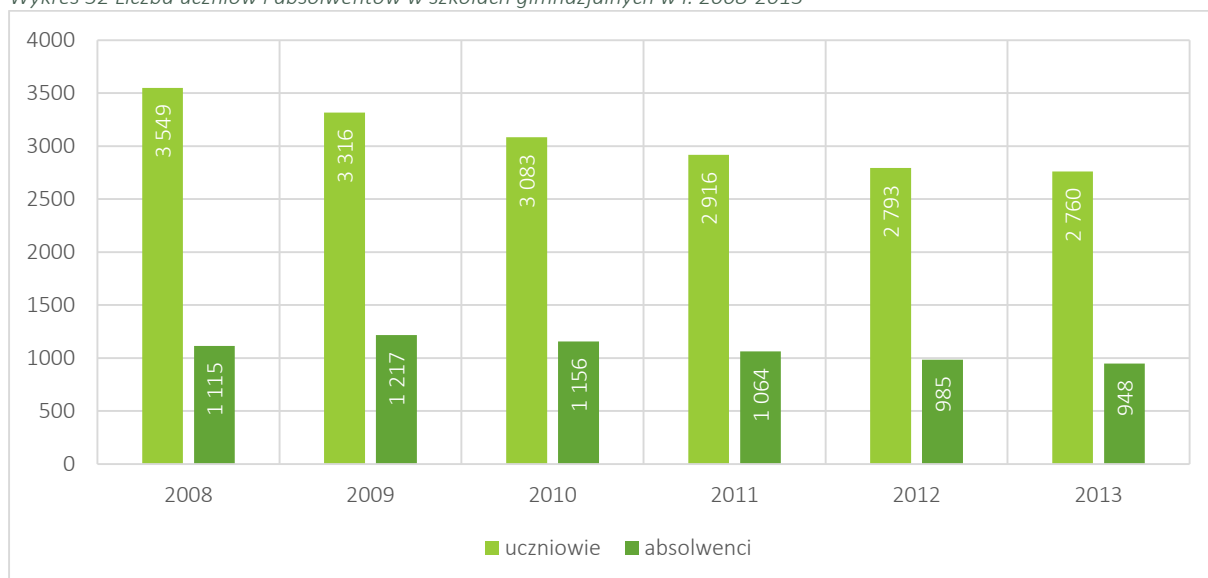
Tabela 45 Zestawienie szkół gimnazjalnych ŁOF

Nazwa placówki	Uczniowie miejscowi	Uczniowie spoza miejsca siedziby szkoły	Uczniowie ogółem
Łomża (miasto)			
Publiczne Gimnazjum nr 1 w Łomży	606	83	689
Publiczne Gimnazjum Nr 3 w Łomży im. 33 Pułku Piechoty w Łomży	87	4	91
Publiczne Gimnazjum nr 6 w Łomży	191	33	224
Publiczne Gimnazjum Nr 8 im. Księcia Mazowieckiego Janusza I w Łomży	371	37	408
Publiczne Gimnazjum nr2	180	15	195
Publiczne Gimnazjum Specjalne Nr 7 w Łomży	21	9	30
Łomża (gmina)			
Publiczne Gimnazjum im. Rodziny Lutostawskich Nr 9 w Łomży	3	294	297
Nowogród			
Gimnazjum im. Papieża Jana Pawła II w Zespole Szkół Samorządowych w Nowogrodzie	82	69	151
Piątница			
Publiczne Gimnazjum w Piątnicy	59	268	327

Źródło: dane urzędów jednostek samorządu terytorialnego ŁOF

Liczba uczniów szkół gimnazjalnych na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego w ostatnich kilku latach systematycznie spada. Od roku 2008 liczba ta obniżyła się o 789 uczniów, tj. o 22,2%. W Mieście Łomża w badanym okresie ubyło 627 uczniów szkół gimnazjalnych.

Wykres 32 Liczba uczniów i absolwentów w szkołach gimnazjalnych w l. 2008-2013

Źródło: dane GUS

Tabela poniżej prezentuje współczynnik skolaryzacji brutto i netto dla szkół gimnazjalnych w poszczególnych gminach Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego w latach 2008-2013. Współczynnik ten osiąga wartości powyżej 100% tylko w mieście Łomża.

Tabela 46 Współczynnik skolaryzacji w szkołach gimnazjalnych ŁOF w l. 2008-2013 [%]

2008		2009		2010		2011		2012		2013	
brutto	netto	brutto	netto	brutto	netto	brutto	netto	brutto	netto	brutto	netto
Łomża (miasto)											
119,6	113,3	119,9	113,9	123,1	116,4	120,6	114,5	119,9	114,4	120,7	115,5
Łomża (gmina)											
0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Nowogród											
99,4	98,4	100,5	98,3	93,6	93,0	94,0	94,0	95,4	93,5	89,7	88,5
Piątnica											
88,5	87,2	86,0	83,5	87,4	85,0	83,2	81,3	85,4	83,2	83,8	82,6

Źródło: dane GUS

Na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego placówkami kształcącymi na poziomie ponadgimnazjalnym dysponują Miasto Łomża (21 placówek różnego typu) oraz Gmina Piątnica (1 placówka będąca zespołem szkół). Na 4476 uczniów szkół ponadgimnazjalnych kształcących się w Łomży 58,3% to osoby spoza miasta.

Tabela 47 Szkoły ponadgimnazjalne w ŁOF

Nazwa placówki	Uczniowie miejscowi	Uczniowie spoza miejsca siedziby szkoły	Uczniowie ogółem
Łomża (miasto)			
I Liceum Ogólnokształcące dla Dorosłych w Łomży	44	22	66
I Liceum Ogólnokształcące w Łomży	385	170	555
II Liceum Ogólnokształcące w Łomży	234	318	552
III Liceum Ogólnokształcące im. Żołnierzy Obwodu Łomżyńskiego AK w Łomży	272	340	612
IV Liceum Ogólnokształcące w Łomży	39	110	149
Policealna Szkoła Zawodowa Nr 1	14	30	44
Szkoła Policealna dla Dorosłych nr 1 w Łomży	0	0	0
Szkoła Policealna Nr 3	0	0	0
Szkoła Specjalna Przystosowująca Do Pracy Nr 1 w Łomży	19	18	37
Technikum Nr 5 w Łomży	257	312	569
Technikum Nr 4 w Łomży	56	165	221
Technikum Nr 6	115	293	408
Technikum nr 7 im. Ludwika Bojanusa	122	374	496
Technikum Nr 9 w Łomży	46	76	122

Nazwa placówki	Uczniowie miejscowi	Uczniowie spoza miejsca siedziby szkoły	Uczniowie ogółem
V Liceum Ogólnokształcące w Łomży	61	37	98
VI Liceum Ogólnokształcące	111	169	280
VII Liceum Ogólnokształcące	11	14	25
Zasadnicza Szkoła Zawodowa	0	0	0
Zasadnicza Szkoła Zawodowa Nr 5 w Łomży	63	85	148
Zasadnicza Szkoła Zawodowa Specjalna w Łomży	6	3	9
Zasadnicza Szkoła Zawodowa Nr 4 w Łomży	11	74	85
Łomża (gmina)			
brak	-	-	-
Nowogród			
brak	-	-	-
Piątnica			
Zespół Szkół Centrum Kształcenia Rolniczego im. chor. Jana Szymańskiego w Marianowie.	b/d	b/d	b/d

Źródło: dane urzędów jednostek samorządu terytorialnego ŁOF

Według danych GUS, zdawalność egzaminów maturalnych w roku 2013 w liceach ogólnokształcących wyniosła 93,2% (Łomża), a w szkołach ponadgimnazjalnych zawodowych 56,7% (Łomża) i 72,5% (Piątnica).

W szkolnictwie ponadgimnazjalnym obserwuje się niedostosowanie oferty kształcenia do potrzeb rynku pracy, co skutkuje hamowaniem rozwoju tzw. „zielonego przemysłu”. Szkoły zawodowe wymagają przeformułowania oferty edukacyjnej i skierowania jej na zawody związane z sektorem transportu zbiorowego, odnawialnych źródeł energii, budownictwa i gospodarki odpadami a także z sektorem turystyki wypoczynkowej i rekreacyjnej. Rdzeń obszaru dysponuje placówkami szkolnictwa wyższego, dzięki czemu młodzież po uzyskaniu świadectwa dojrzałości może kontynuować edukację blisko miejsca zamieszkania.

Tabela 48 Szkoły wyższe w Łomży

Kierunek kształcenia	Rodzaj i tryb studiów
Państwowa Wyższa Szkoła Informatyki i Przedsiębiorczości w Łomży	
Administracja	– studia I stopnia (6 semestrów), stacjonarne i niestacjonarne
Automatyka i robotyka	– studia I stopnia (7 semestrów), stacjonarne i niestacjonarne
Dietetyka	– studia I stopnia (6 semestrów), stacjonarne i niestacjonarne
Filologia angielska	– studia I stopnia (6 semestrów), stacjonarne i niestacjonarne
Fizjoterapia	– studia pierwszego stopnia (6 semestrów), stacjonarne i niestacjonarne
Informatyka	– studia I stopnia (7 semestrów), stacjonarne i niestacjonarne
Kosmetologia	– studia I stopnia (6 semestrów), stacjonarne i niestacjonarne
Pielęgniarstwo	– studia I stopnia (6 semestrów), stacjonarne – studia II stopnia (4 semestry), stacjonarne i niestacjonarne

Kierunek kształcenia	Rodzaj i tryb studiów
Praca socjalna	– studia I stopnia (6 semestrów), stacjonarne i niestacjonarne
Technologia żywności i żywienie człowieka	– studia I stopnia (7 semestrów), stacjonarne i niestacjonarne
Wychowanie fizyczne	– studia I stopnia (6 semestrów), stacjonarne i niestacjonarne
Zarządzanie	– studia I stopnia (6 semestrów), stacjonarne i niestacjonarne – studia II stopnia w organizacji
Asystent rodziny	– studia podyplomowe (2 semestry), tryb weekendowy
Doradztwo zawodowe i edukacyjne z elementami coachingu	– studia podyplomowe (3 semestry), tryb weekendowy
Ewaluacja - teoria i praktyka (od 2015)	– studia podyplomowe (2 semestry), tryb weekendowy
Język angielski w tłumaczeniach biznesowych i prawniczych	– studia podyplomowe (2 semestry), tryb weekendowy
Kwalifikacje pedagogiczne	– studia podyplomowe (3 semestry), tryb zaoczny
Socjoterapia	– studia podyplomowe (3 semestry), tryb weekendowy
Terapia pedagogiczna	– studia podyplomowe (3 semestry), tryb weekendowy
Zarządzanie w jednostkach samorządu terytorialnego	– studia podyplomowe (2 semestry), tryb weekendowy
Uczelnia Jańskiego w Łomży	
Pedagogika	– studia I stopnia (6 semestrów) stacjonarne i niestacjonarne – studia II stopnia w organizacji
Turystyka i rekreacja	– studia I stopnia (6 semestrów) stacjonarne i niestacjonarne
Zarządzanie	– studia I stopnia (6 semestrów) stacjonarne i niestacjonarne – studia II stopnia (4 semestry) stacjonarne i niestacjonarne
Doradztwo zawodowe	– studia podyplomowe (3 semestry)
Edukacja wczesnoszkolna z terapią pedagogiczną	– studia podyplomowe (3 semestry)
Gimnastyka korekcyjno - kompensacyjna	– studia podyplomowe (3 semestry)
Język angielski w wychowaniu przedszkolnym i w edukacji wczesnoszkolnej	– studia podyplomowe (3 semestry)
Kadry i płace w zarządzaniu	– studia podyplomowe (2 semestry)
Księgowość	– studia podyplomowe (2 semestry)
Logopedia	– studia podyplomowe (4 semestry)
Międzynarodowe studia coachingu	– studia podyplomowe (2 semestry)
Muzyka i rytmika w edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej	– studia podyplomowe (3 semestry)
Oligofrenopedagogika	– studia podyplomowe (3 semestry)
Pedagogika przedszkolna i wczesnoszkolna	– studia podyplomowe (3 semestry)
Przygotowanie pedagogiczne	– studia podyplomowe (3 semestry)
Wczesne wspomaganie rozwoju dziecka ze spektrum autyzmu i Zespołem Aspergera	– studia podyplomowe (3 semestry)
Zarządzanie bezpieczeństwem i higieną pracy	– studia podyplomowe (2 semestry)
Zarządzanie ochroną środowiska	– studia podyplomowe (2 semestry)
Zarządzanie oświatą	– studia podyplomowe (2 semestry)
Wyższa Szkoła Agrobiznesu w Łomży	
Bezpieczeństwo wewnętrzne	– studia I stopnia - licencjackie (6 semestrów), stacjonarne i niestacjonarne
Budownictwo	– studia I stopnia – inżynierskie (7 semestrów), stacjonarne i niestacjonarne
Informatyka	– studia I stopnia – inżynierskie (7 semestrów) stacjonarne i niestacjonarne
Rolnictwo	– studia I stopnia – inżynierskie (7 semestrów) stacjonarne i niestacjonarne – studia II stopnia – magisterskie

Kierunek kształcenia	Rodzaj i tryb studiów
Towaroznawstwo	– studia I stopnia – inżynierskie (7 semestrów) stacjonarne i niestacjonarne
Pielęgniarstwo	– studia I stopnia – licencjackie (6 semestrów) stacjonarne i niestacjonarne – studia II stopnia – magisterskie, niestacjonarne
Pedagogika	– studia I stopnia – licencjackie (6 semestrów) stacjonarne i niestacjonarne
Informatyka dla Nauczycieli	– studia podyplomowe (3 semestry)
Informatyka stosowana	– studia podyplomowe (2 semestry)
Nauczanie techniki	– studia podyplomowe (3 semestry)
Bezpieczeństwo wewnętrzne	– studia podyplomowe (2 semestry)
Rolnictwo	– studia podyplomowe (2 semestry)
Z zakresu Rachunkowości Gospodarstw Rolniczych	– studia podyplomowe (2 semestry)
Bezpieczeństwo i Higiena Pracy	– studia podyplomowe (2 semestry)
Zarządzanie w Ochronie Zdrowia	– studia podyplomowe (2 semestry)
Technologie Informatyczne w Medycynie	– studia podyplomowe (2 semestry)
Wyższa Szkoła Zawodowa Ochrony Zdrowia Towarzystwa Wiedzy Powszechnej w Łomży	
Ratownictwo medyczne	– studia I stopnia (6 semestrów) stacjonarne i niestacjonarne

Źródło: opracowanie własne na podst. stron www. uczelni wyższych

Przy Wyższej Szkole Agrobiznesu w Łomży funkcjonuje od roku 2000 Uniwersytet Złotego Wieku powołany dla osób w wieku dojrzałym i starszym. Zajęcia Uniwersytetu Złotego Wieku mają formę akademickich wykładów otwartych oraz zajęć w ramach sekcji tematycznych: informatycznej, języka angielskiego, sportowej, artystycznej i tkackiej. Podejmowane są tematy związane z Łomżą, sprawy kultury, sztuki oraz zainteresowań samych studentów.

W województwie podlaskim funkcjonuje łącznie 7 tego rodzaju uniwersytetów: (Augustów, Białystok, Suwałki, Łomża, Wysokie Mazowieckie, Sokółka, Grajewo).

Działalność tego rodzaju ma istotne znaczenie, szczególnie w kontekście polityki senioralnej w Polsce.

W Łomży mieści się również Wyższe Seminarium Duchowne im. Jana Pawła II, w ramach którego funkcjonuje Podyplomowe Studium Pastoralne dla księży, współpracujące z Uniwersytetem Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.

2.2 Ochrona zdrowia

Rozmieszczenie i dostępność do instytucji związanych z ochroną zdrowia w Łomżyńskim Obszarze Funkcjonalnym nie jest równomierna. Dominującą pozycję posiada rdzeń obszaru - Miasto Łomża, w którym funkcjonują 43 przychodnie. W pozostałych gminach liczba przychodni jest niewielka. Podobnie przedstawia się sytuacja z dostępem do aptek i punktów aptecznych.

Tabela 49 Liczba przychodni zdrowia oraz aptek na terenie ŁOF w 2013 r.

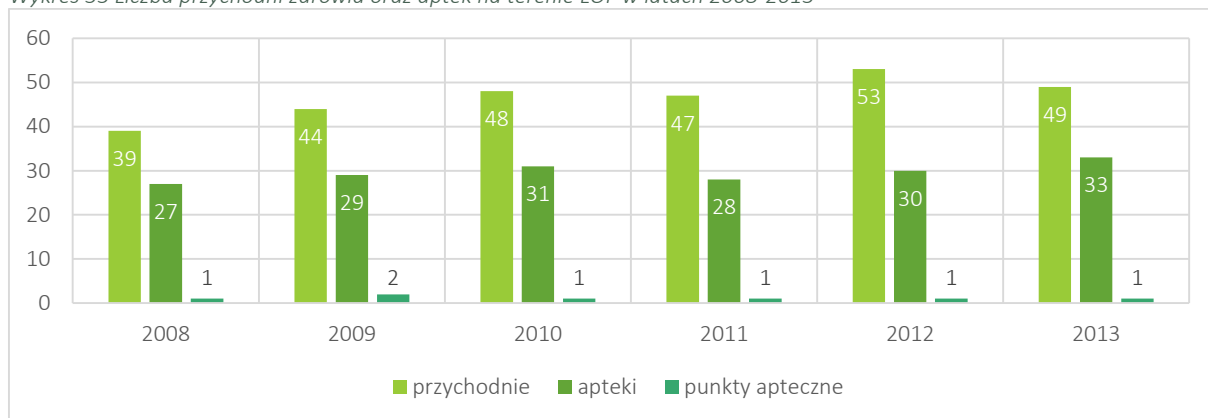
Jednostka terytorialna	Przychodnie	Apteki	Punkty apteczne
Łomża (miasto)	43	31	0

Łomża (gmina)	1	0	1
Nowogród	1	1	0
Piątnica	4	1	0
ŁOF	49	33	1

Źródło: dane GUS

W okresie 2008-2013 liczba przychodni zdrowia dostępnych dla mieszkańców Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego ogólnie wzrosła, jednak pomiędzy rokiem 2012 a 2013 odnotowano spadek w mieście Łomża.

Wykres 33 Liczba przychodni zdrowia oraz aptek na terenie ŁOF w latach 2008-2013

Źródło: dane GUS

W zakresie leczenia stacjonarnego na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego opiekę nad pacjentami realizuje Szpital Wojewódzki im. Kardynała S. Wyszyńskiego w Łomży. Placówka jest dużym ośrodkiem dysponującym 22 oddziałami specjalistycznymi, 28 poradniami specjalistycznymi, 4 pracowniami leczenia specjalistycznego, 3 zakładami diagnostyki. Szpital Wojewódzki realizuje programy unijne, dzięki którym podnosi standardy świadczonych usług oraz programy profilaktyczne w trosce o zdrowie mieszkańców całego województwa podlaskiego.

Tabela 50 Zestawienie poradni i oddziałów w placówce leczenia stacjonarnego w Łomży

Szpital Wojewódzki im. Kardynała S. Wyszyńskiego w Łomży		
Oddziały	- Anestezjologii i Intensywnej Terapii	- Noworodków
	- Blok Operacyjny	- Obserwacyjno-Zakaźny
	- Chirurgiczny	- Okulistyczny
	- Chorób Płuc i Gruźlicy	- Onkologiczny
	- Chorób Wewnętrznych	- Ortopedyczno-Urazowy
	- Dziecięcy	- Psychiatryczny
	- Ginekologiczno-Położniczy	- Psychiatryczny Dziennego Pobytu
	- Kardiologiczny	- Ratunkowy
	- Laryngologiczny	- Rehabilitacyjny
	- Nefrologiczny	- Urologiczny
	- Neurologiczny	
	Poradnie	- Audiologiczna
- Chirurgiczna		- Laryngologiczna
- Chirurgii Stomatologicznej		- Leczenia Zeza
		- Nefrologiczna

	- Chorób Płuc i Gruźlicy (tlenoterapia)	- Neonatologiczna
	- Chorób Płuc i Gruźlicy dla Dorosłych	- Neurologiczna dla Dorosłych
	- Chorób Płuc i Gruźlicy dla Dzieci	- Neurologiczna dla dzieci
	- Chorób przenoszonych Droga Płciowa i Skóry	- Okulistyczna Ogólna
	- Chorób Zakaźnych	- Onkologiczna
	- Endokrynologiczna	- Onkologiczna Ogólna
	- Foniatryczna	- Preluksacyjna
	- Gastrologiczna	- Psychiatryczna dla Dorosłych
	- Ginekologiczna Położnicza	- Rehabilitacji Leczniczej
	- Kardiologiczna	- Reumatologiczna
		- Urazowo-Ortopedyczna
		- Urologiczna

Źródło: www.szpital-lomza.pl

Obecność placówki leczenia stacjonarnego tej rangi oraz przyszpitalnych poradni specjalistycznych na terenie rdzenia obszaru funkcjonalnego jest istotnym czynnikiem wpływającym na jakość i dostępność usług z zakresu ochrony zdrowia.

Poniższe tabele przedstawiają liczbę pacjentów z gmin Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego, którzy podejmowali leczenie w poradniach przyszpitalnych oraz liczbę pacjentów hospitalizowanych w Szpitalu Wojewódzkim im. Kardynała S. Wyszyńskiego w Łomży.

Tabela 51 Liczba pacjentów poradni przy Szpitalu Wojewódzkim w Łomży w 2013 r.

Poradnia	Liczba pacjentów					
	ogółem	Łomża (miasto)	Łomża (gmina)	Nowogród	Piątnica	ŁOF
Audiologiczna	5 135	2 170	236	154	225	2 785
Chirurgiczna	9 959	5 586	726	239	938	7 489
Chirurgii Stomatologicznej	2 050	b/d	b/d	b/d	b/d	b/d
Chorób Płuc i Gruźlicy (tlenoterapia)	34	10	1	5	1	17
Chorób Płuc i Gruźlicy dla Dorosłych	10 064	5 194	739	235	711	6 879
Chorób Płuc i Gruźlicy dla Dzieci	0	0	0	0	0	0
Chorób Przen. Droga Płciową i Skóry	11 183	5 660	705	105	770	7 240
Chorób Zakaźnych	4 079	1 415	226	63	212	1 916
Endokrynologiczna	5 310	3 014	361	121	394	3 890
Foniatryczna	728	303	35	23	30	391
Gastrologiczna	1 269	742	93	14	45	894
Ginekologiczna Położnicza	2 298	1 076	143	54	135	1 408
Kardiologiczna	8 843	3 499	391	215	531	4 636
Laryngologiczna	9 692	5 448	618	129	617	6 812
Leczenia Zeza	3 930	1 448	190	37	246	1 921
Logopedyczna	1 006	453	104	54	49	660
Nefrologiczna	1 387	599	88	16	80	783
Neonatologiczna	1 198	426	93	38	69	626
Neurologiczna dla Dorosłych	6 110	2737	355	157	419	3 668
Neurologiczna dla dzieci	1 152	257	41	22	50	370
Okulistyczna Ogólna	14 810	4 082	561	205	582	5 430
Onkologiczna	5 429	2 876	315	111	315	3 617
Onkologiczna Ogólna	0	0	0	0	0	0
Preluksacyjna	4 545	1623	277	101	279	2 280
Psychiatryczna dla Dorosłych	9 763	5172	626	224	686	6 708

Rehabilitacji Leczniczej	6 181	b/d	b/d	b/d	b/d	b/d
Reumatologiczna	2 811	910	142	56	142	1 250
Urazowo-Ortopedyczna	23 885	12 185	1 787	622	2 050	16 664
Urologiczna	6 995	2 972	424	168	428	3 992
Łącznie	159 846	69 857	9 277	3 168	10 004	92 306

Źródło: dane Szpitala Wojewódzkiego im. Kardynała Wyszyńskiego w Łomży

Mieszkańcy gmin Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego w 2013 r. stanowili 57,7% wszystkich pacjentów poradni specjalistycznych funkcjonujących przy Szpitalu Wojewódzkim w Łomży. Wśród poradni odnotowujących największą liczbę pacjentów są: Poradnia Urazowo-Ortopedyczna, Poradnia Chirurgiczna, Poradnia Chorób Przenoszonych Drogą Płciową i Skóry, Poradnia Chorób Płuc i Gruźlicy dla Dorosłych, Poradnia Laryngologiczna, Poradnia Psychiatryczna dla Dorosłych.

Tabela 52 Liczba pacjentów hospitalizowanych w Szpitalu Wojewódzkim w Łomży w 2013 r.

Oddział	Liczba łóżek	Liczba pacjentów ogółem	Łomża (miasto)	Łomża (gmina)	Nowogród	Piątnica	ŁOF
Anestezjologii i Intensywnej Terapii	9	277	88	13	0	14	115
Chirurgiczny	42	1 325	511	72	32	116	731
Chorób Płuc i Gruźlicy	43	971	344	58	31	77	510
Chorób Wewnętrznych i gastroenterologia	41	2 089	961	151	56	193	1 361
Dziecięcy	40	1 775	705	132	39	133	1 009
Ginekologiczno-Położniczy	68	2 421	1 036	175	44	185	1 440
Kardiologiczny	39	2 100	765	101	53	131	1 050
Laryngologiczny	25	1 322	340	44	12	44	440
Nefrologiczny	10	371	101	19	12	29	176
Neurologiczny	20	669	254	40	11	39	344
Noworodków	35	1 184	451	85	24	94	654
Obserwacyjno-Zakaźny	22	1 062	423	69	31	80	603
Okulistyczny	25	2 110	449	49	23	62	583
Onkologiczny	15	1 215	123	21	8	27	179
Ortopedyczno-Urazowy	40	1 317	472	65	42	90	669
Psychiatryczny	41	711	271	45	11	37	364
Psychiatryczny Dziennego Pobytu	25	147	99	4	0	1	104
Ratunkowy	14	b/d	8 376	1 374	663	1 420	11 833
Rehabilitacyjny + Rehabilitacja neurologiczna	46	699	143	30	12	24	209
Urologiczny	30	1 595	474	68	36	63	641
Udarowy	16	454	115	25	7	21	168
Łącznie w szpitalu	646	23 814	16 501	2 640	1 147	2 880	23 168

Źródło: dane Szpitala Wojewódzkiego im. Kardynała Wyszyńskiego w Łomży

W roku 2013 w Szpitalu Wojewódzkim w Łomży hospitalizowanych było 23 814 pacjentów, z czego 97,2% pacjentów było mieszkańcami gmin Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego. Dane

te pokazują, że pomimo faktu, że szpital jest placówką wojewódzką, to w zasadniczym stopniu służy on mieszkańcom Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego. Największą liczbę pacjentów odnotowały oddziały: Ratunkowy, Ginekologiczno-Położniczy, Chorób Wewnętrznych, Dziecięcy i Chirurgiczny.

Istotne jest również funkcjonowanie w Łomży Wojewódzkiego Ośrodka Profilaktyki i Terapii Uzależnień, co niewątpliwie wpływa na dostępność mieszkańców Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego do poradnictwa i opieki w tym zakresie.

Jednak uwarunkowania endogeniczne regionu wskazują na konieczność rozbudowy infrastruktury w zakresie ochrony zdrowia, szczególnie w obszarze geriatry i opieki paliatywnej, a także w obszarze opieki społecznej i opieki pielęgnacyjnej. Na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego obserwuje się deficyt placówek, które świadczyłyby opiekę w tym zakresie.

W poniższej tabeli zestawiono placówki świadczące opiekę paliatywną i hospicyjną na terenie województwa podlaskiego. W Łomży tego rodzaju pomoc świadczą tylko placówki niepubliczne.

Tabela 53 Opieka paliatywna i hospicyjna w woj. podlaskim

Lokalizacja	Placówka
Świadczenia w oddziale medycyny paliatywnej /hospicjum stacjonarnym	
Augustów	Samodzielny Publiczny Zespół Zakładów Opieki Długoterminowej, Augustów ul. I Pułku Ułanów Krechowieckich 17,
Białystok	Hospicjum „Dom Opatrzności Bożej” NZOZ Białystok, ul. Sobieskiego 1,
Kolno	Szpital Ogólny w Kolnie, ul. Wojska Polskiego 69,
Łomża	NZOZ ŁTPCH Hospicjum p.w. Św. Ducha, Łomża Rybaki 3,
Sokółka	Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Sokółce, ul. Sikorskiego 40,
Suwałki	Samodzielny Publiczny Zespół Opieki Paliatywnej im. Jana Pawła II w Suwałkach, ul. Szpitalna 54.
Świadczenia w hospicjum domowym	
Augustów	Samodzielny Publiczny Zespół Opieki Paliatywnej im. Jana Pawła II w Suwałkach, Augustów ul. 3 Maja 37,
Białystok	Zakład Opieki Zdrowotnej Hospicjum Domowe, ul. Sienkiewicza 53 lok. 109, NZOZ Vitamed im. Edyty Jakubów, ul. Mickiewicza 44A, NZOZ „INTERHEM”, ul. Broniewskiego 4,
Bielsk Podlaski	NZOZ „INTERHEM”, ul. Dąbrowskiego 3,
Grajewo	Multimedia - Medycyna Łukasz Leończyk, ul. Os. Południe 9
Hajnówka	NZOZ „INTERHEM”, ul. Lipowa 190 blok D
Kolno	NZOZ „Symeon-Rafał Borawski”, ul. Księcia Janusza 20
Łomża	NZOZ ŁTPCH Hospicjum p.w. Św. Ducha, Łomża Rybaki 3, NZOZ „INTERHEM”, Łomża ul. Wojska Polskiego 161
Mońki	Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Mońkach, ul. Niepodległości 9
Siemiatycze	NZOZ Pielęgniarska Opieka Domowa s.c., ul. Ks. Ściegiennego 2B
Sokółka	NZOZ „INTERHEM”, ul. 1 Maja 3
Suwałki	Samodzielny Publiczny Zespół Opieki Paliatywnej im. Jana Pawła II w Suwałkach, ul. Szpitalna 54
Wysokie Mazowieckie	NZOZ Pielęgniarska Opieka Domowa s.c., ul. Szpitalna 2/5
Zambrów	NZOZ „INTERHEM”, ul. Jana Pawła II 14
Świadczenia w hospicjum domowym dla dzieci	
Białystok	NZOZ Białostockie Hospicjum Dla Dzieci, ul. Gen F. Kleeberga 8,
Suwałki	Samodzielny Publiczny Zespół Opieki Paliatywnej im. Jana Pawła II w Suwałkach, ul. Szpitalna 54

Źródło: Narodowy Fundusz Zdrowia w Białymstoku

2.3 Opieka społeczna

Zadaniem pomocy społecznej jest wsparcie osób i rodzin w radzeniu sobie w trudnych sytuacjach życiowych, których przy wykorzystaniu własnych możliwości, uprawnień i środków nie potrafią samodzielnie przezwyciężyć. Pomoc społeczna jest zadaniem zarówno samorządu gminnego, jak i powiatowego. Na obszarze gmin wchodzących w skład Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego zadania z zakresu opieki społecznej realizują następujące ośrodki: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Łomży, Ośrodek Pomocy Społecznej Gminy Łomża, Ośrodek Pomocy Społecznej w Nowogrodzie, Ośrodek Pomocy Społecznej w Piątnicy.

W ostatnich latach liczba osób objętych systemem pomocy społecznej w poszczególnych gminach ulegała zmianom, przy czym w niektórych jednostkach obserwowana jest tendencja spadkowa. Do korzystania z usług ośrodków pomocy społecznej skłania przede wszystkim trudna sytuacja życiowa oraz bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, jak i w prowadzeniu gospodarstwa domowego. Odbiorcami pomocy są głównie rodziny wielodzietne i niepełne, osoby niepełnosprawne, bezrobotne, chorujące i z problemem alkoholowym. W 2012 roku, liczba gospodarstw domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego wyniosła 2 233. Gospodarstwa te zamieszkiwane były przez 6 276 osób, które stanowiły 7% wszystkich mieszkańców obszaru. Udział osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej wskazuje na rzeczywistą skalę problemów społecznych na danym obszarze. Analizując udział osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem, najmniej korzystną sytuację zanotowano w gminach Nowogród i Łomża. Wartość tego wskaźnika dla całego obszaru funkcjonalnego wynosi 9,3% i utrzymuje się na tym samym poziomie od 2010 roku, wcześniej uzyskując wartości wyższe.

Tabela 54 Pomoc społeczna w ŁOF w latach 2008-2012

Jednostka terytorialna	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Gospodarstwa domowe korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej						
Łomża (miasto)	1 500	1 477	1 416	1 268	1 555	1 641
Łomża (gmina)	289	251	252	274	301	275
Nowogród	166	151	170	179	166	169
Piątnica	146	208	190	221	211	212
ŁOF	2 101	2 087	2 028	1 942	2 233	2 297
Osoby w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej						
Łomża (miasto)	3 645	3 465	3 525	3 188	3 790	4 047
Łomża (gmina)	1 200	1 004	994	1 012	1 077	940
Nowogród	635	567	582	586	543	554
Piątnica	711	974	873	937	866	866
ŁOF	6 191	6 010	5 974	5 723	6 276	6 407

Udział osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem [%]						
Łomża (miasto)	5,8	5,5	5,6	5,0	6,0	6,4
Łomża (gmina)	12,0	10,0	9,4	9,5	10,0	8,7
Nowogród	15,7	14,1	14,0	14,1	13,0	13,3
Piątnica	6,7	9,2	8,1	8,7	8,0	8,1
ŁOF	10,1	9,7	9,3	9,3	9,3	9,1

Źródło: dane GUS

Istotnym elementem wchodzącym w zakres działania ośrodków pomocy społecznej są świadczenia rodzinne, zasiłki rodzinne wraz z dodatkami oraz zasiłki pielęgnacyjne. Na podstawie danych GUS w ostatnich latach na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego zmniejsza się liczba dzieci ogółem, na które rodzice lub opiekunowie prawni otrzymują zasiłek rodzinny. Od roku 2008 do 2013 liczba ta zmniejszyła się o 37,1%. W mieście Łomża liczba dzieci, na które pobierany jest zasiłek rodzinny zmniejszyła się w badanym okresie o 40,1%.

Tabela 55 Liczba dzieci objętych świadczeniami rodzinnymi w ŁOF

Jednostka terytorialna	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Dzieci, na które otrzymywany jest zasiłek rodzinny ogółem						
Łomża (miasto)	6 105	5 323	4 714	4 159	3 856	3 653
Łomża (gmina)	1 640	1 539	1 443	1 358	1 219	1 112
Nowogród	715	642	587	539	483	445
Piątnica	1 749	1 577	1 501	1 424	1 256	1 210
ŁOF	10 209	9 081	8 245	7 480	6 814	6 420
Dzieci do lat 17 na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny						
Łomża (miasto)	5 438	4 766	4 263	3 774	3 489	3 354
Łomża (gmina)	1 460	1 376	1 283	1 204	1 084	983
Nowogród	654	576	520	475	421	393
Piątnica	1 586	1 419	1 344	1 268	1 105	1 061
ŁOF	9 138	8 137	7 410	6 721	6 099	5 791
Udział dzieci w wieku do lat 17, na które otrzymywany jest zasiłek rodzinny w liczbie dzieci ogółem do lat 17 [%]						
Łomża (miasto)	42,9	38,5	36,1	33,3	31,4	30,4
Łomża (gmina)	61,1	59,7	53,8	51,4	46,5	42,7
Nowogród	70,0	63,1	56,0	51,9	46,7	45,0
Piątnica	62,4	57,7	56,4	54,6	48,2	47,9
ŁOF	59,1	54,8	50,6	47,8	43,2	41,5

Źródło: Dane GUS

Poniżej zestawiono łączne kwoty świadczeń wypłacanych przez ośrodki pomocy społecznej w Łomżyńskim Obszarze Funkcjonalnym

Tabela 56 Kwoty świadczeń wypłacanych przez ośrodki pomocy społecznej w ŁOF

Jednostka terytorialna	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Kwoty świadczeń rodzinnych [zł]						
Łomża (miasto)	10 805	10 611	11 323	11 025	11 109	11 003
Łomża (gmina)	2 603	2 545	2 910	2 912	2 781	2 734
Nowogród	1 127	1 093	1 227	1 149	1 153	1 126
Piątnica	2 636	2 612	2 956	2 856	2 744	2 716
ŁOF	17 171	16 861	18 416	17 942	17 787	17 579
Kwoty zasiłków rodzinnych z dodatkami [zł]						
Łomża (miasto)	7 599	7 070	7 437	6 548	6 168	6 338
Łomża (gmina)	2 175	2 103	2 389	2 257	2 022	1 983
Nowogród	930	883	965	866	792	8 00
Piątnica	2 242	2 148	2 416	2 277	2 138	2 142
ŁOF	12 946	12 204	13 207	11 948	11 120	11 263
Kwoty zasiłków pielęgnacyjnych [zł]						
Łomża (miasto)	2 100	2 393	2 521	2 648	2 697	2 697
Łomża (gmina)	251	246	253	266	290	304
Nowogród	91	97	111	118	130	123
Piątnica	273	306	334	336	334	345
ŁOF	2 715	3 042	3 219	3 368	3 451	3 469

Źródło: dane GUS

Osobie wymagającej całodobowej opieki z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności, niemogącej samodzielnie funkcjonować w codziennym życiu, której nie można zapewnić niezbędnej pomocy w formie usług opiekuńczych, przysługuje umieszczenie w domu pomocy społecznej. W całym województwie podlaskim funkcjonują 23 placówki tego typu. Na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego tę formę opieki realizują dwa Domy Opieki Społecznej zlokalizowane w Łomży:

- Dom Pomocy Społecznej w Łomży, ul. Polowa 39, którego podmiotem prowadzącym jest Miasto Łomża,
- Dom Pomocy Społecznej im. Wiktorii Kowalewskiej w Łomży, ul. Sikorskiego 222, którego podmiotem prowadzącym jest Polski Komitet Pomocy Społecznej na zlecenie Powiatu Łomżyńskiego.

Na mocy ustawy z 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 (Dz. U. z 2011 r. Nr 45, poz.235) żłobki przestały być częścią systemu opieki zdrowotnej i obecnie pieczę nad ich działalnością, podobnie jak nad funkcjonowaniem ośrodków pomocy społecznej, sprawuje Minister Pracy i Polityki Społecznej. Na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego obecnie nie funkcjonują żłobki.

Miasto Łomża na utworzenie takich placówek otrzymało dofinansowanie z ministerialnego programu „Maluch 2014”. Na wyposażenie i organizację placówek specjalizujących się w opiece nad dziećmi do lat 3 miasto otrzymało kwotę 241 tys. 808 zł, a na wynagrodzenia w czwartym kwartale 2014 roku 166 tys. 208 zł. W żłobkach planuje się 53 miejsca dla dzieci w wieku od 20 tygodnia życia do 3 lat. Miasto przez 2 lata z własnych środków będzie prowadziło żłobki, na które wzięło dofinansowanie.

2.4 Kultura

Do podstawowych zadań instytucji kultury należy przede wszystkim edukacja kulturalna, wychowanie przez sztukę oraz czytelnictwo. Realizacja tego rodzaju zadań odbywa się poprzez tworzenie warunków dla poznawania dziedzictwa kulturowego oraz zainteresowania sztuką i wiedzą, tworzenie warunków do ochrony i dokumentacji folkloru oraz rozwoju rękodzieła ludowego i artystycznego, rozpoznawanie, rozbudzanie i zaspokajanie potrzeb oraz zainteresowań kulturalnych i rekreacyjno-sportowych, a także poprzez ochronę i udostępnianie zbiorów bibliotecznych, popularyzację książki i czytelnictwa, prowadzenie działalności promocyjnej i informacyjnej w zakresie kulturalno-oświatowym.

Tabela 57 Kluczowe ośrodki i instytucje kultury

Jednostka terytorialna	Ośrodki i instytucje kultury
Łomża (miasto)	<ul style="list-style-type: none"> – Muzeum Północno-Mazowieckie w Łomży – Miejski Dom Kultury – Dom Środowisk Twórczych – Regionalny Ośrodek Kultury – Filharmonia Kameralna im. W. Lutosławskiego – Teatr Lalki i Aktora w Łomży – Państwowa Szkoła Muzyczna I i II Stopnia w Łomży – Miejska Biblioteka publiczna z 4 filiami
Łomża (gmina)	<ul style="list-style-type: none"> – Gminny Ośrodek Kultury w Pniewie – Biblioteka Publiczna Gminy Łomża w Podgórzu – Filie Biblioteki Publicznej Gminy Łomża (Wygoda, Konarzyce, Kupiski, Pniewo)
Nowogród	<ul style="list-style-type: none"> – Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury w Nowogrodzie – Skansen Kurpiowski im. Adama Chętnika – Biblioteka Miejsko-gminna w Nowogrodzie z filią w Mątwy – Klubokawiarnia w Mątwy – Świetlica wiejska w Szablaku
Piątnica	<ul style="list-style-type: none"> – Gminny Ośrodek Kultury w Piątnicy – Muzeum Przyrody w Drozdowie – Biblioteka Publiczna Gminy Piątnica

Źródło: opracowanie własne

Wyznacznikiem działań kulturalnych i potrzeb mieszkańców w zakresie kultury jest także kondycja czytelnictwa. Na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego istnieją publiczne placówki biblioteczne, które są istotnymi instytucjami życia kulturalnego w regionie

Wskaźnik ludności na 1 placówkę biblioteczną obrazuje dostępność mieszkańców każdej gminy do placówek bibliotecznych. Najkorzystniej kształtuje się on w Gminach Nowogród i Łomża. Zasoby księgozbiorów w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców są najliczniejsze w placówkach bibliotecznych

Gminy Łomża. Analizując wskaźnik wypożyczenia woluminów na 1 czytelnika trzeba stwierdzić, że najchętniej czytają mieszkańcy Nowogrodu spośród korzystających z bibliotek. Natomiast najwięcej czytelników na 1 000 mieszkańców odnotowują Gmina Łomża i Miasto Łomża.

Tabela 58 Wskaźniki biblioteczne dla gmin ŁOF w 2013 r.

Jednostka terytorialna	Ludność na 1 placówkę biblioteczną	Księgozbiór bibliotek na 1 000 ludności	Czytelnicy bibliotek na 1 000 ludności	Wypożyczenia księgozbioru na 1 czytelnika [wol.]
Łomża (miasto)	5 701	3 270,0	154	24,9
Łomża (gmina)	2 151	9 708,0	154	25,0
Nowogród	2 070	4 146,0	109	29,4
Piątnica	3 579	3 099,0	100	26,3
ŁOF	3 375	5 055,8	129	26,4

Źródło: dane GUS

Do najważniejszych imprez kulturalnych organizowanych na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego należą:

- Międzynarodowy Festiwal Teatralny Walizka – organizatorem jest Teatr Lalki i Aktora w Łomży przy współorganizacji Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Wojewody Podlaskiego, Marszałka Województwa Podlaskiego oraz Prezydenta Miasta Łomży. Festiwal ma za sobą 27 edycji, spektakle prezentowane są na scenie Teatru Lalki i Aktora oraz w innych salach i przestrzeniach miejskich na terenie Łomży. Festiwal ma na celu przegląd twórczości małoobsadowych zespołów teatralnych z kraju i zagranicy, prezentację nowych nurtów w teatrze dla dzieci, młodzieży i dorosłych, stworzenie forum wymiany doświadczeń, poglądów pomiędzy twórcami i publicznością, konfrontację zagranicznych teatrów z polskimi dokonaniem w dziedzinie teatru formy, a także promocję dokonań polskich i zagranicznych zespołów teatralnych poprzez media, materiały reklamowe oraz uczestnictwo gości zagranicznych.
- Ogólnopolskie Dni Kultury Kurpiowskiej w Nowogrodzie organizowane na scenie przy Skansenie Kurpiowskim w Nowogrodzie. Jest to impreza cykliczna odbywająca się corocznie. W imprezie uczestniczą twórcy, artyści ludowi, pielęgnujący autentyczny folklor, rękodzielnicy wykonujące już dziś ginące zawody oraz młodzież umacniająca kulturę ludową. Ogólnopolskie dni służą utrwaleniu tożsamości, tradycji i ochrony regionalnej kultury ziemi łomżyńskiej.
- Ogólnopolski Festiwal Muzyczny Drozdowo – Łomża, z udziałem gwiazd polskiej opery i operetki w dworku Lutosańskich w Drozdowie; cieszy się największą popularnością wśród publiczności imprez kulturalnych organizowanych na terenie powiatu, o czym świadczą chociażby coroczne, począwszy od 1994 roku, jego edycje. Festiwal organizowany jest dzięki inicjatywie Jacka Szymańskiego – pochodzącego z Ziemi Łomżyńskiej, solisty Opery Bałtyckiej w Gdyni. Podczas cyklicznego Festiwalu prezentowane są m.in.: opera, operetka, musical, kameralistyka, edukacja, muzyka religijna. Koncerty odbywają się nie tylko w Drozdowie, ale także w Łomży, Śniadowie, Piątnicy, Nowogrodzie, Jedwabnem. Festiwal corocznie ogląda do 10.000 osób.
- Ogólnopolski Turniej Tańca Towarzyskiego o Puchar Prezydenta Miasta Łomży.

- Ogólnopolskie Mistrzostwa Łomży w Tańcu Towarzyskim o Puchar Marszałka Województwa Podlaskiego.
- Inscenizacje obrony Nowogrodu we wrześniu 1939 r.
- Scena Młodych Wokalistów Giełda Piosenki Dziecięcej.

Działalność kulturalną mieszkańców gmin Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego obrazuje poniższa tabela.

Tabela 59 Zespoły artystyczne oraz koła i kluby zainteresowań na terenie ŁOF w 2013 r.

Jednostka terytorialna	Zespoły artystyczne	Członkowie zespołów artystycznych	Koła zainteresowań (kluby)	Członkowie kół (klubów)
Łomża (miasto)	17	242	4	202
Łomża (gmina)	2	15	0	0
Nowogród	2	13	1	19
Piątnica	1	22	1	22
ŁOF	22	292	6	243

Źródło: dane GUS

W ośrodkach kultury funkcjonują stałe formy zajęć artystycznych, koła zainteresowań, kluby i zespoły. W poszczególnych sołectwach działają także koła gospodyń wiejskich lub kluby seniorów. Dorobek ich pracy prezentują przy okazji wydarzeń kulturalnych (impres, festynów, spotkań, wystaw) organizowanych na terenie gmin i poza ich granicami. Ponadto działań w obszarze kultury podejmują się lokalne organizacje pozarządowe, które rozbudzają aktywność kulturalną mieszkańców i ich uzdolnienia twórcze, wspomagają organizacyjnie i finansowo zespoły kulturalne oraz podejmują wielokierunkowe inicjatywy mające na celu rozwój swych miejscowości.

3. Aktywność i przedsiębiorczość społeczna

Liczba działających na terenie danej gminy czy miejscowości organizacji pozarządowych (NGO) jest wskaźnikiem aktywności danej społeczności. Najczęściej spotykaną formą organizacji pozarządowej jest stowarzyszenie. Ponadto, oprócz stowarzyszeń oraz fundacji, organizacje pozarządowe działają jako osoby prawne lub jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej (którym odrębna ustawa przyznaje zdolność prawną), niebędące jednostkami sektora finansów publicznych, w rozumieniu ustawy o finansach publicznych oraz niedziałające w celu osiągnięcia zysku.

Organizacje pozarządowe są ważnym elementem wpływającym na rozwój lokalny. Związane jest to z pełnieniem przez nie funkcji integracyjnej w społecznościach lokalnych, czyli udziałem w procesie budowania więzi społecznych, zbliżania jednostek i społeczności lokalnych.

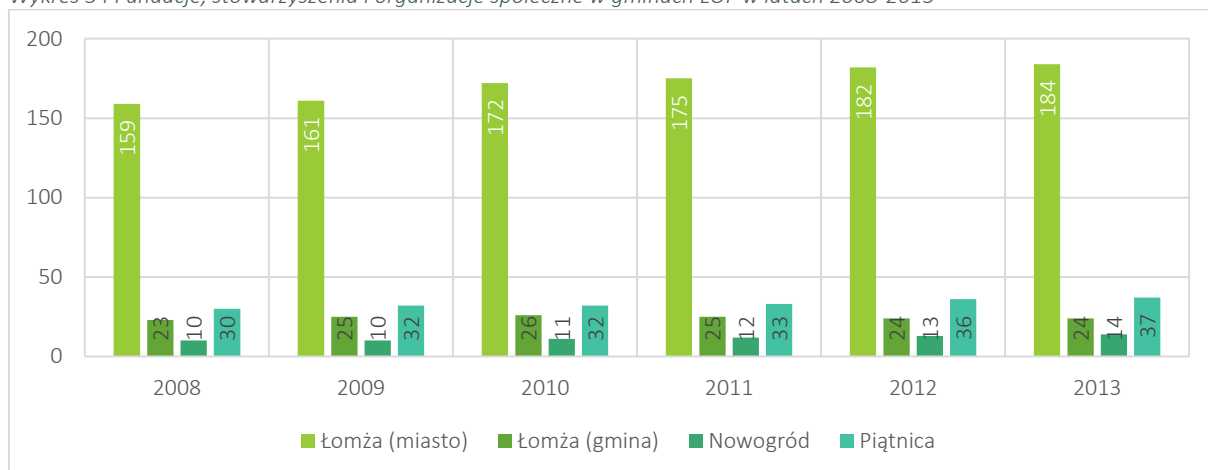
Tabela 60 Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne

Jednostka terytorialna	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Łomża (miasto)	159	161	172	175	182	184
Łomża (gmina)	23	25	26	25	24	24
Nowogród	10	10	11	12	13	14
Piątnica	30	32	32	33	36	37
ŁOF	222	228	241	245	255	259
powiat łomżyński	132	141	145	146	150	156
woj. podlaskie	2 888	3 004	3 137	3 273	3 412	3 600

Źródło: dane GUS

Na podstawie danych GUS w roku 2013 liczba organizacji sektora NGO w województwie podlaskim wynosiła 3 600, z czego 259 organizacji zlokalizowanych jest w gminach Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego. Sukcesywny wzrost liczby NGO świadczy o rozwijaniu się aktywności obywatelskiej na tym terenie. Trudno jednak oszacować jakościowy wzrost aktywności obywatelskiej, ponieważ część zarejestrowanych organizacji może pozostawać nieaktywnych.

Wykres 34 Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne w gminach ŁOF w latach 2008-2013

Źródło: dane GUS

Ponad 70% organizacji sektora NGO zlokalizowanych jest w Łomży, jednak ich działalność dotyczy również mieszkańców okolicznych gmin, szczególnie Gminy Łomża.

W poniższej tabeli zestawiono najważniejsze organizacje sektora NGO działające w poszczególnych gminach ŁOF. Tabela nie uwzględnia klubów sportowych i jednostek OSP.

Tabela 61 Najważniejsze organizacje pozarządowe na terenie ŁOF

Jednostka terytorialna	Organizacje pozarządowe
Łomża (miasto)	<ul style="list-style-type: none"> - Bractwo Trzeźwości im. św. Maksymiliana Marii Kolbego, - Fundacja „Leonardo”, - Hufiec Nadnarwiański ZHP im. Adama Chętnika, - „Ja i Ty” Stowarzyszenie Ludzi Aktywnie Naznaczonych, - Katolickie Stowarzyszenie „Pokój I Dobro” Oddział Pomocy Osobom z SM, - Łomżyńska Rada Federacji Stowarzyszeń Naukowo-Technicznych NOT w Łomży, - Łomżyńskie Stowarzyszenie „Zdrowie I Trzeźwość”, - Łomżyńskie Towarzystwo Muzyczne, - Łomżyńskie Towarzystwo Naukowe im. Wagów, - Łomżyńskie Towarzystwo Przyjaciół Chorych Hospicjum pw. Św. Ducha, - Oddział Regionalny Towarzystwa Wiedzy Powszechnej, - Polski Komitet Pomocy Społecznej Zarząd Okręgowy w Łomży, - Polski Związek Emerytów, Rencistów i Inwalidów Zarząd Oddziału Rejonowego w Łomży, - Polskie Stowarzyszenie Animatorów Pedagogiki Celestyna Freineta, - Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze im. Adama Chętnika Oddział w Łomży - Społeczne Stowarzyszenie Prasoznawcze „Stopka”, - Społeczno-Oświatowe Stowarzyszenie Pomocy Pokrzywdzonym i Niepełnosprawnym „Edukato”, - Stowarzyszenie Szkół Innowacyjnych Regionu Północno-Wschodniego, - Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, Oddział w Łomży, - Stowarzyszenie „Dlatego Warto”, - Stowarzyszenie Edukacyjno-Ekologiczne „Ed & Eco”, - Stowarzyszenie Edukacyjno-Pomocowe „Empatia”, - Stowarzyszenie „Homo Homini”, - Stowarzyszenie Pielęgniarek i Położnych na Rzecz Rozwoju, Promocji i Doskonalenia Zawodowego, - Stowarzyszenie Pomocy Dzieciom, - Stowarzyszenie Pomocy Rodzinom „Nadzieja”, - Stowarzyszenie Przyjaciół Dzieci Domu Dziecka w Łomży,

Jednostka terytorialna	Organizacje pozarządowe
	<ul style="list-style-type: none"> – Stowarzyszenie Przyjaciół Dzieci i Młodzieży Niepełnosprawnych Intelakualnie „Pomocna Dłoń” przy Domu Pomocy Społecznej w Łomży, – Stowarzyszenie Rzecznawców Techniki Samochodowej i Ruchu Drogowego „Stowarzyszenie Rzecznawców Samochodowych – „Ekspermtot” Oddział w Łomży, – Stowarzyszenie Wspierania Edukacji i Rynku Pracy, – Stowarzyszenie „Wspólnota Polska” Oddział w Łomży, – Towarzystwo Kultury Języka Oddział w Łomży, – Zakład Doskonalenia Zawodowego, – Związek Inwalidów Wojennych Rzeczypospolitej Polskiej, Zarząd Oddziału w Łomży, – Związek Represjonowanych Politycznie Żołnierzy Górników, – Związek Sybiraków Odział Łomża.
Łomża (gmina)	<ul style="list-style-type: none"> – Stowarzyszenie „Nasze Miejsce”, – Ochotnicze Straże Pożarne (Jednaczewo, Stare Kupiski, Konarzyce, Pniewo, Gać, Podgórze, Stare Modzele, Siemień Nadrzeczny).
Nowogród	<ul style="list-style-type: none"> – Stowarzyszenie Przyjaciół Nowogrodu. – Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Łomżyńskiej Oddział w Nowogrodzie, – Stowarzyszenie Koło Gospodyń Wiejskich w Chmielewie, – Stowarzyszenie Koło Gospodyń Wiejskich w Mątownicy, – Stowarzyszenie Koło Gospodyń Wiejskich w Sławcu, – Stowarzyszenie Koło Gospodyń Wiejskich w Jankowie, – Stowarzyszenie Koło Gospodyń Wiejskich w Grądach.
Piątnica	<ul style="list-style-type: none"> – Fundacja "Sagittarius", – Stowarzyszenie Rozwoju Gminy Piątnica.

Źródło: dane gmin ŁOF

Funkcjonowanie organizacji pozarządowych jest o tyle istotne, że uzupełniają one swoimi działaniami ofertę instytucji publicznych, przyczyniając się do wzbogacenia propozycji kulturalnej czy edukacyjnej regionu, realizują przedsięwzięcia społeczne i liczne inicjatywy, które w efekcie przekładają się na atrakcyjność turystyczną oraz osiedleńczą obszaru. Podmiotem łączącym cechy organizacji pozarządowej i przedsiębiorstwa jest instytucja spółdzielni socjalnej. Ustawowo celem spółdzielni jest powrót do uregulowanego życia społecznego i aktywności na rynku pracy jej członków, dlatego co najmniej 50% jej członków to osoby zagrożone wykluczeniem społecznym. Spółdzielnia socjalna, jako rodzaj spółdzielni pracy, opiera się na zasadzie osobistego świadczenia pracy przez jej członków.

W wyniku realizowanych przez Starostwo Powiatowe w Łomży projektów, powstało 11 spółdzielni socjalnych w Łomży. W pozostałych gminach Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego nie odnotowano tego typu podmiotów.

Tabela 62 Spółdzielnie socjalne na terenie ŁOF

Jednostka terytorialna	Spółdzielnie socjalne
Łomża (miasto)	<ul style="list-style-type: none"> – Spółdzielnia Socjalna „Alexis”, ul. Sikorskiego 164, – Spółdzielnia Socjalna „Alsen”, al. Legionów 30, – Spółdzielnia Socjalna „Arlekin”, ul. Giełczyńska 10, – Spółdzielnia Socjalna „Awans”, al. Spacerowa 15, – Spółdzielnia Socjalna „Delta”, ul. Sikorskiego 166, – Spółdzielnia Socjalna „Infocard”, al. Legionów 14, – Spółdzielnia Socjalna „KoFISport”, ul. Niemcewicza 1/71, – Spółdzielnia Socjalna „Netlajt”, ul. Księżnej Anny 27 lok. 10, – Spółdzielnia Socjalna „Spiżarnia”, ul. Przykoszarowa 16,

– Spółdzielnia Socjalna „Zdrój Nadziei”, ul. Zawadzka 55.

Źródło: www.spoldzielniesocjalne.org/podlaskie

Inicjatywa powstania spółdzielni socjalnej, jako modelu podmiotu ekonomii społecznej, to z reguły realizacja potrzeb zatrudnieniowych osób tworzących spółdzielnie, przy instytucjonalnym wsparciu organizacji pozarządowych, samorządu, służb zatrudnienia, instytucji pomocy społecznej. Działalność spółdzielni ma charakter innowacyjny ponieważ potrafi pogodzić odmienne i z pozoru sprzeczne cele, takie jak zysk i działalność rynkowa oraz wsparcie grup defaworyzowanych.

Na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego działa Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej zlokalizowany w Łomży. Jego misją jest kreowanie i wzmacnianie potencjału rozwojowego Podmiotów Ekonomii Społecznej w Subregionie Łomżyńskim. W ramach realizacji projektu „OWES - Subregion Łomżyński” założono kompleksową realizację łącznie 3 typów projektów zapisanych w SzOP. Inkubator Społecznej Przedsiębiorczości (ISP) wraz z siecią Punktów Informacyjno-Konsultingowych w 5 powiatach subregionu (monieckim, grajewskim, kolneńskim, wysokomazowieckim, zambrowskim) prowadzi wystandaryzowaną i kompleksową ofertę dla PES oraz osób fizycznych (usługi ISP, wsparcie finansowe spółdzielni socjalnych, poszukiwanie długookresowych źródeł finansowania).

W zakresie wspierania organizacji pozarządowych kluczową rolę na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego pełni od 1 grudnia 2014 r. Lokalny Punkt Informacyjny Funduszy Europejskich w Łomży (przy ul. M. C. Skłodowskiej 1), należący do sieci koordynowanej przez Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju. Sieć Punktów Informacyjnych w województwie podlaskim działa w ramach projektu pn. „System Informacji o Funduszach Europejskich”, realizowany przez Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego we współpracy z Ministerstwem Infrastruktury i Rozwoju. W województwie podlaskim funkcjonuje Główny Punkt Informacyjny Funduszy Europejskich w strukturach Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podlaskiego w Białymstoku oraz Lokalne Punkty Informacyjne Funduszy Europejskich w Łomży i Suwałkach, wybrane w drodze konkursu ogłoszonego przez Województwo Podlaskie i finansowane w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2007-2013.

Specjaliści ds. Funduszy Europejskich udzielają zainteresowanym bezpłatnych informacji na temat Funduszy Europejskich oraz pozyskania i rozliczenia dotacji. Wszyscy zainteresowani mogą uzyskać informacje o możliwości dofinansowania przedstawionego pomysłu, o warunkach i kryteriach otrzymania wsparcia oraz o aktualnych naborach. Konsultacje mają formę telefoniczną, e-mailową oraz osobistą w siedzibie. Wyrażana jest także gotowość dojazdu na spotkanie do osoby niepełnosprawnej, niemającej możliwości odwiedzenia siedziby Lokalnego Punktu Informacyjnego Funduszy Europejskich.

Ponadto Punkt ma za zadanie udostępnianie nieodpłatne publikacji o Funduszach Europejskich, organizację spotkań informacyjnych i szkoleń dla potencjalnych beneficjentów.

Przejawem aktywności społecznej jest funkcjonowanie Lokalnych Grup Działania. Jest to rodzaj partnerstwa terytorialnego tworzonego zwykle na obszarach wiejskich, zrzeszającego przedstawicieli lokalnych organizacji (z sektora publicznego, prywatnego i pozarządowego) oraz mieszkańców danego obszaru wyznaczonego granicą gmin członkowskich. W Polsce podstawą prawną funkcjonowania LGD są ustawy: o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich oraz o stowarzyszeniach. LGD przygotowuje Lokalną Strategię Rozwoju. Obszar nią objęty powinien być spójny i liczyć co najmniej 10 tys. i nie więcej niż 150 tys. mieszkańców. Po akceptacji LGD przez samorząd danego województwa, może ona korzystać ze środków finansowych w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich.

Na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego działają dwie lokalne grupy działania: Stowarzyszenie „Sąsiedzi” z siedzibą w Łomży obejmująca swoim zasięgiem 7 gmin powiatu łomżyńskiego (dwie z ŁOF: Łomża, i Piątnica, oraz Jedwabne, Miastkowo, Przytuły, Śniadowo, Wizna) oraz Fundacja „Kraina Mlekiem Płynąca” z siedzibą w Małym Płocku (powiat kolneński), ale obejmująca zasięgiem działania gminę Nowogród należącą do Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego.

Tabela 63 Lokalne Grupy Działania obejmujące swoim zasięgiem gminy ŁOF

Lokalna Grupa Działania	Siedziba	Gminy ŁOF w obszarze działania	Cele
Stowarzyszenie „Sąsiedzi”	Łomża	Piątnica, Łomża	<ul style="list-style-type: none"> • aktywizacja społeczno-gospodarcza obszaru LGD, • wzrost atrakcyjności obszaru LGD jako miejsca zamieszkania, pracy i wypoczynku.
Fundacja „Kraina Mlekiem Płynąca”	Mały Płock (p. Kolno)	Nowogród	<ul style="list-style-type: none"> • wzrost atrakcyjności i konkurencyjności obszaru LGD w oparciu o lokalne zasoby, • poprawa jakości życia na wsi.

Źródło: opracowanie własne na podstawie <http://ksow.pl/baza-igd.html>

Obszary tematyczne, na których koncentrują się przedsięwzięcia wymienionych Lokalnych Grup Działania (zawarte w Lokalnych Strategiach Rozwoju) to: agroturystyka i turystyka wiejska, ochrona dziedzictwa kulturowego, wsparcie nowych technologii, rozwój przedsiębiorczości, poprawa infrastruktury wiejskiej, promocja produktu lokalnego.

4. Wyniki badań sondażowych

4.1 Zagadnienia metodologiczne

Łomżyński Obszar Funkcjonalny obejmuje 4 samorządy: Miasto Łomżę, Gminę Łomża, Gminę Piątница oraz Gminę Nowogród. Porozumienie o współpracy samorządów w ramach tzw. miejskiego obszaru funkcjonalnego zawarto 28 września 2013 roku. W trakcie opracowywania strategii rozwoju dla obszaru, dla pozyskania opinii mieszkańców dotyczących potencjału rozwojowego obszaru przeprowadzono badanie sondażowe. Badanie dotyczyło obecnej kondycji Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego oraz ważnych kierunków jego przyszłego rozwoju.

Badanie sondażowe zostało przeprowadzone od 8 do 24 grudnia 2014 roku. W badaniu wzięło udział łącznie 350 respondentów. Opinie mieszkańców obszaru pozyskano poprzez:

- badanie w formie elektronicznej (on-line), za pośrednictwem interaktywnego formularza ankietowego – w badaniu wzięło udział 190 respondentów;
- badanie ankietowe tradycyjną metodą (PAPI), w ramach której formularze ankiet w wersji papierowej były umieszczone w miejscach ogólnodostępnych - łącznie udział wzięło 160 respondentów.

Narzędziem służącym zebraniu informacji był formularz ankietowy opracowany przez ekspertów SWIG Delta Partner (wykonawcy opracowania Strategii) i zaakceptowany przez zamawiającego. Poprzez wybór sposobu pozyskiwania danych (ankieta on-line oraz swobodny dostęp do ankiet w urzędach miasta/gminy) badanie miało charakter anonimowy i losowy. Pytania dotyczyły przede wszystkim oceny przez respondentów obecnej kondycji społeczno-gospodarczej Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego, poziomu życia jego mieszkańców oraz oczekiwań, co do kierunku rozwoju, a także nakreślenie przez respondentów sfer wymagających szczególnego wsparcia ze strony władz samorządowych.

Formularz ankiety zawierał następujące elementy:

1. Metryczkę (dane dotyczące: płci, wieku, wykształcenia, miejsca zamieszkania, pracy oraz wykształcenia respondentów),
2. Ocenę warunków życia w rejonie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego,
3. Wskazanie mocnych i słabych stron Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego,
4. Analizę strukturalno-funkcjonalną Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego (realizacja funkcji kulturalnej, ochrony zdrowia i spraw społecznych, sportu, edukacji oraz konsumpcji),
5. Wskazanie funkcjonalności komunikacyjnej regionu – wykorzystania środków komunikacji dostępnych na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego,

6. Wskazanie stosunku do swojego miejsca zamieszkania oraz preferencji, odnośnie przyszłego miejsca zamieszkania,
7. Wskazanie najważniejszego przedsięwzięcia, które warto zrealizować na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego przy współpracy samorządów.

4.2 Charakterystyka respondentów

W badaniu sondażowym wzięło udział łącznie 350 respondentów. Po wyodrębnieniu kategorii wiekowych, najliczniejszą grupą byli mieszkańcy w wieku od 18 do 25 lat. Ponadto w sondażu wzięły udział 84 osoby w wieku 26-25 lat, 62 osoby w wieku 36-45, 58 osób w wieku 46-55 i jedynie 42 osoby powyżej 56 roku życia. Podział badanych osób ze względu na wiek prezentuje poniższa tabela.

Tabela 64 Podział grupy respondentów ze względu na wiek

Kategoria wiekowa respondentów	Liczba ankietowanych	Odsetek ankietowanych
18 - 25	104	29,7
26 - 35	84	24,0
36 - 45	62	17,7
46 - 55	58	16,6
56 - 65	36	10,3
66 i powyżej	6	1,7

Źródło: opracowanie własne

Spośród biorących udział w badaniu sondażowym najliczniejszą grupę respondentów stanowili mieszkańcy Miasta Łomża oraz Gminy Łomża. W badaniu wzięło udział 141 mieszkańców miasta Łomża (40% ankietowanych) oraz 130 mieszkańców gminy Łomża (37% ankietowanych). Respondenci z Nowogrodu oraz Piątnicy stanowili odpowiednio 14% i 9%.

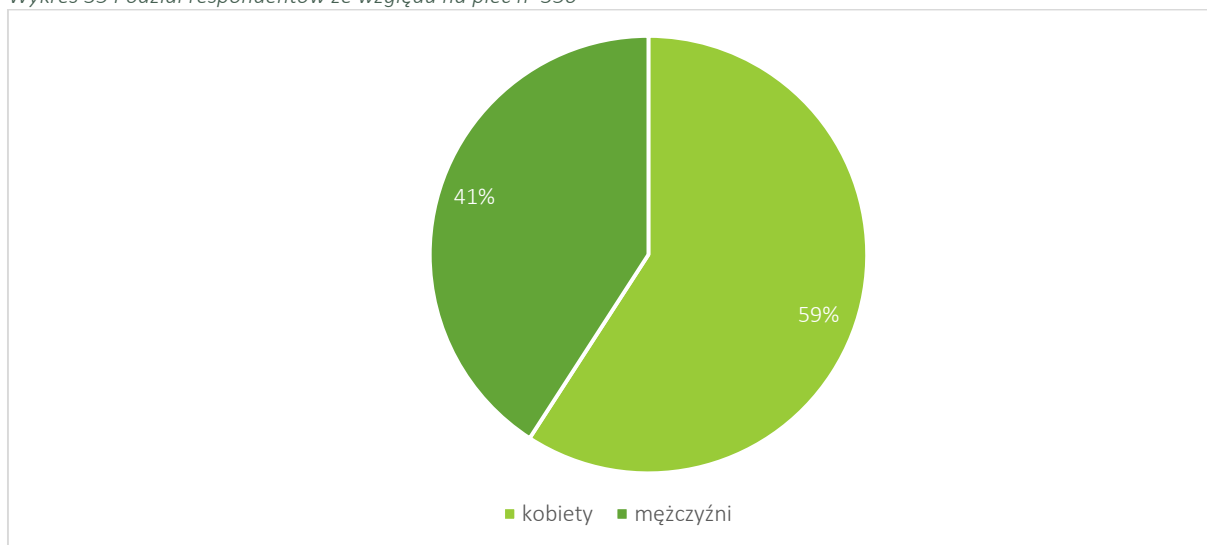
Tabela 65 Rozkład próby respondentów z podziałem na miejsce zamieszkania

Jednostka terytorialna	Liczba respondentów	Odsetek
Łomża (miasto)	141	40 %
Łomża (gmina)	130	37 %
Nowogród	48	14 %
Piątnica	31	9 %
Ogółem	350	100,0 %

Źródło: opracowanie własne

Biorąc pod uwagę rozróżnienie respondentów ze względu na płeć, to w badaniu wzięło udział 207 kobiet oraz 143 mężczyzn. Przyjmując podział procentowy, to w sondażu wzięło udział 59% kobiet oraz 41% mężczyzn, co prezentuje poniższy wykres.

Wykres 35 Podział respondentów ze względu na płeć n=350

Źródło: opracowanie własne

Na poniższym wykresie zaprezentowano rozkład respondentów pod względem płci w poszczególnych gminach Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego.

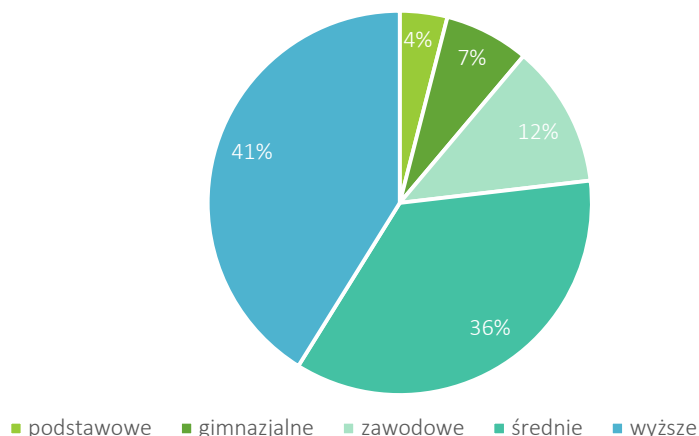
Wykres 36 Podział respondentów ze względu na płeć i miejsce zamieszkania n=350 [os.]

Źródło: opracowanie własne

W badaniu sondażowym wzięli udział reprezentanci wszystkich poziomów wykształcenia. Najliczniejszą grupą ankietowanych były osoby z wyższym (41%) oraz średnim wykształceniem (36%). Osoby z wykształceniem podstawowym stanowiły jedynie 4%, gimnazjalnym 7%, zawodowym 12%. Poniższy wykres przedstawia strukturę wykształcenia respondentów.

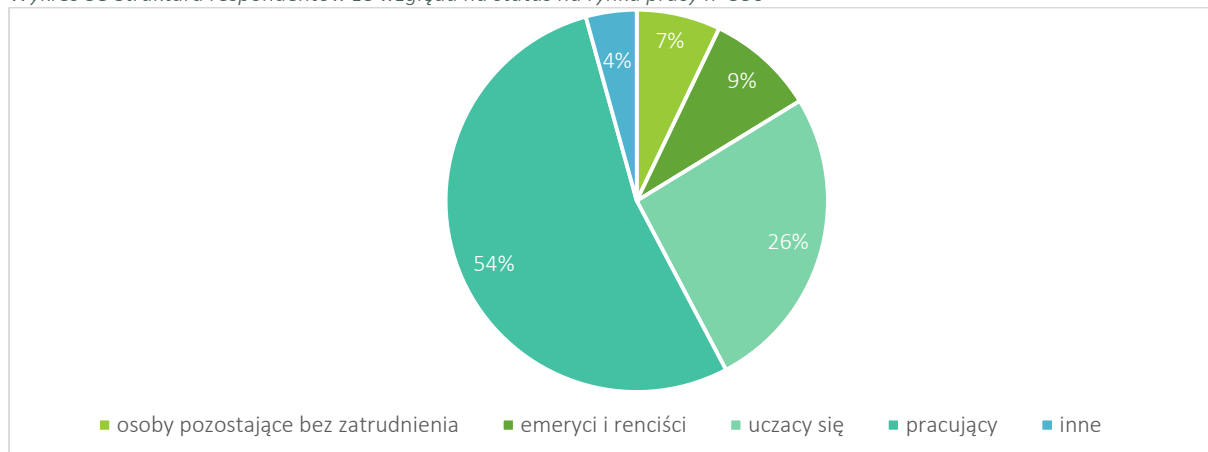
Wykres 37 Struktura wykształcenia respondentów n=350

Źródło: opracowanie własne

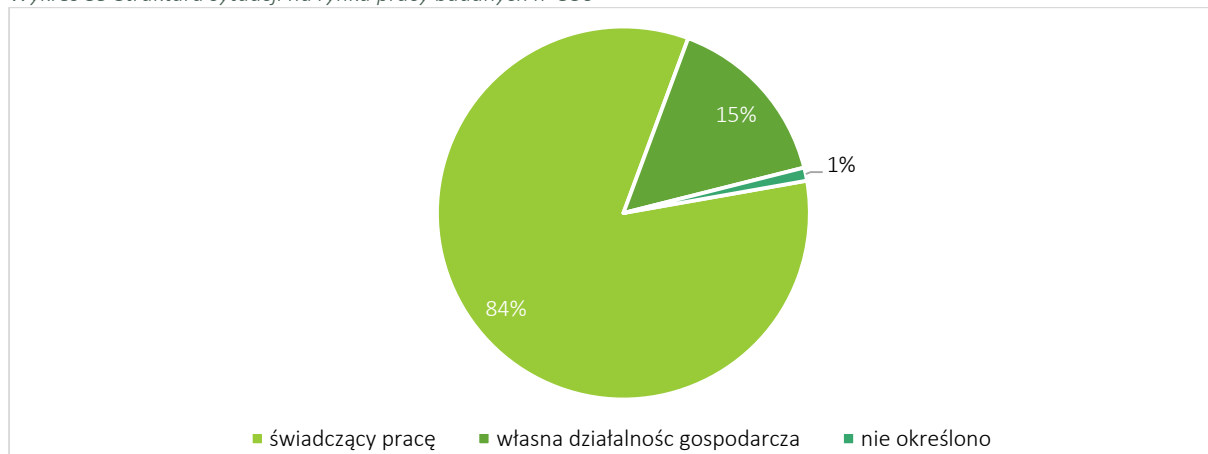
Najliczniejszą grupą reprezentowaną przez ankietowanych stanowiły osoby posiadające zatrudnienie (53%). Kolejną, co do wielkości grupę respondentów stanowiły osoby uczące się (26%). Osoby niepracujące, emeryci i renciści oraz osoby o innym statusie na rynku pracy, stanowiły 20% reprezentację w grupie respondentów. Szczegółowe wyniki prezentuje poniższy wykres.

Wykres 38 Struktura respondentów ze względu na status na rynku pracy n=350

Źródło: opracowanie własne

Wykres 39 Struktura sytuacji na rynku pracy badanych n=350

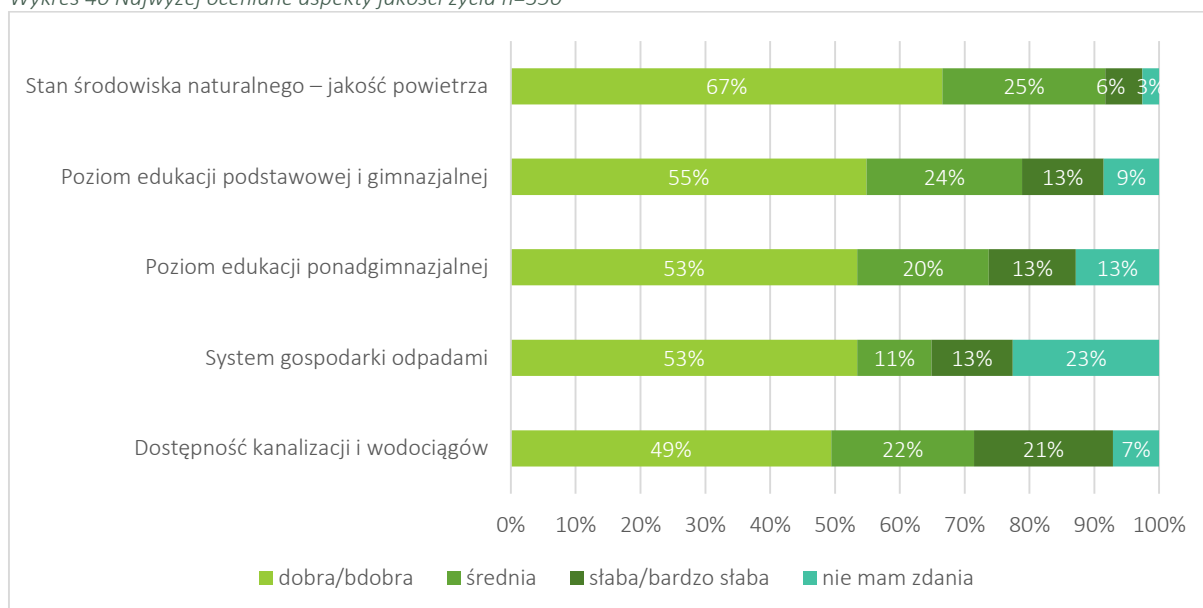
Źródło: opracowanie własne

W grupie respondentów aktywnych zawodowo 54 osoby prowadziły lub prowadzą własną działalność gospodarczą (15% ogólnej liczby osób posiadających zatrudnienie). Do ich opinii, o jakości relacji samorząd – przedsiębiorcy odniesiono się w dalszej części analizy. 4 osoby (1%) nie określiły swojego statusu na rynku pracy. Poniżej wykres prezentuje rozkład struktury sytuacji na rynku pracy respondentów.

4.3 Ocena jakości życia mieszkańców Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego

W badaniu sondażowym poruszono ważną kwestię dotyczącą oceny poszczególnych elementów jakości życia mieszkańców Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego, rozpatrywanych z punktu widzenia najbliższego otoczenia - miasta, gminy, sołectwa. Badani oceniali 30 zaproponowanych w ankiecie elementów decydujących o jakości życia, podając odpowiednio odpowiedzi w następującej skali: bardzo dobry, dobry, średni, słaby, bardzo słaby oraz nie mam zdania. Wyniki prezentowane są zbiorczo oraz wygenerowano „rankingi” najlepiej, średnio i najgorzej ocenionych przez mieszkańców elementów jakości życia na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego.

Wykres 40 Najwyżej oceniane aspekty jakości życia n=350

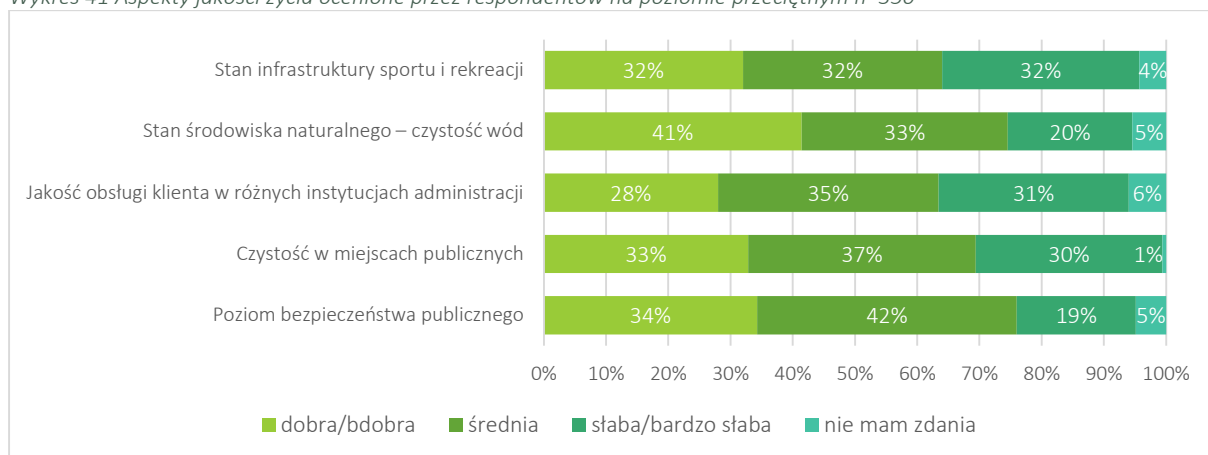

Źródło: opracowanie własne

Podając ocenie warunki życia z punktu widzenia najbliższego otoczenia, ankietowani najlepiej ocenili jakość środowiska naturalnego (czyste powietrze). Aż 92% respondentów oceniła ten element bardzo dobrze i dobrze. Potencjał rozwojowy wynikający z jakości środowiska naturalnego jest dostrzegany zarówno przez mieszkańców, jak i władze samorządowe.

Na uwagę mieszkańców zasługują wysokie oceny w zakresie jakości nauczania w szkołach podstawowych i gimnazjalnych (79%) oraz ponadgimnazjalnych (73%). Pozytywne oceny w zakresie usług publicznych w dziedzinie edukacji świadczą z jednej strony o relatywnie dobrej bazie infrastrukturalnej, z drugiej o poczuciu bezpieczeństwa uczniów oraz jakości nauczania. Wobec oczekiwań mieszkańców, co do większego rozwoju gospodarczego, placówki edukacyjne mogą pełnić również ważną rolę w zakresie edukacji dla przedsiębiorczości oraz w zakresie kształcenia zawodowego. Mieszkańcy wysoko ocenili system zarządzania odpadami i ściekami – dla 64% respondentów jest on bardzo dobry i dobry. Takie wyniki mogą wskazywać na dużą aktywność samorządów w ostatnich latach w zakresie gospodarki wodno-ściekowej (związanej z możliwością finansowania inwestycji ze środków Unii Europejskiej). Z kolei wysokie oceny w zakresie poziomu edukacji w pełni oddają starania samorządów ŁOF w zakresie zapewnienia mieszkańcom dobrych warunków edukacji, zwłaszcza w zakresie infrastruktury technicznej i wyposażenia.

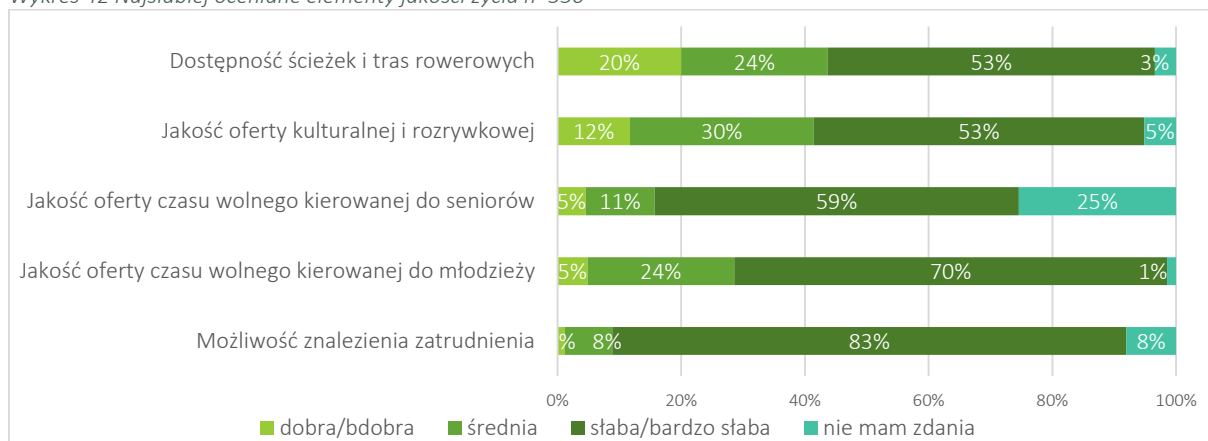
Wykres 41 Aspekty jakości życia ocenione przez respondentów na poziomie przeciętnym n=350

Źródło: opracowanie własne

W badaniu sondażowym przeanalizowano również odpowiedzi oceniające dany aspekt życia poprzez kategorię „średnio”. Należy uznać, że respondenci wybierając taką odpowiedź uznają ten aspekt życia za względnie uregulowany, nie wpływający negatywnie na jakość życia. Do czynników tych zalicza się poziom bezpieczeństwa publicznego, czystość w miejscach publicznych oraz jakość obsługi klienta w instytucjach administracji publicznej.

Wykres 42 Najbardziej oceniane elementy jakości życia n=350

Źródło: opracowanie własne

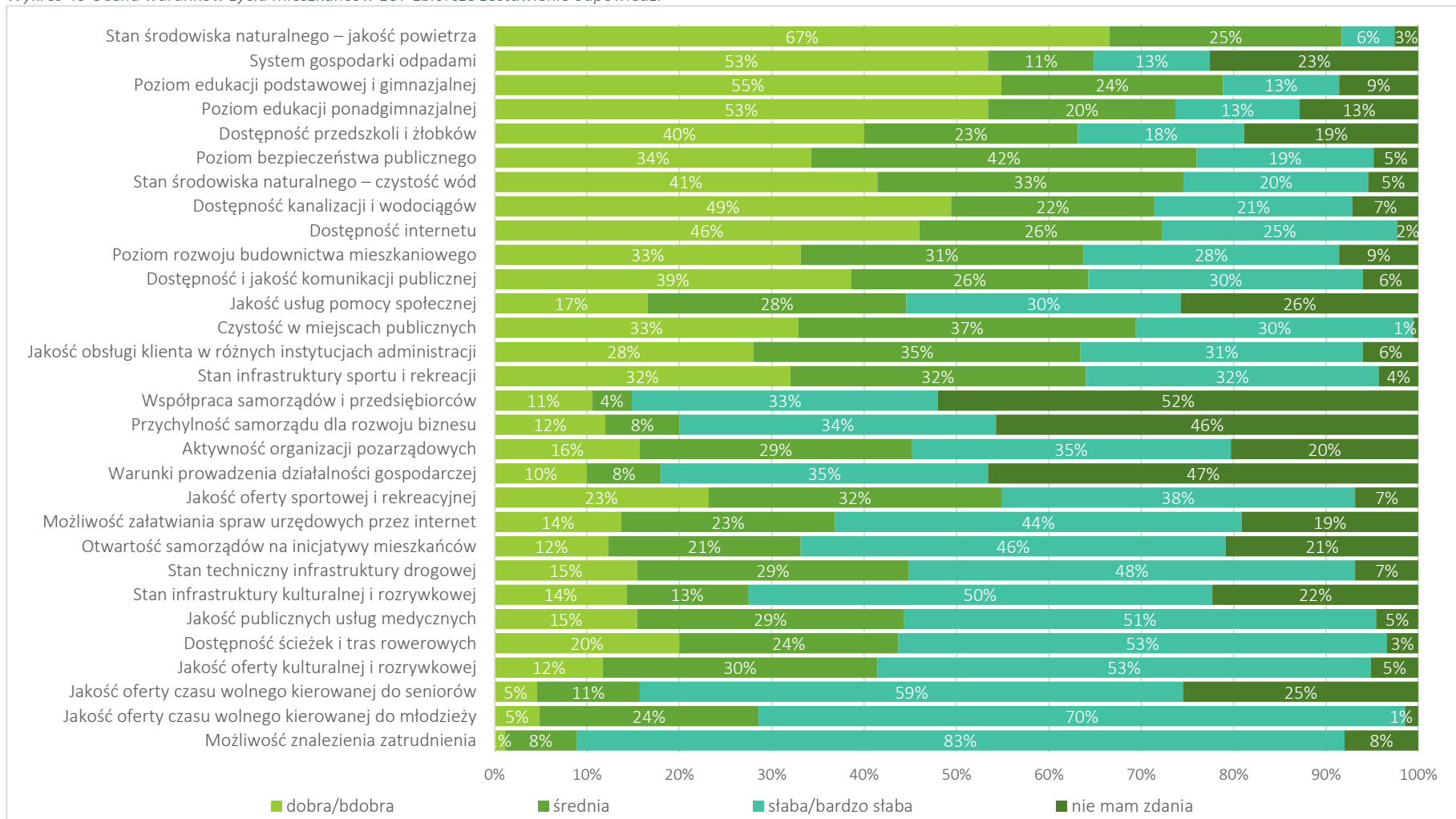
Do elementów życia społecznego mieszkańców zdecydowanie najslabiej ocenionych przez mieszkańców ŁOF należy możliwość znalezienia zatrudnienia. Aż 83% respondentów ocenia ten czynnik negatywnie. Można uznać, że przyczyny tego stanu rzeczy wynikają z małej liczby oferowanych miejsc pracy oraz niskich zarobków. W tym kontekście, za największe wyzwanie dla samorządów Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego jest wsparcie aktywizacji osób bezrobotnych na rynku pracy, przyciąganie nowych inwestorów oraz kształtowanie postaw przedsiębiorczych.

Duża grupa respondentów słabo i bardzo słabo ocenia ofertę w zakresie zagospodarowania wolnego czasu, zarówno dla młodzieży (70% ocen negatywnych), jak i osób starszych (59% ocen negatywnych). Może to świadczyć o wysokim zainteresowaniu spędzaniem wolnego czasu w sposób aktywny i zorganizowany. Jeżeli powiążemy to z dość sceptyczną oceną oferty sportowej (ocena słaba i bardzo słaba - 38%) i kulturalnej (słaba i bardzo słaba - 53%) szczególnym wyzwaniem dla samorządów jest poszerzenie działań aktywizujących na bazie istniejącej infrastruktury sportowej i kulturalnej oraz tworzenia urozmaiconego kalendarza wydarzeń sportowych i kulturalnych.

Ponad połowa ankietowanych (53%) oceniła negatywnie dostępność infrastruktury przeznaczonej dla rowerzystów (ścieżki i trasy rowerowe). Jednocześnie, co interesujące, blisko 30% respondentów deklaruje poruszanie się rowerem kilka razy w tygodniu lub codziennie. Co więcej 11% respondentów zadeklarowało, iż budowa tras rowerowych (ścieżek rowerowych) jest ważnym tematem, który należałoby realizować, jako najważniejsze przedsięwzięcie administracji lokalnej.

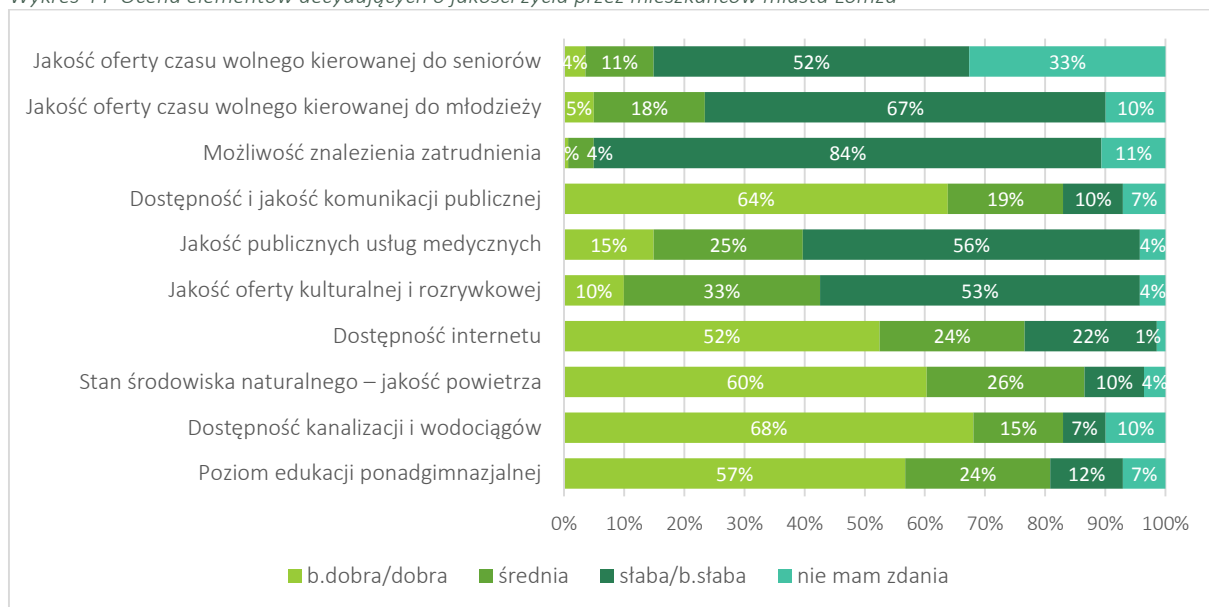
Poniżej przedstawiono zbiorcze zestawienie odpowiedzi mieszkańców obszaru na pytanie dotyczące oceny warunków życia.

Wykres 43 Ocena warunków życia mieszkańców ŁOF zbiorcze zestawienie odpowiedzi

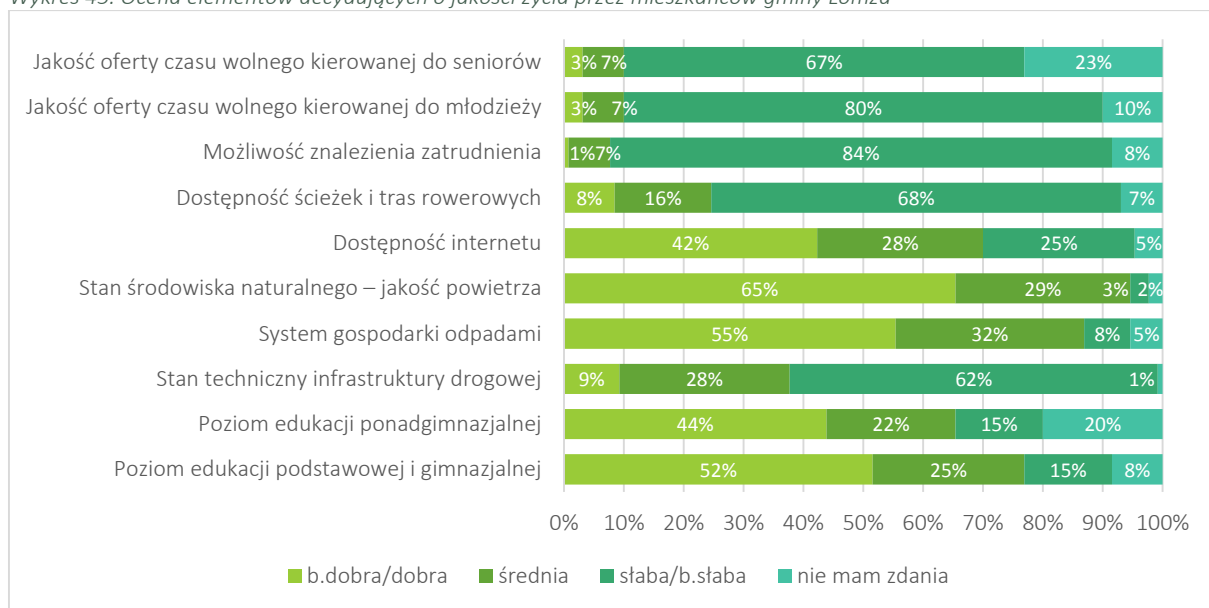
Źródło: opracowanie własne

Wykres 44 Ocena elementów decydujących o jakości życia przez mieszkańców miasta Łomża

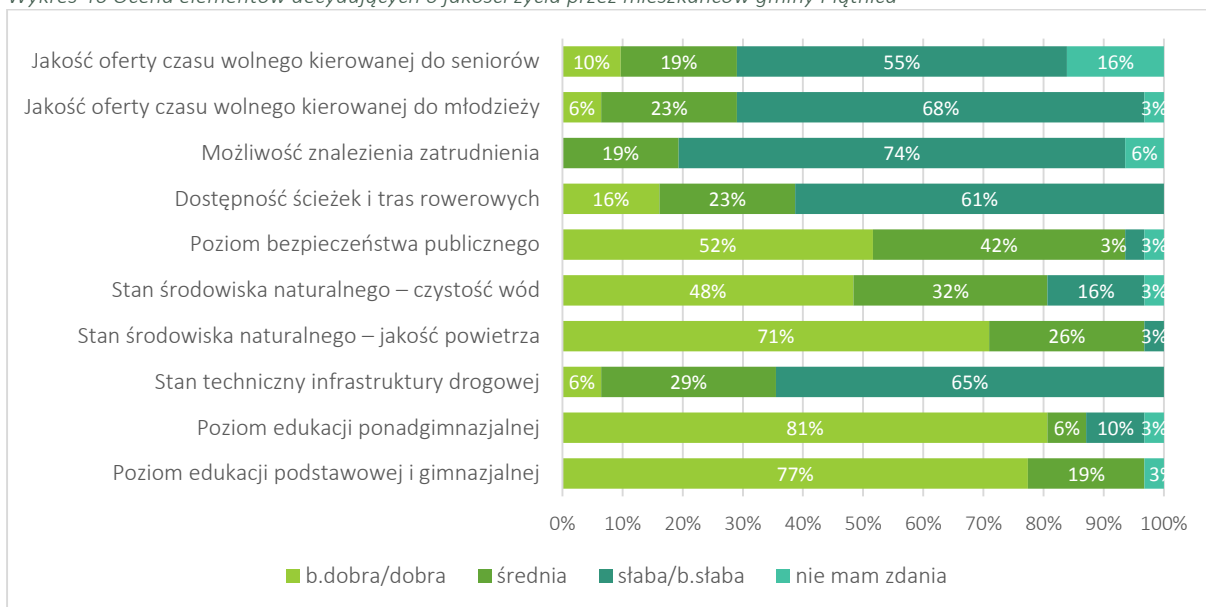
Źródło: opracowanie własne

Wykres 45. Ocena elementów decydujących o jakości życia przez mieszkańców gminy Łomża

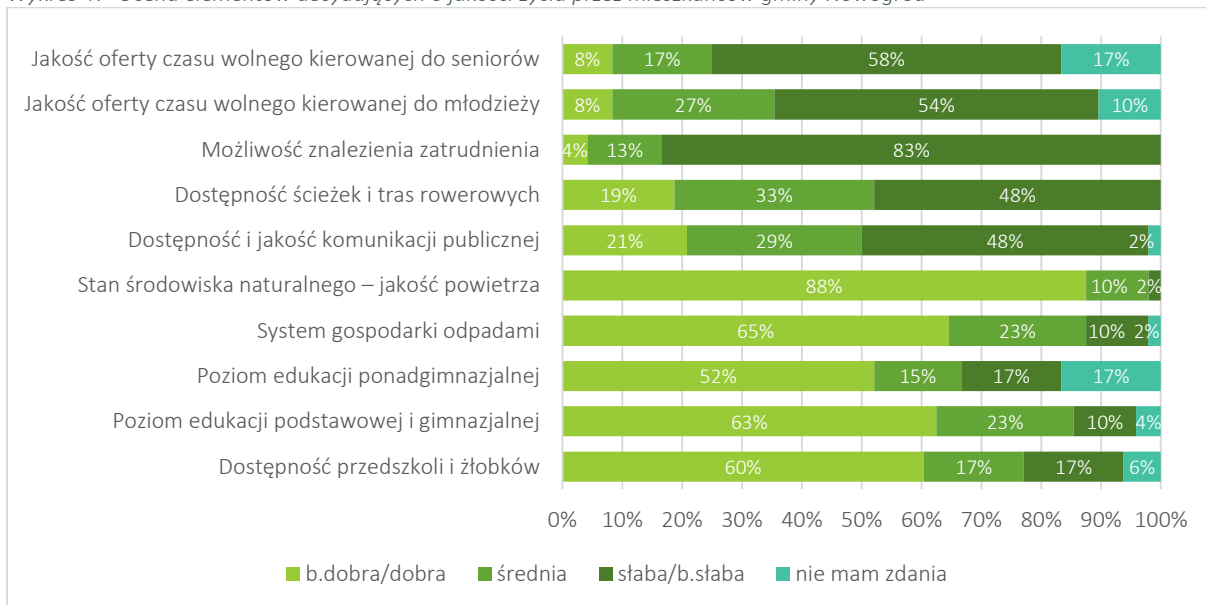
Źródło: opracowanie własne

Wykres 46 Ocena elementów decydujących o jakości życia przez mieszkańców gminy Piątnica

Źródło: opracowanie własne

Wykres 47 Ocena elementów decydujących o jakości życia przez mieszkańców gminy Nowogród

Źródło: opracowanie własne

Poniżej zaprezentowano wyniki badań sondażowych związanych z rynkiem pracy, biznesem oraz współpracą przedsiębiorców z instytucjami samorządowymi. Jak wskazano wyżej, badania sondażowe nie pozostawiają złudzeń, że główną barierą dla mieszkańców są kwestie związane z rynkiem pracy, a zwłaszcza znalezieniem zatrudnienia. Jedynie 1% respondentów oceniło ten aspekt jakości życia pozytywnie, przy 83% ocen negatywnych.

Spośród aspektów jakości życia na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego bezpośrednio związanych z rozwojem przedsiębiorczości, mieszkańcy najlepiej wypowiadają się o jakości obsługi klienta w różnych instytucjach administracji (28% pozytywnych wskazań). Niestety już tylko 11%

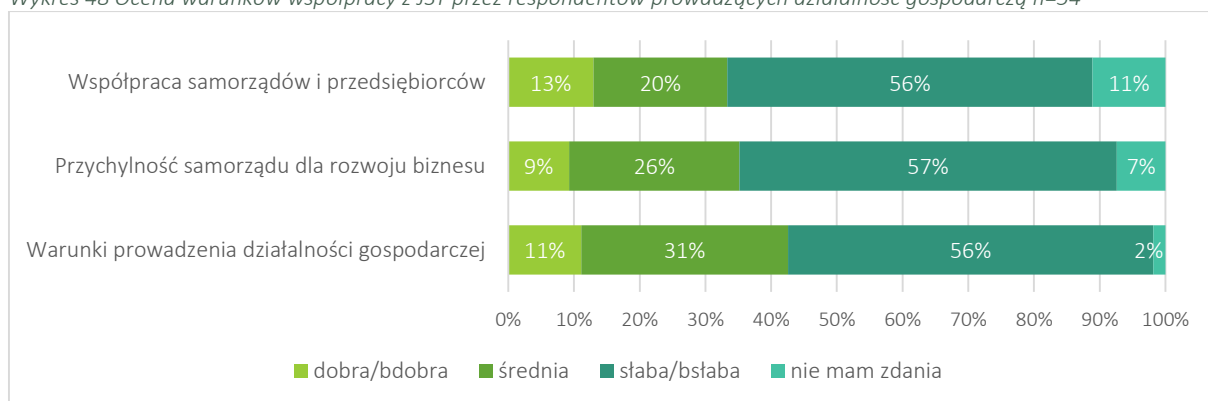
respondentów pozytywnie ocenia współpracę samorządu i przedsiębiorców. Może to wskazywać na słaby rozwój instytucji otoczenia biznesu, wspólnych spotkań, szkoleń; których grupą odbiorców będą osoby prowadzące działalność gospodarczą.

Niepokojący jest fakt, że aż 35% respondentów negatywnie ocenia warunki do prowadzenia działalności gospodarczej. Może to być związane z uwarunkowaniami makroekonomicznymi (fiskalizm, biurokracja), ale też z barierami, które napotykają przedsiębiorcy na poziomie lokalnym (takie jak np. słaby popyt wewnętrzny).

Na główną uwagę samorządów ŁOF zasługuje fakt, że blisko połowa ankietowanych (46%) negatywnie ocenia otwartość samorządów na inicjatywy mieszkańców. Podejmowany coraz częściej w dyskusji o aktywności społeczności lokalnej temat możliwości realizacji inicjatyw oddolnych (lokalnych) wymaga znacznej poprawy. Brak aktywności społecznej mieszkańców może również wpływać na niższą aktywność ekonomiczną, co w warunkach odczuwalnych barier na rynku pracy może przyczyniać się do zwiększenia liczby osób bezrobotnych.

W opinii osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą biorących udział w badaniu sondażowym bardziej krytycznie oceniane są warunki dla prowadzenia działalności gospodarczej. Aż 56% osób, które prowadzą lub prowadziły firmy oceniło krytycznie ten aspekt jakości życia. Pokazuje to jak głęboki jest problem odczuwalnych barier jakie napotykają przedsiębiorcy w ŁOF. Rekomenduje się również wzbogacenie form współpracy samorządów z przedsiębiorcami, które mogą przyczynić się do poprawy warunków dla prowadzenia działalności gospodarczej na terenie obszaru. Przedsiębiorcy są również krytycznie ustosunkowani do współpracy z nimi samorządów.

Wykres 48 Ocena warunków współpracy z JST przez respondentów prowadzących działalność gospodarczą n=54

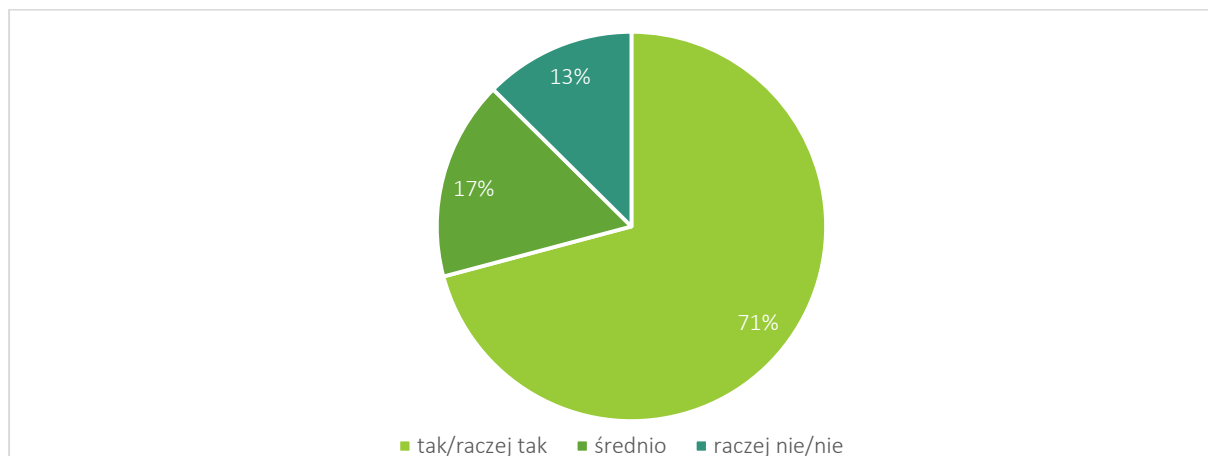

Źródło: opracowanie własne

Przeprowadzony sondaż pokazuje, że 71% ankietowanych deklaruje chęć zaangażowania się w działalność na rzecz społeczności lokalnej. Pogłębiona analiza pokazuje, że podobny poziom deklarują zarówno osoby młode, jak i starsze. Co ciekawe, częściej taką deklarację złożyły kobiety (60% grupy). Ten wynik może świadczyć o gotowości do podejmowania działań na rzecz społeczności przez

mieszkańców Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego. Jeżeli zestawimy to z wysokimi wynikami identyfikacji mieszkańców ze swoim najbliższym otoczeniem oraz z aktywnością organizacji pozarządowych, która otrzymała w oczach respondentów średnie oceny, możemy wnioskować, że mieszkańcy gotowi są do podjęcia aktywniejszego udziału w funkcjonowaniu subregionu. Należałoby zwrócić szczególną uwagę na budowanie polityki społecznej sprzyjającej i inicjującej działania trzeciego sektora, również w kontekście rozwoju sektora rynku pracy.

Wykres 49 Jestem gotowy zaangażować się Deklaracje zaangażowania społecznego respondentów

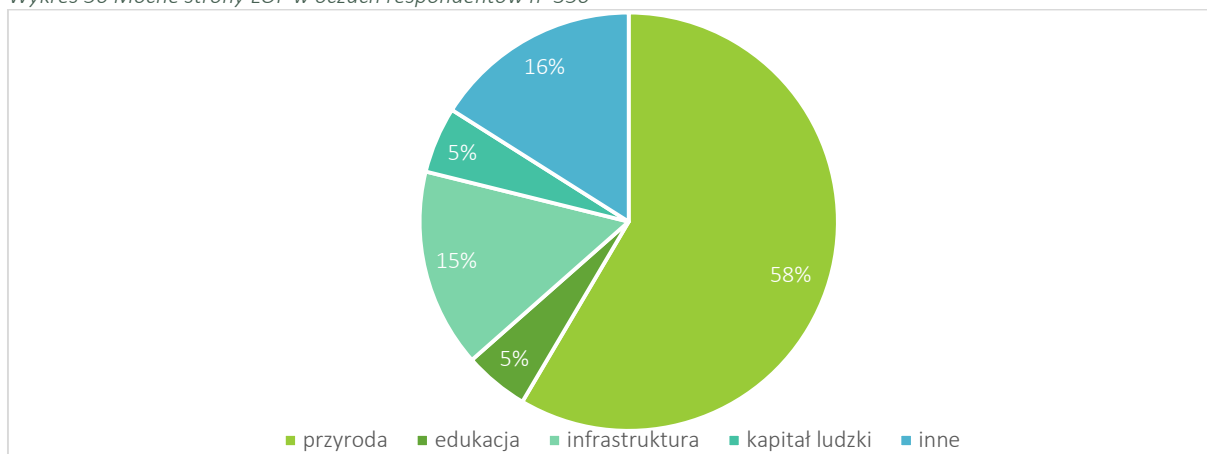
Źródło: opracowanie własne

4.4 Słabe i mocne strony Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego w opinii mieszkańców

W tej części opracowania dokonano analizy słabych i mocnych strony Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego w opinii respondentów. W formularzu ankietowym pytanie to miało charakter otwarty. W opinii aż 58% badanych to aspekty przyrody (otoczenie, położenie, klimat, warunki przyrodnicze itp.) są najmocniejszą stroną obszaru. Można tu zauważyć zbieżność ze wskazaniami badania dotyczącego jakości życia – tam również przyroda, tereny zielone to najkorzystniejsze aspekty życia dla mieszkańców Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego.

Infrastruktura społeczna: komunikacja, handel (obiekty handlowe, galeria itp.) to elementy, które według 15% respondentów stanowią mocną stronę obszaru. Edukacja, jej kompleksowość i jakość według respondentów jest również postrzegana, jako mocna strona obszaru. Tego typu odpowiedzi (dobre szkoły, kompletny system edukacyjny na terenie powiatu, istnienie szkół wyższych) stanowiły 5% opinii ankietowanych. Warto zaznaczyć, iż 5% badanych, jako mocną stronę postrzega kapitał ludzki (potencjał ludzki, młodzi ludzie, ludzie, itp.). Pozostałe 16% to w dużej mierze jedno-dwu elementowe wybory (np. bulwary, teatr, galeria, skate park, basen itp.).

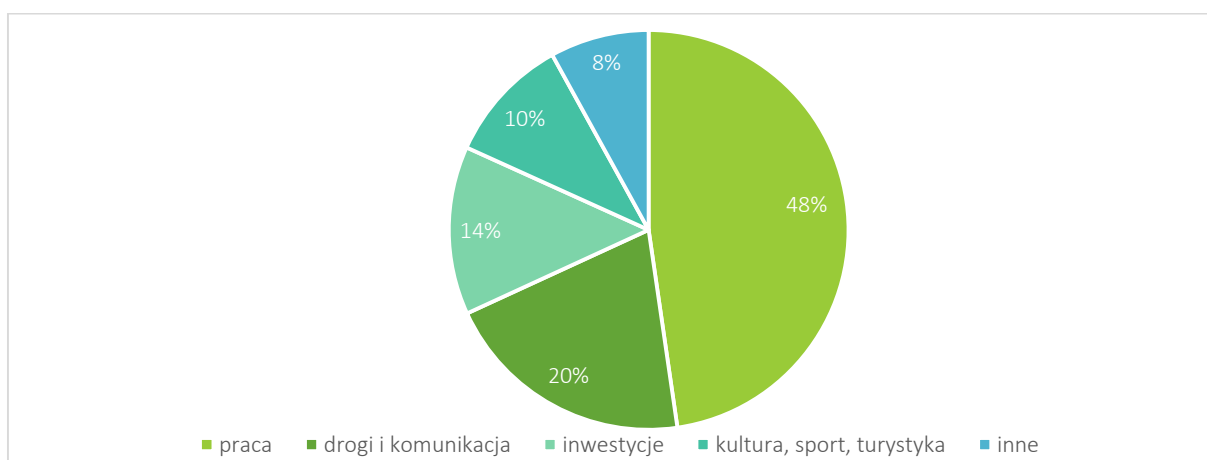
Wykres 50 Mocne strony ŁOF w oczach respondentów n=350

Źródło: opracowanie własne

Słabe strony Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego, samodzielnie wymienione przez respondentów w pytaniu otwartym, w zdecydowanej większości pokrywają się z odpowiedziami w pytaniach skategoryzowanych dotyczących jakości życia. 48% ankietowanych, jako słabą stroną wymienia problemy rynku pracy (brak miejsc pracy, niewielka ilość pracodawców, brak zakładów pracy, niewielkie inwestycje w pozyskiwanie inwestorów, bezrobocie itp.).

Wykres 51 Słabe strony ŁOF wg respondentów n=350

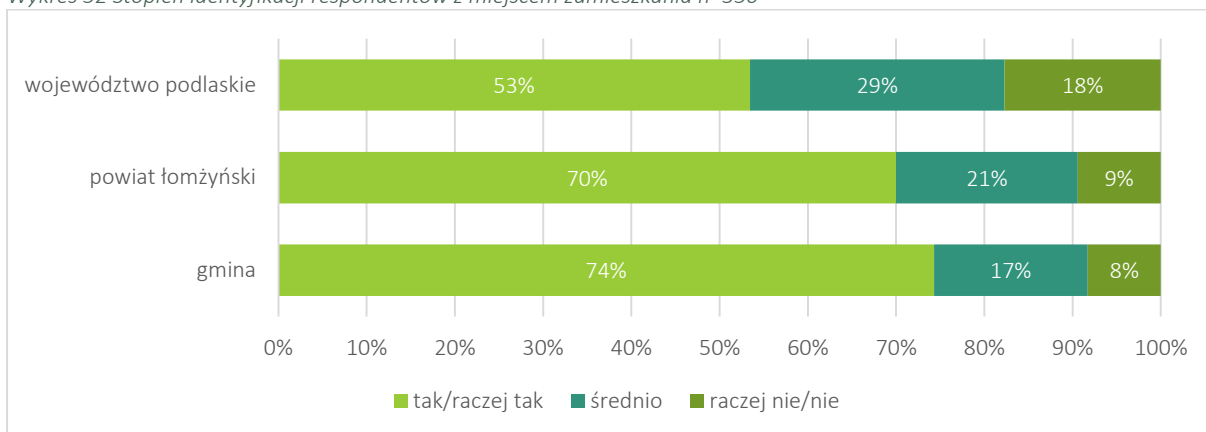

Źródło: opracowanie własne

4.4 Poziom związania mieszkańców ŁOF z miejscem zamieszkania

Badanie ankietowe pokazuje, że mieszkańcy Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego są mocno związani z „lokalną ojczyzną”. Aż 74% respondentów czuje się związanych z gminą, w której mieszka. Wynik ten można uznać za bardzo dobry, biorąc pod uwagę skłonności migracyjne Polaków oraz wskazywane przez mieszkańców kłopoty na rynku pracy. Należy zwrócić uwagę na fakt, że aż 18% mieszkańców obszaru nie czuje się związana z województwem podlaskim, co może być następstwem utraty przez Łomżę statusu miasta wojewódzkiego.

Wykres 52 Stopień identyfikacji respondentów z miejscem zamieszkania n=350

Źródło: opracowanie własne

Analizując wyniki ankietowe można stwierdzić, że mieszkańcy Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego w większości wyrażają dumę z tego, że mieszkają na tym terenie. 60% respondentów udzieliło właśnie takiej odpowiedzi (tak i raczej tak) na pytanie *jaki jest Pani/Pana stosunek do swojego miejsca zamieszkania*. Wyniki nie różnią się w poszczególnych gminach, ani ze względu na płeć, wiek czy wykształcenie (średnie odchylenie to max. 1,5%), stąd prezentowane wyniki są na poziomie całej grupy respondentów.

Przywiązanie do lokalnej ojczyzny, tak istotne dla budowania społeczeństwa obywatelskiego oraz podejmowania licznych inicjatyw na rzecz rozwoju lokalnego stanowi dla obszaru istotny kapitał, który powinien być brany pod uwagę przy podejmowaniu inicjatyw przez samorządy.

Preferencje odnośnie miejsca zamieszkania w perspektywie 10 lat wyraźnie wskazują na dość mocne przywiązanie mieszkańców do miejsca zamieszkania. Blisko 6 na 10 mieszkańców wyraża chęć pozostania w dotychczasowym miejscu zamieszkania. 13% respondentów deklaruje chęć wyjazdu poza granice kraju. Aż w 80% taką deklarację złożyły osoby młode do 35 roku życia. 13% wynik gotowych na emigrację jest niższy o 11% deklarowanej chęci wyjazdu Polaków za granicę w ogólnopolskich badaniach CBOS³. Znamienne jest to, że miasto wojewódzkie Białystok nie jest atrakcyjnym potencjalnym miejscem zamieszkania dla mieszkańców ŁOF.

Tabela 66 Przewidywane miejsce zamieszkania w perspektywie 10 lat, n=350

Miejsce zamieszkania	Odsetek wskazań ankietowanych
Gdzieś w okolicy w rejonie Łomży	13%
W Białymstoku lub gdzieś pod Białymstokiem	2%
W innym dużym mieście w Polsce poza Białymstokiem	9%
W innym miejscu w Polsce, ale na wsi	4%
W moim mieście / gminie (tu gdzie mieszkam)	59%
Za granicą	13%

Źródło: opracowanie własne

³ www.badanie.cbos.pl

Powyższe analizy ukazujące wysoki poziom więzi z miejscem zamieszkania, chęć kontynuacji zamieszkania i deklaracje podjęcia działań w sferze społecznej mogą świadczyć o istnieniu inkluzywnego kapitału społecznego, nakierowanego do wewnątrz, pozwalającego na wzmacnianie wykluczanych społeczności i grup homogenicznych. To potencjał, który należałoby wykorzystać w budowaniu jednolitego, zwartego organizmu społecznego – stabilnego, opartego lokalnie o dwa filary: władzę samorządową i aktywność społeczności – organizacje pozarządowe.

4.5 Propozycje mieszkańców w zakresie wspólnych działań na rzecz rozwoju

W tym rozdziale została dokonana analiza propozycji respondentów w zakresie podjęcia działań na rzecz rozwoju Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego. Ze względu na otwarty charakter jednego z pytań, aby ułatwić zbiorczą prezentację wyników dokonano kategoryzacji odpowiedzi. Odpowiedzi zostały zgodnie ze „słowami kluczami” zawartymi w swobodnych odpowiedziach respondentów dopasowane do kategorii (np. do kategorii drogi/infrastruktura komunikacyjna zakwalifikowano odpowiedzi, w których pojawiły się hasła: drogi, budowa dróg, chodniki, poprawa warunków jazdy, budowa obwodnicy, via Baltica itp.). Wykorzystując taką metodę kategoryzacji uzyskano 8 kategorii, które prezentuje poniższa tabela.

Wykres 53 Najważniejsze kierunki inwestycji w ŁOF w opinii respondentów

L.p.	Kategoria	Odsetek odpowiedzi
1	Drogi/infrastruktura komunikacyjna	35%
2	Rynek pracy	22%
3	Turystyka/infrastruktura	14%
4	Ścieżki rowerowe	11%
5	Sport/wydarzenia/obiekty	6%
6	Kultura/wydarzenia/obiekty	5%
7	Edukacja/żłobki/przedszkola	5%
8	Inne	1%

Źródło: opracowanie własne

Według respondentów najbardziej palącym problemem jest zły stan dróg oraz brak obwodnicy Łomży, która będzie rozładowywała komunikację w mieście. Budowa poboczy, chodników i lokalnych dróg, po drogi krajowe i autostradę to najważniejsze rekomendacje respondentów.

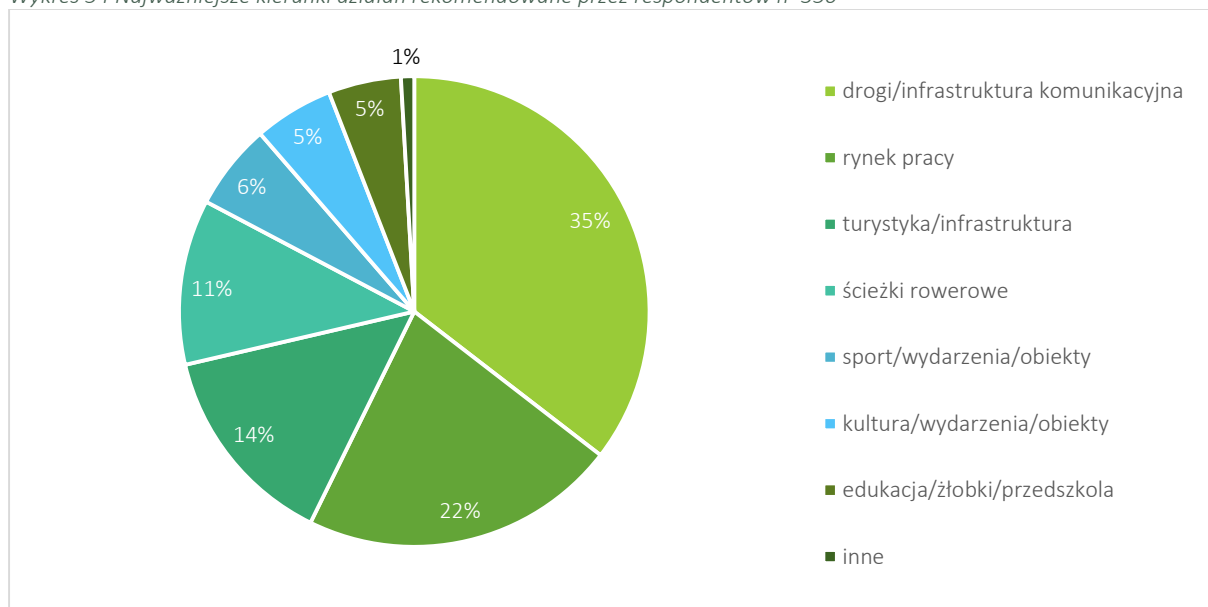
Rynek pracy wraz z inwestycjami w sferę przedsiębiorstw to kolejny, ważny dla ankietowanych kierunek rozwoju obszaru. Zachęty dla inwestorów, rozwój dużych i średnich przedsiębiorstw, to elementy, na które wskazywali respondenci. 14% respondentów rekomenduje zwiększenie nacisku na podnoszenie jakości i rozszerzanie wachlarza usług turystycznych regionu. Prawdopodobnie w tym upatrywany jest przez nich rozwój rynku pracy oraz podnoszenie wartości regionu.

Osobną kategorią - jasno określoną przez ankietowanych była budowa ścieżek rowerowych. Aż 11% respondentów rekomenduje rozbudowę i budowę ścieżek rowerowych na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego. Kolejne dwie kategorie: sport/wydarzenia/obiekty sportowe oraz kultura/wydarzenia/obiekty kultury można określić, jako postulat dalszego rozwoju infrastruktury, która służyć może lokalnej społeczności i rozwojowi, jak i uatrakcyjnianiu oferty turystycznej.

Pomimo wysokich ocen stawianych edukacji na terenie obszaru, w rekomendowanych zadaniach pojawiła się osobna kategoria odpowiedzi budowa żłobków/przedszkoli, zwiększenie liczby miejsc w żłobkach i przedszkolach. Postulat ten najczęściej pojawia się w grupie kobiet w grupie wiekowej 18-25, z wyższym wykształceniem, ale również w grupach wiekowych 44-55 oraz 56-65. Brak miejsc w żłobkach i przedszkolach może być przyczyną wychodzenia z rynku pracy osób w późnym wieku produkcyjnym w celu wsparcia młodych rodzin funkcjami opiekuńczymi.

W kategorii „inne” zostały zawarte odpowiedzi jednostkowe. Często były one bardzo dokładne, np.: położenie kostki brukowej na chodniku przy ul ..., fontanna na starym rynku, bulwary nad rzeką, podstrefa ekonomiczna, bądź bardzo ogólne: rozwój regionu, zielone technologie, zmniejszyć podatki itp. Odpowiedzi te wskazują, iż respondenci widzą potrzeby zmian konkretnych problemów bądź zagospodarowania konkretnych przestrzeni.

Wykres 54 Najważniejsze kierunki działań rekomendowane przez respondentów n=350

Źródło: opracowanie własne

Wyniki badań ankietowych wskazują, że środowisko, przyroda, natura, to zidentyfikowane potencjały ŁOF. Ponadto do potencjałów zaliczyć można dobrze działający system usług publicznych w dziedzinie edukacji. Mocno związana z subregionem społeczność to ważny element wpływający możliwości rozwoju. Rozwój i modernizacja infrastruktury drogowej, inwestycje w edukację przedszkolną

uelastycznia możliwości mobilności na rynku pracy, szczególnie młodych ludzi. Rozwój usług turystycznych, promocja regionu, a także poszerzanie oferty kulturalnej i sportowej, to z jednej strony podnoszenie jakości życia mieszkańców, a z drugiej podnoszenie jakości usług skierowanych do turystów. Rosnąca liczba i poziom zadowolenia z usług turystycznych może być jednym z ważniejszych elementów wpływających na rozwój rynku pracy oraz całego regionu.

4.6 Powiązania funkcjonalne

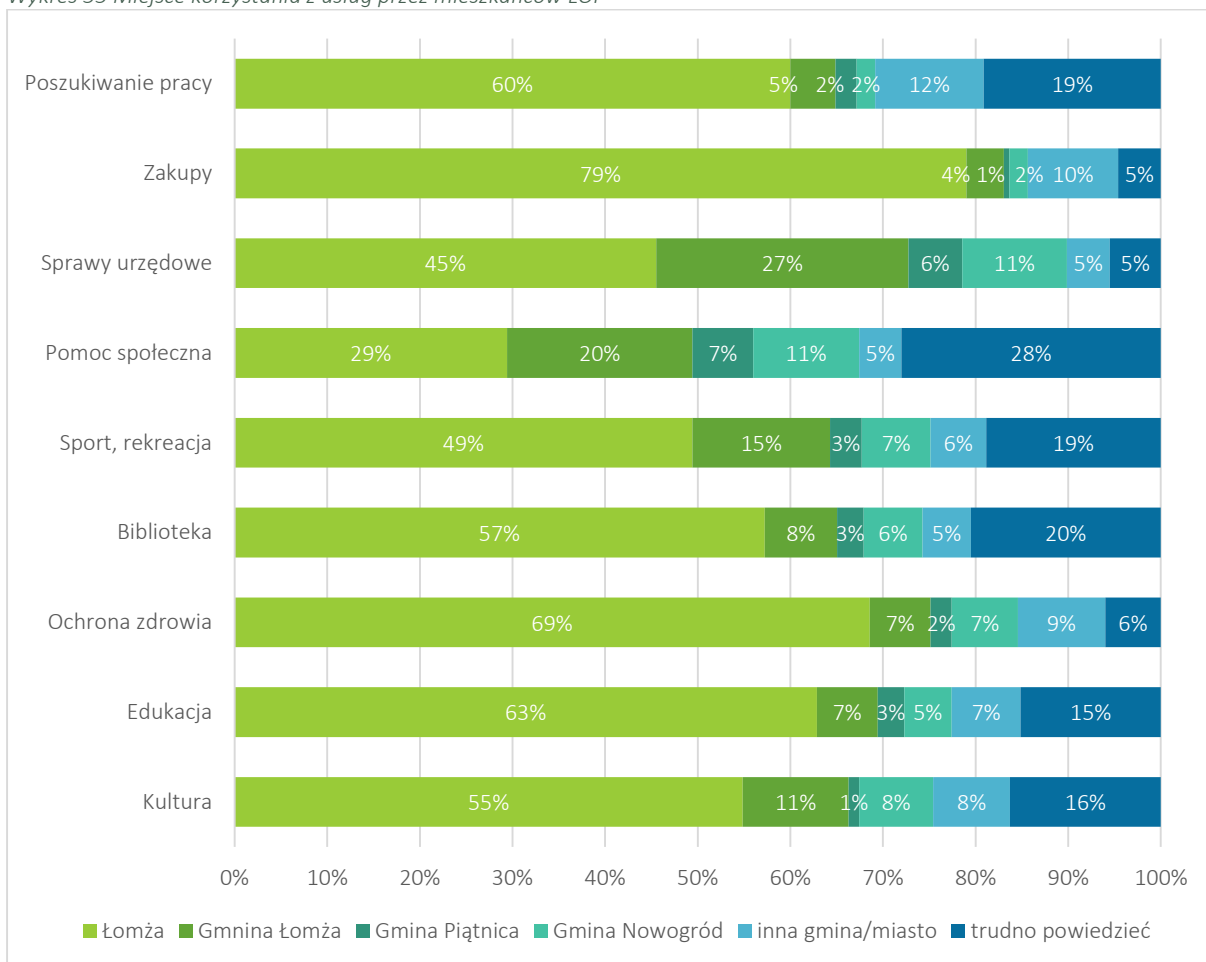
W tej części rozdziału zaprezentowano wyniki badań związane z pełnieniem ról społecznych przez mieszkańców ŁOF. Odgrywanie ról społecznych wiąże się z wykorzystywaniem potencjału otoczenia: możliwości edukacji, wsparcia społecznego, czy spędzania wolnego czasu i wykorzystywania dóbr kultury. Aby dokonać analizy tej sfery zadano respondentom pytanie: gdzie załatwiają sprawy w kilku dziedzinach życia? Należały do nich:

- kultura,
- ochrona zdrowia,
- sport i rekreacja,
- pomoc społeczna,
- sprawy urzędowe,
- zakupy,
- poszukiwanie pracy,
- podnoszenie kwalifikacji/edukacja.

Wyniki badań sondażowych pokazały wiodącą rolę Łomży, jako rdzenia obszaru funkcjonalnego. Mieszkańcy obszaru Aż 79% respondentów korzysta z obiektów handlowych w mieście. Łomża jest również ważnym ośrodkiem świadczenia usług medycznych – co wiąże się z funkcjonowaniem szpitala wojewódzkiego. W zakresie rynku pracy to jedynie 12% respondentów zadeklarowało, że szuka lub szukała pracy poza granicami obszaru. Jednakże 6 na 10 osób poszukuje pracy na terenie Miasta Łomża. Łomża jest również centrum edukacyjnym dla obszaru. Jedynie 7% respondentów nie korzysta z edukacji na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego.

Szczegółowe zestawianie miejsc korzystania z usług przez mieszkańców obszaru znajduje się na poniższym wykresie.

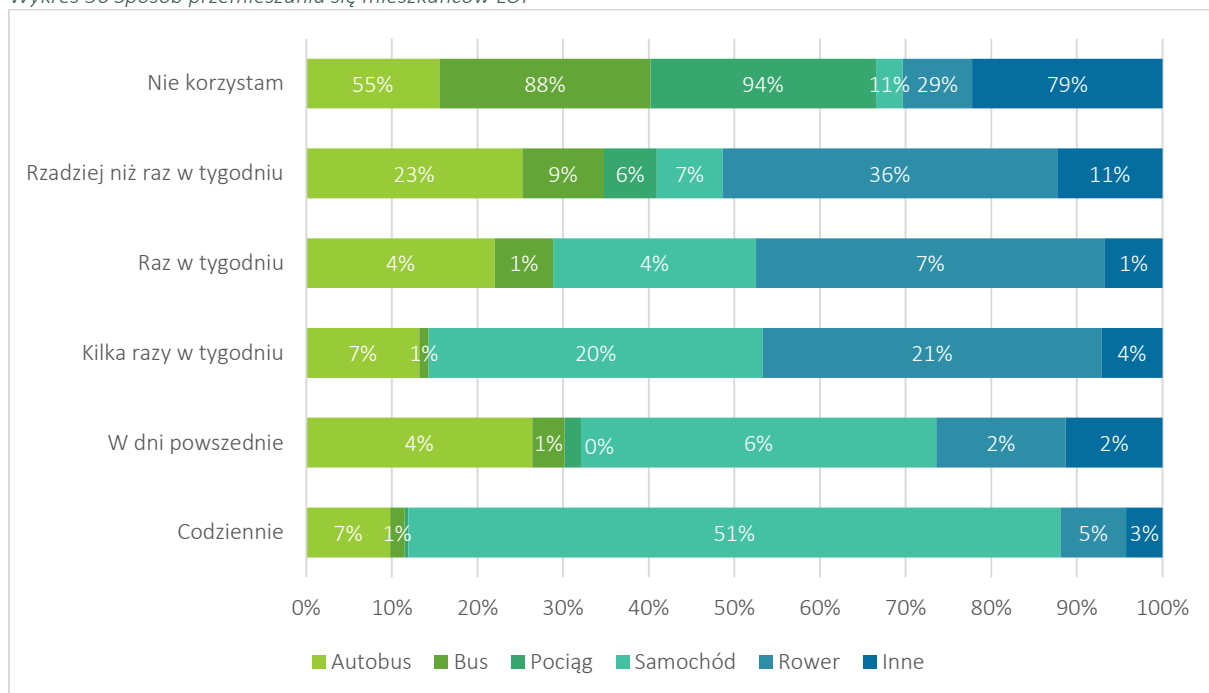
Wykres 55 Miejsce korzystania z usług przez mieszkańców ŁOF

Źródło: opracowanie własne

Kolejnym tematem, który został poddany analizie był transport. Samochód prywatny stanowi główny środek lokomocji mieszkańców Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego. Badania pokazały, że codziennie wykorzystuje samochód do przemieszczania się 51% mieszkańców. Należy zauważyć, iż dość popularnym środkiem transportu dla mieszkańców Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego jest rower, traktowany jako sposób dojazdu do pracy i szkoły a także jako sposób uprawiania sportu czy turystyki. Potwierdzają to wyniki pytania o ważne inwestycje, w których ścieżki rowerowe pojawiają się dość często, jako te, których budowę traktują mieszkańcy w sposób priorytetowy. Poniżej wykres przedstawia rozkład odpowiedzi respondentów w niniejszej kategorii.

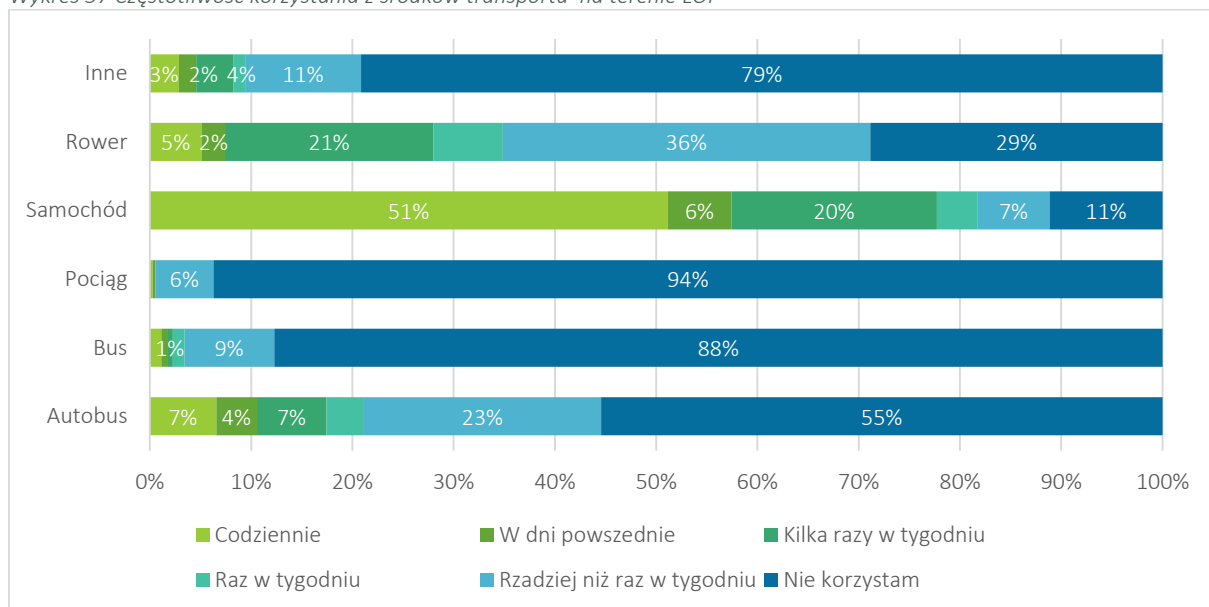
Wykres 56 Sposób przemieszania się mieszkańców ŁOF

Źródło: opracowanie własne

Poniższy wykres precyzyjnie wskazuje te środki komunikacji, które są niewykorzystywane przez mieszkańców ŁOF. Nie ulega wątpliwości, że najrzadziej wykorzystywanymi środkami transportu jest transport kolejowy. Na uwagę zasługuje korzystanie z autobusów – 55% respondentów nie korzysta z nich w ogóle, a 23% rzadziej niż raz w tygodniu. Może to budzić wątpliwość w kontekście tego, że Łomża jest głównym ośrodkiem świadczenia usług społecznych, z których korzystają mieszkańcy obszarów wiejskich.

Wykres 57 Częstotliwość korzystania z środków transportu na terenie ŁOF

Źródło: opracowanie własne

5. Syntetyczne ujęcie wyników diagnozy społeczno-gospodarczej Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego

Łomżyński Obszar Funkcjonalny tworzą Miasto Łomża (miasto na prawach powiatu) oraz gminy powiatu łomżyńskiego: Gmina wiejska Łomża, Gmina miejsko-wiejska Nowogród oraz Gmina wiejska Piątnica. Całość obszaru zajmuje powierzchnię 561 km², co stanowi 2,77% powierzchni województwa podlaskiego.

Zdefiniowany obszar stanowi układ przestrzenny powiązany funkcjonalnie, który charakteryzuje się wspólnymi uwarunkowaniami i działaniami na rzecz jego rozwoju. Główną ideą jego stworzenia jest opracowanie i realizacja działań służących długotrwałej poprawie warunków gospodarczych, społecznych, środowiskowych, klimatycznych i demograficznych, poprzez wzmocnienie funkcji miejskich oraz rozbudowę powiązań funkcjonalnych między Łomżą a jej otoczeniem. Zatem dla powołania obszaru funkcjonalnego istotne okazały się argumenty wynikające z uwarunkowań przestrzennych. Z punktu widzenia rozwoju regionu, Łomża stanowi wielofunkcyjny ośrodek równoważenia rozwoju, należący do kategorii ośrodków subregionalnych, ujętych w KPZK 2030. Do najważniejszych aspektów determinujących wspólne działania gmin w kontekście rozwoju społeczno-gospodarczego należą: ochrona unikatowego środowiska przyrodniczego i kulturowego, zagospodarowanie turystyczne, rozwój infrastruktury drogowej i technicznej, rozwój kapitału ludzkiego i społecznego, w kontekście edukacji, rynku pracy i ochrony zdrowia.

Proces demograficzny Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego, który wprawdzie charakteryzuje się stabilnością w poziomie zaludnienia, implikowany jest przez, nasilające się zjawisko suburbanizacji (wyludnianie się głównego ośrodka miejskiego na rzecz gmin wiejskich), systematyczny spadek liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym (o 22,5% w l. 2004-2013), wzrost liczby ludności w wieku poprodukcyjnym (o 25,3% w l. 2004-2013) co powoduje tzw. zjawisko „starzenia się” społeczeństwa, malejący przyrost naturalny, a także odpływ wysoko wykwalifikowanych kadr (tzw. drenaż mózgów).

Kondycja rynku pracy w Łomżyńskim Obszarze Funkcjonalnym nie jest dobra, w ostatnich latach obserwowany jest systematyczny wzrost liczby osób bezrobotnych (o 61,1% w l. 2008-2013), co m.in. jest efektem niedostosowania kompetencyjno-kwalifikacyjnego zasobów pracy i niedostatecznej liczby i jakości instrumentów ukierunkowanych na aktywizację osób bezrobotnych.

Rozwój obszaru warunkowany jest przez zależności o charakterze gospodarczym i społecznym. W kontekście niekorzystnego zlokalizowania Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego w województwie peryferyjnym w skali kraju i UE, o najniższej atrakcyjności inwestycyjnej w kraju, ważne są pozytywne aspekty, takie jak: położenie na głównym szlaku transportowym o znaczeniu międzynarodowym,

krajowym i regionalnym Miasta Łomży i sąsiedztwo większych miast (Ostrołęka, Ostrów Mazowiecka, Zambrów, Augustów, Ełk,) a także niewielka odległość od Białegostoku i Warszawy oraz od przejść granicznych w Kuźnicy i Ogrodnikach. Ponadto duże znaczenie ma obecność liderów w skali regionu i kraju w branży rolno-spożywczej (Przedsiębiorstwo Przemysłu Spożywczego PEPEES S. A. w Łomży, Okręgowa Spółdzielnia Mleczarska w Piątnicy, Edpol Food & Innovation sp. z o.o. w Łomży, Browar Łomża) Najważniejsze wskaźniki dotyczące stanu gospodarki Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego, są na poziomie niższym w odniesieniu do stanu gospodarki całego województwa podlaskiego oraz średnich wartości ogólnopolskich. Gospodarka na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego zdominowana jest przez sektor małych i średnich przedsiębiorstw, głównie z branży przetwórstwa rolno-spożywczego, budowlanej i drzewnej. Natomiast sektor gospodarki opartej na rolnictwie, czyli działalność gospodarcza, która z powodzeniem realizowana może być w miastach czerpiących z zasobów rolniczych otaczających je gmin wiejskich stanowi również o potencjale rolniczym.

Obecność strefy ekonomicznej (podstrefa Suwalskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej w Łomży o powierzchni ok. 7,68 ha, gdzie planowanych jest około 200 miejsc pracy przy nakładach prawie 39 mln zł, jest również instrumentem aktywizującym i wspierającym przedsiębiorczość oraz innowacyjność.

Jednak dla rozwoju gospodarczego Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego istotne jest wyodrębnienie nowych terenów inwestycyjnych oraz przygotowanie i uzbrojenie już istniejących. Tereny inwestycyjne mają braki w niezbędnej infrastrukturze (sieć wodociągowa, kanalizacyjna, gazowa, teletechniczna, elektroenergetyczna). Niezbędne są także połączenia komunikacyjne z drogami TEN-T oraz poprawa dostępności transportowej strefy ekonomicznej.

Uwagę zwraca zły stan infrastruktury drogowej i duża liczba dróg wymagająca usprawnień komunikacyjnych na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego; brak obwodnicy Łomży, co skutkuje obecnością drogowego transportu ciężarowego, mającego wpływ na jakość i bezpieczeństwo dróg, brak połączenia kolejowego i słabo rozbudowana sieć ścieżek rowerowych, których funkcjonowanie wpływa na poziom bezpieczeństwa na drogach. Również analiza infrastruktury technicznej wykazuje poważne deficyty (przede wszystkim nie jest rozbudowana sieć kanalizacyjna i występuje niski poziom zgazyfikowania na terenach wiejskich).

Ponadto na stan środowiska Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego w ogromnym stopniu wpływ mają działania związane z efektywnością energetyczną w kontekście użytkowanej infrastruktury.

Istotne jest wspieranie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach oraz wytwarzanie energii elektrycznej i ciepłej w oparciu o energię słoneczną na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego, w tym zmiana struktur wytwarzania energii poprzez zwiększenie ilości wyprodukowanej energii słonecznej, zdecentralizowanych źródeł wytwarzania energii słonecznej,

dywersyfikację i zwiększenie zatrudnienia związanych z wytwarzaniem i obsługą urządzeń oraz instalacji do wytwarzania i dystrybucji energii.

Priorytetowymi zagadnieniami w zakresie ochrony środowiska przyrodniczego na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego są: instalacje solarne (ogniwa fotowoltaiczne), pompy ciepła, odnawialne źródła energii, przydomowe oczyszczalnie ścieków, usuwanie azbestu, rozbudowa kanalizacji.

Podjęcie skoordynowanych działań polegających na ochronie bioróżnorodności czy też rozwoju infrastruktury sieciowej z pewnością wpłynie pozytywnie na jakość życia mieszkańców oraz poprawi atrakcyjność osiedleńczą obszaru przy zachowaniu naturalnego dziedzictwa przyrodniczego.

Uwarunkowania środowiskowe obszaru: lokalizacja w obrębie tzw. Zielonych Płuc Polski, ogromna atrakcyjność zasobów przyrodniczych, wysoka jakość powietrza, ekosystem rzeki Narwi i jej dopływów warunkują jego potencjał turystyczny. Jednak, aby w pełni wykorzystać potencjał warto podjąć działania nakierowane na uatrakcyjnienie pobytu dla turystów, poprzez zwiększenie liczby miejsc noclegowych i na zdefiniowanie produktów turystycznych, w które należy inwestować, aby turystyka stała się ważnym filarem rozwoju lokalnego. Perspektywy rozwoju turystyki w Łomżyńskim Obszarze Funkcjonalnym zdecydowanie koncentrują się wokół agroturystyki i turystyki aktywnej. Natomiast znaczna część zasobów dziedzictwa kulturowego na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego jest świadectwem bogatej historii i tradycji regionu. Jeśli będą odpowiednio zadbane i wyeksponowane mogą przyczynić się do poprawy wizerunku i podniesienia atrakcyjności turystycznej.

Ważnym elementem rozwoju potencjału turystycznego i rekreacyjnego Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego są możliwości rozwoju zaplecza okołoturystycznego na terenach atrakcyjnych przyrodniczo, głównie w obrębie rzeki Narwi i jej dopływów, co pozwoli na aktywny wypoczynek mieszkańców i turystów oraz rozwój nowych branż turystycznych na tym obszarze. Adekwatne wykorzystanie bardzo dobrych warunków do rozwoju turystyki wędkarskiej, budowa przystani, zadbanie o tereny zielone wzdłuż brzegów rzeki, budowa ścieżek rowerowych i spacerowych oraz rozwój infrastruktury gastronomicznej są istotną kwestią dla rozwoju obszaru. Ważnym problemem jest kwestia sztucznych raf na odcinku Narwi między Nowogrodem i Łomżą. Udrożnienie rzeki umożliwi uruchomienie żeglugi turystycznej, a w późniejszym okresie również transportu wodnego.

Wykorzystanie terenów zlokalizowanych w obrębie Narwi oraz innych terenów atrakcyjnych przyrodniczo w kontekście rozwoju turystyki aktywnej, stanowi potencjał rozwojowy dla całego Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego. Istnieje również potrzeba budowy zarówno tras rowerowych, jak i ścieżek spacerowych. Kilometraż ścieżek rowerowych, ich zasięg terytorialny, jak również zagospodarowanie i wyposażenie w infrastrukturę okołoturystyczną terenów wzdłuż Narwi jest

kluczowe w kontekście wzbogacania oferty turystycznej oraz wykorzystania terenów atrakcyjnych przyrodniczo znajdujących się w granicach Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego.

Dane GUS z ostatnich trzech lat, wskazują, że liczba turystów odwiedzających Łomżyński Obszar Funkcjonalny wzrasta, przy czym najbardziej atrakcyjne pod względem turystycznym są Łomża i Gmina Piątnica oraz Nowogród, natomiast mało atrakcyjna turystycznie wydaje się Gmina Łomża.

W zakresie edukacji uwagę zwraca niski poziom zabezpieczenia opieki nad dziećmi w wieku przedszkolnym, systematyczny spadek liczby uczniów szkół podstawowych i gimnazjalnych. Natomiast dobry poziom kształcenia w liceach ogólnokształcących ma ogromne znaczenie w kontekście dysponowania placówkami szkolnictwa wyższego przez rdzeń obszaru (dzięki czemu młodzież po uzyskaniu świadectwa dojrzałości może kontynuować edukację blisko miejsca zamieszkania) oraz ułatwionego dostępu (ze względu na odległość) do wysoko kategoryzowanych zasobów szkolnictwa wyższego w stolicy województwa i stolicy kraju. Stanowi to o ogromnym potencjale możliwości edukacyjnych dla młodzieży z Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego.

W szkolnictwie ponadgimnazjalnym sprofilowanym zawodowo obserwuje się niedostosowanie oferty kształcenia do potrzeb rynku pracy, co skutkuje hamowaniem rozwoju tzw. zielonego przemysłu. Szkoły zawodowe wymagają przeformułowania oferty edukacyjnej i skierowania jej na zawody związane z sektorem transportu zbiorowego, odnawialnych źródeł energii, budownictwa i gospodarki odpadami a także z sektorem turystyki wypoczynkowej i rekreacyjnej.

Ważny aspekt jakości życia, jakim jest ochrona zdrowia, wymaga skonkretyzowanych działań. Rozmieszczenie i dostępność do instytucji związanych z ochroną zdrowia w Łomżyńskim Obszarze Funkcjonalnym nie jest równomierna. Ponad połowa mieszkańców biorących udział w badaniu sondażowym, oceniła usługi z zakresu ochrony zdrowia na poziomie słabym i bardzo słabym. Zdecydowanie dominującą pozycję posiada Miasto Łomża, w którym funkcjonują 43 przychodnie, natomiast w pozostałych gminach tworzących obszar funkcjonalny liczba przychodni jest niewielka i podobnie przedstawia się sytuacja z dostępem do aptek i punktów aptecznych. Zatem uwarunkowania endogeniczne obszaru wskazują na konieczność rozbudowy infrastruktury w zakresie ochrony zdrowia, szczególnie w obszarze geriatry i opieki paliatywnej, a także w obszarze opieki społecznej i opieki pielęgnacyjnej. Na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego obserwuje się deficyt placówek, które świadczyłyby opiekę w tym zakresie. Dostęp do leczenia specjalistycznego ambulatoryjnego i stacjonarnego zapewnia Szpital Wojewódzki w Łomży wraz z przyszpitalnymi przychodniami. W roku 2013 około 97% pacjentów szpitala i około 57% pacjentów poradni specjalistycznych było mieszkańcami gmin Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego.

Analizując udział osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem w Łomżyńskim Obszarze Funkcjonalnym, najmniej korzystną sytuację zanotowano w Gminach Nowogród i Łomża. Wartość tego wskaźnika dla całego obszaru funkcjonalnego wynosi 9,1% i ulega zmniejszeniu. Na podstawie danych GUS w ostatnich latach na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego zmniejsza się również liczba dzieci ogółem, na które rodzice lub opiekunowie prawni otrzymują zasiłek rodzinny (od roku 2008 do 2013 o 37,1%).

Sukcesywny wzrost liczby organizacji pozarządowych na terenie Łomżyńskiego obszaru Funkcjonalnego świadczy o rozwijaniu się aktywności obywatelskiej. Ponad 70% organizacji sektora NGO zlokalizowanych jest w Łomży, jednak ich działalność dotyczy również mieszkańców okolicznych gmin. W zakresie wspierania organizacji pozarządowych kluczową rolę na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego pełni Lokalny Punkt Informacyjny Funduszy Europejskich w Łomży, należący do sieci koordynowanej przez Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju.

Przeprowadzona diagnoza społeczno-gospodarcza Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego, wykazała najistotniejsze obszary problemowe stanowiące kluczowe wyzwania dla samorządów lokalnych. Są nimi: brak wystarczającego zaplecza dla stymulowania dynamicznego wzrostu gospodarczego, niewykorzystane i zagrożone potencjały unikatowego dziedzictwa naturalnego i kulturowego, nierównomierny i niedostateczny dostęp do usług publicznych, szczególnie w zakresie edukacji, zabezpieczenia społecznego i ochrony zdrowia. Natomiast do kluczowych potencjałów Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego należą: dogodne położenie na głównym szlaku transportowym o znaczeniu międzynarodowym, krajowym i lokalnym, bardzo dobrze rozwinięta branża rolno-spożywcza, stanowiąca bazę dla rozwoju „zielonego przemysłu” i turystyki związanych z rzeką Narew, unikatowe na skalę europejską zasoby przyrodnicze i bogate zasoby dziedzictwa kulturowego (obiekty i związana z nimi historia).

Zdiagnozowanie aktualnej kondycji społeczno-gospodarczej Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego stanowi podstawowy element budowania rozwiązań strategicznych, mających przynieść korzyści dla obszaru w kontekście społecznym i gospodarczym. Powiązania w ramach obszaru funkcjonalnego ma wiązać się także z budowaniem wspólnej tożsamości, wzmacnianiem lokalnej kultury i edukacji regionalnej. Wzmacnianie tego typu procesów przyczynia się do rozwijania społeczeństwa obywatelskiego i kształtowania kapitału społecznego, co nie jest możliwe bez znajomości panujących wśród społeczności tendencji i znajomości problemów jakie jej dotyczą.

Spis tabel

Tabela 1 Gęstość zaludnienia w gminach ŁOF	11
Tabela 2 Saldo migracji ogółem w gminach ŁOF w latach 2004-2013	13
Tabela 3 Ranking zawodów deficytowych i nadwyżkowych w pow. łomżyńskim i w Łomży w I półroczu 2014 r. ...	24
Tabela 4 Średnia wynagrodzenia brutto w podmiotach gospodarki narodowej w latach 2008-2013 [zł]	28
Tabela 5 Struktura sektora gospodarki ŁOF według sekcji PKD w 2013 r.	35
Tabela 6 Wskaźniki porównawcze dla podmiotów gospodarczych za rok 2013	41
Tabela 7 Liczba projektów innowacyjnych podjętych w latach 2007-2013	42
Tabela 8 Dane dotyczące sieci wodociągowej w ŁOF	47
Tabela 9 Dane dotyczące sieci kanalizacyjnej w ŁOF	47
Tabela 10 Dane dotyczące sieci gazowej w ŁOF	48
Tabela 11 Drogi gminne utwardzone na terenie ŁOF	53
Tabela 12 Wybrane zabytki w gminach ŁOF	57
Tabela 13 Schrony bojowe SGO „Narew” na terenie ŁOF	62
Tabela 14 Liczba turystów zagranicznych odwiedzających ŁOF z podziałem na kraje pochodzenia	66
Tabela 15 Wskaźnik nasycenia bazą turystyczną oraz intensywności ruchu turystycznego	67
Tabela 16 Wskaźnik funkcji turystycznej – porównanie za 2013 r.	68
Tabela 17 Porównanie wskaźników turystycznych Charvata i Schneidera	68
Tabela 18 Porównanie wskaźników turystycznych Deferta i Beretje’a	69
Tabela 19 Wybrane gospodarstwa agroturystyczne w ŁOF	71
Tabela 20 Wybrane trasy rowerowe na terenie ŁOF	72
Tabela 21 Produkty turystyczne woj. podlaskiego związane z ŁOF	78
Tabela 22 Obiekty sportowe na terenie ŁOF	79
Tabela 23 Kluby sportowe oraz liczba członków na terenie ŁOF	81
Tabela 24 Sekcje sportowe oraz kadra instruktorsko-trenerska na terenie ŁOF	81
Tabela 25 Obowiązujące Plany Zagospodarowania Przestrzennego w Mieście Łomża	84
Tabela 26 Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego w gminie Łomża	89
Tabela 27 Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego w gminie Nowogród	91
Tabela 28 Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego w gminie Piątnica	93
Tabela 29 Powierzchnia obszarów przyrodniczych na terenie ŁOF	94
Tabela 30 Liczba kursów dobowych oferowanych przez przewoźników na terenie ŁOF	96
Tabela 31 Ocena zachowania poziomu zanieczyszczenia w woj. podlaskim w 2012 r.	102
Tabela 32 Gospodarka wodna na terenie gmin ŁOF w l. 2005-2012	104
Tabela 33 Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków na terenie ŁOF w okresie 2005-2013	105
Tabela 34 Projekty związane z efektywnością energetyczną na terenie ŁOF w latach 2007-2013.	107
Tabela 35 Liczba podmiotów w sekcji A dział 01 PKD 2007 w latach 2009-2013	112

Tabela 36 Liczba podmiotów w sekcji C dział 10 PKD 2007 w latach 2009-2013	112
Tabela 37 Użytkowanie gruntów na terenie ŁOF [ha]	113
Tabela 38 Gospodarstwa rolne na terenie ŁOF.....	114
Tabela 39 Gospodarstwa rolne według profilu hodowli w ŁOF.....	114
Tabela 40 Gospodarstwa rolne według profilu zasiewów w ŁOF.....	115
Tabela 41 Obszary zdegradowane w gminach ŁOF	116
Tabela 42 Liczba przedszkoli w ŁOF w 2013 r.	118
Tabela 43 Zestawienie szkół podstawowych oraz liczby uczniów w ŁOF w 2013 r.	119
Tabela 44 Współczynnik skolaryzacji brutto i netto w szkołach podstawowych ŁOF w l. 2008-2013 [%]	120
Tabela 45 Zestawienie szkół gimnazjalnych ŁOF	121
Tabela 46 Współczynnik skolaryzacji w szkołach gimnazjalnych ŁOF w l. 2008-2013 [%]	122
Tabela 47 Szkoły ponadgimnazjalne w ŁOF	122
Tabela 48 Szkoły wyższe w Łomży	123
Tabela 49 Liczba przychodni zdrowia oraz aptek na terenie ŁOF w 2013 r.....	125
Tabela 50 Zestawienie poradni i oddziałów w placówce leczenia stacjonarnego w Łomży	126
Tabela 51 Liczba pacjentów poradni przy Szpitalu Wojewódzkim w Łomży w 2013 r.....	127
Tabela 52 Liczba pacjentów hospitalizowanych w Szpitalu Wojewódzkim w Łomży w 2013 r.	128
Tabela 53 Opieka paliatywna i hospicyjna w woj. podlaskim	129
Tabela 54 Pomoc społeczna w ŁOF w latach 2008-2012	130
Tabela 55 Liczba dzieci objętych świadczeniami rodzinnymi w ŁOF.....	131
Tabela 56 Kwoty świadczeń wypłacanych przez ośrodki pomocy społecznej w ŁOF.....	132
Tabela 57 Kluczowe ośrodki i instytucje kultury.....	133
Tabela 58 Wskaźniki biblioteczne dla gmin ŁOF w 2013 r.....	135
Tabela 59 Zespoły artystyczne oraz koła i kluby zainteresowań na terenie ŁOF w 2013 r.	136
Tabela 60 Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne	137
Tabela 61 Najważniejsze organizacje pozarządowe na terenie ŁOF.....	138
Tabela 62 Spółdzielnie socjalne na terenie ŁOF	139
Tabela 63 Lokalne Grupy Działania obejmujące swoim zasięgiem gminy ŁOF	141
Tabela 64 Podział grupy respondentów ze względu na wiek	143
Tabela 65 Rozkład próby respondentów z podziałem na miejsce zamieszkania.....	143
Tabela 66 Przewidywane miejsce zamieszkania w perspektywie 10 lat, n=350	155

Spis wykresów

Wykres 1 Procentowy udział powierzchni gmin ŁOF.....	7
Wykres 2 Liczba mieszkańców ŁOF w 2013 r.	10
Wykres 3 Liczba mieszkańców ŁOF w okresie 2008-2013 r.	11
Wykres 4 Liczba ludności w latach 2008-2013 w Mieście Łomża	12
Wykres 5 Saldo migracji wewnętrznych w gminach ŁOF w latach 2004-2013.....	13
Wykres 6 Dynamika przyrostu naturalnego w ŁOF w latach 2004-2013 na 1 000 mieszkańców	14
Wykres 7 Porównanie przyrostu naturalnego w gminach ŁOF w przeliczeniu na 1000 mieszkańców.....	15
Wykres 8 Liczba ludności według ekonomicznych grup wieku w ŁOF w l. 2004-2013.....	16
Wykres 9 Udział ludności według ekonomicznych grup wieku ogółem w gminach ŁOF w 2013r. [%].....	17
Wykres 10 Stopa bezrobocia w powiatach łomżyńskim i Łomża w latach 2010-2013 [%].....	18
Wykres 11 Liczba bezrobotnych zarejestrowanych w gminach ŁOF w latach 2008-2013.....	19
Wykres 12 Udział osób bezrobotnych zarejestrowanych w ŁOF w podziale na gminy w 2013 r.	19
Wykres 13 Udział osób bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w 2013 r. [%]	20
Wykres 14 Liczba osób w szczególnej sytuacji na rynku pracy w ŁOF w latach 2009-2013	21
Wykres 15 Struktura wiekowa osób bezrobotnych na terenie ŁOF w l. 2009-2013	22
Wykres 16 Struktura wiekowa bezrobotnych w poszczególnych jednostkach terytorialnych ŁOF w 2013 r.	22
Wykres 17 Podmioty gospodarki narodowej z terenu ŁOF wpisane do rejestru REGON w latach 2009-2013	33
Wykres 18 Dynamika zmian w liczbie podmiotów gospodarczych w ŁOF w l. 2009-2013	33
Wykres 19 Liczba podmiotów gospodarczych z podziałem na branże w ŁOF w 2013 r.	39
Wykres 20 Podmioty gospodarcze nowo zarejestrowane i wyrejestrowane na terenie ŁOF.....	40
Wykres 21 Korzystający z mediów w % ludności ogółem	49
Wykres 22 Powierzchnia obszarów prawnie chronionych w gminach ŁOF [ha].....	54
Wykres 23 Odsetek powierzchni gruntów leśnych w gminach ŁOF [%]	57
Wykres 24 Liczba turystów ogółem w poszczególnych gminach w latach 2004-2013	65
Wykres 25 Liczba turystów odwiedzających ŁOF w latach 2004-2013.....	65
Wykres 26 Udział gmin ŁOF w całkowitej liczbie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego	94
Wykres 27 Emisja pyłów [tona/rok].....	103
Wykres 28 Emisja gazów ogółem [tona/rok]	103
Wykres 29 Gospodarka odpadami na terenie ŁOF w l. 2005-2012.....	105
Wykres 30 Działalność rolnicza w ŁOF.....	111
Wykres 31 Uczniowie i absolwenci szkół podstawowych na terenie ŁOF w latach 2008-2013.....	120
Wykres 32 Liczba uczniów i absolwentów w szkołach gimnazjalnych w l. 2008-2013	121
Wykres 33 Liczba przychodni zdrowia oraz aptek na terenie ŁOF w latach 2008-2013	126
Wykres 34 Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne w gminach ŁOF w latach 2008-2013	138
Wykres 35 Podział respondentów ze względu na płeć n=350	144

Wykres 36 Podział respondentów ze względu na płeć i miejsce zamieszkania n=350 [os.].....	144
Wykres 37 Struktura wykształcenia respondentów n=350.....	145
Wykres 38 Struktura respondentów ze względu na status na rynku pracy n=350.....	145
Wykres 39 Struktura sytuacji na rynku pracy badanych n=350	145
Wykres 40 Najwyżej oceniane aspekty jakości życia n=350.....	146
Wykres 41 Aspekty jakości życia ocenione przez respondentów na poziomie przeciętnym n=350.....	147
Wykres 42 Najbardziej oceniane elementy jakości życia n=350	148
Wykres 43 Ocena warunków życia mieszkańców ŁOF zbiorcze zestawienie odpowiedzi	149
Wykres 44 Ocena elementów decydujących o jakości życia przez mieszkańców miasta Łomża.....	150
Wykres 45. Ocena elementów decydujących o jakości życia przez mieszkańców gminy Łomża.....	150
Wykres 46 Ocena elementów decydujących o jakości życia przez mieszkańców gminy Piątnica	151
Wykres 47 Ocena elementów decydujących o jakości życia przez mieszkańców gminy Nowogród	151
Wykres 48 Ocena warunków współpracy z JST przez respondentów prowadzących działalność gosp. n=54.....	152
Wykres 49 Jestem gotowy angażować się Deklaracje zaangażowania społecznego respondentów.....	153
Wykres 50 Mocne strony ŁOF w oczach respondentów n=350.....	154
Wykres 51 Słabe strony ŁOF wg respondentów n=350.....	154
Wykres 52 Stopień identyfikacji respondentów z miejscem zamieszkania n=350	155
Wykres 54 Najważniejsze kierunki inwestycji w ŁOF w opinii respondentów.....	156
Wykres 55 Najważniejsze kierunki działań rekomendowane przez respondentów n=350	157
Wykres 56 Miejsce korzystania z usług przez mieszkańców ŁOF	159
Wykres 57 Sposób przemieszania się mieszkańców ŁOF.....	160
Wykres 58 Częstotliwość korzystania z środków transportu na terenie ŁOF.....	160

Spis map

Mapa 1 Łomżyński Obszar Funkcjonalny – mapa poglądowa.....	8
Mapa 2 Układ najważniejszych dróg w ŁOF.....	53